

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Серія «Облік і фінанси»

**Збірник наукових праць
Випуск 13 (49)**

Частина 1

Луцьк 2016

Рекомендовано як фахове видання

Постанова президії ВАК України від 14.10.09 № 1–05/4

Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. Випуск 13 (49). – Ч. 1. – Редакол.: відп. ред. д.е.н., професор Герасимчук З.В. – Луцьк, 2016. – 240 с.

У збірнику розглядаються теоретичні та прикладні засади обліку і фінансів в сучасних умовах з врахуванням нових тенденцій розвитку світової економічної науки і практики

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Відповідальний редактор:

Герасимчук З.В. д.е.н., професор

Заступник відповідального редактора:

Вахович І.М. д.е.н., професор

Члени редакційної колегії:

Божидарнік Т.В. д.е.н., професор

Барський Ю.М. д.е.н., професор

Ковальська Л.Л. д.е.н., професор

Коцїй О.В. д.е.н., професор

Матвійчук Л.Ю. д.е.н., професор

Морохова В.О. д.е.н., професор

Різник Н.С. д.е.н., професор

Рудь Н.Т. д.е.н., професор

Московчук А.Т. к.е.н., доцент

Савош Л.В. к.е.н., доцент

Садовська І.Б. к.е.н., професор

Карлін М.І. д.е.н., професор

Галушкіна Т.П. д.е.н., професор

Малік М.Й. д.е.н., професор

Сторонянська І.З. д.е.н., професор

Другов О.О. д.е.н., професор

Гонта О.І. д.е.н., професор

Коробов Ю.І. д.е.н., професор (Росія)

Курт Кльозе д.е.н., професор (Німеччина)

Іван Баранчик д.е.н., професор (Чехія)

Луїс Фролен Рібейро д.е.н., професор (Португалія)

Cristina Cosciug д.е.н., професор (Молдова)

Ібрагім Сулейманов д.е.н., професор (Казахстан)

Веселін Благоєв д.е.н., професор (Болгарія)

Міхал Балог д.е.н., професор (Словакія)

Альша Бакурідзе д.е.н., професор (Грузія)

Рецензенти:

Гринчуцький В.І. д.е.н., професор

Кузьмін О.Є. д.е.н., професор

Рекомендовано до друку Вченою радою Луцького національного технічного університету (протокол № 12 від «24» травня 2016 р.).

Свідомство про державну реєстрацію КВ № 15521–4093 ПР

Тексти статей представлено у авторській редакції. Автори несуть повну відповідальність за зміст публікації, а також добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей.

ЗМІСТ

Андрушко Р.П., Лиса О.В., Мирончук З.П. Організаційно-методичні аспекти обліку та контролю фінансових результатів діяльності сільськогосподарських підприємств	5
Бабіч І.І., Ліпатова Н.М. Обліково-правові аспекти у зовнішньоекономічній діяльності по операціях з давальницькою сировиною	14
Братчук Л.М., Діденко В.В. Обґрунтування сутності інновацій та їх функцій	21
Виноградова М.О., Зюкова М.М. Внутрішній аудит у банках – зміни у регулюванні та перспективи розвитку	34
Голячук Н.В. Визначення сутності аудиту інформаційних технологій	42
Довгалюк В.В., Єрмакова М.Д. Особливості функціонування інститутів спільного інвестування в Україні	48
Жураковська І.В., Колбасюк О.О. Забезпечення як особливий вид зобов'язань: види та механізм формування	56
Зеленко С.В., Завадська Н.П. Нормативно грошова оцінка землі, як основа регулювання земельних відносин	66
Зюкова М.М., Федоряка В.О. Сутність власного капіталу: економічний та обліковий аспекти	75
Іванова Л.Б., Ющенко Н.Л., Іванов Л.П. Аналітичний інструментарій діагностики боржника в умовах фінансового оздоровлення	83
Мельничук Я.П. Документальне оформлення обліку виробництва продукції тваринництва органічного походження	94
Мулик Т.О., Мулик Я.І. Класифікація фінансових ризиків в системі аналітично-контрольного забезпечення	107
Нагірська К.Є., Сахарчук Р.Б. Банківська таємниця в Україні: міф чи реальність	118

Новак О.С., Смагло О.В. Оцінка рівня ризику легалізації злочинних доходів клієнта – суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності	124
Нужна О.А., Урбан О.А., Кравчак В.Г. Теоретико-прикладні аспекти прогнозування обсягів реалізації деревини за допомогою економетричного моделювання	136
Осадча Т.С. Глобалізація та розвиток бухгалтерського обліку	145
Первій І.В. Аналітичне забезпечення інвестування ІТ-компаній в офшорний аутсорсинг	152
Писаренко Т.М. Податковий облік і податкове планування: управлінський аспект	162
Садовська І.Б. Податкова та бухгалтерська собівартість в управлінському обліку: інжиніринговий підхід	171
Сидоренко Р.В., Дмитрук Ю.С. Особливості організації обліку доходів у підприємств житлово-комунального господарства	179
Сова Ю.С. Інвестиції в людський капітал, як соціально-економічна та облікова категорія	185
Талах Т.А. Інформація як критерій забезпечення економічної безпеки підприємства	199
Ткачук І.М. Актуальні питання дослідження податкового контролю	207
Тлущкевич Н.В., Ковальчук А.А. Облік та контроль якості м'ясної продукції	214
Чудовець В.В., Слодзік Д.В. Облікове забезпечення управління продуктивністю в молочному тваринництві	220
Яценко О.В. Сучасний стан та проблеми формування фінансових ресурсів України	227

УДК 657

Андрушко Р.П., к.е.н., доцент,

Лиса О.В., к.е.н., доцент,

Мирончук З.П., к.е.н., доцент

Львівський національний аграрний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто організаційно-методологічні підходи і практичні рекомендації щодо оптимізації обліку та контролю фінансових результатів діяльності сільськогосподарських підприємств. Вказується на необхідність уточнення підходів щодо віднесення доходів і витрат до конкретної їх складової у нормативно-правових актах. Заслуговує на увагу проблема розходження фінансових результатів між прийнятою класифікацією видів діяльності підприємства та субрахунками рахунку 79.

Ключові слова: доходи, витрати, фінансові результати, організація обліку, контроль, сільськогосподарські підприємства.

Andrushko R., Lysa O., Myronchuk Z.

ORGANIZATIONAL-METHODS ASPECTS OF ACCOUNTING AND CONTROL OF FINANCIAL RESULTS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

In the article the organizational and methodological approaches and practical recommendations for optimizing accounting and control financial performance of agricultural enterprises. Points to the need to clarify approaches to classification of income and expenses to a specific component in their regulatory legal acts. Noteworthy is the problem of differences between the financial results of the accepted classification of activities of the enterprise and 79 sub-accounts account.

In a market economy the purpose of any business is profit. Financial results reflect the purpose of business activities, and its return is crucial for the company.

In order to determine financial results of the company for the period necessary to compare the earnings reporting period and the expenses incurred to obtain such income.

Based on the size of the income determined economic strategy for the enterprise labor management of material and financial resources, as well as issues related to investing in the development of the company.

It is clear that the definition and calculation of a final financial results of the company, other than income necessary to organize accounting costs associated with obtaining these revenues. In this regard it should be noted that the classification of expenditure is adequate classification of income, that is, depending on the activity.

Recent changes in legislation of Ukraine, bringing them closer to international standards, has led to changes in the title and content of financial statements.

This report is excluded from extraordinary income and expenses, and income from extraordinary activity and tax it.

This influenced the methodology of factor analysis of formation and use of net profit, but the conceptual framework of analysis remained unchanged.

Preparation of internal and external reporting is impossible without daily monitoring indicators to form statements.

For proper organization of accounting and control of financial results in agricultural enterprise should be designed such accounting policies that have covered all provisions on the basis of its components.

Solving these problems will move to a new level of control and accounting of financial results, increasing its analyticity and efficiency in the management of agricultural enterprises.

Key words: income, expenses, financial results, organization of accounting, control, agricultural enterprises.

Андрушко Р.П., Лыса О.В., Мырончук З.П.

ОРГАНИЗАЦИОННО-МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ УЧЕТА И КОНТРОЛЯ ФИНАНСОВЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье рассмотрены организационно-методологические подходы и практические рекомендации по оптимизации учета и контроля финансовых результатов деятельности сельскохозяйственных предприятий. Указывается на необходимость уточнения подходов отнесения доходов и расходов к конкретной составляющей в нормативно-правовых актах. Заслуживает внимания проблема различия финансовых результатов между принятой классификации видов деятельности предприятия и субсчетам счета 79.

Ключевые слова: доходы, расходы, финансовые результаты, организация учета, контроль, сельскохозяйственные предприятия.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Господарська діяльність будь-якого підприємства характеризується її фінансовим результатом – прибутком. Можливий і негативний результат – збиток, коли засоби підприємства не тільки не збільшуються на величину прибутку, а зменшуються на суму збитку.

Диверсифікація діяльності підприємств з метою пошуку додаткових джерел отримання прибутку зумовлює необхідність визначення фінансового результату не тільки в розрізі видів,

передбачених діючою формою Звіту про фінансові результати, а й визначення результату основної діяльності та кожного структурного підрозділу господарюючого суб'єкта.

Це вимагає оптимізації діючої організації та методики обліку формування фінансових результатів та їх відображення в звітності сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Вагомий внесок дослідженню питань обліку доходів, витрат і фінансового результату діяльності, зробили українські вчені: О.В. Бондар, Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валуєв, З.В. Гуцайлюк, М.Я. Дем'яненко, Г.Г. Кірейцев, М.М. Коцупатрий, М.В. Кужельний, В.Г. Лінник, В.Б. Моссаковський, Ю.І. Осадчий, П.Т. Саблук, В.В. Сопко, Л.К. Сук, М.Г. Чумаченко та інші.

Але виходячи з великої кількості різноманітних трактувань та положень виникає потреба в дослідженні організаційно-методичних аспектів формування фінансових результатів діяльності підприємства.

Вирішення цих проблем дозволить перейти на новий рівень організації обліку та контролю фінансових результатів, підвищить його аналітичність та ефективність в управлінні діяльністю сільськогосподарського підприємства.

Цілі статті. Метою дослідження є обґрунтування теоретичної сутності, методологічних підходів і практичних рекомендацій щодо оптимізації обліку та контролю фінансових результатів діяльності сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У ринковій економіці метою будь-якого підприємства є отримання прибутку. Фінансові результати відображають мету підприємницької діяльності, її доходність і є вирішальними для підприємства.

Для визначення фінансового результату діяльності підприємства за звітний період необхідно порівняти доходи звітного періоду і витрати, понесені для одержання цих доходів.

На підставі розміру отриманих доходів визначається економічна стратегія підприємства з питань управління матеріальними трудовими та фінансовими ресурсами, а також із питань, пов'язаних із інвестуванням у розвиток підприємства.

Різні напрямки діяльності підприємства, що пов'язані з

виробництвом та реалізацією продукції, товарів, робіт, послуг, дістають остаточну грошову оцінку в сукупності показників фінансових результатів. Основним узагальнюючим показником діяльності є чистий прибуток, який підприємство отримало за звітний період (або збитки, яких воно зазнало).

Розглянемо, які саме чинники впливають на цей підсумковий показник.

Основним чинником є дохід (виручка) від реалізації продукції, що свідчить про ринковий попит на продукцію підприємства, повернення вкладених у виробництво коштів і можливість розпочати новий виробничий цикл. Розмір виручки від реалізації залежить від обсягів і структури виробництва за видами продукції та ринкових цін кожного виду.

Економічне обґрунтування обсягів виробництва виконується через пошук так званого критичного обсягу, критичної точки, або точки беззбитковості.

Ще один чинник, який істотно впливає на розмір чистого прибутку, — це сукупні витрати на виробництво і збут продукції: собівартість реалізованої продукції, а також адміністративні витрати (загальногосподарські витрати, пов'язані з управлінням та обслуговуванням підприємства) та витрати на збут (витрати на утримання підрозділів, що займаються збутом продукції, рекламу, доставку продукції споживачам тощо).

Одержана в господарстві виручка є джерелом покриття затрат на виробництво та реалізацію продукції. Із неї відшкодовуються матеріальні затрати на виробництво продукції, перераховуються амортизаційні відрахування в сумі зносу основних засобів, проводиться оплата праці, відрахування органам соціального страхування, тощо.

Зрозуміло, що для визначення та проведення в обліку кінцевого фінансового результату діяльності підприємства, окрім доходів необхідно організувати облік витрат, пов'язаних з одержанням цих доходів.

З цього приводу слід зауважити, що класифікація витрат є адекватною класифікації доходів, тобто залежно від виду діяльності.

Одним з аспектів проблеми обліку фінансових результатів є класифікація доходів.

Методичні засади формування інформації про доходи у бухгалтерському обліку визначаються відповідно до вимог П(С)БО 15 «Дохід» [1] та НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [8], а також Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [6], що узагальнено в табл. 1.

Таблиця 1

Класифікація доходів у бухгалтерському обліку

НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	П(С)БО 15 «Дохід»	Інструкція №291, зі змінами
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	Доходи від реалізації
	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	-
Інші операційні доходи	Інші операційні доходи	Інший операційний дохід
Доход від участі в капіталі	Фінансові доходи	Доход від участі в капіталі
Інші фінансові доходи		Інші фінансові доходи
Інші доходи	Інші доходи	Інші доходи

Отже, визнані доходи класифікуються в бухгалтерському обліку згідно з вимогами П(С)БО 15 «Дохід» за такими групами:

- дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);
- чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)
- інші операційні доходи;
- фінансові доходи;
- інші доходи.

Необхідно наголосити, що згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», доходи класифікують за такими

групами: чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); інші операційні доходи; дохід від участі в капіталі; інші фінансові доходи; інші доходи.

Виходячи з інформації, важко не помітити, що класифікація доходів у чинних П(С)БО не співпадає. Це пов'язане, в першу чергу, з направленістю НП(С)БО 1 на складання фінансової звітності, а П(С)БО 15 «Дохід» – на загальні методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про доходи підприємства.

Разом з тим, розглянуті вище нормативні документи мають однакове юридичне значення, а тому не повинні бути суперечливими.

Існуюча відмінність у класифікації доходів впливає на організацію аналітичного і синтетичного обліку доходів діяльності, що в свою чергу ускладнює формування Звіту про фінансові результати.

Останні зміни в законодавстві України, їх наближення до Міжнародних стандартів, привело до змін у назві та змісті фінансової звітності.

На даний час форма №2 називається «Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід)» і відповідно до НП(С)БО 1 [8] в цьому звіті розкривається інформація про доходи, витрати, прибутки, збитки, інший сукупний дохід та сукупний дохід підприємства за звітний період.

Разом з тим в НП(С)БО 1 до звіту про фінансовий результат (сукупний капітал) внесено наступні зміни:

- 1) введення поняття доходу з податку на прибуток;
- 2) в I розділі добавлено новий рядок «Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування»;
- 3) поняття чистого прибутку чи збитку замінені поняттям чистий фінансовий результат – прибуток чи збиток, змінено методику знаходження чистого прибутку;
- 4) добавлено ще один розділ II «Сукупний дохід». Згідно з положенням під сукупним доходом розуміють зміни у власному капіталі протягом звітного періоду внаслідок господарських операцій та інших подій (за винятком змін капіталу за рахунок операцій з власниками).

При цьому зі звіту виключено надзвичайні доходи і витрати, а також прибуток від надзвичайної діяльності і податок з нього.

Це вплинуло на методику проведення факторного аналізу формування і використання чистого прибутку підприємства, але

концептуальні основи здійснення аналізу залишилися без змін.

Проте тільки для сільськогосподарських підприємств характерна наявність статистичної форми № 50 с.-г., в якій витрати на виробництво і реалізацію продукції відображаються в розрізі видів сільськогосподарського виробництва: рослинництво та тваринництво.

Відповідно організація і методика обліку витрат також потребує вдосконалення за такими напрямками, зокрема: необхідність уточнення підходів щодо віднесення витрат до конкретної їх складової, уточнення і конкретизація методичних засад класифікації та обліку витрат звітного періоду, забезпечення витрат наступних періодів, витрат майбутніх періодів.

Заслуговує на увагу проблема розходження фінансових результатів між прийнятою класифікацією видів діяльності підприємства та субрахунками рахунку 79 «Фінансові результати».

Звичайна діяльність у свою чергу поділяється на:

✓ *операційну діяльність* – основну діяльність підприємства, а також інші види діяльності, що не є інвестиційною або фінансовою діяльністю;

✓ *інвестиційну діяльність* – придбання і реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, що не є складовою частиною еквівалентів коштів;

✓ *фінансову діяльність* – діяльність, що призводить до зміни розміру і складу власного і позикового капіталу підприємства.

Для того, щоб чітко бачити з яких саме доходів складається фінансовий результат від звичайної діяльності пропонується зробити наступні дії. Перш за все, розділити результати від операційної та іншої операційної діяльності, які відносяться до субрахунку 791 «Результат операційної діяльності» на:

791/1 «Результат операційної (основної) діяльності»;

791/2 «Результат від іншої операційної діяльності».

При визначенні фінансового результату підприємство не розділяє конкретно доходи і витрати від інвестиційної діяльності.

Мабуть, доцільніше було б змінити назви у Плані рахунків бухгалтерського обліку. Так, наприклад, залишити субрахунок 792 «Результат фінансових операцій» і на ньому відповідно вести облік усіх фінансових операцій, тобто з частиною тих, що входять до

субрахунку 793 «Результат іншої діяльності» (окрім придбання і реалізації інвестицій, які обліковуються на субрахунках 742 «Дохід від реалізації необоротних активів» та 972 «Собівартість реалізованих необоротних активів»). А щодо субрахунку 793 змінити йому назву на «Результат від інвестиційної діяльності», де обліковувати тільки все те, що пов'язано з інвестиційною діяльністю.

Слід відмітити, що альтернативність варіантів ведення обліку в цілому та обліку фінансових результатів зокрема з часів командно-адміністративної системи значно розширилася, а це пояснюється розвитком в Україні ринкових відносин та включенням останньої до світового співтовариства.

Норми чинних Законів України, Положень (стандартів) обліку, галузевих рекомендацій спрямовані, в першу чергу, на достовірність і неупередженість показників звітності, а тому значним чином визначають стратегію й тактику підприємства, оскільки видозмінюють його фінансовий стан і результати діяльності.

Вважаємо, що першочерговим завданням при виборі методів оцінки повинно бути найбільш достовірне визначення фінансового результату з метою прийняття виважених управлінських рішень, а вже потім відображення інформації у звітності.

Складання зовнішньої та внутрішньої звітності неможливе без щоденного контролю, що забезпечує формування показників звітності.

Для належної організації обліку та контролю фінансових результатів у сільськогосподарському підприємстві повинна бути розроблена така облікова політика, яка б висвітлювала всі основні положення щодо його складових. Так як основною складовою фінансових результатів є доходи і витрати, то наказ про облікову політику, перш за все, повинен містити інформацію, що до даних об'єктів обліку.

Висновки. Отже, серед основних проблем обліку формування фінансових результатів підприємства є рівень відповідності обліково-контрольної системи підприємства щодо його витрат і доходів чинним нормативно-правовим актам України.

Для отримання оперативної та точної інформації про фінансові результати підприємства потрібно чітко розмежувати

їх за видами діяльності. Будь-яке підприємство може перевірити доцільність кожного із видів діяльності завдяки детальному аналізу субрахунків рахунку 79 «Фінансові результати». Це зумовлює необхідність змін в організації та методиці обліку, а також змісту діючої форми Звіту про фінансові результати (звіт про сукупний дохід).

1. Бондар О. В. Особливості визначення фінансових результатів та розподілу прибутку /О.В. Бондар // Інноваційна економіка. – 2010. - №2 – С.230 – 233.
2. Будько О. Облікова політика як інструмент впливу на фінансові результати підприємства/ О.Будько // Економічний аналіз. – 2010. – Випуск 5. – С.232 – 235.
3. Бухгалтерський облік: фінансовий та внутрігосподарський / [Сопко В.В., Бойко О.В., Кучер М.І, Матвієнко П.Г. та ін]; за заг. ред. В.В.Сопко. – Київ: Фенікс, 2003. – 468с.
4. Валуєв Б.І. Облікова політика промислового підприємства – управлінська спрямованість підходу /Б.І. Валуєв, І.В. Рузмайкіна// Вісник ЖДТУ. – 2005. – № 2 (32). – С. 61–65.
5. Гуцаленко Л.В. Формування та облік фінансових результатів відповідно до П(С)БО 30 «Біологічні активи» / Л.В. Гуцаленко // Облік і фінанси АПК. – 2006. – № 11. – С. 96–99.
6. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій / Затв. наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291.
7. Коришко Н. Організація обліку фінансових результатів суб'єктів підприємницької діяльності / Н.Коришко // Економічний аналіз. – 2010. – Випуск 6.– С. 84 – 86.
8. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» Наказ Міністерства юстиції України № 73 від 07/02/2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://audit.lviv.ua/ua/33/normativni_dokumenty.html.
9. Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку./ Наказ від 27.06.2013 №627.

УДК 657

Бабіч І.І., к.е.н., доцент,

Ліпатова Н.М.

Луцький національний технічний університет

ОБЛІКОВО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПО ОПЕРАЦІЯХ З ДАВАЛЬНИЦЬКОЮ СИРОВИНОЮ

Розкрито економічну сутність та обліково-правові аспекти операцій з давальницькою сировиною. Розглянуто організацію обліку операцій з давальницькою сировиною у сучасних умовах господарювання. Ознайомлено з процесом митного документування операцій з давальницькою сировиною та особливостями податкового обліку.

Ключові слова: давальницька сировина, операції з давальницькою сировиною.

Babich I., Lipatova N.

ACCOUNTING AND LEGAL ASPECTS IN FOREIGN ACTIVITIES TOLLING OPERATIONS

The article substantiates the reason for the use of raw materials by enterprises. Main outstanding issues, in particular: imperfection of normative-legal document governing the operations between residents and approved standard forms of primary documents, a poor regulatory framework for the accounting of such operations.

The analysis of scientific and reference literature on economic issues related to operations with tolling raw materials in foreign economic activity.

The economic nature of concepts such as tolling, operations with tolling raw materials in accordance with the Law of Ukraine "On operations with tolling raw materials in foreign economic relations", the Tax Code of Ukraine, the Customs Code of Ukraine. A contractor and customer tolling arrangements are defined.

The process of customs documentation operations with tolling raw materials is studied. The organization of accounting of operations with tolling raw materials is investigated in modern conditions of management in accordance with the plan of bookkeeping accounts and instructions on its application.

The features of tax accounting of operations on the processing of customer-supplied are summarized, namely, dedicated to the taxes such as income tax, value added tax.

It is concluded that operations with tolling raw materials in foreign economic activity are complex, because of the need recognition of the right of ownership on the transferred raw material and made of her products, so this issue needs to be improved.

Keywords: raw material, tolling operations.

Бабич І.І., Липатова Н.Н.

УЧЕТНО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ВО ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПО ОПЕРАЦИЯХ С ДАВАЛЬЧЕСКИМ СЫРЬЕМ

Рассмотрена организация учета операций с давальческим сырьем во современных условиях хозяйствования. Ознакомлено с процессом таможенного документирования операций с давальческим сырьем и особенностями налогового учета.

Ключевые слова: давальческое сырьё , операции с давальческим сырьем.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. На практиці часто виникають ситуації, коли у суб'єкта господарювання не вистачає власних виробничих потужностей для виробництва готової продукції з наявної сировини. Тому, щоб не втрачати прибуток, реалізуючи сировину (вартість сировини, з якого виробляється продукція, набагато менше вартості готового продукту), підприємства йдуть на неординарний крок - передають на давальницьких умовах власну сировину іншим товаровиробникам для виробництва з нього запланованої продукції. Такий спосіб виробництва не є новим, але поки ще не набув достатнього поширення.

В наш час питання нормативного регулювання операцій з давальницькою сировиною є актуальним, у зв'язку з великою кількістю невіршених питань, зокрема: недосконалість нормативно-правового документу, що регулює дані операції між резидентами, та затверджених типових форм первинних документів, слабка нормативна база для бухгалтерського обліку таких операцій.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проведений аналіз наукової та довідкової економічної літератури дає можливість стверджувати, що дослідженням питань, пов'язаних з операціями з давальницькою сировиною займається значна кількість вітчизняних та іноземних вчених, зокрема Ф. Ф. Бутинець, І. А. Волкова, С. Ф. Голова, В. Іваненко, Ю. А. Кузьмінський, О. В. Небельцова, В. В. Сопко та ін.

Цілі статті. У статті авторами будуть розглянуті обліково-правові аспекти у зовнішньоекономічній діяльності по операціях з давальницькою сировиною.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Операції з давальницькою сировиною є досить складними, що зумовлено порядком визнання права власності на передану сировину та вироблену з неї продукцію, а також наявністю різних видів таких операцій, шляхів реалізації готової продукції і способів розрахунку за переробку сировини. Зазначені особливості ускладнюють процес організації та ведення бухгалтерського обліку на підприємствах [1].

Порядок здійснення операцій з давальницькою сировиною регулюється рядом нормативних документів.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах» від 15.09.1995р.№ 327 із змінами і доповненнями від операцією з давальницькою сировиною в зовнішньоекономічних відносинах є операція з переробки (обробки, збагачення чи використання) давальницької сировини в результаті технологічного процесу зі зміною коду за Товарною номенклатурою зовнішньоекономічної діяльності, а також етапів (операцій з переробки такої сировини) з метою отримання готової продукції за відповідну плату[2].

До операцій з давальницькою сировиною в зовнішньоекономічних відносинах належать операції, в яких сировина замовника на конкретному етапі переробки, а також на заключному етапі є основним матеріалом та її вартість становить не менш як 20% вартості готової продукції. При цьому обов'язковим є попереднє здійснення поставки давальницької сировини виконавцю, тобто таку поставку слід провести раніше повернення виробленої з неї готової продукції замовнику. При розрахунку вартості давальницької сировини у вартості готової продукції враховуються вартість усієї вивезеної (завезеної) давальницької сировини та витрати на доставку такої сировини виконавцю.

Давальницькою сировиною згідно з пп. 14.1.41 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України є сировина, матеріали, напівфабрикати, комплектуючі вироби, енергоносії, що є власністю одного суб'єкта господарювання (замовника) і передаються іншому суб'єкту господарювання (виробнику) для виробництва готової продукції, з подальшим переданням або поверненням такої продукції або її частини їх власникові або за його дорученням іншій особі [3].

У Митному кодексі операції з переробки давальницької сировини іноземного замовника регулюється главою 23 «Переробка на митній території», відповідно до якої встановлено методи нетарифного регулювання таких операцій [4]. Відповідно під операцією з давальницькою сировиною розуміють:

- операцію з переробки (обробки, збагачення, або використання) давальницької сировини за відповідну плату з метою одержання готової продукції, незалежно від кількості та етапів переробки та виконавців;

- ремонт товарів, у тому числі модернізація, відновлення та регулювання, калібрування.

Операції з давальницькою сировиною здійснюються на підставі договору (контракту) про операції з давальницькою сировиною. Сторонами такого договору (контракту) є замовник — суб'єкт господарської діяльності, який надає давальницьку сировину для вироблення готової продукції, та виконавець - суб'єкт господарської діяльності, який здійснює переробку давальницької сировини.

Договір (контракт) про операцію з давальницькою сировиною може містити декілька додатків, серед яких:

- додаток, який містить технологічну схему переробки давальницької сировини, що розкриває: основні етапи переробки сировини та процес перетворення сировини в готову продукцію;

- кількісні показники сировини на кожному етапі переробки з обґрунтуванням технологічних витрат сировини;

- витрати виконавця переробки на кожному етапі переробки;

- додаток, в якому відображена детальна характеристика або значна номенклатура сировини, товарів (робіт, послуг).

На рис.1 зображено процес митного документування операцій з давальницькою сировиною.

Розміщення сировини у митному режимі «Переробка на митній території України» здійснюється з «умовним повним звільненням» від оподаткування митними платежами [3]. Законодавством встановлено перелік товарів, при розміщенні яких у митний режим «Переробки на митній території України» застосовуються фінансові гарантії. Види, суми та порядок надання фінансових гарантій визначено Митним кодексом [4].

Основою для відображення операцій з давальницькою

сировиною на рахунках бухгалтерського обліку є первинні документи, що складаються у момент здійснення операції. Основним документом, що підтверджує надходження сировини від замовника до виконавця у митному режимі «Переробка на митній території України» є Вантажно-митна декларація. Факт передачі сировини від замовника до виконавця підтверджується виписаною накладною або товарно-транспортною накладною, актом передачі та супровідними документами, що підтверджують якість давальницької сировини. Окрім цього виконавець подає митним органам простий вексель який засвідчує сплату податків та зборів передбачених чинним законодавством.

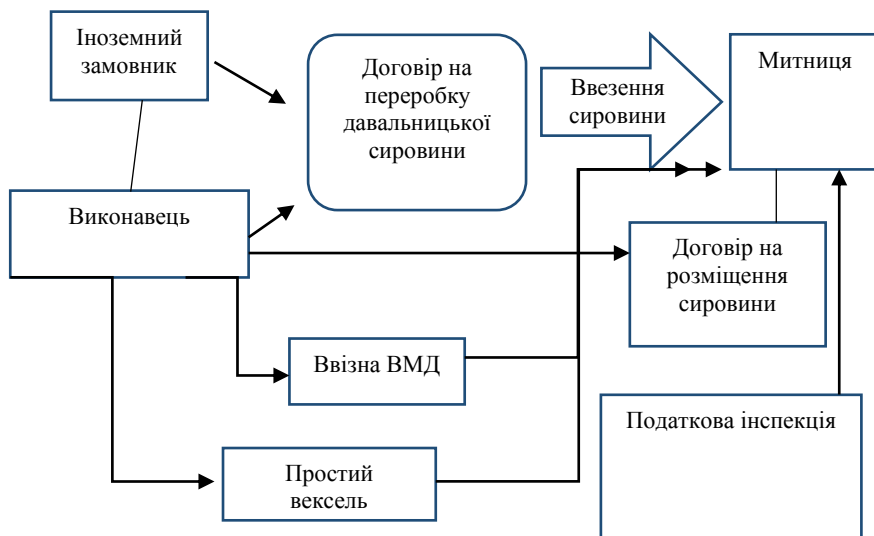

Рис. 1. Митне документування ввезення давальницької сировини іноземним замовником.

Підприємство, яке поряд з переробкою давальницької сировини здійснює виробництво продукції з власної сировини, зобов'язане вести відокремлений облік. Оскільки, давальницька сировина є власністю замовника і при передачі її для переробки право власності на неї до виконавця не переходить, то бухгалтерський облік давальницької сировини виконавець здійснює відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції

про його застосування [5], а також з урахуванням П(С)БО 9 «Запаси» [6].

Матеріальні цінності, що підприємство прийняло на переробку обліковується на позабалансовому рахунку 02 «Активи на матеріальному зберіганні». Для обліку давальницької сировини у виконавця планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій передбачено субрахунок 022 «Матеріали, прийняті для переробки». Записи про надходження та вибуття цінностей проводяться тільки на одному позабалансовому рахунку із зазначенням змісту і кількісно-вартісних показників операції.

Особливості податкового обліку щодо операцій з переробки давальницької сировини наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Податковий аспект операцій з переробки давальницької сировини

Види податків	Характеристика
Податок на прибуток	<ul style="list-style-type: none">- доходи та витрати при отриманні давальницької сировини у підприємства-виконавця не виникають;- дохід у виконавця виникає на суму його послуг, в розмірі не нижче за звичайні ціни. Датою виникнення є дата підписання Акту виконаних робіт;- витрати у сумі собівартості послуг виникають у період підписання двостороннього Акту, якщо собівартість послуг переробки перевищить їх ціну, то така собівартість визнаватиметься тільки у межах доходу.
ПДВ	<ul style="list-style-type: none">- послуги з переробки давальницької сировини іноземного замовника на митній території України оподатковуються за ставкою 0 %.

Аналітичний облік давальницької сировини підприємство-виконавець веде у розрізі замовників, видів сировини та за місцями зберігання чи переробки. Витрати на переробку давальницької сировини обліковують на рахунку 23 «Виробництво». Передача готової продукції замовнику відображається в обліку по дебету субрахунку 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» і по кредиту субрахунку 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг».

Висновки. Операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічній діяльності є складними, оскільки необхідне визнання права власності на передану сировину та вироблену з неї продукцію. Підприємство-виконавець, яке здійснює виробництво продукції і з власної сировини, зобов'язане вести відокремлений облік, що ускладнює роботу і тому потребує удосконалення.

Нормативних актів що регламентують документальне забезпечення бухгалтерського обліку на підприємствах України, недостатньо для повного врегулювання проблем документування операцій з давальницькою сировиною. Давальницька сировина, отримана за договором на переробку, та яка залишається у власності переробника, потребує відповідної оцінки для оприбуткування і використання в подальшому. Залишається невирішеним питання оцінки та документування подальшого оприбуткування та використання сировини, що залишається у переробника.

Можна використовувати типові форми первинних документів, прийнятих в Україні, але виникає питання настання права власності на сировину в разі її залишку і оцінки її вартості, та митного оформлення таких операцій.

1. Бутинець Ф. Ф. Облік зовнішньоекономічної діяльності: [підр. для студ. вищ. навч. заклад. спеціальності 7.050106 «Облік і аудит»] / Ф. Ф. Бутинець, І. В. Жиглей; за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – 3-тє вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2006. – 388 с.
2. Закон України «Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах» м. Київ, 15.09.1995р. № 327/95-ВР [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
3. Податковий кодекс України № 2755-VI від 2 груд. 2010 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу до документу : <http://www.rada.gov.ua>.
4. Митний кодекс України № 4495-VI від 13 бер. 2012 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу до документу : <http://www.rada.gov.ua>.
5. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій затверджена Мінфіном України № 291 від 30 лист. 1999 р.
6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» № 246 від 20 жовт.1999 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. - Режим доступу до документу : <http://www.rada.gov.ua>.
7. Облік міжнародних операцій: підручник/ Ю. А. Кузьмінський, В. Г. Козак, Л. І. Лук'яненко, О. В. Небельцова/ за заг. ред. проф. Ю. А. Кузьмінського. – К.: Вид-воКНЕУ, 2006. – 336 с.

8. Пісьмаченко Л. М., Єдинак Т. Фінансовий контроль за зовнішньо-економічними операціями з давальницькою сировиною у контексті фінансової безпеки держави. Режим доступу : [http:// archive.nbuv.gov.ua](http://archive.nbuv.gov.ua).
9. Податковий кодекс України № 2755-VI від 2 груд. 2010 р. [Електронний ресурс] /Верховна Рада України. – Режим доступу до документу: <http://www.rada.gov.ua>.
10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» № 246 від 20 жовт.1999 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. - Режим доступу до документу :<http://www.rada.gov.ua>.

УДК 657

Братчук Л.М., к.е.н.

Національна академія аграрних наук України

Діденко В.В.

Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ОБҐРУНТУВАННЯ СУТНОСТІ ІННОВАЦІЙ ТА ЇХ ФУНКЦІЙ

У статі досліджено сутність і зміст інновацій та обґрунтовано їх функції. Визначено такі функції інновацій: виробнича, відтворювальна, економіко-технологічна, екологічна, соціальна, реалізаційна, інформаційно-аналітична.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, функції інновацій, нововведення, бухгалтерський облік, система управління

Bratchuk L., Didenko V.

JUSTIFICATION OF THE ESSENCE OF INNOVATION AND THEIR FUNCTIONS

Nowadays, the economic growth of any country due to scientific and technological development and intellectualization of production factors. This innovative breakthrough has got rapid spread in all sectors of the national economy. This requires the research of the essence of innovation and its functional nature.

The purpose of the article: To prove the content of innovation and its function, which are need to establish accounting and analytical support of these activities in the control system.

Based on the research nature of innovation was grounded that the organizational, economic and informational sense of innovation activity is revealed in its functions: production, reproductive, economic, technological, environmental, social, realizable, information-analytical.

At the heart of the proposed functions allocated to science (development of scientific ideas and results). It is characterized by treating the theoretical foundations and development of scientific and technical products, which is endowed with originality. The scientific, scientific-technical product are ready result of scientific and technical creativity, research (work) and is intended for later use (implementation).

It was concluded that the most valuable information to management is an accounting system which requires proper maintenance and documenting software. It is from that indicators of the accounting systems and reporting depends on the quality of decision-making. Therefore, creation and use of information resources, including on innovation according to these systems it is the basis of reasoned choice of an economic strategy of a business entity. In this regard, we have identified the information and accounting (accounting and analytical) function of innovation activity.

Awareness of the nature and the functional nature of innovation has allowed forming our own definition of innovation. Innovation - this is the finite result of created or acquired objects of intellectual (scientific and technical) activity, which is acquires practical implementation, and function of the material factors of production as investment resource function, ultimately benefits and the socio-economic and other effects.

Considering of the multifunctional nature of innovation, which manifests in its function, solved the most important components of these functions:

- Providing innovative productions with the prospect of expanded reproduction;
- Strategic forecasting and planning innovation activity;
- Strengthen the competitive advantages of the business entity and its coordination with tactical and strategic objectives;
- Ensuring transparency, harmonization of micro and macro account and sustainable economic development;
- Real form of the introduction of innovations in order to obtain economic, social, environmental and other effects;
- Investment (resource) support of the innovative developments and their impact;
- A combination of scientific and economic potential, as basic conditions (base) sustainable economic development;
- A combination of economic interests (contractual) relations associated with intellectual property.

Keywords: innovation, innovation activity, innovation features, novation, accounting, management system

Братчук Л.М., Диденко В.В.

ОБОСНОВАНИЕ СУЩНОСТИ ИННОВАЦИЙ И ИХ ФУНКЦИИ

В статье исследована сущность и содержание инноваций, обоснованно их функции. Предложено выделять следующие функции инноваций: производственная, воспроизводящая, экономико-технологическая, экологическая, социальная, реализационная, информационно-аналитическая.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, функции инноваций, нововведения, бухгалтерский учет, система управления

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасне економічне зростання будь-якої країни пов'язано з науково-технологічним розвитком та інтелектуалізацією основних факторів виробництва. Такий інноваційний прояв, з яким споріднені наукоємність та специфічність інновацій, набув стрімкого поширення у всіх сферах і національної економіки. Тому наповнення «інноваційністю» діяльності суб'єктів господарювання потребує дослідження сутності інновацій та її функціональної природи.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питаннями дослідження сутності інновацій та їх обліку займалися такі вчені: О.С. Бородкін, Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валуєв, В.М. Жук, О.В. Кантаєва, Я.Д. Крупка, Г.Г. Кірейцев та ін.

Цілі статті. Обґрунтувати сутність інновацій та їх функцій, що потрібно для налагодження їх інформаційно-аналітичного забезпечення в системі управління.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Взагалі, інноваційна діяльність - це діяльність, яка спрямована на практичне використання та комерціалізацію результатів наукового характеру, науково-технічних досліджень й інтелектуального потенціалу для підвищення конкурентоспроможності та зміцнення ринкових позицій підприємства. Вона пов'язана із отриманням нової та радикально поліпшеної продукції, технології її виробництва, організаційних форм і методів господарювання, тощо.

Іншими словами вона базується на нововведеннях, впровадженими у виробництво. На думку А.І.Пригожина [1], саме нововведення є своєрідною «клітиною» розвитку цілеспрямованих змін. В умовах прискореного суспільного розвитку нововведення в різних сферах життя (техніці, економіці, управлінні, культурі) стають дедалі частішими і неперервними.

Такі нововведення з однієї сторони слід розглядати як результат наукових досліджень та розробок, яким притаманна науково-технічна новизна. З іншої,- як сукупність (об'єднання) інтелектуальних здібностей, науки, техніки, управління з певними специфічними особливостями в єдиній системі, для отримання,

впровадження та комерціалізації нового інноваційного продукту з певним ефектом. Крім того, якість нововведень залежить від можливостей та сприятливих умов на підприємстві для реалізації інтелектуального і креативного потенціалу працівників.

Найважливішою метою інноваційної діяльності є підвищення конкурентоспроможності продукції, що призводить до розширення ринків її збуту [2]. Досягнення такої мети забезпечується формуванням ефективної системи управління інноваційною діяльністю, що можливо шляхом використання специфічних інструментів управління інноваціями та створення відповідних умов для впровадження інновацій. Як наслідок, це дає змогу підприємству адаптуватись до нових, інноваційних можливостей. Крім того, розробка і впровадження єдиної інноваційної політики на підприємстві є важливою задачею системи управління інноваційною діяльністю.

Р. Фатхутдинов у дослідженні функцій, які необхідні для управління інноваційною діяльністю, класифікує їх в цикл (колесо): стратегічний маркетинг, планування, організація процесів, облік, контроль, мотивація, регулювання, координація [3, с. 209]. Автором вибудовано циклічну систему функціональних взаємозв'язків між управлінням, контролем та обліком операцій інноваційної діяльності. Так, здійснення планування, прийняття управлінських рішень не можливо без облікової інформації і, відповідно, якісної інформаційно-аналітичної системи на підприємстві.

Результатом інноваційної діяльності визначають інновацію, розуміння суті якої потребує ґрунтовного дослідження та теоретичного обґрунтування. Науковці використовують для розкриття змісту інновацій такі поняття як ідею, нововведення, винахід, процес, результат, тощо.

Інновація – це використання нових для підприємства чи організації ідей шляхом їх втілення у товарах, процесах, послугах або в системах управління, якими оперує це підприємство чи організація [4]. Так, нова ідея, нові знання, нова інформація є першоосною (фундаментом) створення інновацій, які розвиваючись, набувають певного економічного змісту і реалізуються у готовому науковому продукту. Крім того, найчастіше інновацію розглядають у вигляді нового продукту, удосконаленого продукту, нової та удосконаленої технології та організаційних змін.

Сутність інновацій як результатів наукової та науково-технічної діяльності розкриває С.А. Володін, який трактує інновацію – як комплексний процес упровадження і використання результатів науково-дослідних і дослідно-конструкторсько-технологічних робіт, спрямований на задоволення конкретних суспільних потреб з метою отримання певного ефекту (економічного, екологічного, соціального, науково-технічного чи інтегрального), який потребує значної концентрації інвестиційних та управлінських ресурсів для свого здійснення [5]. Вчений наголошує на першості наукових досліджень у створенні інновацій та потребах в інвестиціях. Тобто, інновація – це закінчений результат наукової (інтелектуальної) праці, який може бути матеріалізований, задовольняє конкретні суспільні потреби і направлений на отримання певного ефекту. Існує думка, що інновація забезпечує фінансовий та ресурсний ефекти.

На думку Б.Санто, інновація - це такий суспільно-техніко-економічний процес, який через практичне використання ідей та винаходів призводить до створення кращих за своїми властивостями виробів, технологій, і у випадку, якщо інновація орієнтована на економічну користь, прибуток, її поява на ринку може принести додатковий прибуток [6]. Під корисністю інновацій слід розуміти здатність новопредставленої продукції (послуги) задовольняти споживача корисним благом. Тобто, здатність задовольняти існуючі та нові потреби споживачів. При цьому слід врахувати, що інновації пов'язані, як з додатковими вигодами (вигода новизни), так і з додатковими витратами (відсутність знань та досвіду, витрати вибору і т.д).

Існує думка, що інновація – це наукові відкриття або винаходи, що мають практичне застосування і задовольняють соціальні, економічні й політичні вимоги, дають ефект у відповідних галузях [7, с.17]. Винаходи та відкриття слід розглядати як результати наукових та науково-технічних досліджень, які мають переважно фундаментальний характер. Вони не набули конкретної матеріальної форми (права яких засвідчують патентом (дипломом)) та можуть бути реалізовані на ринку. Саме з категоріями «відкриття» та «винаходи» пов'язують таку категорію як «новація». Останню часто ототожнюють на практиці з категорією «інновація».

Так, «інновація виступає кінцевим результатом впровадження новації з метою зміни об'єкту управління і отримання економічного, соціального, науково-технічного та іншого виду ефекту. «Життєвий цикл» новації може бути перерваний на стадії виготовлення, якщо не поєднається із інновацією (нововведенням). А «життєвий цикл» інновації може тільки лише розпочатися (як пошук нового засобу для задоволення вже усвідомленої необхідності), але не розвиватися поки новація не дійде до стадії виготовлення. Тобто, «життєвий цикл» інновації спрямований на впровадження новації, перетворення її у форму інновації і подальшу реалізацію [8, с. 22].

Отже, новація - це нова технологія, новий метод, нова програма, які можуть використані чи впроваджені на підприємстві. Тобто, науково-технічні розробки готові для подальшого використання та комерціалізації. Інновація – це новація, яка набула певного змісту і рівня для практичного впровадження. Тобто, визнана доцільною для застосування в практиці і подальшої реалізації.

З цього приводу Фатхутдинов Р.А. відмічає, що «під новацією розуміють новий порядок, новий процес, новий метод. Нова продукція або технологія – це оформлений результат фундаментальних, прикладних досліджень, розробок або експериментальних робіт у будь-якій сфері діяльності, який супроводжується підвищенням її ефективності» [9,с.45]. Звідси і трактування нововведення як прогресивної новації, задіяної у динаміці, яка є новою для організаційної системи, що розуміє і використовує її та інновації як комплексного процесу створення, поширення новації, яка сприяє розвитку і підвищенню ефективності інноваційної діяльності [10, с. 5].

На думку Н.В. Балабанової інновацію доцільно розглядати як процес і структурну форму, що об'єднує в собі науку, техніку, підприємство й менеджмент в єдину систему нововведень зі специфічними властивостями і закономірностями. До останніх слід віднести високу затратність нововведень, значний рівень ризику та відсотка невдач, високу прибутковість у разі успіху, наявність пускової ланцюжкової реакції, дискретний характер інноваційного процесу. На думку автора такий процес може бути представлений як послідовність чотирьох фаз: зародження, освоєння, поширення, зрілості [11].

Нововведення і інновації взаємопов'язані та взаємодоповнюючі, оскільки вони наділені спільною ознакою «нового (новизни)», яке зароджується, оновлюється, розвивається та становлення якого відбувається. На думку П. Друкера «Нововведення, в основі якого лежать нові знання саме викликає зміни і націлене на створення нової потреби», передбачає новаторство як систему, як образ мислення і дії [12, с. 171].

Під інновацією можна розуміти не тільки зміну ідей, процесу, а й фактору виробництва. «Так, згідно з класичним визначенням, інновація це не просто нововведення, а нова функція виробництва, “нова комбінація”. Інновація означає іншу якість засобів виробництва, яка досягається не шляхом дрібних поліпшень старого устаткування чи наявної організаційної схеми, а дискретно, разом з ними, через введення нових засобів виробництва чи систем його організації» [13].

Тобто, інновацію розглядають на підприємстві не тільки як будь-яке нововведення, а як нововведення у формі нового виробництва з певними функціональними можливостями. Інноваційна діяльність є основою для формування матеріальних факторів виробництва на підприємстві та інструментом забезпечення розширеного виробництва інноваційної продукції для укріплення та розширення позицій на ринку господарської діяльності. Тому доцільно виокремити виробничу та відтворювальну функції інновацій.

Найбільш ємне визначення інновації, пропонують сучасні вчені. На їх думку «інновація – це кінцевий результат інноваційної діяльності, який постає у вигляді нових типів товарів, нового дизайну продукту або удосконалених продуктів, нової функції продукції, нового або удосконаленого технологічного процесу чи організаційного процесу; виражається у новому підході до маркетингу чи в новій методиці підвищення кваліфікації працівників, які використовуються у практичній діяльності для досягнення прибутку внаслідок більш високої ціни продуктів, або більшого продажу в нових ринкових сегментах, а також внаслідок економії витрат або створення умов для отримання такої економії» [14, с.295].

Трансформація інтелектуальної власності в інноваційний продукт, є найважчим етапом у ланцюгу, що зв'язує науку,

винахідника зі споживачем. При цьому потрібно враховувати доміанти ринку, потреби споживача і мати досвід технологічного підприємництва. Крім того, «практична реалізація інноваційно-технологічної модернізації економіки можлива за умови використання наукового потенціалу власної науки, який покликаний акумулювати здобутки вітчизняної та світової науки і пропонувати інноваційні ідеї до впровадження на підприємствах реального сектору економіки» [16, с. 30].

Загально визнано, що інновації ґрунтуються на дослідженнях науки. Саме наука представляє собою наукові знання, що матеріалізуються в певні об'єкти: технологічні процеси, організацію виробництва, управління виробництвом. За своєю формою такі наукові знання є думкою, ідеєю, поняттям. Результатом впровадження наукових ідей, методів та методик є отримання соціально-економічного ефекту. З цього приводу французьким письменником Ф. Шатобріаном (1768-1848рр.) було зазначено, що «рішення, які не опираються на знання «злочинні» [15, с.21].

На підставі проведеного дослідження сутності інновацій можна зазначити, що організаційне, економічне та інформаційне значення інновацій розкривається у її функціях (рис 1). Такі функції можуть бути взаємопов'язаними між собою, тобто кожна з них може бути джерелом для іншої та реалізуватися в системі обліку та управління. В основі запропонованих функцій – наука (розвиток наукових ідей, результатів). Вона характеризується опрацюванням теоретичних основ та розробленням наукової та науково-технічної продукції, яка наділена новизною.

Наукова, науково-технічна продукція є готовим результатом наукової та науково-технічної творчості, досліджень (робіт) та призначена для подальшого використання (впровадження). У вартості наукової продукції присутній економічний ефект тільки потенційно.

Слід відмітити, що підприємство може використовувати у своїй діяльності, як власні наукові розробки, так інтелектуальну власність інших суб'єктів господарювання. Щодо останніх це: укладання договорів щодо проведення науково-дослідних та дослідно-конструктивних робіт; укладання ліцензійних договорів на право виробництва продукції; придбання готової продукції та іншої інтелектуальної власності та ін.

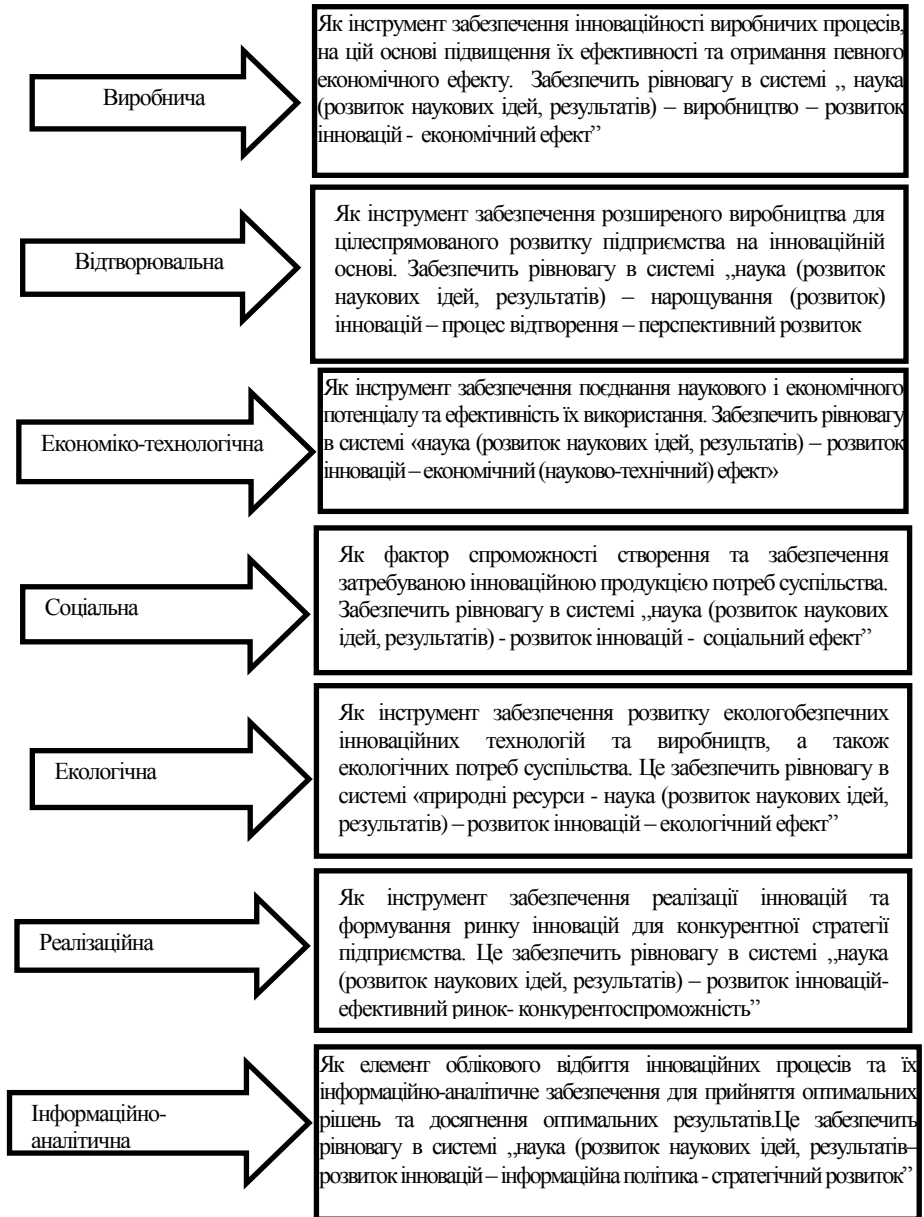

Рис. 1. Функції інновацій в обліково-управлінському аспекті

Крім того, залежно від вибраної моделі інноваційного розвитку на підприємстві, інноваційна діяльність першочергово може бути орієнтована на попити ринку, а не на напрацьовані розробки (нововведення). Це дозволяє виділяти першочергово маркетингові дослідження ринку, які направлені на зміни у запитах споживачів і всіх економічних суб'єктів, зацікавлених в діяльності конкретного виробництва.

Однією із основних функцій бухгалтерського обліку з практичної сторони є визнання, оцінка і відповідне відображення кожного факту господарської діяльності. Системи обліку та звітності, орієнтовані на задоволення різних потреб користувачів. «А максимізація корисності інформації для користувачів в управлінському контурі – основне завдання бухгалтерського обліку» [17, с. 13]. Тобто найбільшу цінність для управління має обліково-аналітична інформація, яка потребує належного обслуговування та документального забезпечення. Саме від показників систем обліку та звітності залежить якість прийняття управлінських рішень.

Тому створення та використання інформаційного ресурсу, в т.ч. щодо інновацій за даними систем обліку та управління є основою аргументованого вибору економічної стратегії розвитку суб'єкта господарювання. У зв'язку з цим нами виокремлено інформаційно-аналітична функція інновацій. Підтвердженням зазначеного є визначення «інновації, як сукупності господарських операцій, що мають кількісно-умовне вираження і утворюють єдиний процес: розробка – впровадження – функціонування нововведення, а також відображаються в регістрах фінансового та управлінського обліку як рух активів підприємства та джерел його формування» [18].

Серед вчених існує думка щодо відображення об'єктів права інтелектуальної власності в системі бухгалтерського та управлінського обліку, а також необхідності формування управлінської звітності щодо таких об'єктів. З цього приводу А.Г. Мендрул, В.С. Карцев відмічають, що «об'єкти права інтелектуальної власності в господарській діяльності виступають активами, які мають відповідні ознаки, і, перш за все, ціну (вартість). Їх використання слід розглядати з позиції економіки, інвестицій, ціноутворення, бухгалтерського обліку» [19].

Отже, інформація, інформаційні потоки проходять через системи бухгалтерського обліку та управління. Комплексне узагальнення інформаційних потоків (процесів), спрямованих на досягнення поставленої цілі називають інформаційною системою бухгалтерського обліку. А Береза, І. Козак визначають такі якісні характеристики інформаційних систем (що характерно для функціонального поля інновацій):

-«Функціональна повнота: суцільна реєстрація господарських операцій на рахунках бухгалтерського обліку;

-Функціональна надійність: гарантія достовірності та об'єктивності інформаційних даних;

- Економічна ефективність: забезпечення результативності інформації з точки зору покриття витрат на її створення» [20,с.15-20].

Погоджуємось з авторами та вважаємо, що нині підвищуються вимоги до ефективності організації досліджень і розробок в процесі науково-технічної діяльності. Тому слід доповнити такою характеристикою як наукоінформативність: забезпечення результативності інформації з точки зору наповненості новизною (новими знаннями, новаторськими ідеями) для переходу на якісно новий, інноваційний рівень розвитку підприємства.

Усвідомлення суті та функціональної природи інновацій, дало змогу сформулювати власне визначення інновації. Інновація – це кінцевий результат створеного або придбаного об'єктів права інтелектуальної (науково-технічної) діяльності, який набуває практичного впровадження, та проявляється як функція матеріальних факторів виробництва, як інвестиційно-ресурсна функція, що в кінцевому підсумку приносить користь і певний соціально-економічний та інші види ефектів.

Отже, нами розкрито поняття та зміст інновації, яке враховує її багатофункціональний характер. Універсальність такого підходу проявляється у виокремленні функцій інновацій, найважливішими складовими яких є:

-забезпечення інноваційності виробничих процесів з перспективою розширеного відтворення;

-стратегічне прогнозування і планування інноваційної діяльності;

зміцнення конкурентних переваг суб'єкта господарювання й узгодження з його тактичними та стратегічними цілями;

-забезпечення прозорості інформації, гармонізації мікро-і макрообліку та сталого економічного розвитку;

-реальна форма впровадження нововведень з метою отримання економічних, соціальних, екологічних та інших ефектів;

-інвестиційне (ресурсне) забезпечення інноваційних зрушень та їх результативності;

-поєднання наукового та економічного потенціалу, як основних умов (основи) сталого економічного розвитку;

-поєднання інтересів суб'єктів економічних (договірних) відносин, пов'язаних із інтелектуальною власністю.

Висновок. Результатом наших досліджень є системний підхід до дослідження сутності інновацій та виокремлення її функції в обліково-управлінському зрізі, які направлені на стимулювання розвитку інноваційної діяльності. Розкриваючи зміст кожної функції, нами зосереджено увагу на зв'язку науки (розвиток наукових ідей, результатів), розвитку інновацій, і відповідно, забезпечення ефекту. Саме наука є найбільш суттєвим компонентом, який відповідає на потреби інноваційної політики підприємства і країни в цілому. При цьому слід пам'ятати, що нині інноваційна діяльність є рушійною силою економічного, технологічного, екологічного та соціального розвитку суспільства.

1. Инновации в России: аналитическо-статистический сборник / Сборник подготовили И.В. Зиновьева, Л.Э. Миндели, И.Е. Постникова: Гл. ред. Л.Э. Миндели; Центр исследований проблем развития науки РАН – М.: Наука, 2006 – 254с.
2. Єрмошенко М.М. Маркетинговий менеджмент:[навч. Посібник].- К.: НАУ, 2001.
3. Завлина П.Н. Инновационный менеджмент: Справ. пособие / П. Н. Завлина, А. К. Казанцева, Л. Э. Миндели; под ред. П. Н. Завлина. – [2-е изд., переработ. и доп]. – М., ЦИСН, 1998. – 568 с.
4. Чухрай Н.І. Формування інноваційного потенціалу підприємства: маркетингове та логістичне забезпечення. Львів: Вид-во «Львівська політехніка», 2002.
5. Володін С.А. Теоретико-методологічні та організаційні засади інноваційного провайдингу на наукоємному аграрному ринку. – К.: ЗАТ «Нічлава», 2007.- 384 с.: іл.- Бібліогр.: с.359-380.
6. Санто Б. Инновация как средство экономического развития / Б. Санто ; пер. с венгер. Н. А. Русак.

7. Канторович Л.В. Системный анализ и некоторые проблемы научно-технического прогресса // Диалектика и системный анализ. М: Наука, 1986
8. Сухотин А.К. Превратности научных идей.– М.: Мол.гвардия, 1991.– 271 с.
9. Фатхутдинов Р.А. инновационный менеджмент: Учебник.- 4-е из. – СПб.: Питер, 2003.- 400с.
10. 10.Бобильов Ю.В. Концепція сучасного природознавства. – Київ:Центр навч. літ-ри, 2003. – 251с.
11. Балабанова Н. В. Суспільство знань та інновацій: шлях до майбутнього України: [Текст] / Н. В. Балабанова. – К.: Арістей, 2005. – 104 с.
12. Друкер П. Задачи менеджмента в XXI в. – М.: ООО «И.Д.Вильямс», 2006 – 235с.
13. Лапко О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання. – К.,1999. – 254 с.
14. 14.Інвестиційна-інноваційна діяльність: теорія, практика, досвід: монографія/Денисенко М.П., Михайлова Л.І., Грищенко І.М., Гречан А.П. та ін. За ред. Д.е.н., проф., акад. М.П. Денисенка, д.е.н. проф.. Л.І. Михайлової.- Суми: ВТД „Університетська книга”, 2008.- 1050 с.
15. Ковалев В.В. Финансовый учет и анализ: концептуальные основы.- М.: Финансы и статистика, 2004.- 720 с.: ил.
16. Федулова Л.И. Инвестиционный вектор развития промышленности Украины/ Л.И. Федулова // Економіка України.- 2013.- №5.- С.30
17. Кантаєва О.В. Бухгалтерський облік та аналіз інноваційної діяльності підприємств: організація і методологія». Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктор. економічних наук: спец. 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності) / О.В. Кантаєва.- К.,2011.- 40 с.
18. 18.Мінаков О.В. Облік інноваційної діяльності на підприємствах-учасників технопарку / О.В. Мінаков // Бухгалтерський облік і аудит.- 2005.- №5.- С. 24-27.
19. Мендрул А.Г. Оценка стоимости нематериальных активов / А.Г. Мендрул, В.С. Карцев. – К.: Полиграф-информ, 2004. – 264 с.
20. Береза А.М. Проектування систем оброблення інформації: [навч посібник] / А.М. Береза, І.А. Козак.- К.:КНЕУ, 2008.- 448 с.

УДК 657.6:336.7

Виноградова М.О., к.е.н., доцент,

Зюкова М.М., к.е.н., доцент

ВНЗУ Полтавський університет економіки і торгівлі

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ У БАНКАХ – ЗМІНИ У РЕГУЛЮВАННІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У публікації підлягають розгляду питання щодо актуальних змін у регулюванні внутрішнього аудиту в банках України відповідно до прийнятої у травні 2016 року постанови Правління НБУ.

Ключові слова: аудит, банки, внутрішній аудит, стандарти внутрішнього аудиту, підрозділ внутрішнього аудиту, положення, незалежність, контроль.

Vynohradova M., Ziukova M.

INTERNAL AUDIT IN BANKS – REVISION IN REGULATION AND FUTURE PROGRESS

In the publication are considered the issues of urgent revision in internal audit Ukrainian banks regulation according to the Governing board of National Bank of Ukraine (NBU) resolution which approved in May 2016.

Internal auditing service according to its specific features can't be in branches of accounting-financial department. If it is happened this service can't be an expert for estimation of accounting policy observance, internal control effectiveness and information system reliability. This service should be accountable to the higher management or owners of entities only. So this service should be a branch of auditing committee or to be directly accountable to the supervisory committee or owners.

The new NBU resolution approves for internal audit in Ukrainian banks just the same principles and regulations. It is absolutely possible to state in common that this normative document gives for internal bank auditors more independence from bank top-management, tells about strengthening of NBU control under internal audit state, about criteria of interchange information between internal and external auditors, state institutions etc.

The authors hope that all these revision and new Regulation will influence essentially on internal Ukrainian bank audit progress and it could be the push for step-by-step creation of internal audit services (departments) in other fields of business activity in Ukraine too.

Keywords: audit, banks, internal audit, internal auditing standards, department of internal audit, regulations, independent, control.

Виноградова М.А., Зюкова М.М.

ВНУТРЕННИЙ АУДИТ В БАНКАХ – ИЗМЕНЕНИЯ В РЕГУЛИРОВАНИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

В публикации рассматриваются вопросы актуальных изменений в регулировании внутреннего аудита в банках Украины в соответствии с принятым в мае 2016 года постановлением Правления НБУ.

Ключевые слова: аудит, банки, внутренний аудит, стандарты внутреннего аудита, подразделение внутреннего аудита, положение, независимость, контроль.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Реалізація повноважень власником (керівником) підприємства та набуття ним досвіду господарювання вимагає виконання цілеспрямованих контрольних заходів на підприємстві. Ними є заходи, які виконують функціональні структурні підрозділи з контролю, що можуть мати вигляд управління, бюро, відділу, служби тощо. У сучасних умовах господарювання такий спеціальний підрозділ має назву служба внутрішнього аудиту.

Створення підрозділів внутрішнього аудиту підприємств, організацій в Україні та його регламентацію нормативними документами можна поділити на три етапи (табл. 1).

Не зважаючи на те, що в Україні ще у жовтні 2000 року було створено Інститут внутрішніх аудиторів України (ІВАУ), за 15 років свого існування широкого та загального розвитку ця інституція так і не набула.

Таблиця 1

Етапи розвитку внутрішнього аудиту в Україні та його регламентація [1, с. 461]

Етап/ термін	Назва документу, що визначає межі етапу регламентації	Основні нормативні положення з регламентації внутрішнього аудиту, чинні під час етапу
I 1993- 1997	Закон України «Про аудиторську діяльність» від 22.04.93 № 3125-ХІІ	Окремі затверджені тимчасові нормативи та стандарти аудиту
II 1998- 2003	Рішення Аудиторської палати України від 18.12.98р. № 73	32 Національних нормативів аудиту ННА 24 «Врахування роботи фахівців внутрішнього аудиту» Кодекс професійної етики аудиторів України

Продовження табл. 1

<p>III 2004- п.ч.</p>	<p>Рішення Аудиторської палати України від 18.04.03р. № 122</p>	<p>Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг МСА 610 «Використання роботи внутрішніх аудиторів» Кодекс етики професійних бухгалтерів</p>
-------------------------------	---	--

На теперішній час у нормативних документах України внутрішній аудит розглядається як складова частина управління тільки у двох структурах: в органах Державного казначейства України (бюджетні та державні заклади чи установи) та в банках.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Відповідно до обраного напрямку дослідження, у цій статті буде розглянуто зміни у регулюванні внутрішнього аудиту саме у банківській сфері. Так, ще у 1998 році Національним Банком України було затверджено Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України [2]. Воно визначало систему аудиторської діяльності в банках та регламентувало порядок створення і організацію роботи там підрозділу внутрішнього аудиту. Це Положення було розроблено на підставі законів України "Про банки і банківську діяльність" [3], "Про аудиторську діяльність" [4] та нормативних актів Національного банку України. Визначалося, що Положення є обов'язковим для безумовного дотримання його вимог комерційними банками України (юридичними особами). Відповідно до цього, всі навчальні та методичні джерела з аудиту, які містять питання внутрішнього аудиту в банках та які було видано впродовж останніх 15-ти років [1, 5, 6, 7, 8 і т.ін.], базувалися саме на означеному вище нормативному документі (звичайно, на відповідних його змінах та доповненнях, що існували на той час).

У травні 2016 року Національний банк України затвердив Положення про організацію внутрішнього аудиту в банках України [9], яким було відмінено як і документ 1998 року, так і всі зміни та доповнення до нього. У Постанові НБУ визначається, що банкам до 01 липня 2016 року необхідно привести внутрішні документи щодо організації внутрішнього аудиту у відповідність до вимог цього Положення.

Виходячи із строковості прийняття означеного вище документа, жодний із наявних на поточний момент посібників та підручників з аудиту його не розглядає, а питання організації внутрішнього аудиту в банках України подаються на підставі вже не чинних нормативно-законодавчих джерел.

Цілі статті. У статті авторами будуть розглянуті питання змін у організації внутрішнього аудиту в банках України та нові вимоги і положення, що були визначені у нещодавно прийнятому нормативному документі.

Вклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. При порівнянні двох нормативних документів, вже відразу можна зробити висновок – відповідно до назви, Положення 2016 року застосовується для усіх видів банків – як для комерційних, так і для державного Центрального Банку України.

Наступним можна визначити, що у новому Положенні було частково змінено перелік нормативних документів, відповідно до вимог яких його було розроблено. Так, зараз до таких документів входять: Закон України “Про банки і банківську діяльність” [3], міжнародні стандарти професійної практики внутрішнього аудиту [10] та останні рекомендації Базельського комітету з банківського нагляду з питань внутрішнього аудиту та корпоративного управління [11]. Означені зміни були покликані суттєвою необхідністю привести процедуру здійснення внутрішнього аудиту у банках до використання міжнародних стандартів саме внутрішнього аудиту та продовженням глобалізації та інтернаціоналізації банківського сектору України, коли за останні десятиліття система банківського нагляду вже набула міжнародного характеру і Україна має намір до неї приєднатися.

Крім того, новим нормативним документом реалізуються заходи Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року [12] щодо удосконалення вимог до рівня корпоративного управління учасників фінансового сектору, у тому числі за рахунок посилення ролі наглядових рад та визначення підстав проведення внутрішнього аудиту.

Незалежність внутрішнього аудиту є основною компонентою для ефективної роботи системи корпоративного управління. Однак, на сьогодні існує високий ступінь впливу топ-менеджмента банку на

внутрішні перевірки, тому власники та Наглядова рада до недавнього часу не завжди мали можливість бачити реальну картину того, що відбувається у банку.

Відповідно до визначення, яке надано у п. 3 Положення [9], внутрішній аудит - це незалежна, об'єктивна діяльність з надання впевненості та консультаційних послуг щодо оцінки систем та процесів банку, що має приносити користь банку та покращувати його діяльність. У Положенні 1998 [2] року визначення внутрішнього аудиту було значно вужчим і говорило тільки про незалежну оцінку системи внутрішнього контролю, встановленого у комерційному банку.

Крім того, у нормативному документі 2016 року [9] є поняття підрозділу внутрішнього аудиту, яким визначається структурний підрозділ банку/банківської групи, що забезпечує виконання функцій внутрішнього аудиту. В Положенні 1998 року [2] у визначенні цього підрозділу мова йшла тільки про його створення за рішенням виконавчого органу банку та підпорядкованість безпосередньо Правлінню (раді директорів) банку, що, за певних обставин, суттєво впливало на незалежність його роботи.

Положенням 2016 року детально визначено порядок організації внутрішнього аудиту в банку/банківській групі та встановлено принципи діяльності підрозділу внутрішнього аудиту. Цим питанням присвячено розділ II нормативного документу, який говорить, що підрозділ внутрішнього аудиту банку підпорядковується та є підзвітним раді банку, а підрозділ внутрішнього аудиту банківської групи підпорядковується та є підзвітним раді відповідальної особи, а в разі відсутності ради - виконавчому органу відповідальної особи.

Крім того, пунктом 5 визначено чинники, відповідно до яких підрозділ внутрішнього аудиту банку здійснює свою діяльність, а пунктом 6 визначено чинник, на підставі якого здійснює свою діяльність підрозділ внутрішнього аудиту банківської групи, яким є положення, що затверджується радою відповідальної особи, а в разі її відсутності - виконавчим органом відповідальної особи.

У нормативному документі 2016 року [9] детально розглянуто Положення про внутрішній аудит банку (п.7), у якому подано дев'ятнадцять необхідних складових. Відповідний документ у Положенні 1998 року [2] містив тільки п'ять складових і мав назву Положення про підрозділ внутрішнього аудиту банку.

НБУ посилив вимоги щодо кандидатів на посаду керівника підрозділу внутрішнього аудиту банку. Відповідно до п. 11 Положення [9] такий керівник повинен мати вищу освіту [не нижче другого рівня (магістерського)] в галузі економіки, менеджменту (управління) або права, досвід роботи в банківській системі за відповідним фахом не менше ніж три роки та відповідати іншим вимогам щодо професійної придатності та ділової репутації, які встановлюються нормативно-правовим актом Національного банку, що визначає порядок реєстрації та ліцензування банків.

Разом із тим, у Положенні [9] тепер не прописано окремі кваліфікаційні вимоги до працівників підрозділу внутрішнього аудиту банку.

Нормативним документом 2016 року [9], на відміну від Положення 1998 року [2], визначено та розкрито принципи, за якими має здійснювати свою діяльність підрозділ внутрішнього аудиту банку (п.12), зокрема: незалежність; об'єктивність і неупередженість; професійна компетентність; належна професійна ретельність; професійна етика.

Під час аналізу нормативних документів встановлено, що у Положенні 2016 року [9] Національним Банком України було уточнено та конкретизовано функції внутрішнього аудиту; взаємовідносини між зовнішнім та внутрішнім аудитом.

Так, згідно із розділом III Положення [9], основними функціями внутрішнього аудиту в банку є: здійснення оцінки ризиків внутрішніх процесів, надання рекомендацій для Правління банку та нагляд за виконанням цих рекомендацій. Тому є логічним, що для виконання своїх функцій внутрішній аудит не повинен звітуватися перед найвищим управлінським персоналом або Правлінням банку, оскільки тут виникає конфлікт інтересів. Внутрішній аудит повинен працювати в інтересах власника банку та його акціонерів, звітуватися перед Аудиторським комітетом або перед Наглядовою радою.

У розділі VI Положення [9] було наголошено, що взаємовідносини та обмін інформацією між підрозділом внутрішнього аудиту банку та зовнішнім аудитором банку, органами державної влади та управління, які в межах компетенції здійснюють нагляд за діяльністю банків, мають відбуватися з дотриманням вимог законодавства України та внутрішніх документів банку щодо зберігання, захисту, використання та

розкриття інформації, що становить банківську та комерційну таємницю.

Положенням 2016 року [9], на відміну від подібного документу 1998 року [2], надано поглиблену методичку організації аудиторської перевірки (аудиту) в банку (розділ V).

У п. 23 визначено, що аудиторська перевірка (аудит) здійснюється на підставі програми аудиторської перевірки (аудиту), під час підготовки якої має враховуватись, зокрема, таке: 1) обсяг програми аудиторської перевірки (аудиту) та аудиторських процедур має бути достатнім для досягнення цілей завдання; 2) обсяг та вид проведення аудиторських процедур визначається на основі результатів оцінки ризиків, проведеної під час підготовки до аудиторської перевірки (аудиту) та/або під час складання річного плану проведення аудиторських перевірок (аудиту) банку на звітний рік або складання карти ризиків (за наявності).

Пункт 24 Положення [9] визначає дев'ять складових, які має містити програма аудиторської перевірки в банку. Крім того, було законодавчо закріплено, що за результатами аудиторської перевірки внутрішнім аудитором складається аудиторський звіт, у пп. 25-27 описано його подання та процес моніторингу результатів. У Положенні 1998 року [2] такий підсумковий документ називався висновком та висувалися інші вимоги до процесу моніторингу.

Нормативним документом 2016 року [9] було значно розширено контроль ради банку (аудиторському комітету) та НБУ за діяльністю підрозділу внутрішнього аудиту банку, в тому числі було визначено контрольні функції з якості внутрішнього аудиту.

Відповідно до п. 36 розділу VII Положення [9] Національний банк здійснює оцінку якості роботи підрозділу внутрішнього аудиту банку, у тому числі дотримання ним у своїй діяльності належних принципів та стандартів, шляхом: проведення інспекційних перевірок банку; перевірок банку з питань дотримання ним вимог законодавства у сфері запобігання легалізації кримінальних доходів/фінансування тероризму; здійснення беззвітного банківського нагляду, у тому числі шляхом аналізу звіту про роботу підрозділу внутрішнього аудиту банку; підтримання в межах законодавства України постійного зв'язку з керівником підрозділу внутрішнього аудиту та внутрішніми аудиторами банку для обговорення ризиків банку; проведення

зустрічей за участю керівників банку та керівника підрозділу внутрішнього аудиту банку для обговорення ефективності запропонованих банком заходів, які мають бути реалізовані ним з огляду на рекомендації, висунуті вимогами Національного банку.

Крім того, НБУ залишає за собою право ініціювати зустріч з керівником підрозділу внутрішнього аудиту, особливо – у випадку його звільнення не з власної ініціативи (п.37), що знижує можливість тиску на результати внутрішнього аудиту з боку топ-менеджменту банку.

Висновки. Як вже зазначалося авторами у посібнику «Аудит» [1, с. 460], служба внутрішнього аудиту, з огляду на її специфіку, не може бути одним із структурних підрозділів обліково-фінансової служби, інакше вона не зможе реалізувати роль експерта в оцінці дотримання облікової політики, дієвості внутрішнього контролю і надійності інформаційних систем. Ця служба повинна бути підзвітною тільки найвищому керівництву суб'єкта господарювання чи власникам, тобто ця служба повинна бути структурою аудиторського комітету чи підпорядкована наглядовому комітету або власникам безпосередньо.

Розглянута та проаналізована у статті Постанова НБУ впроваджує для внутрішнього аудиту в банках саме такі принципи та положення. Можливо констатувати, що в цілому у нормативному документі мова йде про більшу незалежність внутрішніх аудиторів від Правління банку; про посилення контролю НБУ за станом внутрішнього аудиту; про критерії обміну інформацією внутрішніх аудиторів із зовнішніми аудиторами та державними установами тощо.

Автори сподіваються, що здійснені відповідно до прийнятого Положення зміни суттєво вплинуть на розвиток внутрішнього аудиту в банках України, що може бути поштовхом для поступового створення підрозділів внутрішнього аудиту і в інших галузях економіки держави.

1. Виноградова М.О. Аудит: навч. посіб. / М.О.Виноградова, Л.І.Жидеева. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 654 с.
2. Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України : Постанова правління НБУ від 20.03.1998 р. № 114 (зі змінами та доповненнями) [Електрон. ресурс] - Режим доступу: <http://www.liga.net>. – Назва з титул. екрану.

3. Про банки і банківську діяльність: Закон України № 2121-III від 07.12.00р. (зі змінами та доповненнями) [Електрон. ресурс] - Режим доступу: <http://www.liga.net>. - Назва з титул. екрану.
4. Про аудиторську діяльність: Закон України № 3125-XII від 22.04.93р. (зі змінами та доповненнями) [Електрон. ресурс] - Режим доступу: <http://www.liga.net>. - Назва з титул. екрану.
5. Аудит: підруч. / [О.А.Петрик, В.О.Зотов, Б.В.Кудрицький, І.Ю.Чумакова та ін.]; за заг. ред. проф. О.А.Петрик. – К.: КНЕУ, 2015. – 498 с.
6. Васюренко О.В. Облік і аудит у банках: навч. посіб. / О.В.Васюренко, Л.В.Сердюк. – К.: Знання, 2008. – 623 с.
7. Внутрішній аудит у банку: навч. посіб. / [О.І.Кіреєв, О.С.Любунь, М.П.Кравець та ін.] - К.: ЦУЛ, 2006. – 220 с.
8. Пантелеєв В.П. Внутрішній аудит: навч. посіб. / В.П.Пантелеєв, М.Д.Корінько. – К.: Державна академія статистики, обліку та аудиту Державного комітету статистики України, 2006. – 247 с.
9. Положення про організацію внутрішнього аудиту в банках України: Постанова правління НБУ № 311 от 10.05.2016 р. [Електрон. ресурс] / Режим доступу: <http://www.liga.net>. - Назва з титул. екрану.
10. Міжнародні стандарти професійної практики внутрішнього аудиту (стандарти): редакція 2013 року / Інститут внутрішніх аудиторів. Перекл. з англ. мови. [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <https://na.theiia.org/-standards-guidance/Public%20Documents/IPPF%202013%20Ukrainian.pdf>. - Назва титул. екрану.
11. Basel Committee on Banking Supervision / Bank for International Settlements [Електрон. ресурс] - Режим доступу: <http://www.bis.org/bcbis/index.htm>- Назва з титул. екрану.
12. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року: Постанова правління НБУ від 18.06.2015 р. № 391 (зі змінами та доповненнями) [Електрон. ресурс] - Режим доступу: <http://www.liga.net>. – Назва з титул. екрану.

УДК 657: 004

Голячук Н.В., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ АУДИТУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті проаналізовані визначення науковців і практиків та запропоноване власне бачення сутності аудиту інформаційних технологій; приділена увага етапам проведення ІТ - аудиту.

Ключові слова: інформаційні технології, аудит.

Holyachuk N.

DEFINING THE ESSENCE OF AN AUDIT OF INFORMATION TECHNOLOGIES

In the article the definition of academics and practitioners about the nature of audit. The study proposed his own definition, which is that IT - Audit - an independent verification of the information environment of the enterprise in order to obtain reliable information about its current status, checking for compliance with financial activity requirements of the law, verification of information technology, security, reliability and integrity of electronic data, providing information on the risks associated with vulnerabilities of information systems, forming an objective audit report and make recommendations on improving the information system.

It is determined that the result of the implementation of IT-audit are: drawing a conclusion about the current state of information systems; analysis of deviations between the formed IT-infrastructure and management objectives; recommendations to address inconsistencies; evaluation of the effectiveness of information technology; formation of proposals to further improve the information system reengineering IT-infrastructure.

This information allows you to make effective decisions regarding the acquisition and upgrading hardware and software, monitoring the activities of enterprise information system, planning of IT training IT staff. IT audit is an important step to address the challenges of optimizing costs and an integral part of the audit of information security.

Keywords: information technology, audit.

Голячук Н.В.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ СУЩНОСТИ АУДИТА ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

В статье проанализированы определения ученых и практиков и предложено собственное видение сущности аудита информационных технологий; уделено внимание этапам проведения ИТ - аудита.

Ключевые слова: информационные технологии, аудит.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими й практичними завданнями. Швидкий розвиток інформаційних технологій потребує модернізації інформаційних систем підприємств та організацій. Для того, щоб визначити складові системи, які підлягають модернізації й не відповідають вимогам бізнесу, доцільно провести аудит інформаційних технологій (ІТ - аудит).

Аналіз останніх досліджень в яких започатковано вирішення проблеми. Дослідження з питань застосування інформаційних технологій в комп'ютерному аудиті присвячені

роботи українських вчених Галіцина В.К., Ус Р.Л., Синкової О.М., Лук'янової Є.Є., Петрова Ю.В., Янчевої Л.М., Наумової Т.А., Герасимової Н.С. та інших.

Цілі статті. Метою статті є визначення сутності аудиту інформаційних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Українські та зарубіжні науковці приділяють велику увагу сутності та особливостям проведення аудиту інформаційних технологій (ІТ-аудиту). Одні фахівці визначають ІТ-аудит як вид аудиту організацій, інші пропонують його розуміти і застосовувати як проміжний етап фінансового аудиту, а деякі як окрему послугу ІТ-консалтингу.

Так, на думку Галіцина В.К. сутність ІТ-аудиту полягає у збиранні та професійному оцінюванні й аналізі фактичної інформації (аудиторських доказів) щодо елементів середовища інформаційних технологій організації як цілісної складної системи з метою отримання незалежного об'єктивного висновку про поточний стан ІТ-середовища, а також надання рекомендацій щодо його удосконалення. Особливість такого ІТ-аудиту полягає у системному характері його організації та проведення, що дає змогу досягнути максимального синергетичного ефекту від його застосування щодо удосконалення ІТ-середовища та системи управління ІТ [1].

Синкова О.М. зазначає, що інформаційним аудитом можна вважати систематичний процес, за допомогою якого організація може зрозуміти склад, зміст інформаційних ресурсів, напрям інформаційних потоків і проблеми в інформаційному забезпеченні [2].

Ус Р.Л. дає визначення ІТ-аудиту як процесу збирання аудитором (компетентним фахівцем або групою фахівців) аудиторських доказів (фактів) щодо ІТ-середовища організації та їх професійного оцінювання й аналізу для отримання свідомого аудиту (об'єктивної інформації) про його поточний стан з метою відображення останніх в аудиторському висновку, а також надання рекомендацій щодо удосконалення ІТ-середовища [3].

Аудит інформаційних систем і технологій (ІТ-аудит) на думку Лук'янової Є.Є. та Петрова Ю.В. це - системний процес

отримання та оцінки об'єктивних даних про поточний стан інформаційних систем і технологій, про дії які в них відбуваються, встановлення рівня їх відповідності певному критерію і надання результатів замовнику [4].

Петренко С.О. говорить, що аудит інформаційної системи – це системний процес отримання об'єктивних якісних і кількісних оцінок про поточний стан інформаційної системи компанії відповідно до певних критеріїв і показників безпеки [5].

Янчева Л.М. пропонує визначати ІТ-аудит як системний процес отримання та оцінювання об'єктивних даних про поточний стан діючої ІТ інфраструктури організації, її комплексного обстеження й аналізу, а також визначення рівня її відповідності заданим критеріям та ефективності використання [6].

Тепер розглянемо як визначають ІТ-аудит практики.

ІТ-аудит – це послуга, покликана доповнювати інші ІТ-послуги, такі, наприклад, як ІТ-аутсорсинг, розробка стратегії ІТ, реалізація проектів по впровадженню різних елементів і модернізації ІТ-інфраструктури, підвищення ефективності та якості діяльності підприємства тощо, - говорить Козин А., керівник проектів компанії Energy Consulting/Integration. - Зараз відбувається зміщення акцентів від ІТ-аудиту як окремої, послуги, що надає результати бізнес-діяльності, до ІТ-аудиту, що доповнює ІТ-продукти і дає результати, відчутні бізнес-процесам [7].

Генеральний директор компанії GSV Гузик С. вважає ІТ-аудит серйозним інструментом управління ІТ-структурою, який виявляє недоліки не тільки в сфері ІТ, а й у бізнес-процесі компанії.

Юркін Г., менеджер компанії «Консультаційна фірма МРЦБ», стверджує, що інтерес до ІТ-аудиту з'являється саме зараз, коли ускладнюється ІТ-інфраструктура та програмне забезпечення, інформаційні технології стають однією з важливих складових частин будь-якого підприємства і зростають витрати на їх підтримку.

Заступник генерального директора аудиторсько-консалтингової компанії «Холд-Інвест-Аудит» Плаксін Д. вважає, що аудит ІТ являє собою, крім власне аудиту, застосування ІТ-рішень на відповідність завданням підприємства та вимог законодавства, а також системний аналіз ризиків, пов'язаних з використанням інформаційних технологій у бізнесі підприємства.

Фролов О., керівник проектів компанії IRP Technology, вважає, що процедура ІТ- аудиту в компанії - це збір, аналіз та надання керівництву інформації про поточний стан ІТ, про ризики, пов'язані з уразливими місцями інформаційних систем, та рекомендації щодо зниження цих ризиків і підвищення якості функціонування таких підсистем [7].

Отже, розглянувши визначення науковців та практиків в області ІТ-аудиту можемо сформулювати власне визначення: аудит інформаційних технологій (ІТ - аудит) – це незалежна перевірка інформаційного середовища підприємства з метою отримання достовірної інформації про її поточний стан, перевірка на відповідність фінансової діяльності підприємства вимогам законодавства, перевірка інформаційних технологій, захисту, надійності і цілісності електронних даних, надання інформації про ризики, пов'язані з уразливими місцями інформаційних систем, формування об'єктивного аудиторського висновку, а також надання рекомендацій з удосконалення інформаційної системи підприємства.

Етапи проведення ІТ- аудиту показані на рис. 1

Рис. 1. Етапи проведення ІТ - аудиту

До об'єктів ІТ – аудиту відносяться:

– устаткування – комп'ютери, ноутбуки, сервери, оргтехніка, мережеве обладнання;

– програмне забезпечення – операційні системи, офісні програми, бізнес-додатки;

– системи передачі даних – канали зв'язку, телефон, доступ до Інтернет, електронна пошта, інші системи передачі даних;

– системи безпеки інформації – антивірусний захист, антиспам-захист, системи захисту від зовнішніх та внутрішніх атак, системи шифрування інформації, системи резервного та архівного копіювання інформації..

Проведення аудиту інформаційних систем необхідно в певних ситуаціях:

– якщо змінюється інформаційна комп'ютерна система обліку;

– коли необхідно впровадити в мережеву інфраструктуру нові технології;

– якщо виникли практичні проблеми;

– коли необхідно впровадження ресурсомістких бізнес-додатків (ERP, система документообігу);

– при злитті компаній у холдинг і, відповідно, об'єднання систем обліку і управління підприємств;

– при підсумковій оцінці роботи нової ІТ-системи після її впровадження [8].

Результатом виконання ІТ-аудиту є:

– складання висновку про поточний стан інформаційної системи;

– аналіз виявлених відхилень між сформованою ІТ-інфраструктурою та завданнями управління;

– рекомендації по усуненню невідповідності;

– оцінка ефективності використання інформаційних технологій;

– формування пропозицій щодо подальшого вдосконалення інформаційної системи, реінжинірингу ІТ-інфраструктури.

Така інформація дозволяє приймати ефективні рішення, які стосуються придбання і модернізації апаратних і програмних засобів, контролю за діяльністю інформаційної системи підприємства, планування розвитку ІТ, підвищення кваліфікації ІТ-персоналу. ІТ аудит є важливим етапом для вирішення завдань щодо оптимізації витрат, а також невід'ємною частиною аудиту системи інформаційної безпеки.

Висновки. Компанії проводять аудит інформаційних технологій для того, щоб оперативно отримувати систематизовану і достовірну інформацію для оцінки ІТ і прийняття рішень з управління ІТ.

1. Галіцин В.К. Моніторинг та аудит інформаційних технологій в системі управління організації / В.К. Галіцин, Р.Л. Ус // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///D:/INTERNET/Mise_2012_86_26.pdf
2. Синкова О.М. Правове забезпечення інформаційного аудиту в органах виконавчої влади / О.М. Синкова // Інформація і право. – 2013. - № 1(7). - С.64-69.
3. Ус Р.Л. Аудит інформаційних технологій – новий вид аудиту організацій / Р.Л. Ус// Формування ринкових відносин в Україні. - 2013. - № 1. - С. 81-86.
4. Лукьянова Е.Е. К вопросу о методах проведения аудита / Е.Е. Лукьянова, Ю.В.Петров // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scienceforum.ru/2014/pdf/203.pdf>
5. Петренко С.А. Аудит безопасности Intranet./ С.А.Петренко, А.А. Петренко – М.: ДМК Пресс. – 386 с.
6. Янчева Л.М. Удосконалення проведення внутрішнього аудиту в комп'ютерному середовищі готельних підприємств / Л.М. Янчева, Т.А. Наумова, Н.С. Герасимова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2012. – Вип. 2. – С.3-11.
7. Розвиток ІТ-аудиту // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrarticles.pp.ua/pk-internet/7655-razvitie-it-audita.html>
8. Гаркуша С. А. Комп'ютерний аудит в системі аналізу бухгалтерської інформації / С.А. Гаркуша, О.О. Довжик // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В.А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. – Том 15. – № 2. – С. 136-141.

УДК 336.531.2

Довгалюк В.В., к.е.н., доцент,

Єрмакова М.Д.

Житомирський державний технологічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТІВ СПІЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто особливості функціонування інститутів спільного інвестування в Україні, зокрема основні переваги такого інструменту інвестування та проблеми, пов'язані із його використанням на фондовому ринку.

Довгалюк В.В., Єрмакова М.Д.

Ключові слова: інвестиції, інвестування, інституційний фонд, інститут спільного інвестування, фондовий ринок.

Dovgaliuk V., Ermakova M.

FEATURES OF INSTITUTIONS COLLECTIVE INVESTMENT IN UKRAINE

In the article the features of functioning of institutes of the general investing are considered in Ukraine, in particular basic advantages of such instrument of investing and problems related to his use at the fund market. Certainly, that by a most problem that restrains development of investment bankers there is a general of fund market development in such crisis for Ukraine time, him institutional immaturity. And one of basic obstacles there is a low level of awareness of population about advantages of institutes of the general investing. Not only banks but also institutes of the general investing can be the alternative long-term instrument of maintenance and capital increase. An additional attractiveness to such form of investing is given by that the profits of investment funds are not imposed a tax until money is used within the limits of such funds. This advantage gives possibility of increase of profits to the investors. A substantial problem is also remained by insufficiency at the internal market of reliable financial instruments in that can inlay the attracted money of company on the management of assets. In particular, state bonds remain an unattractive investment instrument through subzero liquidity. Absence in most potential investors of corresponding knowledge and possibilities for the effective in setting of the money is soil for the origin of investment funds that professionally carry on activity on a fund of money. Open and integral investment funds attract investors that wish to get “rapid” incomes, unlike closed. The diversified fund is less than a risk. At the analysis of functioning of institutes of the general investing is educed that the amount of investors in their composition constantly grew short in all sectors, except for individual investors in venture funds. But, the contributions of investors to the institutes of the general investing grew due to domestic enterprises, citizens of Ukraine and foreign investors. In relation to the structure of assets of institutes of the general investing, then certainly, that most position among open, interval and closed funds is remained by actions. Undertaken a study shows that home investment funds can become an alternative effective instrument piling up of money capitals. Development of industry of management of assets in Ukraine, foremost, is direction in forming of fund market, stimulation of internal investment process and external investing, and also economy growing of national economy on the whole. In a prospect deem it wise determination of financial mechanism of functioning of institutes of the general investing at the national market with taking into account of foreign experience. For today considerable soil is already created in order that such mechanism functioned. Firstly, volumes of institutes of the general investing, in particular venture funds, grow gradually; secondly, qualification of employees gets better, the standards of activity of institutes of the general investing are studied and inculcated, a normatively-legislative base improves. It follows carefully to study activity of funds public observant organs, conduct monitoring of unprofitable transactions that come true by investment funds, with the aim of prevention of the fictitious understating of profits and ebb of capitals. Thus development of industry of institutes of the general

investing, undoubtedly, is perspective direction of activation of investment processes in Ukraine.

Keywords: investments, investment, institutional funds, collective investment fund market.

Довгалюк В.В., Ермакова М.Д.

ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ИНСТИТУТОВ СОВМЕСТНОГО ИНВЕСТИРОВАНИЯ В УКРАИНЕ

В статье рассмотрены особенности функционирования институтов совместного инвестирования в Украине, в частности основные преимущества такого инструмента инвестирования и проблемы, связанные с его использованием на фондовом рынке.

Ключевые слова: инвестиции, инвестирование, институциональный фонд, институт совместного инвестирования, фондовый рынок.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах розвитку фінансового ринку, та ринкової економіки в цілому, виникають нові професійні учасники, які виконують посередницьку діяльність на ринку. Одним із них є об'єднання індивідуальних інвесторів, яке створюється з метою отримання прибутку шляхом вкладення своїх коштів в нерухомість та корпоративні права. Ці відносини є спільним інвестуванням. Аналіз значного обсягу наукових праць допоміг зробити висновок, що роль фінансового посередництва у суспільстві постійно зростає, зокрема із розширенням діяльності інститутів спільного інвестування (далі ІСІ). Звісно, що через певні фінансові кризові явища, економічну нестабільність в Україні процеси спільного інвестування уповільнилися. На сьогодні є доцільно зосередити увагу на дослідженні об'єктивних напрямів інвестування із врахуванням особливостей його учасників.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Серед останніх наукових праць, в яких досліджуються інститути спільного інвестування, їх значення в економіці, слід звернути увагу на роботи Горбань В.Б., Клименка К.В., Мороз В.В., Олексів І.Б., Резніченко К.Г., Соломіної Г. В., Хоми І. Б., Швець В. Я., Шпакович І. Р. та ін. [1-6, 8]. Однак, незважаючи на значні наукові здобутки вчених у дослідженні даної тематики, актуальними залишаються питання

щодо визначення вагомості інвестиційних фондів як фінансового посередника на фінансовому ринку.

Цілі статті. Метою статті є визначення особливостей функціонування інвестиційних фондів у сфері спільного інвестування та визначення їх ролі інститутів як контрактного фінансового посередника на фондовому ринку України.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В незалежній Україні перший інвестиційний фонд з'явився в 1993 р., метою якого була приватизація державного майна через купівлю акцій державних підприємств за приватизаційні майнові сертифікати. На даному етапі мета інвестиційних фондів стала більш глобальною. Інститути спільного інвестування є акумулятором тимчасово вільних грошових коштів індивідуальних інвесторів та провідником цих коштів до інвестиційних процесів.

Інвестиційний фонд для здійснення своєї професійної діяльності у сфері спільного інвестування повинен вміти та знати яким чином знайти та залучити потенційних інвесторів до даного процесу. Для ІСІ було б доцільно, окрім своєї професійної діяльності, здійснювати надання фінансового консалтингу, в частині інвестиційного консультування. Не потрібно виключати можливість залучення окремого спеціаліста з інвестиційного консультування у сфері фінансового інвестування та фондового ринку, який матиме відповідний сертифікат Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [4]. Інвестиційний консультант може також провести незалежне оцінювання інвестиційного проекту, який пропонується для інвестора.

Таблиця 1

Типи, види та правові форми ІСІ

станом на 31.12.2015 р.

Інститути спільного інвестування (к-сть – 1 147)	
<i>Пайовий інвестиційний фонд</i>	<i>Корпоративний інвестиційний фонд</i>
– відкритий диверсифікований (21)	– інтервальний диверсифікований (2)
– відкритий спеціалізований (5)	
– інтервальний диверсифікований (22)	

Продовження табл. 1

– інтервальний спеціалізований (2)	– закритий недиверсифікований невенчурний (63)
– закритий диверсифікований (9)	
– закритий невенчурний (31)	– закритий недиверсифікований венчурний (189)
– закритий венчурний (803)	

Примітка: складено за даними Аналітичного огляду діяльності ринку управління активами [7]

Інвестор залежно від своїх фінансових можливостей та очікувань від інвестицій може обрати вид і тип ІСІ. В табл. 1 узагальнена класифікація вітчизняних ІСІ.

Відкритий та інтегральний інвестиційні фонди залучають інвесторів, які бажають отримати “швидкі” прибутки, на відміну від закритого. Але всі три типи інвестиційних фондів передбачають понесення відповідних фінансових ризиків, які пов’язані недиверсифікованістю фонду. Диверсифікований фонд є менше ризиковим, адже одночасно повинен мати сумарну вартість цінних паперів одного емітента в активах інституту спільного інвестування не більше 10 % загального обсягу цінних паперів відповідного випуску такого емітента; сумарну вартість цінних паперів, які становлять активи інституту спільного інвестування в обсязі, що перевищує 5 % загального обсягу випуску цінних паперів, на момент їх придбання не більше 40% вартості чистих активів; не менш як 80 % загальної вартості активів інституту спільного інвестування повинні становити кошти, в тому числі на банківських депозитних рахунках, ошадні (депозитні) сертифікати, банківські метали, облігації підприємств та облігації місцевих позик, державні цінні папери, а також цінні папери, що допущені до торгів на фондовій біржі.

На кінець 2015 року основними інвесторами ІСІ залишалися юридичні особи-резиденти, обсяг сукупних коштів у фондах зріс на 10,66 млрд. грн. (10,85%). Фізичні особи-резиденти у 2015 році прискорили нарощення вкладень в ІСІ: їхні сукупні кошти в усіх фондах за рік зросли на 3 722,06 млн. грн. (76,53%). До вагомих змін у 2015 році належить також подальше збільшення суми та

частки вкладень в ІСІ іноземних інвесторів, зокрема юридичних осіб – у закритих фондах, а особливо – у венчурних (12,27%). Іноземні громадяни у 2015 році помітно збільшили свої інвестиції тільки у закритих невенчурних фондах – на 20,74 млн. грн. (0,25%) [7]. Отже, протягом 2015 року, кількість інвесторів в складі ІСІ постійно скорочувалася в усіх секторах, за винятком індивідуальних інвесторів у венчурних ІСІ. Але, вклади інвесторів в ІСІ зросли за рахунок вітчизняних підприємств, громадян України та іноземних інвесторів.

Щодо структури активів ІСІ, то найбільшою позицією серед відкритих, інтервальних та закритих фондів залишаються акції (табл. 2).

Таблиця 2

Структура активів ІСІ за типами фондів в 2015 р. (%)

<i>Активи</i>	<i>Відкритий</i>	<i>Інтервальний</i>	<i>Закритий</i>	<i>Венчурний</i>
Акції	36,98	64,09	25,61	10,47
Облігації підприємств	2,38	3,32	3,3	3,81
ОВДП	25,63	2,97	1,65	0,05
Векселі	–	–	0,26	5,83
Грошові кошти та банківські депозити	23,58	9,9	11,63	1,44
Банківські метали	2,37	–	0,03	–
Заставні	–	–	–	0,01
Нерухомість	–	–	0,17	2,71
Інші активи	9,06	0,17	56,35	75,65

Примітка: складено за даними Аналітичного огляду діяльності ринку управління активами [7]

Серед напрямків інвестування коштів у 2015 році лідирували за доходністю депозити в іноземній валюті та у золоті, що було зумовлено, перш за все, продовженням значної девальвації гривні. Вклади у доларах США та у євро принесли за рік 67% та 48% відповідно, у золоті – +39%.

Водночас, найбільшою проблемою, яка стримує розвиток

інституційних інвесторів в такий політико-економічний кризовий для України час є загальний стан розвитку фондового ринку, його інституційна незрілість. І однією з основних перешкод є низький рівень поінформованості населення про переваги ІСІ. Не лише банки, але й ІСІ можуть бути альтернативним довгостроковим інструментом збереження та збільшення капіталу. Додаткову привабливість такій формі інвестування надає те, що доходи інвестиційних фондів не оподатковуються до тих пір, поки кошти використовуються в межах таких фондів. Ця перевага надає інвесторам можливість збільшення доходів.

Суттєвою проблемою також залишається недостатність на внутрішньому ринку надійних фінансових інструментів, в які можуть вкласти залучені кошти компанії з управління активами. Зокрема, державні облігації залишаються непривабливим інвестиційним інструментом через низьку ліквідність та дохідність. Формування ринку ІСІ в період здійснення значних малоефективних економічних реформ, політичних війн та незахищеності учасників фондового ринку з боку держави дає підстави припустити неможливість використання цієї інституційної форми у відновленні фінансового сектору України.

Висновки. Проведене дослідження показує, що вітчизняні інвестиційні фонди можуть стати альтернативним ефективним інструментом нагромадження грошових капіталів. Розвиток індустрії управління активами в Україні, перш за все, є напрямом у формуванні фондового ринку, стимулюванні внутрішнього інвестиційного процесу та зовнішнього інвестування, а також економічному зростанні національної економіки загалом.

У перспективі доцільним вважаємо визначення фінансового механізму функціонування інститутів спільного інвестування на національному ринку із врахуванням зарубіжного досвіду.

На сьогодні вже створено значне підґрунтя для того, щоб такий механізм функціонував. По-перше, обсяги ІСІ, зокрема венчурних фондів, поступово зростають; по-друге, поліпшується кваліфікація співробітників, вивчаються та впроваджуються стандарти діяльності ІСІ, удосконалюється нормативно-законодавча база, зокрема зазнає постійних уточнень Закон України “Про Інститути спільного інвестування”.

Таким чином розвиток індустрії ІСІ, безумовно, є перспективним напрямом активізації інвестиційних процесів в Україні.

1. Горбань В.Б. Механізм функціонування інститутів спільного інвестування в аспекті первинного розміщення акцій / В.Б. Горбань, І.Б. Хома // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. – Львів : Вид-во Нац. ун-ту “Львів. політехніка”, 2007. – № 606. – С. 257-262.
2. Клименко К.В. Основи функціонування інститутів спільного інвестування в посткризовий період / К. В. Клименко // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 18. – С. 13-15. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2011_18_5.
3. Мороз В.В. Напрямки вдосконалення механізмів державного регулювання процедури обрання керівника вищого навчального закладу / В. М. Мороз // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2014. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2014_1_17.
4. Олексів І. Б. Особливості функціонування інститутів спільного інвестування / І. Б. Олексів, І. Р. Шпакович // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24.7. – С. 268-274. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnltu_2014_24.
5. Резніченко К.Г. Сучасний стан та перспективи розвитку інститутів спільного інвестування в Україні / К.Г. Резніченко, Р.Ю. Баранюк // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2013. – № 1. – С. 176-186.
6. Соломіна Г. В. Фінансовий механізм функціонування інститутів спільного інвестування : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Г. В. Соломіна; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2013. – 20 с.
7. Українська асоціація інвестиційного бізнесу: Аналітичний огляд діяльності ринку управління активами: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uaib.com.ua/analituaib/publ_ici_quart.html.
8. Швець В.Я. Фінансовий механізм функціонування інститутів спільного інвестування [Текст] : [монографія] / В. Я. Швець, Г. В. Соломіна ; Нац. гірн. ун-т. – Дніпропетровськ : Герда, 2014. – 176 с.

УДК 657

Жураковська І.В., к.е.н., доцент,

Колбасюк О.О.

Луцький національний технічний університет

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД ЗОБОВ'ЯЗАНЬ: ВИДИ ТА МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ

У статті досліджено механізм формування різних видів забезпечень майбутніх витрат та платежів, а саме: на виплату відпусток, додаткове пенсійне, гарантійних зобов'язань, податкових ризиків на реструктуризацію та ін. Досліджено підходи різних науковців до формування забезпечення на підприємстві. Представлено класифікацію видів забезпечень в залежності від наступних критеріїв: за видами зобов'язань, за причинами виникнення, за суб'єктами, за видами та в залежності від механізму нарахування. Досліджено та виявлено основні елементи механізму формування забезпечень майбутніх витрат та платежів. Розроблено пропозиції щодо формування забезпечення.

Ключові слова: забезпечення, механізм формування, примітки.

Zhurakovska I., Kolbasiuk O.

AS SPECIAL APPEARANCE: TYPES AND MECHANISM OF FORMATION

Provision of future costs and payments may be regarded as one of the tools hidden self. Its characteristics can be interpreted as providing loan capital company with uncertain timing and amounts due.

In the article the mechanism of formation of different kinds of provisions for liabilities and charges, namely the payment of vacation, additional pension, guarantees, tax risks and restructuring others. Scientists studied different approaches to ensure the formation of the company. Presented classification of provisions based on the following criteria: the types of obligations, causes, for entities by type and depending on the charging mechanism. Investigated and identified the major elements of the mechanism vormuvannya provisions for liabilities and charges.

Studied international and domestic situation (standards) accounting for the recognition, evaluation and accounting provisions for liabilities and payments, revealed major shortcomings and differences between them.

Studied disclosure provision in the accounts and the main criteria for full and fair vidbrazhennya each type of reserve, as well as conditions such disclosure.

Allocation of funds to create each type of provisions made in different ways. The mechanism of formation of provisions for each enterprise is also different, there is no single principle the establishment of provisions for liabilities and charges.

Effective accounting provisions should organize: requirements when necessary to create software; mechanisms of ensuring depending on the nature and characteristics of cost. The proposals on the formation of support.

Keywords: support, formation mechanism, notes.

Жураковская И.В., Колбасюк О.О.

РЕЗЕРВЫ КАК ОСОБЫЙ ВИД ОБЯЗАТЕЛЬСТВ: ВИДЫ И МЕХАНИЗМ ФОРМИРОВАНИЯ

В статье исследован механизм формирования различных видов резервов будущих расходов и платежей, а именно: на выплату отпусков, дополнительное пенсионное, гарантийных обязательств, налоговых рисков на реструктуризацию и др. Исследованы подходы различных ученых к формированию обеспечения на предприятии. Представлена классификация видов обеспечений в зависимости от следующих критериев: по видам обязательств, по причинам возникновения, по субъектам, по видам и в зависимости от механизма начисления. Исследованы и выявлены основные элементы механизма формирования обеспечений будущих расходов и платежей. Разработаны предложения по формированию обеспечения.

Ключевые слова: обеспечение, механизм формирования, примечания.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сьогодні підприємницькій діяльності в Україні властивий досить високий ступінь ризику виникнення витрат, що не були заплановані. Наслідком виникнення таких витрат може стати зниження рівня прибутковості або понесення суб'єктом господарювання збитків. Незаплановані, сезонні витрати зумовлюють порушення принципу об'єктивності інформації у звітності. Адже фінансовий стан внаслідок сезонних витрат в річному періоді є більш достовірною інформацією, ніж в конкретний сезон (наприклад літо для відпусток пов'язано з значними витратами). Щоб уникнути цього, компанії можуть створювати певні види забезпечень майбутніх витрат і платежів. Впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) зумовило виникнення на практиці багатьох питань що стосуються необхідності формування забезпечень і механізму їх розрахунку. Повноцінним об'єктом обліку забезпечення навіть сьогодні не стали (окрім резерву відпусток та гарантійних), що вимагає більш детального дослідження їх видів та механізму розрахунку.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Значний внесок в теорію обліку

забезпечення зобов'язань зробив Н.М.Ткаченко, який в своїх працях аналізує основні напрями діяльності фірми для вдосконалення обліку забезпечення зобов'язань. Також існує ряд вчених, які велику увагу приділяють дослідженню стану обліку забезпечення зобов'язань на підприємствах - це В. С. Терещенко, Є.Г. Мельник, Т.Н. Чебан, В.В. Собко, С.Ф. Голова, В.М. Пархоменко, В. Шапкін та інші.

Цілі статті. Мета статті полягає вдосконаленні класифікації забезпечень та механізму їх нарахування для формування інформації у відповідності до МСФЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Забезпечення майбутніх витрат і платежів можна розглядати як один із інструментів прихованого самофінансування. За своїми характеристиками забезпечення можна трактувати як позичковий капітал підприємства з невизначеними строками та сумами погашення.

У вітчизняній практиці для оцінки забезпечень бухгалтері використовують наступні нормативні акти:

- Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» (П(С)БО 11);
- Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи» (МСБО 37).

Згідно нормативних актів під забезпеченням слід розуміти зобов'язання з невизначеною сумою або часом погашення на дату балансу. В табл. 1 наведено порівняння міжнародних та вітчизняних критеріїв визнання в обліку всіх забезпечень майбутніх витрат і платежів [1, 2].

Таблиця 1

Критерії визнання забезпечень згідно з П(С)БО 11 і МСБО 37

П(С)БО 11	МСБО 37
Забезпечення створюється:	Забезпечення слід визнавати тільки коли:
1) при виникненні внаслідок минулих подій зобов'язання;	1) підприємство має поточне юридичне або конструктивне зобов'язання як результат минулої події;
2) погашення зобов'язання призведе до зменшення ресурсів;	2) для погашення зобов'язання буде необхідно здійснення платежу;
3) оцінка зобов'язання може бути розрахункова визначена.	3) сума зобов'язання може бути достовірно визначена.

Проаналізувавши таблицю, робимо наступні висновки:

- український стандарт не уточнює, для виконання якого (юридичного або конструктивного) зобов'язання формується забезпечення;

- останньою умовою є визначення величини забезпечення шляхом розрахунків за П(С)БО 11 і достовірна оцінка за МСБО. Тобто вимога міжнародного стандарту є більш жорсткою відносно надійності оцінки величини створюваного резерву. Треба відзначити, що в обох стандартах не вказано, за якої конкретно величини ймовірності здійснення платежу необхідно визнавати забезпечення в обліку.

Самі критерії формування забезпечень в українському перекладі МСБО 37 є незрозумілими. Адже жоден нормативний акт в цивільному законодавстві не містить роз'яснення «конструктивного зобов'язання». В російському перекладі це ж зобов'язання має назву «конклюдентне», в англійському «constructive obligation». Попередні дослідження показують, що ці види зобов'язань, на які нараховуються забезпечення, стосуються тільки міжнародних стандартів і пов'язати їх з угодами (договорами) на підприємстві по термінології дуже складно на практиці. Тому дуже часто всі види забезпечень, передбачені МСБО 37, на підприємстві не створюються.

На підставі досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців нами узагальнено класифікацію забезпечень на рис. 1.

Рис. 1. Класифікація забезпечень

Механізм формування резерву може різнитися в залежності від характеру й особливостей витрат, для погашення яких нараховується забезпечення, а також строків їх фактичного виникнення. Однак, незалежно від виду забезпечень, механізм формування забезпечень має однакові риси. В обліку він включає в себе наступні елементи (рис. 2.).

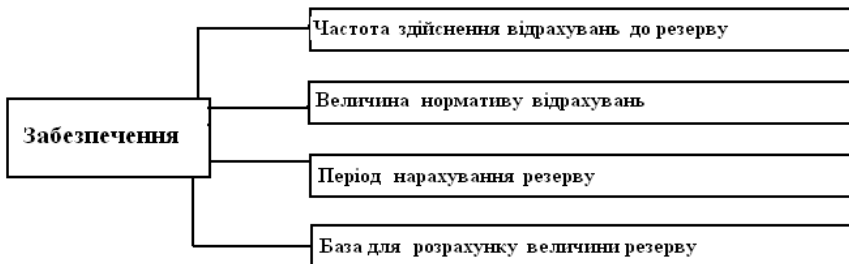

Рис. 2. Механізм формування забезпечень

Під частотою здійснення відрахувань розуміється скільки разів за звітний період буде здійснюватися відрахування до фонду забезпечень майбутніх витрат та платежів.

Під нормативом забезпечення розуміється показник норм, згідно якого здійснюється відрахування. Це можуть бути відсотки, коефіцієнти.

Під періодом розуміється термін часу, протягом якого буде нараховуватись резерв майбутніх витрат.

База для розрахунку забезпечення визначається шляхом оцінки зобов'язань, на які нараховується забезпечення.

Для витрат, які виникають у підприємства щорічно протягом всього року механізм розрахунку забезпечень є однозначним: нарахування резерву здійснюється щомісячно шляхом множення нормативу на фактичну базу, обрану для розрахунку кожного конкретного різновиду забезпечення, протягом всього фінансового року [5].

Якщо виникнення витрат, для покриття яких формується резерв, заздалегідь важко передбачити, оскільки ця обставина пов'язана із здійсненням певних подій в майбутньому, то механізм створення забезпечення в обліку характеризується нерівномірністю і відсутністю чітко визначеного періоду нарахування витрат. До

таких забезпечень можна віднести резерв гарантійних зобов'язань [4].

Проаналізуємо найтипівіші види в табл. 2.

Таблиця 2

Типові види забезпечень

№ з/п	Назва забезпечення	Призначення	Характеристика механізму нарахування
1	Забезпечення виплат відпусток	створюється з метою рівномірного включення майбутніх витрат на виплату відпусток до витрат звітного періоду (наприклад, місяця).	Величина резерву визначається як добуток фактично нарахованої заробітної плати працівникам і процента, обчисленого як відношення річної прогнозованої суми на оплату відпусток до загального бюджету оплати праці.
2	Додаткове пенсійне забезпечення	Створюється для виплат грошових компенсацій у разі непрацездатності, інвалідності, смерті чи старості.	Величина резерву визначається як добуток фактично нарахованої заробітної плати працівникам і визначеного підприємством відсотка відрахувань до фонду.
3	Забезпечення гарантійних зобов'язань	Створюється торгівельними підприємствами для виконання гарантійних зобов'язань протягом терміну гарантії у разі виявлення дефектів або фальсифікації товарів протягом гарантійного терміну експлуатації.	Величина резерву встановлюється, виходячи з рівня гарантійних замін, встановленого підприємством на основі прогнозних оцінок. Під час створення забезпечень під гарантійні зобов'язання зазвичай використовують статистику гарантійних випадків щодо суми всіх потенційних гарантійних зобов'язань. Сума резерву гарантійних зобов'язань завжди оцінна. Для оцінки резерву використовують статистику подій в попередні періоди.

Продовження табл. 2

			<p>Формула їх розрахунку [1]:</p> $R = \sum_{i=1}^n (Q \times P \times C)$ <p>де $i = 1 \dots n$ - згруповані статистичні події виявлення дефекту; Q - обсяг випуску за період в штуках; P - ймовірність дефекту в i-тій групі; C - витрати на усунення дефекту в i-тій групі.</p>
4	Забезпечення судових позовів	Створюється для виплат в результаті програшу судових позовів	<p>Варіант 1) Береться ймовірність події, перемножується на суму позову і підсумовується по всіх подіях.</p> <p>Варіант 2) Якщо ризики несприятливого результату більше 50 відсотків, повинен бути визнаний витрата в повній сумі в звітному періоді. При меншій ймовірності подія розкривається в коментарях.</p>
5	Забезпечення податкових ризиків	Створюється для покриття витрат в результаті значного податкового навантаження	<p>Бухгалтерам на практиці дуже важко самостійно оцінити їх величину. Їх виявлення зазвичай пов'язане з проходженням аудиторських процедур. Часто питання викликає відсутність документальних підтверджень наданих послуг.</p>

Продовження табл. 2

6	Забезпечення обтяжливих контрактів	Обтяжливий договір – це договір, виконання якого вимагає витрат, що перевищують очікувані вигоди.	Сума зобов'язання по незавершеному договором визначається як мінімальна з оцінок (а) чистого збитку при нормальному завершенні договору і (б) витрат на компенсацію, неустойку і т. п. при завершенні договору [8].
7	Забезпечення реструктуризації	Реструктуризація пов'язана з припиненням окремих видів діяльності, скороченням персоналу, ліквідацією застарілого обладнання і виробничих майданчиків.	Формування та визнання резерву на реструктуризацію вимагає наявності плану реструктуризації, а також того, щоб компанія створила обгрунтовані очікування виконання цього плану. Для цього необхідно почати виконувати план і довести інформацію до всіх зацікавлених сторін [8].

Ми погоджуємося з думкою В. С. Терещенко, що оскільки величина резерву є суб'єктивною оцінкою людини майбутніх наслідків певних подій, то дуже рідко сума забезпечення повністю відповідає об'єму фактично понесених підприємством витрат [4]. Зазвичай виникає одна з двох операцій:

- кошти резерву повністю покривають витрати для яких він формувався і ще може лишитися певний запас;
- зарезервованих сум не вистачає на покриття витрат (тоді ті суми включаються до складу поточних витрат підприємства, не збільшуючи величину забезпечення).

Для кожного виду забезпечень тільки бухгалтер на підприємстві може визначити його суму, періодичність відрахувань і тривалість відрахувань.

Зважаючи на значну кількість видів забезпечень на практиці виникає питання, коли їх слід створювати? В МСБО чіткої відповіді не дається. Твердження, що забезпечення слід визнавати, якщо буде необхідно здійснювати платіж для його погашення потребує

попереднього аналізу. Оцінка майбутніх операцій, в даному випадку майбутнього платежу, є завжди приблизною. В майбутньому можуть виникнути обставини, що не дозволять зробити платіж і їх треба врахувати вже сьогодні. Тому перед формуванням забезпечень слід оцінити ймовірність наступних платежів. Російським вченим Сотниковою Л.В. були зроблені пропозиції щодо необхідності створення забезпечення [3]. Так, якщо ризик здійснення платежу є дуже високим (95-100%), то бухгалтеру в обов'язковому порядку необхідно формувати забезпечення, якщо ризик високий (50-95%) – нарахування резерву носить рекомендаційний характер, якщо ймовірність платежу є середньою (5-50%) – керівництво підприємства і головний бухгалтер самостійно приймають рішення про доцільність формування забезпечення. Якщо орієнтована величина ризику є низькою, то резерв майбутніх витрат і платежів формувати не треба, однак за балансом необхідно показувати виникнення непередбаченого зобов'язання. Якщо ймовірність платежу є дуже низькою, тобто меншою за 5%, то бухгалтеру не потрібно вносити корективи в облік.

В МСБО 37 пропонують наступні методи врахування ймовірності подій для визначення суми (рис.3), яка підлягає відображенню як забезпечення.

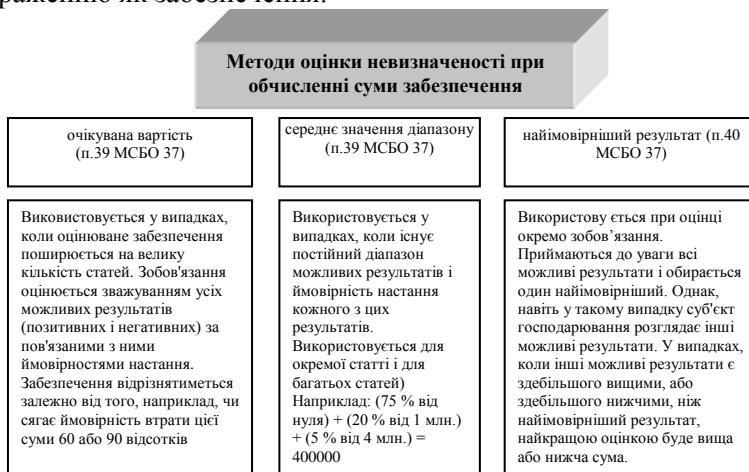

Рис. 3. Методи оцінки ймовірності при обчисленні суми забезпечення

Причому вся відповідальність за проведений аналіз, прогнозування і висловлювання професійного судження буде лежати на фахівцеві з МСФЗ або незалежному залученому експертові. Універсального методу обліку невизначеності, який міг би бути рекомендований у всіх ситуаціях, не існує.

Основна складність оцінки забезпечень полягає в тому, що необхідно професійне судження, щоб виявити ці події, оцінити ймовірність відтоку коштів і суму. Сума резерву визначається як найкраща оцінка витрат, необхідних для погашення зобов'язання станом на звітну дату. Якщо можливі кілька сценаріїв розвитку подій, то резерв оцінюється в сумі очікуваної вартості. Очікувана вартість - це статистична величина, яка розраховується шляхом зважування всіх можливих результатів за коефіцієнтами ймовірності настання кожного з цих випадків.

Висновки. Отже, відрахування коштів для створення кожного виду забезпечень здійснюється по різному. Механізм формування забезпечень на кожному підприємстві також різний, не існує єдиного принципу створення забезпечень майбутніх витрат та платежів. Для ефективного обліку забезпечень необхідно систематизувати:

- вимоги, коли необхідно створювати забезпечення;
- механізми формування забезпечення в залежності від ймовірності витрат.

Це дозволить бухгалтеру обрати оптимальний для господарюючого суб'єкта при заданих умовах середовища варіант. Розроблена нами класифікація показує, що видів забезпечень є багато, отже і механізмів їх створення. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку універсального алгоритму формування забезпечень.

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» [Електронний ресурс] – Режим доступу: – <http://zakon2.rada.gov.ua>
2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи». [Електронний ресурс] – Режим доступу: – http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_010
3. Мельнік Е.Г. Методика обліку витрат майбутніх періодів в Україні: порівняльний аспект / Мельнік Е.Г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.ztu.edu.ua/ua/science/publishing/visnik/econom/2_48/14.pdf>.
4. Терещенко В.С. Забезпечення майбутніх витрат і платежів / Терещенко В.С. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org/tereschenko/>>.

6. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості, затвердженого Наказом Державного комітету промислової політики України від 02.02.01р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: – <http://zakon2.rada.gov.ua>
7. Терещенко В.С. Бухгалтерський облік забезпечень наступних витрат та платежів: теорія та методика: дис.. канд. наук: 08.00.09 / В.С. Терещенко – К., 2008. – 166с.
8. Шапкин В. МСФО (IAS) 37: как учесть будущие события сегодня / Шапкин В. // Актуальная бухгалтерия [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://aktbuh.ru/msfo/standarty/msfo-ias-37-kak-uchest-buduschie-sobytiya-segodnya>
9. Резервы, условные активы, условные обязательства (Provisions, Contingent asset, Contingent liability) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.audit-it.ru/ifrs/terms/items/provisions-contingent-asset-liability.html>

УДК 657

Зеленко С.В. к.е.н., доцент,

Завадська Н.П.

Луцький національний технічний університет

НОРМАТИВНО ГРОШОВА ОЦІНКА ЗЕМЛІ, ЯК ОСНОВА РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

У статті досліджено поняття оренди землі, проблеми оцінки земель та встановлення їх грошової нормативної оцінки, зокрема нарахування орендної плати орендодавцям.

Ключові слова: оренда, нормативна грошова оцінка, індексація нормативної грошової оцінки земель, рентний дохід.

Zelenko S., Zavadska N.

NORMATIVE MONETARY VALUATION OF LAND AS THE BASIS FOR REGULATION OF LAND RELATIONS

In the article the concept of land lease, land valuation issues and the establishment of the monetary regulatory assessment, including the calculation of rent landlords.

Agricultural production is a special kind of activity, which is characterized by a high degree of dependence on the availability of land and efficiency of its use. Each agricultural commodity tends to attract additional land resources. The use of agricultural land is regulated by law. Lease relations remain the only means of expansion in agriculture, since land market in Ukraine is missing.

Зеленко С.В., Завадська Н.П.

The amount of rent, taxes and other payments depends on the monetary value of land, which affects the cost of production, income rural population of local and state budgets. This necessitates a detailed study of the components of the evaluation process of the earth. Advanced registration mechanism in the property, lease land, land tax calculation method, the need for indexing normative assessment of land and lack of predictability of performance indicators created conditions for the emergence of the shadow market of agricultural land.

The main article is to study the normative provision of property relations in agricultural enterprises. The study of practical problems enterprises use legislation and functioning of state bodies regulating land relations allowed to formulate conclusions for further research and address the problem as a whole.

Keywords: rent, normative monetary evaluation, indexation of regulatory monetary value of land, rental income.

Зеленко С.В., Завадская Н.П.

НОРМАТИВНАЯ ДЕНЕЖНАЯ ОЦЕНКА ЗЕМЛИ, КАК ОСНОВА РЕГУЛИРОВАНИЯ ЗЕМЕЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЙ

У статье исследовано понятие аренды земли, проблемы оценки земель и установления денежной нормативной оценки, в том числе начисления арендной платы арендодателям.

Ключевые слова: аренда, нормативная денежная оценка, индексация нормативной денежной оценки земель, рентный доход.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Практичне здійснення земельної реформи, впровадження приватної власності на земельні ділянки та платного використання землі потребують економічного механізму регулювання земельних відносин, основою якого є грошова оцінка землі.

Нерідко фізичні особи-власники земельних ділянок, у тому числі сільськогосподарського призначення, передають їх в оренду (без зміни цільового призначення) іншим особам (як правило, сільгоспідприємствам). Ціль орендодавця в цьому випадку очевидна – одержання доходу у вигляді орендної плати. Отже, актуальним залишається особливості оренди земельних ділянок (паїв) державної та приватної власності.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. За останні роки проблемі оцінки земель присвячено значну кількість наукових праць вітчизняних вчених. Найбільш вагомий внесок у наукову теорію оцінки земель зробили Д. Добряк, Л. Новаковський, П. Пасхавер. Слід відзначити, що

суттєвий внесок у розробку та формування грошової оцінки земель внесли ряд вчених України: І. Бистряков, В.В'юн, П.Гайдуцький, П. Саблук, В.Трегобчук, А.Третяк, О.Шпичак, В.Юрчишин, та інші. Вони обґрунтували концептуальні напрямки перетворень у земельних відносинах, розробили методiku грошової оцінки землі, визначили ставлення до власності на землю.

Цілі статті. Визначити особливості оцінки землі сільськогосподарського призначення для конкретизації слабких місць у застосуванні діючого нормативно-правового забезпечення та виявлення подальших напрямів його удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Нормативна грошова оцінка здійснюється з метою регулювання земельних відносин при передачі землі у власність, спадщину, під заставу, при даруванні, купівлі-продажу земельної ділянки та оренди, визначення ставок ціноутворення, облік сукупної вартості основних засобів виробництва, визначення розміру внеску до статутних фондів акціонерних товариств, об'єднань, кооперативів. Нині грошова оцінка землі використовується для встановлення ставок земельного податку і величини орендної плати, для інформаційної підтримки ринку землі, для оцінки ефективності існуючого функціонального використання землі.[1]

Правове регулювання грошової оцінки земель здійснюється відповідно до Конституції України, Земельного кодексу України, Закону України «Про оцінку земель» [2], Методики нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.1995р № 213 [3], та інших нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до них.

Державне регулювання у сфері оцінки земель здійснюють Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади з питань земельних ресурсів, а також інші органи виконавчої влади відповідно до закону.

Державне регулювання у сфері оцінки земель полягає в забезпеченні об'єктивності та законності проведення оцінки земель, впровадження в практику оціночної діяльності міжнародних норм та правил, створення конкурентного середовища для суб'єктів оціночної діяльності у сфері оцінки земель, а також у забезпеченні

суспільних інтересів з питань оцінки земель.

Нормативна грошова оцінка земельної ділянки встановлюється залежно від виду користування, зручності місця розташування, від ступеня окультуреності кожної земельної ділянки та інфраструктурного облаштування території. Об'єктивне оподаткування і ціни на земельні ділянки сприятимуть нормальним земельним відносинам і отриманню стабільних доходів власниками землі і землекористувачами та державою в цілому [4].

В основу нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення покладено рентний дохід, який створюється при виробництві зернових культур і визначається за даними економічної оцінки земель. Об'єктивна оцінка землі повинна включати в себе показники якісного стану земельної ділянки, які корелюють з урожайністю, враховувати екологічні зміни та їх наслідки від неадекватного використання земель за їх структурою, культурами та використанням врожаю [5].

Грошова оцінка земельних ділянок залежно від призначення та порядку проведення може бути нормативною й експертною.

Нормативна грошова оцінка (далі – НГО) земельної ділянки – це капіталізований рентний дохід із земельної ділянки, визначений за встановленими та затвердженими нормативами. Вона використовується для визначення розміру: земельного податку, орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності; державного мита при міні, спадкуванні та даруванні земельних ділянок згідно із законом; втрат сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва тощо.

Експертна грошова оцінка (далі – ЕГО) земельної ділянки – це результат визначення вартості земельної ділянки та пов'язаних із нею прав оцінювачем (експертом із питань оцінки земельної ділянки) із застосуванням сукупності підходів, методів та оціночних процедур, що забезпечують збір та аналіз даних, проведення розрахунків і оформлення результатів у вигляді звіту.

ЕГО земельних ділянок проводиться в разі:

- застави земельної ділянки відповідно до закону;
- визначення інвестиційного вкладу в реалізацію інвестиційного проекту на земельні поліпшення;
- визначення вартості земельних ділянок, що належать до державної або комунальної власності, у разі якщо вони вносяться

до статутного фонду господарського товариства;

- визначення вартості земельних ділянок при реорганізації, банкрутстві або ліквідації господарського товариства (підприємства) з державною часткою чи часткою комунального майна, яке є власником ділянки;

- виділення або визначення частки держави чи територіальної громади у складі земельних ділянок, що перебувають у спільній власності;

- відображення вартості земельних ділянок та права користування земельними ділянками в бухгалтерському обліку відповідно до законодавства України;

- визначення збитків власникам або землекористувачам у випадках, установлених законом або договором;

- рішення суду;

У всіх інших випадках грошова оцінка земельних ділянок може проводитися за згодою сторін та у випадках, визначених законодавством.

Підставою для проведення НГО земельної ділянки є: рішення органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування, договір, який укладається із заінтересованими особами в порядку, установленому законом.

Підставою для проведення ЕГО земельної ділянки є: договір, який укладається заінтересованими особами в порядку, установленому законом, рішення суду.

Що стосується періодичності проведення НГО земельних ділянок, то вона здійснюється (ст.18 Закону № 1378):

- щодо ділянок, розташованих у межах населених пунктів, незалежно від їх цільового призначення – не рідше ніж один раз на 5-7 років;

- щодо розташованих за межами населених пунктів земельних ділянок сільськогосподарського призначення, – не рідше ніж один раз на 5-7 років, а несільськогосподарського призначення – не рідше ніж один раз на 7-10 років.

В межах населеного пункту нормативно-грошова оцінка земельної ділянки розраховується на 1 кв. м. Розрахунок залежить від багатьох факторів серед яких:

- функціональне використання земельної ділянки;

- місцезнаходження земельної ділянки;

- якість ґрунту;
- екологічна ситуація;
- інші фактори.

Грошова оцінка окремої земельної ділянки (території сільськогосподарських угідь, що знаходяться у власності або користуванні юридичних та фізичних осіб) визначається на основі шкал грошової оцінки агропромислових груп ґрунтів.

Шкали нормативної грошової оцінки агропромислових груп ґрунтів розраховується за формулою:

$$Г_{agr} = (Г \times Б) / Б,$$

де, $Г_{agr}$ – грошова оцінка гектара агропромислової групи ґрунтів (у гривнях);

$Г$ – грошова оцінка гектара відповідних угідь по сільськогосподарському підприємству (у гривнях);

$Б_{agr}$ – бал бонітету гектара відповідних угідь по сільськогосподарському підприємству.

Загальна грошова оцінка окремої земельної ділянки визначається сумою добутків площ агропромислових ґрунтів на їх грошові оцінки.

Кожного року НГО підлягає обов'язковій індексації з урахуванням показників інфляції минулого року. Відповідальним за індексацію НГО є Держземагентство України та його місцеві підрозділи, які мають проіндексувати нормативно-грошову оцінку для надання заінтересованим особам (податкова інспекція, громадяни, організації, органи місцевого самоврядування) до 15-го січня кожного року.

НГО зазвичай необхідна в наступних випадках:

- для розрахунку земельного податку;
- для розрахунку розміру орендної плати при оренді земельної ділянки;
- для розрахунку втрат лісгосподарського та сільськогосподарського виробництва;
- для розрахунку оплати державного мита під час оформлення договорів купівлі-продажу, міни, дарування земельної ділянки;
- при спадкуванні земельної ділянки.

У вказаних вище випадках необхідно отримати витяг про НГО земельної ділянки. Крім того, під час нотаріального оформлення договору, нотаріус також вимагає витяг з Державного земельного кадастру (ДЗК).

Для отримання довідки (витягу) про НГО необхідно звернутись в місцевий центр надання адміністративних послуг (дозвільний центр).

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин, за індексом споживчих цін за попередній рік щороку розраховує величину коефіцієнта індексації нормативної грошової оцінки земель, на який індексується нормативна грошова оцінка сільськогосподарських угідь, земель несільськогосподарського призначення за станом на 1 січня поточного року, що визначається за формулою:

$$K_i = I : 100,$$

де I – індекс споживчих цін за попередній рік

У разі якщо індекс споживчих цін не перевищує 100 відсотків, такий індекс застосовується із значенням 100.

Коефіцієнт індексації нормативної грошової оцінки земель застосовується кумулятивно залежно від дати проведення нормативної грошової оцінки земель.

Відповідно до ст. 20 Закону України «Про оцінку земель» за результатом нормативної грошової оцінки складається технічна документація. Дані про ведення товарного сільськогосподарського виробництв згідно ст. 23 згаданого Закону затверджується районною радою.

Технічна документація по НГО земель складається в трьох примірниках:

1-й: передається замовнику;

2-й: передається в архів державного фонду документації із землеустрою;

3-й: передається в архів інституту.

Затвержені дані нормативної грошової оцінки земель є базою для справляння податків та орендної плати.

Згідно з п. 288.1 Податкового кодексу України (далі – ПКУ) підставою для нарахування орендної плати за земельну ділянку є

договір оренди такої ділянки. Відповідно до ст. 125 Земельного кодексу право оренди земельної ділянки, як і раніше, виникає з моменту державної реєстрації цього права. Крім того, у п. 287.1 ПКУ зазначено, що власники землі та землекористувачі сплачують плату за землю із дня виникнення права власності або права користування земельною ділянкою. Отже, сільгоспідприємство має повне право сплачувати орендну плату з моменту реєстрації права оренди, а не з моменту підписання договору [6].

Орендар нараховує орендну плату та відображає її в бухгалтерському обліку на прямолінійній основі протягом усього строку оренду (наприклад, щомісячно) або з урахуванням одержання економічних вигід, пов'язаних з об'єктом оренди (п. 9 П(С)БО 14). Наприклад, сільгоспідприємства можуть нараховувати орендну плату раз на рік – у грудні, за підсумками економічних вигід, отриманих від зібраного та реалізованого врожаю. Визначений на поточний рік розмір орендної плати за земельні ділянки приватної власності включається до виробничої собівартості сільгосппродукції.

На практиці, зазвичай, оформляється відомість про нараховану орендну плату, до якої включаються всі фізособи-орендодавці, яким у визначеному місяці за договорами повинна бути нарахована орендна плата [7].

Як передбачено п. 288.5 ПК, розмір орендної плати встановлюється в договорі оренди, але річна сума платежу.

- не може бути меншою ніж за 3 % нормативної грошової оцінки;

- не може перевищувати 12 % нормативної грошової оцінки;

- може перевищувати граничний розмір орендної плати (12 %) у разі визначення орендаря на конкурентних засадах.

В практичній діяльності вітчизняних сільгоспвиробників зустрічаються випадки, коли договори про оренду земельних ділянок свідомо не реєструють або реєструють з суттєвим запізненням та не видаються орендодавцям фізичним особам. Це призводить до того, що власники паїв повинні самостійно сплачувати податок на землю, а орендар – платник єдиного податку четвертої групи, відповідно, зменшує базу оподаткування, яка розраховується на підставі даних державного земельного кадастру або даних з державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

Інколи трапляються випадки, коли строк договору оренди земельної ділянки державної чи комунальної власності закінчився, а платник продовжує нею користуватися, оскільки не отримав від орендодавця письмового заперечення щодо такого використання. У такому разі до поновлення в установленому порядку договору оренди земельної ділянки за неї слід сплачувати орендну плату відповідно до умов попереднього договору, але не нижче розміру, встановленого в п. 288. 5 ПК (тобто не менше ніж 3 % від нормативної оцінки).

Отже, законодавець визначив нижню граничну межу річної суми платежу з орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності, тоді як у договорі може бути передбачено менший її розмір. Як правило, договори оренди земельних ділянок сільгосппризначення державної власності, що уклалися після 01.04.14 р., визначають орендну плату в розмірі 4 % від НГО та вище, тоді як договори, укладені до цієї дати, можуть передбачати менший розмір орендної плати. [8]

Висновки. Питання визначення вартості землі є одним із ключових у господарській діяльності, так як, саме грошова оцінка забезпечує встановлення обґрунтованих платежів за землю. Вона є економічним механізмом земельних відносин, приватизації земельних ділянок, оподаткування та становлення ринку землі. Отже, актуальність грошової оцінки земель останнім часом зростає, а сфери застосування розширюються. Також вона необхідна для забезпечення інформацією органів державної влади та органів місцевого самоврядування, зацікавлених підприємств, установ, організацій та громадян з метою регулювання земельних відносин, раціонального використання й охорони землі. Складний механізм оформлення у власність, передачі в оренду землі, методика розрахунку земельного податку, необхідність індексації нормативної оцінки землі та відсутність можливості прогнозування показників діяльності створили передумови для появи тіньового ринку землі сільськогосподарського призначення.

1. Ящук О.О., Грошова оцінка землі і напрями її використання / О.О. Ящук, Г.В. Станко- Чернівці: Буковинська державна фінансова академія.
2. Закон України «Про оцінку земель» № 1378-IV від 11.12.2003р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1378-15>

3. Методика нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів : затверджена Постановою Кабінету Міністрів від 23 березня 1995 року № 215 // Земельні відносини в Україні : законодавчі акти та нормативні документи / Держкомзем України. – К. : Урожай, 1998. – 816 с.
4. Котова О. Яку грошову оцінку використовувати: нормативну чи експертну? [Текст] /О.Котова// Баланс Агро. - 2016. - № 11 (479). - С. 32.
5. Тархов П.В. Сучасні еколого - економічні проблеми визначення адекватної оцінки земель сільськогосподарського призначення / П.В. Тархов, О.О. Хворост // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка, 2004. — №9 (68). — С. 222-229.
6. Жураковська О. Плата за землю – 2016 [Текст] /О.Жураківська // Баланс Агро. - 2016. - № 5 (473) .- С. 17 - 22
7. Ємельянова В. Оренда землі у фізосіб : оподаткування орендної плати [Текст] / В. Ємельянова //Бібліотека баланс : практичне керівництво. - № 3. - 2016. – С. 33 -36.
8. Дмитерко І. Аналізуємо пропозицію держгеокадастру щодо збільшення орендної плати [Текст] / І. Дмитерко // Баланс Агро. – 2016. - № 9 (477). - С. 25 – 27.

УДК 657.411

Зюкова М.М., к.е.н., доцент,

Федоряка В.О.

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

СУТНІСТЬ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ: ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ОБЛІКОВИЙ АСПЕКТИ

У статті досліджено економічну сутність поняття «власний капітал» та його еволюцію у світовій та вітчизняній науці, а також узагальнено теоретичні аспекти обліку власного капіталу, як ключової категорії у створенні та функціонування підприємства.

Ключові слова: капітал, власність, власний капітал, облік, фінансова звітність, управління.

Zyukova M., Fedoryaka V.

ESSENCE OF EQUITY: ECONOMIC AND ACCOUNTING ASPECTS

Equity plays a key function in the creation and development of the enterprise.

Capital is one of the most important factors in the development of production.

Equity determines the market value of the enterprise.

Study of the nature and essence of the capital continued for centuries.

However, the economic essence of the capital belongs to one of the most controversial and complex categories.

Category capital derives from the Latin word capitalis - chief.

It was established that the representatives of different schools of political economy there is a close connection between the concepts of "property", "property" and "capital."

The concept of "capital" is associated with the notion of "property".

In the modern political economy understands under capital means of production by the person to facilitate the implementation of the labor process, many times over increasing productivity.

At the time of the creation enterprise to its start-up capital is embodied in the assets invested by the founders (participants), and represents the value of the property.

Equity is part of an enterprise's assets, after deducting its liabilities.

If the company acquired the property by means of only owners, $Assets = Equity$.

If the company raises funds from outside sources, the $Assets = Liabilities + Equity$.

Depending on the source of formation of own capital of the company can be divided into two groups: the invested capital and accumulated capital.

Invested capital - a capital formed by contributions from owners of the enterprise, as well as a result of conversion of debt obligations of the enterprise in the stocks or shares.

Accumulated capital is the capital, formed as a result of the economic activity of the enterprise: Retained earnings (uncovered loss), reserve capital, other additional capital.

The accounting system and financial reporting using corrective indicators, namely, unpaid capital and seized the capital, which are the technical, regulatory, and show the real amount of paid-in capital.

Study of the evolution of views on the economic substance of equity revealed his versatility and ambiguity of interpretation.

There is advisable to allocate the structure of equity capital invested and the accumulated capital.

This allows you to organize information on the formation, accumulation and use of capital.

This allows internal and external users with the necessary information for making decisions on managing their own capital.

Keywords: capital, property, equity, accounting, financial reporting, management.

Зюкова М.М., Федоряка В.А.

СУЩНОСТЬ СОБСТВЕННОГО КАПИТАЛА: ЭКОНОМИЧЕСКИЙ И УЧЕТНЫЙ АСПЕКТЫ

В статье исследована экономическая сущность понятия «собственный капитал» и его эволюцию в мировой и отечественной науке, а также обобщены теоретические аспекты учета собственного капитала, как ключевой категории в создании и функционировании предприятия.

Ключевые слова: капитал, собственность, собственный капитал, учет, финансовая отчетность, управление.

«Капитал избегает шума и брани и отличается боязливой натурой. Это правда, но это ещё не вся правда. Капитал боится отсутствия прибыли или слишком маленькой прибыли, как природа боится пустоты. Но раз имеется в наличии достаточная прибыль, капитал становится смелым. Обеспечьте 10 процентов, и капитал согласен на всякое применение, при 20 процентах он становится оживлённым, при 50 процентах положительно готов сломать себе голову, при 100 процентах он попирает все человеческие законы, при 300 процентах нет такого преступления, на которое он не рискнул бы, хотя бы под страхом виселицы. Если шум и брань приносят прибыль, капитал станет способствовать тому и другому» [1, с.35]

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасний стан економіки України, та необхідність подолання фінансової кризи та її наслідків докорінно змінило умови функціонування підприємств та призвело до загострення проблем пов'язаних з забезпеченням стабільності та стійкості підприємств. Основою фінансової стабільності кожного підприємства є власний капітал. Основним джерелом де зберігається та систематизується необхідна інформація є бухгалтерський облік.

Питання обліку та відображення в звітності власного капіталу на сучасному етапі є найбільш актуальними через необхідність забезпечення користувачів звітності інформацією, яка б дозволила визначити фінансові можливості підприємства та їх прогнозування. Ця проблема може бути вирішена лише за умови чіткого розуміння сутності власного капіталу та його ключового значення у функціонуванні підприємства .

Власний капітал відіграє одну з ключових функцій у

створенні та розвитку підприємства. Для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, керівникам потрібна повна та достовірна інформація про фінансовий стан та результати діяльності підприємства. Основним джерелом, де акумулюється та систематизується необхідна інформація, є бухгалтерський облік та фінансова звітність. Отже, важливе значення має дослідження теоретичних аспектів та розкриття економічної сутності власного капіталу.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженнями економічної сутності власного капіталу, а також обліково-інформаційним забезпеченням управління власним капіталом займалися такі науковці, як: В.В. Бланк, С.Ф.Голов, О.О. Канцуров, Г.Г.Кірейцев, В.Г.Лінник, К. Маркс, В.Б.Моссаковський, А. Сміт, Д. Рікардо, П. Самуельсон, Ж.Б. Сей, В.Я. Соколов, В.В.Сопко, Ф. Енгельс та інші.

Своєї актуальності проблема уточнення теоретичних аспектів обліку власного капіталу набула з розвитком процесів глобалізації та інтеграції економіки країни у світове економічне товариство на тлі глибокої економічної кризи.

Цілі статті. Мета статті – дослідження економічної сутності поняття «власний капітал» та його еволюції у світовій та вітчизняній науці, а також теоретичних аспектів обліку власного капіталу, як ключової категорії у створенні та функціонуванні підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сутність капіталу є багатограним поняттям, тому, концепція його обліку повинна включати різні підходи до інформаційного забезпечення обліку його наявності і збереження.

Фінансова звітність повинна надавати інформацію про власний капітал підприємства, яка була б корисною власникам, інвесторам і кредиторам, та іншим зацікавленим користувачам для прийняття на основі неї управлінських рішень.

Капітал є одним з найважливіших чинників розвитку виробництва.

Дослідження природи та сутності капіталу триває не одне століття. Проте, незважаючи на це економічна сутність капіталу належить до однієї з найбільш дискусійних та складних категорій.

Термін капітал походить від латинського слова *capitalis* – головний.

Класики політичної економії А.Сміт та Д.Рікардо розглядали категорію «капітал» як багатство яке є данністю. Вони вважали, що капітал взагалі не потребує вивчення та обговорення, а просто існує і без нього економічні процеси не є можливими. А. Смітом було введено у політичну економію узагальнюючі поняття основного та оборотного капіталу.

Отже, представники класичної політичної економії (А.Сміт, Д.Рікардо та інші) визначали капітал сукупністю матеріальних благ, що задовольняють потреби в зростанні вартості. Тобто, капітал ототожнювався із засобами виробництва.

Дж.С.Мілль під капіталом розумів попередньо нагромаджений запас продуктів минулої праці. Він вважав, що виробнича діяльність обмежується розмірами капіталу, що капітал постійно споживається, але одночасно й відновлюється (відтворюється); що не праця викликає попит на капітал, а, навпаки, капітал викликає попит на працю.

М.Фрідмен ототожнює капітал з грошима або їх замінниками - кредитними грошима, які у своєму русі (обороті) приносять дохід, тобто, з цієї точки зору, капітал – це багатство, яке існує в формі грошей.

К.Марксом здійснено системне дослідження капіталу на основі вчення про додаткову вартість.

К.Маркс у «Капіталі» пише: «Товарное обращение есть исходный пункт капитала. Историческими предпосылками возникновения капитала являются товарное производство и развитое товарное обращение, торговля [2, с. 157].

Формула товарного обороту, яку вивів К.Маркс $D - T - D'$, где $D' = D + \Delta D$ (спочатку авансованої сумі плюс деякий приріст). «Это приращение, или избыток над первоначальной стоимостью, я называю прибавочной стоимостью (*surplus value*). Таким образом, первоначально авансированная стоимость не только сохраняется в обращении, но и изменяет свою величину, присоединяет к себе прибавочную стоимость, или возрастает. И как раз это движение превращает её в капитал» [2, с. 161].

Крім цього, К.Маркс зазначає: «не приняв товарной формы, деньги не могут стать капиталом» [2, с. 165].

Спробу виокремити види капіталу робить Ф.Енгельс: «капитал делится на первоначальный капитал и на прибыль, прирост капитала, хотя практика тотчас же снова присоединяет эту прибыль к капиталу и вместе с ним пускает в оборот» [3, с. 557].

Дж.Р.Хікс у роботі «Вартість і капітал», капітал розглядає як сукупність засобів виробництва або грошову суму, використану в господарських операціях з метою одержання доходу [4, с. 265].

Таким чином, у представників різних шкіл політичної економії існує тісний зв'язок між поняттями «майно», «власність» та «капітал».

На думку І.О. Бланка, власний капітал визначає ринкову вартість підприємства: «Капитал предприятия является главным измерителем его рыночной стоимости. В этом качестве выступает прежде всего собственный капитал предприятия, определяющий объем его чистых активов» [5, с. 416].

У сучасній політичній економії під капіталом розуміє засоби виробництва, створені людиною, які полегшують здійснення процесу праці, в багато разів збільшуючи її продуктивність.

Поняття «капітал» асоціюється з поняттям «власність». В момент створення підприємства його стартовий капітал втілюється в активах, інвестованих засновниками (учасниками), і являє собою вартість майна підприємства [6, с. 222].

На законодавчому рівні (НПСБО 1) закріплено таке визначення власного капіталу: «власний капітал - частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань» [7].

Активи - ресурси, контрольовані підприємством в результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому [7].

Тобто, активи це власне майно підприємства, яке воно використовує або використовує потім для отримання прибутку у майбутньому.

Для здійснення діяльності у будь-якій сфері підприємство повинно володіти певними ресурсами (засобами та предметами праці). Якщо підприємство придбало майно за рахунок лише коштів власників, то фундаментальна облікова модель балансу такого підприємства буде мати наступний вигляд:

$$\text{Активи (Assets)} = \text{Власний капітал (Equity)} \quad (1.1)$$

Тобто, коли підприємство ще не має зовнішньої заборгованості, розмір активів відповідає розміру власного капіталу. Коли ж підприємство залучає кошти із зовнішніх джерел, фундаментальна облікова модель балансу набуває наступного вигляду:

$$\begin{aligned} \text{Активи (Assets)} &= \text{Власний капітал (Equity)} + \\ &+ \text{Зобов'язання (Liabilities)} \end{aligned} \quad (1.2)$$

Залежно від джерела формування власний капітал підприємства можна поділити на дві групи: вкладений капітал та накопичений капітал.

Вкладений капітал – це капітал, сформований за рахунок внесків власників підприємства, а також внаслідок конвертування боргових зобов'язань підприємства в акції або частки (паї):

- зареєстрований капітал (статутний капітал, пайовий капітал);

- додатково вкладений капітал (емісійний дохід, інші внески засновників понад зареєстрований статутний або пайовий капітал).

Додатково вкладений капітал – це сума внесків засновників понад зареєстровану частину: емісійний дохід, який пов'язаний з придбанням акцій за ціною, вищою за їх номінальну вартість, у акціонерних товариствах та інші внески засновників понад зареєстрований статутний фонд, які вносяться без рішень про зміну розміру статутного капіталу.

Накопичений капітал – це капітал, сформований внаслідок господарської діяльності підприємства: нерозподілений прибуток (непокритий збиток), резервний капітал, інший додатковий капітал.

У системі бухгалтерського обліку та фінансовій звітності використовуються коригуючі показники, а саме: неоплачений капітал та вилучений капітал, які є технічними, регулюючими і показують реальну суми сплаченого капіталу.

З метою узагальнення даних про стан та рух власного капіталу підприємства Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств та організацій передбачено рахунки 4 класу «Власний капітал та забезпечення зобов'язань» [8].

Інформація про складові власного капіталу розкривається таких формах фінансової звітності з різним ступенем деталізації, а саме: Баланс (Звіт про фінансовий стан), «Звіт про власний капітал», Примітки до річної фінансової звітності [9].

Висновки. Дослідження еволюції поглядів на економічну суть власного капіталу дозволило виявити його багатогранність та неоднозначність трактування. Обґрунтовано доцільність виділити в структурі власного капіталу вкладений та накопичений капітал, що дає змогу систематизувати інформацію з формування, накопичення та використання капіталу, забезпечуючи внутрішніх та зовнішніх користувачів необхідною інформацією для прийняття рішень щодо управління власним капіталом.

1. Dunning T. J. Trade's Unions and Strikes: Their Philosophy and Intention. - London: Published by the author, and Sold by M. Harley, N 5, Raquet court, Fleet street, E.C. 1860. - 52 p.
2. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. (Предисл. Ф.Энгельса. Пер. И.И. Скворцова-Степанова). Т.2. М.: Политиздат, 1974. – 648 с.
3. Маркс К. Твори. / Маркс К., Энгельс Ф. - Т.1. М.: Политиздат, 1955. - 723 с.
4. Хикс Дж.Р. Стоимость и капитал / Дж.Р. Хикс ; [пер. с англ. / общ. ред. и вступ. ст. Р.М. Энтова]. – М.: Издательская группа “Прогресс”, 1993. – 488 с.
5. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента / Бланк И. А. - К.: Ника-Центр, Эльга, 2004. - Т. 1. - 624 с.
6. Садовська І.Б. Капітал-власність і капітал-функція в системі управлінського обліку: інституціональний підхід [Електронний ресурс] / І. Б. Садовська // Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси. - 2013. - Вип. 10(2). - С. 220-232. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10\(2\)_30](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10(2)_30)
7. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджено наказом Міністерства фінансів України 07.02.2013 р. № 73. [Електрон. ресурс] / Україна. Міністерства фінансів України. – Спосіб доступу: <http://www.rada.gov.ua>
8. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємства і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 зі змінами та доповненнями [Електрон. ресурс] / Україна. Міністерства фінансів України. – Спосіб доступу: <http://www.rada.gov.ua>
9. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності: Наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 №433 [Електрон. ресурс] / Україна. Міністерства фінансів України. - Спосіб доступу: <http://www.rada.gov.ua>
10. Петришина Н. С. Порівняльна характеристика категорії власний капітал за національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку / Н.С. Петришина, О.О. Греснюк // Облік і аудит. Наука й економіка. - 2013. - №1(29). - С.74 -79

11. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 № 1576-ХІІ [Електрон. ресурс] / Україна. Верховна Рада. – Спосіб доступу: <http://www.rada.gov.ua>

УДК 658.1

Іванова Л.Б., к.е.н.,

Іванов Л.П., к.е.н.,

Ющенко Н.Л., к.е.н.

Чернігівський національний технологічний університет

АНАЛІТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДІАГНОСТИКИ БОРЖНИКА В УМОВАХ ФІНАНСОВОГО ОЗДОРОВЛЕННЯ

В статті розглянуто методологічні підходи щодо фінансового аналізу в умовах антикризового фінансового оздоровлення неплатоспроможного підприємства. Досліджені питання щодо обрання методики аналізу в умовах досудовій та судовій санації підприємства, коли результати аналізу використовуються як докази при визначенні рішень у господарському суді.

Ключові слова: антикризове управління, банкрутство, фінансовий аналіз, доказ у господарському суді, кількісні, якісні методики, детермінований та дискримінантний аналіз.

Ivanova L., Ivanov L., Yushchenko N.

ANALYTICAL TOOLS OF DIAGNOSIS DEBTOR UNDER THE CONDITIONS OF FINANCIAL RECOVERY

In the article we reviewed the methodological and methodical approaches to financial analysis in the conditions of crisis financial recovery of insolvent enterprise.

Author considers the structure of the crisis management system as a set of procedures that are governed by bankruptcy law of Ukraine. They are pre-trial rehabilitation, procedures in bankruptcy - disposal of property, judicial rehabilitation and liquidation (in case of inefficient procedures sanitation).

The importance of organization and doing of economic analysis is very high. Particularly the continued existence of the company depends on the results (as they are correlated and correspond to the real state) of analysis. Under these conditions the election of analysis techniques becomes urgent. That would provide clear conclusions regarding the situation of the company bankrupt.

The article focuses on the election method of analysis exactly in terms of sanation of the company (as prejudicial, and so the judicial). The analysis results are used as evidence in court when determining the economic decisions: the opening of bankruptcy proceedings; recognition or non-recognition of the debtor bankruptcy.

The author briefly reviewed the methodology of diagnosis of bankruptcy for the following classification methods: quantitative (determined, including scoring, discriminant); qualitative, mixed. Methods deterministic analysis (one-criteria and few-criteria) built on the balance proportions and have enough clear results. At the same time they have drawbacks: limited balance as economic reports; a large number of indicators; different results because of the distortion of information. And it requires own personal views of the analyst. According to the method of scoring analysis company is a subject of classification by degree of risk. An example of such a model can be used a model of Beaver that is recommended for the diagnosis of bankruptcy in Ukraine. The use of scoring models has several advantages and above all due to the limited number of indicators.

Qualitative and mixed methods and estimates are expressed unclear because of the subjective results which is dangerous in modern realities of the national society. The qualitative and mixed methods is limited due to the high probability of false opinions. However, they can significantly expand the information base for deterministic analysis. In this status may be a Kovalev-Privalov's method, method of peer review, Argenti's method the main advantage of which can be distinguished record of non-financial performance and risks of the company.

Using the results of the study of 30 companies in Chernihiv region, the author got the following conclusion. At the present stage of development of quantitative methods in the most reliable judgments there are the results obtained from deterministic models. Considering to the probability factor it is dangerous to use the results of discriminant models only for a short period of observation. It is useful to consider the results in dynamics taking into account changes in equity the profitability of the company and changes in the environment. Qualitative models (which are subject to a high degree of subjective factor in the findings) need further development. At the present stage of development of economy and society their use will expand the information base of analysis for explanation the levels and changes in financial position by deterministic models.

Keywords: crisis management, bankruptcy, financial analysis, evidence in the Commercial Court, quantitative, qualitative methods, deterministic and discriminant analysis

Иванова Л.Б., Иванов Л.П., Ющенко Н.Л.

АНАЛИТИЧЕСКИЙ ИНСТРУМЕНТАРИЙ ДИАГНОСТИКИ ДОЛЖНИКА В УСЛОВИЯХ ФИНАНСОВОГО ОЗДОРОВЛЕНИЯ.

В статье рассмотрены методологические подходы к финансовому анализу в условиях антикризисного оздоровления неплатежеспособного предприятия. Исследованы методики анализа в условиях досудебной и судебной санации предприятия, когда результаты анализа используются в качестве доказательств при определении решений в арбитражном суде.

Ключевые слова: антикризисное управление, банкротство, финансовый анализ, доказательства в арбитражном суде, количественные, качественные методики, детерминированный и дискриминантный анализ.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Система антикризового фінансового оздоровлення неплатоспроможного підприємства, що регулюються нормами законодавства про банкрутство, складається з таких послідовних етапів як: досудова санація, процедури у справі про банкрутство - розпорядження майном, судова санація та ліквідація (у випадку неефективних процедур санації) [1]. Перехід від одного етапу до наступного здійснюється за рішеннями господарського суду на основі результатів фінансово-економічного аналізу стану підприємства-боржника. В цьому сенсі можна сказати, що значущість проведення, організації економічного аналізу дуже велика, від його результатів (наскільки вони корелюють та відповідають реальному стану) в певній мірі залежить подальше існування підприємства.

Цілі статті. В таких умовах постає нагальним розгляд існуючих методологічних підходів та обрання методики аналізу, яка б могла забезпечити чіткі висновки стосовно фінансового положення підприємства-банкрута.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. *Частина 1. Аналіз практики застосування методики фінансового аналізу в умовах санації.* Виявлення особливостей господарської діяльності підприємства в умовах антикризового управління дозволили з'ясувати про необхідність своєрідної структури економічного аналізу, завдання якого мають відповідати цілям кожного етапу управління боржника [2]. Так, на етапах досудової та судової санації, розпорядженні майном стан боржника визначається на основі комплексного аналізу, включаючи елементи поглибленого фінансового аналізу. Крім того на етапах провадження справи про банкрутство, розпорядженні майном виконується економічний аналіз за методикою аналізу фіктивного (нереального банкрутства) у разі порушення справи за ініціативою боржника. Залежно від складу процедур судової санації виникає необхідність в аналізі витрат з реорганізації, перепрофілювання діяльності.

Звернемось до методики фінансового аналізу, що виконується у періодах санації підприємства (як досудовій, так й судовій), який має виступати одним з доказів у господарському суді при

визначенні рішень: відкриття справи про банкрутство; визнання або невизнання боржника банкрутом.

На відміну від аналізу нереального банкрутства (фіктивного, навмисного, доведення до банкрутства) для економічного фінансового аналізу у період санації використовують всі традиційні методи, способи та прийоми аналізу господарської діяльності підприємства. В експрес-аналізі та поглибленому фінансовому аналізі використовується балансовий метод, що пояснюється характером інформаційної бази, у якості якої використовується бухгалтерський баланс, а також інші форми публічної фінансової звітності. Бухгалтерський баланс, його розділи активів та їх джерел утворення уявляють собою пропорції, на основі яких розраховуються коефіцієнти, завдяки яким можна охарактеризувати стійкість та ліквідність підприємства. По суті методика фінансового аналізу, яка була закладена ще на початку попереднього століття, формується на основі цих важливих підходів - визначення стійкості та ліквідності. Зв'язок показників всіх форм звітності дозволяє розрахувати якісні та кількісні показники наявності, стану та використання основних та оборотних активів, які доповнюють характеристику стійкості або ліквідності. Аналіз оборотності оборотних активів є основою для висновків ділової активності. Аналіз рентабельності як синтетичний показник надає змогу оцінити діяльність підприємства в цілому.

Відносно структури аналізу можна сказати, що експрес-аналіз доцільно виконувати у три етапи: підготовчий етап, попередній огляд бухгалтерської звітності, економічне читання та аналіз звітності [3]. Фінансовий аналіз може бути структуровано з основних чотирьох етапів: визначення фінансової стійкості (включаючи аналіз структури капіталу), ліквідності та платоспроможності, ділової активності та фінансових результатів і грошових потоків, що відображено у таблиці 1.

За даними бухгалтерського балансу можна розрахувати цілу низку аналітичних показників. У випадку їх розрахунку ізольовано, вони не відображають просторового і часового зіставлення, тобто потребують динамічного аналізу, що по можливості необхідно доповнювати оглядом аналогічних показників у схожих підприємств, середньогалузевими і середньопрогресивними значеннями. Такий аналіз відрізняє простота розрахунків. До

недоліків відноситься вплив деяких зовнішніх деформованих факторів, зокрема інфляції, а також обмеження балансу, які пов'язані з оцінкою активів (у вітчизняної звітності превалює оцінка за собівартістю), неповнотою інформації в силу її моментного відображення та інші.

Таблиця 1

Характеристика фінансового аналізу

Етапи аналізу та їх мета	Характеристика етапів	Зміст аналізу	Переваги/ Недоліки
Експрес аналіз - визначити кількісні тенденції та якісні зміни в майновому і фінансовому стані суб'єкта господарювання.	- підготовчий етап, - попередній огляд бухгалтерської звітності, - економічне читання та аналіз звітності.	ознайомлення з аудиторським висновком, ознайомлення з пояснювальною запискою (примітками) до балансу	<i>простота розрахунків /</i> вплив зовнішніх деформованих факторів, обмеження балансу
Фінансовий аналіз (коефіцієнтний аналіз за формами звітності), що дозволяє з'ясувати стан та ступень загрози кризи підприємства	- аналіз структури капіталу та фінансової стійкості підприємства;	аналіз стану та оновлення основних засобів, аналіз коефіцієнтів капіталізації; аналіз стійкості за трьох факторною моделлю	<i>простота розрахунків /</i> вплив зовнішніх деформованих факторів, обмеження балансу, отримані результати не мають однозначної відповіді стосовно вірогідності банкрутства
	- оцінка платоспроможності та ліквідності	аналіз ліквідності на основі коефіцієнтів та моделей нерівності; аналіз показників платоспроможності; оцінка відновлення платоспроможності	
	- оцінка ділової активності;	аналіз оборотності оборотних активів; аналіз кредиторської та дебіторської заборгованості	
	- аналіз фінансових результатів та грошових потоків.	узагальнюючих показників; факторний аналіз прибутку; факторний аналіз рентабельності продаж; факторний аналіз рентабельності капіталу; аналіз грошових потоків	
Поглиблений фінансовий аналіз з метою визначення ступеню банкрутства підприємства	Виявлення найбільш суттєвих факторів. Визначення особливостей галузі, специфіки підприємства.	аналіз за дискримінантними моделями, які будуються на основі збалансованої системи діагностичних показників з використанням зовнішньої та внутрішньої звітності	<i>отримання однозначного результату /</i> можливі похибки в зв'язку викривленням вихідної інформації

Поглиблений фінансовий аналіз передбачає розрахунки фінансового та виробничого левериджу, вартісної оцінки майна підприємства, інвестиційної привабливості та інші розрахунки, які потребують додаткової позаоблікової інформації. Поглиблений аналіз включає визначення ризиків підприємства, що пов'язано з його можливим банкрутством. Методики, про які йдеться, побудовані на пропорціях балансу, мають достатньо чіткі результати.

Проте надійність, простота розрахунків – це тільки один бік їх характеристики. Велика кількість показників (за деякими методиками досягають до 80 коефіцієнтів), а іноді їх різновекторність з різних причин, у тому числі, перекручення інформації, потребує власної особистої думки аналітика.

У методологічному аспекті аналітичний інструментарій діагностики кризового стану підприємств можна формалізувати за наступною класифікацією[4], яка, на наш погляд, є найбільш корисною з точки зору обрання методів в умовах санації:

- кількісні, які припускають побудову факторної моделі, що дозволяє виявити і кількісно оцінити небезпечні для фінансової спроможності підприємства тенденції (це детерміновані, дискримінантні моделі);

- якісні, засновані на побудові системи неформалізованих ознак, інтуїтивно-логічний аналіз, який дозволяє формувати думку про наявність ймовірності банкрутства;

- комбіновані, такі, що поєднують в собі перші два.

Частина II. Якісні та комбіновані методи. Розглянемо методи, які є найбільш популярними у науковій літературі. На сьогодні досить велика кількість вітчизняних і зарубіжних вчених здійснюють дослідження та використовують вказані методи діагностики банкрутства: Брегін Н.А., Брітченко І.Г., Васюренко А.Г., Грязнова А.Г., Долгалева І.А., Дягель О.Ю., Козьменко С.М., Матвійчук А.В., Мещеряков А.А., Момот О.М., Пареная В.А., Савицька Г.В., Савлук М.І., Саєнко В.П., Сигал А.В., Терещенко О.О., Федотова М.А. та інші. Відзначимо, що якісні методи, наприклад, з неформалізованими критеріями, виражаються нечіткими оцінками, і, тому отримані результати матимуть суб'єктивний характер, що є небезпечним в умовах сучасних реалій розвитку вітчизняного суспільства. «Ряд параметрів виявляється

недоступним для точного вимірювання, і тоді в його оцінці неминуче з'являється суб'єктивний компонент, що виражається нечіткими оцінками типу "високий", "низький", і так далі» [5].

На наш погляд, якісні методи можуть виконувати допоміжну роль, уточнюючи причини певного рівня або зміни показників фінансового стану. У такому статусі може виступати метод Ковальова-Прівалова, який «пропонує перелік неформалізованих критеріїв для прогнозування банкрутства підприємства [6]. Таким же чином можна використовувати комбіновані методи, наприклад, метод експертних оцінок, метод Аргенті. Модель Аргенті або *A-score* характеризує, насамперед, управлінську кризу. Основною її гідністю можна виділити облік нефінансових показників і ризиків компанії. Отже, обмеженість якісних та змішаних методів, небезпека у використанні судового рішення, полягає в тому, що в них присутня підвищена ймовірність помилкової думки [7]. До комбінованих методів відносяться також теорія катастроф. Теорія катастроф, як правило, застосовується у випадках різкої зміни значень показників, які досліджуються. Стандартне використання економіко-математичних методів в таких ситуаціях може спричинити дуже велику помилку, що приведе до неадекватності оцінки предмету дослідження. Діагностика банкрутства за допомогою теорії катастроф проводиться за наступною схемою. Для предмету дослідження вибирається вид елементарної катастрофи. Далі порівнюються рівні значущості регресійних рівнянь стійкого зв'язку і катастрофи. Якщо рівень значущості катастрофи є більшим, то вона вважається можливою.

Ситуації, які погано піддаються формалізації і алгоритмізації, є також сферою застосування моделювання з використанням нейронних мереж. Застосування нейронних мереж для діагностики банкрутства відрізняється від застосування інших методів тим, що він не вимагає апріорі побудованої моделі. Модель будується на основі інформації, яка пред'являється дослідникові. В діагностиці ризику банкрутства певну популярність мають *logit*-моделі. Вони використовують логістичну регресію, що дає можливість робити висновок не тільки щодо приналежності підприємства до групи банкрутів, але й оцінити ймовірність виникнення ризиків у майбутньому. До того ж, дискримінантні моделі описують тільки лінійні залежності між змінними в моделі і ймовірністю

банкрутства підприємства, а logit-моделі дозволяють описувати і нелінійні взаємозв'язки. Вагомим недоліком цих моделей є висока ймовірність помилки для підприємств, які не входили в зону дослідження, або великі витрати для адаптації моделей.

Частина III. Кількісні методи. Кількісні методики включають детерміновані та дискримінантні моделі (стохастичні). Детерміновані методи уявляють собою коефіцієнтний аналіз, про що було сказано вище. До однокритеріальних детермінованих методів можна віднести одну з характеристик фінансового стану, наприклад, ліквідності, що не надає повної уяви про дійсну ситуацію, а отже, не може бути доказовою базою при судовому вирішенні. Багатокритеріальні методики надають змогу установити взаємозв'язки між окремими групами показників, тобто окремими характеристиками фінансового стану (стійкості та ділової активності; стійкості та ліквідності; стійкості, ліквідності та рентабельності; та ін.). За такою методикою можна виявити протиріччя в отриманих результатах, що надає змогу оцінити достовірність звітності, з'ясувати ступень перекручення інформації та за багатьма результатами, спираючись на порівняння з нормативними значеннями, зробити висновок щодо ризику банкрутства підприємства-боржника.

Ми дотримуємося думки, що до детермінованих моделей відносяться також скорінгові моделі. За методикою скорінгового аналізу підприємства підлягають класифікації за ступенем ризику, виходячи з фактичного значення показників, які відображають фінансовий стан організації і можуть порівнюватися з нормативними, з середньогалузевими або з експертно встановленими оцінками. Зразком такої моделі можна назвати модель Бівера, яка рекомендується для діагностики банкрутства в Україні. До скорінгових моделей відносяться системи бальних оцінок, які розроблені та представлені в роботах Г.Ф. Савицької [8; 458], О. Г. Мельника [9; 106]. Використання скорінгових моделей, поряд з недоліками, має низку переваг: обмежена кількість показників, доступне аналітичне забезпечення, що дозволяє оперативно ідентифікувати зони ризику банкрутства.

У зв'язку зі складністю оцінки процесу розвитку підприємства, для визнання загрози банкрутства використовують більш складний математичний апарат для побудови дискримінантних моделей.

Дискримінантні моделі уявляють собою формалізацію процесу оцінки та прогнозування банкрутства підприємства на основі показників, які також розраховуються на основі коефіцієнтів, тобто пропорцій бухгалтерського балансу та показників фінансової звітності. Інакше кажучи, в різних моделях присутні в різному складі показники, які характеризують рівні стійкості, ліквідності, рентабельності та ділової активності. Це підкреслює єдину методичну основу двох основних підходів – детермінованого та стохастичного. Проте в складних математичних моделях кожний показник має певну значущість, вагу, що відображається як $Z = A_n X_n$, де Z – результуючий показник, X_n – показник фінансового стану, A_n , - вага показника. Набір показників та їх вага є якостями, які роблять кожну модель унікальною. Позитивними рисами дискримінантних моделей є те, що можна отримати однозначну відповідь стосовно стану підприємства.

Розробка дискримінантних економічних моделей висвітлені в роботах фахівців в області економіки: Е. Альтмана, Р.Таффлера, Г.Тишоу, Ж. Конана, М. Гольдера, Г. Спрінгейта, Д. Фулмера, Р.Лиса, Ж. Депаляна. Таки вчені як Р. С. Сайфуллин і Г. Г.Кадиків зробили спробу адаптувати модель «Z-рахунок» Е. Альтмана до умов російської економіки. Нові методики діагностики можливого банкрутства були розроблені Г.Ф. Савицькою О. П. Зайцевою, Р. С. Сайфуллиним і Г.Г. Кадиковим, А.В. Колишкіним. Розроблені моделі для різних галузей вітчизняним науковцем О.О. Терещенко.

Характеристики моделей, їх переваги та недоліки узагальнено нами та представлено для подальшого аналізу [10; 64-96]. До показників, які найбільш часто зустрічаються у зарубіжних моделях, відноситься: доходність активів або капіталу з різним ступенем значущості; показники рентабельності капіталу, показники структури капіталу. Перші два показники та показники, що належать до їх групи, характеризують ефективність, рентабельність основного та оборотного капіталу. Показники структури капіталу характеризують фінансову стійкість. Лише в деяких моделях (моделі Таффлера і Г. Тишоу з 4-м рівнем значущості) використовується загальний показник ліквідності підприємства.

У моделях, які пристосовані до умов економіки пострадянського простору, в основному робиться опір на

показники ліквідності, платоспроможності, рентабельності поточної діяльності, в деяких моделях використовують показники рентабельності капіталу, оборотності оборотних активів. Тобто переважають оцінки фінансового стану у короткостроковий період. На відміну від цього в зарубіжних моделях робиться наголос на оцінки фінансового стану у довгостроковому періоді, що відповідає цілі дослідження – визначення банкрутства не тільки за минули періоди, що аналізуються, а й на майбутнє. Вважається, що на вітчизняних підприємствах власний капітал, у деяких випадках, є завищеним у зв'язку з переоцінкою основних засобів, що призводить до незбалансованості питомих показників при використанні зарубіжних моделей банкрутства.

В багатьох літературних джерелах, присвячених аналізу зарубіжних моделей підкреслюється обмеження їх використання з причин незбалансованості показників, різних порядків оподаткування та перекручень у звітності. Постає важливе питання достовірності отриманих результатів за дискримінантними моделями як зарубіжних так і вітчизняних, отже, їх придатність, корисність у якості доказів у господарському суді.

Проведене нами дослідження 20 акціонерних підприємств промисловості, 10 сільськогосподарських підприємств та 20 підприємств торгівлі (звітність яких подається за МСФЗ) на основі 10 моделей вищеназваних авторів, надає змогу стверджувати, що результати за їх використанням в більшій кількості випадків співпадають с результатами детермінованого аналізу [10; 64-96]. Проте залишається ймовірність похибки.

Так, результати аналізу показують, що акціонерні підприємства молочно-переробної промисловості чернігівської області знаходяться у кризовому стані за сімома дискримінантними моделями (включаючи модель Альтмана 1983 р., показник діагностики платоспроможності Конона і Гольдера, моделі Лиса); згідно з моделями Спрінгейта Р. С. та Сайфулліна і Кадикова підприємства знаходяться на стадії катастрофічного ризику. Згідно результатів на основі дискримінантної моделі О.О. Терещенка стан даної промисловості потребує подальшого дослідження для найбільш достовірного визначення рівня банкрутства. Показники за моделлю А.В. Колишкіна свідчать, що підприємства можна вважати банкрутами. У порівнянні з результатами коефіцієнтного аналізу, найбільш повно відображає

ситуацію моделі А.В. Колишкіна та О.О. Терещенка, де приділяється увага показникам ліквідності. Аналіз фінансового стану 10 сільськогосподарських підприємств довів, що найбільш наближеними до економічної дійсності є результати, отримані на основі моделі Р. Фулмера в силу високого рівня матеріальних оборотних активів на таких підприємствах. Аналіз великих машинобудівельних акціонерних компаній дозволив зробити висновки про адаптивність саме моделей Е. Альтмана та Р. Ліса. Перевірка правильності результатів за дискримінантними методами здійснювалась на основі аналізу за детермінованими моделями, тобто на основі коефіцієнтного аналізу. При цьому можна сказати, що дискримінантні моделі доповнюють характеристику фінансового стану підприємств різноманітними нюансами.

Висновки. На основі цього можна зробити важливі висновки щодо використання кількісних методів для отримання результатів у судових рішеннях. Фінансовий аналіз в умовах антикризового управління може ґрунтуватися на результатах, отриманих на основі багатокритеріальних детермінованих та дискримінантних моделей. При використанні детермінованих моделей необхідно враховувати недоліки економічного та організаційного характеру, що пов'язані з обмеженнями бухгалтерського балансу, з різним рівнем економіки (у разі використання зарубіжних моделей), перекрученнями у формах публічної фінансової звітності та інших. Важливим аспектом є врахування галузевих особливостей. Спираючись на фактор ймовірності, небезпечно використовувати результати тільки дискримінантних моделей за короткий відрізок спостережень. Корисно розглядати результати у динаміці, з урахуванням змін у капіталі, рентабельності діяльності підприємства та змін у зовнішньому середовищі.

Про якісні моделі (яким притаманний великий ступень суб'єктивного фактору у висновках) можна сказати, що вони потребують подальшої розробки. На сучасному етапі розвитку економіки та суспільства їх застосування корисно для з'ясування причин рівнів та змін показників фінансового стану, що одночасно досліджується за детермінованими моделями.

1. Зміни до Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" № 4212-VI від 22 грудня 2011 року [Електронний ресурс]: за даними сайту: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.2544>

2. Іванова Л.Б. Підходи до визначення категорії «антикризове управління» та функціональні аспекти бухгалтерського обліку реального сектору економіки у системі антикризового управління. Вісник ЧДТУ. Серія «Економічні науки»: Науковий збірник /Черніг. Держ. Технол. Ун-т. – Чернігів: ЧДТУ, 2011. - №4 (54).
3. Слав'юк Р.А. Фінанси підприємств: навчальний посібник - Київ: " Центр навчальної літератури", 2012. – 460 с.
4. Моделі прогнозування ймовірності банкрутства [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://www.goodstudents.ru/invest-projects/_1085-veroyatnost-bankrot
5. Недосекин А. Застосування теорії нечітких множин в фінансовому аналізі підприємств [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.aup.ru/articles/finance/8.htm>
6. Банкрутство підприємства та його прогнозування [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://hoope.ru/5-kurs/bankrotstvo-predpriyatiya/>.
7. Дягель О.Ю. Диагностика вероятности банкротства организаций: сущность, задачи и сравнительная характеристика методов /Дягель О.Ю., Энгельгардт К.О. //Экономический анализ: теория и практика. 2008. N 13.С. 49-57.
8. Савицька Г.Ф. Економічний аналіз [навч. посіб.] /Савицька Г.Ф. – М. : Инфра-М, 2005. – 498 с.
9. Мельник О.Г. Методичні положення з експрес – діагностики загрози банкрутства підприємства / Мельник О.Г. // Фінанси України. – 2010 - № 6 (175)
10. Теоретичні та прикладні аспекти сталого розвитку: функціональний, галузевий і регіональний вектори : Монографія. – К.: Кондор-Видавництво, 2015. – 316 с.

УДК 657.24

Мельничук Я.П.

Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ОФОРМЛЕННЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ТВАРИНИЦТВА ОРГАНІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ

Стаття присвячена дослідженню особливостей організації документального оформлення в тваринництві при виробництві продукції органічного походження. Розглянуто основні первинні документи з виробництва, витрат та оприбуткування продукції тваринництва, які використовуються на підприємствах, що виробляють органічну продукцію. Здійснено розподіл первинних документів на групи та

Мельничук Я.П.

детальний опис їх формування. Також відображені рекомендації щодо удосконалення документального оформлення виробництва органічної продукції тваринництва.

Ключові слова: органічна продукція тваринництва; документальне оформлення; первинні документи; сільське господарство; оприбуткування готової продукції; приріст живої маси.

Melnychuk Ya.

DOCUMENTATION OF ACCOUNTING OF ORGANIC ANIMAL PRODUCTS

This article focuses on the question of formation of primary documents in the livestock industry of organic origin. The main primary documents used in companies that produce organic products are considered. The proposals of the implementation of primary documents on account of movement of young animals in stages (phases) of cultivation are regarded. Also the recommendations to the filling of primary documents for companies engaged in organic production are reflected.

The main purpose of the article is the study of the peculiarities of the primary accounting provide in specializing in the production of organic products enterprises. It is impossible to make effective decisions without timely and accurate information on the implementation of business transactions, particularly if the decision pertaining to a specific activity, such as organic production.

A lot of requirements put on organic producers, especially on the quality of land, housing conditions, feeding, treatment of animals, and other compliance requirements which must be contained on the paper and have the documentary evidence. Enterprises producing organic products on a mandatory basis should be shown documentary operation processes of payment, posting the finished product, the use of productive resources, capital assets and payments from third parties.

In the process of documentation on farms should be used typical and specialized forms of primary documents. Thus, the production of products marked as "organic" cannot dispense just typical forms of documents, because there are additional requirements for the production of such products, comprehensive information about which must be disclosed in the original documents.

Typical forms of primary documents of the cost accounting and livestock production do not provide appropriate information of livestock production of organic origin, because they do not contain specific details about the specifics of the company. In connection with this the special marks in all primary documents concerning organic production of livestock should be put.

Keywords: organic livestock products; documenting; primary documents; agriculture; posting the finished product; gain of live weight.

Мельничук Я.П.

ДОКУМЕНТАЛЬНОЕ ОФОРМЛЕНИЕ УЧЁТА ПРОИЗВОДСТВА ПРОДУКЦИИ ЖИВОТНОВОДСТВА ОРГАНИЧЕСКОГО ПРОИСХОЖДЕНИЯ

Данная статья посвящена вопросам формирования первичных документов в животноводстве при производстве продукции органического происхождения. Рассмотрены основные первичные документы по производству, учёту расходов и с оприходованию продукции животноводства, используемые на предприятиях, производящих органическую продукцию. Осуществлено распределение первичных документов на группы и детальное описание их формирования. Также отражены рекомендации по усовершенствованию документального оформления производства органической продукции животноводства.

Ключевые слова: органическая продукция животноводства; документальное оформление; первичные документы; сельское хозяйство; оприходование готовой продукции; прирост живой массы.

Постанова проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Обсяги виробництва органічної продукції в Україні зростають з кожним роком. І це не випадково, адже, існує сталий попит на «здорову їжу». Разом з тим, Україна має сприятливі природно-кліматичні умови для виробництва органічної продукції та вигідне геополітичне положення для її збуту.

Із розвитком виробництва органічної продукції постає питання достовірності і повноти формування інформації та, як результат, документального оформлення таких операцій. Адже виробництво органічної продукції тваринництва є специфічним видом діяльності, що потребує додаткових затрат, а також має чітко розмежовуватись з виробництвом звичайної продукції тваринництва з належним документальним підтвердженням.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питанням документального оформлення продукції тваринництва вивчав ряд вітчизняних науковців: П.Й. Атамас, Н. А. Мазур, М.В. Мудрик, Є.І. Свідерський, М.Ф. Огійчук, В.Я. Плаксієнко, М.І. Беленкова.

Багато вчених сьогодні досліджує процес організації органічного виробництва спираючись на його економічну та технологічну складову, оминаючи обліковий аспект, хоча він є базовим при здійсненні будь-якої підприємницької діяльності.

Цілі статті. Метою статті є дослідження особливостей ведення первинного обліку на підприємствах, що спеціалізуються на виробництві органічної продукції. Адже неможливо приймати ефективні рішення без своєчасної та достовірної інформації про здійснення господарських операцій, особливо якщо рішення стосуються специфічного виду діяльності, такого як органічне виробництво.

Вклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Технологічно бухгалтерський облік як процес розпочинається з виявлення, вимірювання і реєстрації фактів, дій і подій з метою отримання інформації про господарські операції. Суцільне і безперервне спостереження за всіма господарськими операціями на підприємстві здійснюється за допомогою документування. Документування є важливою ланкою в ланцюгу функціонування бухгалтерського обліку. Це початок і основа бухгалтерського обліку. Без належно оформленого документа не може бути бухгалтерського запису, від нього залежать повнота і достовірність облікової інформації для користувачів [9, с. 83].

Крім того, до виробників органічної продукції висувається чимало вимог щодо якості земельних ділянок, умов утримання, відгодівлі, лікування тварин та інші вимоги, дотримання яких має мати документальне підтвердження та міститись на папері. Так як і на звичайних підприємствах, в обов'язковому порядку повинні відображатись документально: процеси оплати праці, оприбуткування готової продукції, використання виробничих ресурсів, оборотних активів та розрахунки зі сторонніми організаціями.

Як і в рослинництві, у тваринництві в процесі виробництва може одержуватися кілька видів продукції від кожного виду чи кожної статевовікової групи тварин (від основного стада великої рогатої худоби отримують молоко, приплід – телят тощо). Залежно від виду діяльності одержана продукція тваринництва може реалізовуватися переробним підприємствам (молокозаводам, м'ясокомбінатам, птахокмбінатам та ін.), реалізовуватись безпосередньо споживачам (яйця, мед, риба, тощо). Племінний молодняк худоби, птиці, кролів, звірів, чи племінні яйця можуть реалізовуватись іншим аграрним підприємствам. Побічна продукція

(гній, пташиний послід) використовується на підприємстві як органічні добрива чи реалізуються іншим підприємствам.

Для господарства, яке займається виробництвом органічної продукції важливим є якість продукції тваринництва, яку характеризують безліч показників. Залежно від якості продукції тваринництва встановлюється ціна реалізації продукції, тому всі якісні характеристики готової продукції тваринництва повинні бути вказані в первинній документації.

В тваринництві всі записи з обліку витрат і виходу продукції здійснюються на підставі даних відповідних первинних документів, які доцільно розділити на такі групи:

- 1) документи з обліку витрат праці та заробітної плати;
- 2) документи з обліку використаних виробничих ресурсів;
- 3) документи з обліку використання необоротних активів;
- 4) документи з обліку виконаних робіт і послуг;
- 5) документи з оприбуткування готової продукції, процес виробництва якої закінчено;
- 6) документи з оприбуткування приплоду тварин та приросту живої маси (рис. 1).

В процесі документування на сільськогосподарських підприємствах використовуються, як типові, так і спеціалізовані форми первинних документів. Так, при виробництві продукції з позначкою «органічна» неможливо обійтись лише типовими формами документів, адже існують додаткові вимоги щодо виробництва такої продукції, вичерпна інформація про яку повинна бути наведена в первинних документах.

В тваринництві заробітну плату нараховують на підставі відпрацьованого часу (за погодинної оплати праці) або виходячи з обсягів виробленої продукції чи виконаних робіт згідно із відповідними первинними документами [7].

Для обліку використання робочого часу призначено Табелю обліку відпрацьованого часу, де за кожним працівником щоденно проставляють кількість відпрацьованих годин. Від правильного ведення табелів залежить достовірність нарахування заробітної плати, стажу працівників, розмір пенсій. Даний документ відкривається щомісячно на працюючих підрозділу підприємства. Для швидкого запису кожному працівнику присвоюють табельний номер [6].

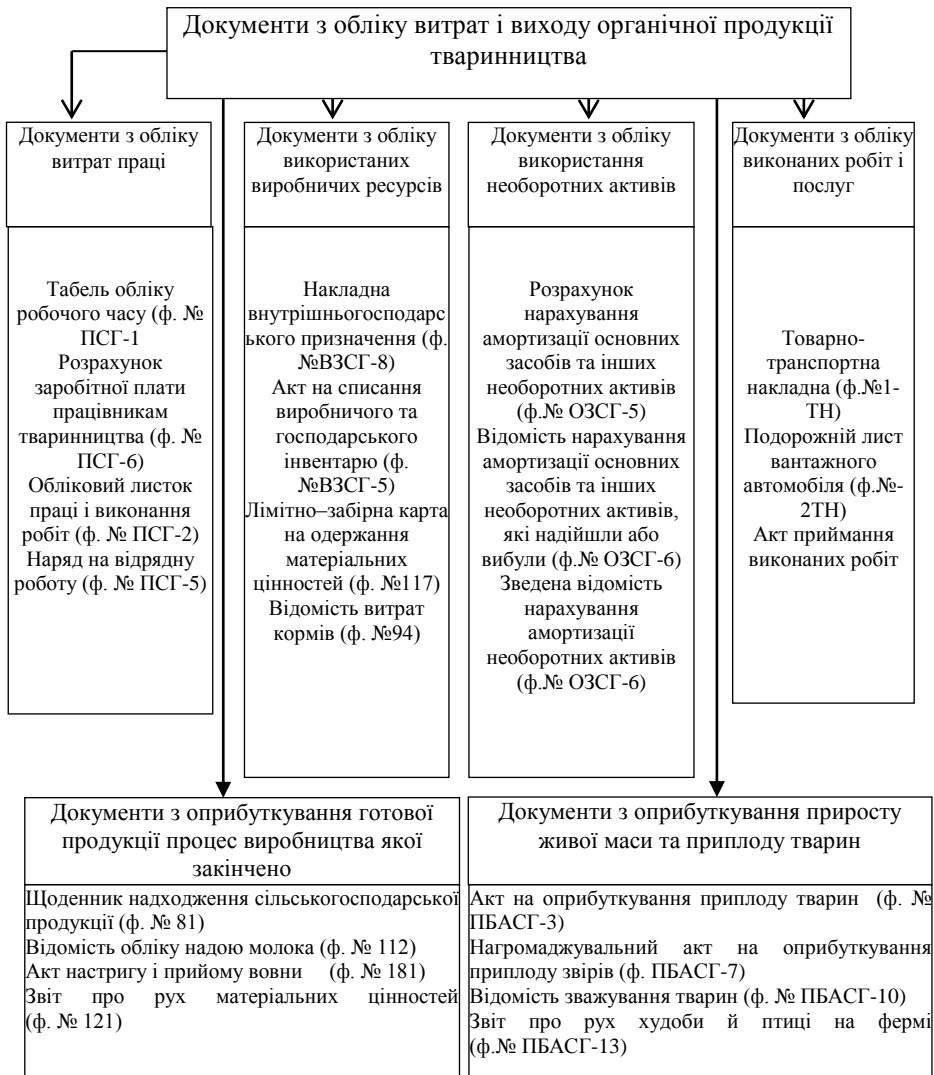

Рис. 1. Документальне оформлення обліку витрат на виробництво продукції тваринництва органічного походження

На допоміжних роботах в тваринництві використовують Наряд на відрядну роботу. У наряді фіксують дані про виконуваних

роботу, її розряд і обсяг, розцінку за одиницю роботи, суму нарахованої заробітної плати за кожну операцію та загалом за фактично виконаний обсяг робіт. Наряд засвідчує своїм підписом відповідальна особа. У бригадному наряді наводять дані для розрахунку суми заробітної плати кожному члену бригади: розряд робітників і відпрацьований час кожним із них [7].

В процесі здійснення обліку праці в тваринництві органічного походження необхідно особливу увагу приділити правильності віднесення витрат на відповідні аналітичні рахунки передбачені для органічного виробництва. Для таких цілей необхідно оформляти окремі первинні документи, що стосуються традиційного виробництва та органічного з відповідними позначками в реквізитах документів: «Органічне виробництво», або «Традиційне виробництво».

Що стосується виробничих ресурсів на органічних виробництвах, то їх первинний облік повинен бути дуже ретельним, адже ліки, засоби захисту рослин, дезінфекційні засоби та корми, що використовуються в звичайному виробництві, не передбачені для виробництва органічної продукції. При паралельному виробництві легко допустити помилку в обліку, та в майбутньому це може призвести до нарахування штрафних санкцій з боку контролюючих органів.

Для оформлення відпуску матеріалів, кормів, запасних частин та інших товарно-матеріальних цінностей рекомендуємо використовувати накопичувальні документи - спеціалізовані форми "Лімітно-забірну картку на отримання матеріальних цінностей" (форма № ВЗСГ-1) та "Лімітно-забірну картку на отримання запасних частин" (форма № ВЗСГ-2). Лімітно-забірні картки служать підтвердним документом для списання матеріальних цінностей зі складів структурних підрозділів сільськогосподарських підприємств, допоміжних та промислових виробництв, а також для поточного контролю за додержанням встановлених лімітів відпуску матеріалів на виробничі потреби.

Видачу кормів проводять на підставі Відомості витрати кормів, яка водночас є документом на списання витрачених кормів з підзвіту завідувача ферми. Відомість виписують на кожного працівника, за яким закріплені тварини, на початку кожного місяця в двох примірниках. Ліміт видачі кормів визначають за раціонами

годівлі, які складає зоотехнік. При зміні раціону протягом місяця оформлюють службову записку. Оформлені належним чином відомості є підставою для включення вартості кормів до витрат виробництва. Наприкінці місяця на підставі відомостей роблять записи до Журналу обліку витрат кормів за кожним видом і групою тварин [8].

Списання кормів здійснюють на підставі «Відомості витрат кормів» (ф. № 94). Виписують її на початку місяця на кожного працівника, за яким закріплена відповідна група тварин. У відомості вказують ліміт (раціон) видачі кормів на одну голову та їх загальні витрати на фактичне поголів'я. Тут же вказують кількість кормо-днів за кожен день і взагалі за місяць. Наприкінці місяця на підставі оформлених належним чином відомостей витрат кормів виконують записи у «Журналі обліку витрат кормів» (ф. № 35), який ведуть наростаючим підсумком з початку року за кожним видом і групою тварин. Дані цього журналу використовують для оперативного контролю витрачання кормів [3].

Для виробництва органічної чи традиційної продукції використовують засоби праці, вартість яких переноситься на новостворену продукцію частинами у вигляді амортизації. Для нарахування амортизації доцільно використовувати наведені нижче типові форми первинних документів.

Для нарахування амортизації основних засобів та інших необоротних активів рекомендуємо складати Розрахунок нарахування амортизації основних засобів та інших необоротних активів (форма № ОЗСГ-5). Розрахунок використовують для визначення річної і місячної суми амортизації на 31 грудня. Необоротні активи рекомендуємо об'єднувати за групами та видами об'єктів, а розподіл амортизації проводити за об'єктами обліку.

В наступні звітні періоди суму амортизації необоротних активів коригують, враховуючи зміни в їх складі за попередній місяць. При цьому щомісячно складають Відомість нарахування амортизації основних засобів та інших необоротних активів, які надійшли або вибули (форма № ОЗСГ-6). В цій Відомості зазначають вид основних засобів за класифікаційними групами та кореспондуючими рахунками, суму амортизації по об'єктах, що надійшли і вибули. По об'єктах, що надійшли, сума амортизації донараховується до попереднього місяця, а по тим, що вибули -

вираховується.

На підставі Розрахунку нарахування амортизації основних засобів та інших необоротних активів (форма № ОЗСГ-5) та Відомості нарахування амортизації основних засобів та інших необоротних активів, які надійшли або вибули (форма № ОЗСГ-6) щомісячно складають Зведену відомість нарахування амортизації основних засобів та інших необоротних активів (форма № ОЗСГ-7). В ній записують розподіл амортизації по об'єктах обліку, нараховану суму амортизації за минулий місяць, зміни суми амортизації по об'єктах, що надійшли й вибули, та суму амортизації, нараховану в поточному місяці.

Для відображення розрахунків з обліку виконаних робіт та послуг використовують: Товарно-транспортну накладну при здійсненні вантажних перевезень та відображення операцій зі списання та оприбуткування вантажу; Подорожній лист вантажного автомобіля, що відображає характеристики роботи автомобіля, який перевозить вантаж та завдання покладене на водія; Акт приймання виконаних робіт в якому міститься інформація про виконані роботи та їхню вартість з зазначенням інших суттєвих умов виконання.

Документи з оприбуткування продукції поділяються на ті, які відображають процес оприбуткування готової продукції на рахунок 27 «Продукція сільськогосподарського виробництва», та оприбуткування приплоду тварин і приросту живої маси, що оприбутковуються на 21 рахунок «Поточні біологічні активи».

Для обліку виходу продукції тваринництва застосовують такі первинні документи: Журнал обліку надоїв молока, Відомість руху молока; Щоденник надходження і відправки вовни на заготівельні пункти; Щоденник надходження сільськогосподарської продукції; Акт настригу та приймання вовни (для спеціалізованих підприємств); Акт на оприбуткування приплоду тварин; Нагромаджувальний акт на оприбуткування приплоду звірів; Акт про хід окоту; Відомість зважування тварин, Розрахунок визначення приросту. Їх складають на тваринницьких фермах у момент одержання продукції або в терміни, передбачені графіком документообігу. Надходження інших видів продукції тваринництва (мед, риба тощо) оформляють накладними або відображають у щоденниках надходження сільськогосподарської продукції. Їх оформляють члени комісії, створеної для приймання цих видів

продукції [3].

Яйця, мед та риба оприбутковуються в Щоденнику надходження сільськогосподарської продукції (ф. № 81).

Основним первинним документом з обліку надходження молока є Відомість обліку надою молока, яка ведеться завідувачем ферми, бригадиром, майстром машинного доїння або старшою дояркою. У ній за кожною дояркою щоденно записується кількість корів, що доються, кількість надоєного молока вранці, вдень, увечері. Завідувач ферми або інша посадова особа, яка має доручення від керівника господарства або структурного підрозділу, щоденно визначає відсоток жиру в молоці за кожною групою корів і перераховує прийняте молоко в одновідсоткове і стандартне [8].

Основним первинним документом з обліку надходження вовни служить Акт настригу та приймання вовни. Акт складається зоотехніком з участю старшого чабана і завідувача пункту стрижки овець на підставі Щоденника надходження та відправки вовни на заготівельні пункти. Акт настригу та приймання вовни складають у трьох примірниках, з яких перший є підставою для оприбуткування вовни на складі, другий примірник залишається у бригадира і третій передають зоотехніку для складання заключного звіту про стриження овець [8].

На підставі первинних документів матеріально відповідальна особа складає Звіт про рух матеріальних цінностей, який у встановлений термін разом із первинними документами передають до бухгалтерії [3].

Результати зважування молодняка тварин та тварин на відгодівлі, які залишилися в групі на кінець звітного періоду, відображуються у Відомості зважування тварин (ф. № 98), яка складається зоотехніком чи завідуючим фермою, бригадиром при щомісячних, періодичних та вибіркових зважуваннях тварин в підзвіті кожного скотаря, свинарки тощо.

Молодняк та відгодівельне поголів'я великої рогатої худоби і свиней підлягають обов'язковому зважуванню щомісяця [3].

В бухгалтерії комплексу облік руху тварин по кожній дільниці (віковій групі, бригаді) ведеться в «Накопичувальній відомості обліку руху тварин» (форма № 346). Записи в ній ведуться щоденно на підставі облікових листів руху тварин та кормів.

На одержаний приплід звірів та кролів складають «Нагромаджувальний акт на оприбуткування приплоду звірів» (ф. № ПБАСГ-7), в якому зазначають кількість знайденого в кожному гнізді молодняка (живого і мертвого). Оприбутковують тільки живих звірят, які виявлені при реєстрації приплоду. Нагромаджувальний акт складає завідуючий фермою, зоотехнік або бригадир в момент розкриття гнізд. Дані актів переносять в реєстри зоотехнічного обліку та використовують для підрахунку заробітної плати працівникам ферми. Накопичувальні акти подають в бухгалтерію разом зі Звітом про рух худоби і птиці на фермі (ф. №ПБАСГ-13).

Акт на оприбуткування приплоду тварин (ф. №ПБАСГ-3) застосовується для оформлення отриманого на фермі приплоду тварин: телят, поросят, ягнят, лоша́т та ін. Акт складається у двох примірниках завідувачем фермою, зоотехніком або бригадиром безпосередньо в день одержання приплоду окремо за кожним видом приплоду тварин. Один примірник Акта передається до бухгалтерії підприємства наступного дня після його складання, де він стає підставою для оприбуткування приплоду в бухгалтерських реєстрах. Другий примірник є підставою для здійснення записів у Книгу обліку руху тварин і птиці на фермі і наприкінці місяця також надходить до бухгалтерії підприємства разом зі Звітом про рух тварин і птиці на фермі. В акті фіксується прізвище, ім'я, по батькові працівника, за яким закріплені тварини, кличка або номер матки, кількість голів і маса отриманого приплоду, присвоєні їм інвентарні номери, грошова оцінка одержаного приплоду, підписи осіб, які підтверджують одержання приплоду. Окремо фіксуються мертвонароджені тварини. Дані актів, крім свого основного призначення - для обліку поголів'я тварин - використовуються в бухгалтерії також для нарахування оплати праці працівникам ферм [8].

Варто відмітити, що типові форми первинних документів з обліку витрат і виходу продукції тваринництва не забезпечують належним чином інформацією про виробництво продукції тваринництва органічного походження, тому що вони не містять спеціальних реквізитів про специфіку діяльності підприємства. У зв'язку з цим пропонуємо робити спеціальні позначки на всіх первинних документах, що стосуються виробництва органічної

продукції тваринництва. На рисунку 2 нами запропоновані позначки «Органічна продукція», «Традиційна продукція» в реквізитах Акту на оприбуткування приплоду тварин напроти яких необхідно поставити галочку чи зробити відмітку.

Зі всього вищезазначеного випливає, що при оприбуткуванні органічної продукції слід використовувати загальностановлені форми первинних документів із застосуванням позначок: «Органічна продукція» та «Традиційна продукція» з вибором виду продукції, що оприбутковується. Також в документах, що стосуються органічного виробництва в правому верхньому куті можна проставляти спеціальний логотип, затверджений Мінагрополітики, який використовується для позначення органічної продукції сільського господарства.

Сільгоспдприємство _____

Ідентифікаційний код за ЄДРПОУ

Структурний підрозділ _____

Традиційна продукція _____

Органічна продукція

Додаток до Методичних рекомендацій Сільгоспоблік, форма № ПБАСТ-3

ЗАТВЕРДЖЕНО наказом Міністерства аграрної політики України від 21 лютого 2008 р. № 73

Ферма _____

АКТ № ___ на оприбуткування приплоду тварин

за "___" _____ 20__ р.

Група тварин _____

Прізвище, ім'я, по батьковій особи, за якою закріплені тварини	Ідентифікаційний номер (кличка або номер матки)	Народились живими				Ідентифікаційний номер (інвентарний номер)	Народились мертвими, голів	Відмітки (кличка, масть та інші дані)	Підпис особи в отриманні приплоду
		бички, хрячки, баранчики та ін.		телятки, свинки, ягнечки та ін.					
		голів	жива вага	голів	жива вага				

Всього					
Ціна					
Сума					

Код синтетичного обліку	дебет	
	кредит	

Керівник структурного підрозділу _____ підпис _____ прізвище, ім'я по батьковій

Завідуючий фермою _____ підпис _____ прізвище, ім'я по батьковій

Зоотехнік _____ підпис _____ прізвище, ім'я по батьковій

Перевірив бухгалтер _____ підпис _____ прізвище, ім'я по батьковій

Рис. 2. Акт на оприбуткування приплоду тварин для підприємств, які вирощують органічну продукцію тваринництва

Професор Н. Мазур стверджує, що формування пакета первинних бухгалтерських документів при виробництві екологічно чистої продукції рослинництва і тваринництва є об'єктивною необхідністю. В основу розробки такої інформаційної бази повинні бути покладені стандарти екологічного виробництва й технологія виробництва продукції [4].

Ми погоджуємося с такою думкою, адже, документальне оформлення виробництва продукції тваринництва в нашій країні потребує удосконалення у зв'язку із запровадженням нових технологій виробництва продукції, удосконалення органічних аспектів виробництва, впровадження органічного виробництва продукції тощо. Типові форми первинних документів часто не містять необхідної для управління інформації особливо це актуально в умовах виробництва органічної продукції.

Висновки. Виробництво органічної продукції має на меті забезпечити населення якісними продуктами харчування від чого залежить продовольча безпека країни та здоров'я нації. Галузь тваринництва органічного виробництва в Україні знаходиться на шляху становлення, тому не існує законодавчо встановленої методики здійснення обліку витрат і виходу продукції тваринництва саме органічного походження.

Для контролю за виробництвом продукції тваринництва органічного походження потрібно володіти інформацією про умови утримання тварин, про понесені витрати та про одержану продукцію. Така інформація потрібна для прийняття оперативних управлінських рішень в ході здійснення господарської діяльності.

Для цих цілей слід використовувати діючі форми первинних документів додаючи при цьому в реквізитах спеціальні позначки в документах з обліку витрат: «Органічне виробництво», в документах з оприбуткування продукції: «Органічна продукція». На документах слід проставляти спеціальний логотип затверджений Мінагрополітики, який використовується для позначення органічної продукції сільського господарства. Відповідно облік органічного виробництва має здійснюватись на окремих субрахунках і аналітичних рахунках тваринництва, що допоможе розмежувати понесені витрати на виробництво продукції органічного походження та звичайної.

1. Наказ Міністерства аграрної політики України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо застосування спеціалізованих форм первинних документів з обліку виробничих запасів в сільськогосподарських підприємствах» від 21 грудня 2007 року № 929
2. Міністерство сільського господарства і продовольства України «Інструкція по обліку молодняка тварин на відгодівлі» від 15 січня 1997 року №7
3. Атамас П. Й. Бухгалтерський облік у галузях економіки. 2-ге вид. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 392 с. ISBN 978-611-01-0044-1
4. Мазур Н. Удосконалення інформаційної бази обліку виробництва органічної сільськогосподарської продукції і сировини [Електронний ресурс] / Н. Мазур. – Режим доступу:
5. http://sophus.at.ua/publ/2014_04_17_18_kampodilsk/sekcija_4_2014_04_17_18/udoskonalennja_informacijnoji_bazi_obliku_virobnictva_organichnoji_silskogospodarskoj_i_produkciji_i_sirovini/54-1-0-930
6. Мудрик М.В. Первинний та зведений облік праці та її оплати на сільськогосподарських підприємствах [Електронний ресурс] / Мудрик М.В. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/10_NPE_2009...44233.doc.htm.
7. Свідерський Є.І. Бухгалтерський облік у галузях економіки: Навч.посібник / Є.І.Свідерський. – К.: КНЕУ, 2004. – 233 с. – ISBN 966-574-636-7
8. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами: Підручник / М.Ф. Огійчук, В.Я. Плаксієнко, М.І. Беленкова та ін./ за ред. проф. М.Ф. Огійчука. – 6-те вид., перероб. і допов. – К.: Алєрта, 2011. – 1042 с. – ISBN 978-617-566-056-0
9. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 535 с. – ISBN 978-966-346-348-3

УДК 658.1:658.511:658.5:005.584.1

Мулик Т.О., к.е.н.,

Мулик Я.І., к.е.н.

Вінницький національний аграрний університет

КЛАСИФІКАЦІЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ В СИСТЕМІ АНАЛІТИЧНО-КОНТРОЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У статті розглянуто роль класифікації фінансових ризиків в системі аналітично-контрольного забезпечення. Проведено огляд класифікаційних ознак фінансових ризиків з точки зору управління фінансовою безпекою, а також розроблено класифікацію фінансових ризиків, що дозволяє врахувати усі можливі фактори впливу на фінансову безпеку підприємств.

Ключові слова: фінансовий ризик, фінансова безпека, класифікація, ідентифікація, загрози.

Mulyk T.O., Mulyk Ya.I.

CLASSIFICATION OF FINANCIAL RISKS IN SYSTEM ANALYTICALLY CONTROL PROVIDING

The role of financial risks classification in the system of analytically and control providing is considered in the article. The review of classifications of financial risks in terms of financial security management which allows considering all possible factors that impact on the enterprise security by identifying their possible consequences is done. Found that important for system management is not only a financial risk management company, but also development of measures to minimize them and improving information and analytical support financial security companies.

The article noted that the recently updated research in the field of financial risk classification entities as the identifier for the financial security of the enterprise and how they affect on the organization's internal analysis and control of enterprises. This allows us to determine the features of modern financial risks, to identify the economic essence of this concept based on a detailed analysis of approaches to its understanding and to identify ways to minimize the financial risks with the aim of improving the financial security of enterprises and organizations and analyze and control them.

The study of essence of the concept of "financial risk" in the literature gives reason to ground the following features that are inherent of financial risks: the probability of undesirable of loss of financial resources; type of risk, which arises in the sphere of the relations of the entity with other entities; due to the negative influence of both internal and external factors; contributing to the situation of uncertainty of the environment by an entity; the totality of unplanned events in the life of the enterprise, which leads to failure of entity's debt obligations.

The problems of classification financial risks were considered by many domestic and foreign scientists, which led to a large number of approaches to classification of signs and types of financial risk entities.

The literature analysis enables the following features of the classification of financial risks of the enterprise: for the purposes of strategic analysis; by type of financial transactions; for the purchasing power of money; by investment of the capital; by complexity; by the level of possible financial losses; by the nature of manifestation in time or duration; by possible of insurance; on the set of instruments; by source of origin, which in turn are divided into external (systematic or market) and domestic financial risks (unsystematic or specific) financial risks; according to forms of economic activity; by the object, which is characterized; the nature of the financial consequences; by the ability of foresight; risks associated with the formation and management of a portfolio of securities.

Based on the presented characteristics of classifications of financial risks on various criteria, we found their impact on the system of internal analysis and control and ensure financial security of the enterprises. However, a number of analysed classifications are unreasonable from the point of view of management of financial security of the enterprise, but explain the features of its threats.

In the process of analysis of the classification criteria of financial risks of the entity was proved that depending on the kind of financial risk will be determined by

specific features of management of financial security of enterprise. Presented classification of financial risks allows us to identify all of the most important types of financial risk entity, and this, in turn, is a positive factor in the development of measures to minimize, prevent or avoid financial risks in the implementation of activities in order to strengthen the financial security of the business entity as well as the organization's internal analysis and control.

Keywords: financial risk, financial safety, classification, authentication, threats.

Мулык Т.А., Мулык Я.И.

КЛАССИФИКАЦИЯ ФИНАНСОВЫХ РИСКОВ В СИСТЕМЕ АНАЛИТИЧЕСКИ-КОНТРОЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ

В статье рассмотрена роль классификации финансовых рисков в системе аналитически-контрольного обеспечения. Проведен обзор классификационных признаков финансовых рисков с точки зрения управления финансовой безопасностью, а также разработана классификация финансовых рисков, что позволяет учесть все возможные факторы влияния на финансовую безопасность предприятий.

Ключевые слова: финансовый риск, финансовая безопасность, классификация, идентификация, угрозы.

Постанова проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Фінансова діяльність підприємств поєднується з численними ризиками, ступінь впливу яких достатньо висока. У ринковій економіці різко посилюється фактор ризику, що впливає на діяльність підприємства. Ризики, що супроводжують фінансову діяльність підприємства, виділяють в особливу групу ризиків, що мають назву фінансові ризики.

Фінансові ризики мають об'єктивні засади через невизначеність зовнішнього середовища стосовно суб'єктів господарювання. Виходячи із цього зростає роль фінансової безпеки підприємств.

Науковці стверджують, що негаразди в діяльності підприємств, пов'язані з відсутністю ефективної системи їх фінансової безпеки. Серед головних загроз фінансовій безпеці підприємств варто назвати такі:

- непрозорість механізмів формування цін на продукцію;
- суттєва частка трансакційних витрат суб'єктів ринку, що постійно зростає та знижує рентабельність їх виробничо-господарської діяльності;

– недосконалість інституційного середовища розвитку підприємств, що продукує різного роду інституційні бар'єри, в тому числі недосконалість нормативно-правової бази в сфері регулювання фінансових відносин;

– нестабільність політичної та економічної ситуації в країні, що призводить до порушення умов підписаних договорів і контрактів;

– недостатній рівень інвестиційної привабливості, що стримує процеси залучення додаткових фінансових ресурсів у діяльність підприємств.

Наявність загроз, що негативно впливають на фінансову безпеку підприємств спонукає до розробки ефективного механізму її забезпечення, важлива роль в якій відводиться класифікації фінансових ризиків в системі аналітично-контрольного забезпечення.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питання сутності фінансових ризиків стали об'єктом дослідження багатьох науковців, серед яких: Бабенко В.Г., Балабанов І.Т., Бланк І.А., Вітлінський В.В., Діба М.І., Дулова І.Н., Дубровський В.Ж., Кузьмін Е.А., Коваленко Г.А., Лапуста М.Г., Подольчак Н.Ю., Українська О.О., Хохлов Н.В. та інші.

Цілі статті. Метою дослідження є класифікація фінансових ризиків як складової системи аналітично-контрольного забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Останнім часом актуалізуються наукові дослідження в сфері класифікації фінансових ризиків суб'єктів господарювання, як ідентифікатора фінансової безпеки підприємства та як вони відбиваються на організації внутрішнього аналізу та контролю підприємств. Це дозволяє з'ясувати сучасні особливості фінансових ризиків, визначити економічну сутність даного поняття на основі детального аналізу підходів до його розуміння та визначити шляхи мінімізації фінансових ризиків з метою покращення фінансової безпеки підприємства та організації аналізу та контролю на них.

Дослідження сутності поняття «фінансовий ризик» в літературі, дає підстави виділити наступні ознаки, які притаманні

фінансовим ризикам:

- небажана ймовірність втрат фінансових ресурсів;
- вид ризику, який виникає у сфері відносин підприємства з іншими суб'єктами господарювання;
- обумовлені негативним впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів;
- сприяють ситуації невизначеності умов здійснення діяльності суб'єктом господарювання;
- сукупність незапланованих подій в житті підприємства, що призводить до невиконання суб'єктом господарювання боргових зобов'язань.

Зазначені ознаки характеризують сутність фінансових ризиків суб'єкта господарювання, а тому їх розглядати варто в сукупності, адже кожна з них є відповідною складовою ризику, без якої він втрачає свої риси, характерні власне даному економічному явищу. Зазначені риси вказують на багатоаспектність фінансових ризиків й, відповідно, потребують детального аналізу різних точок тлумачення. Адже, як зазначає Бабенко В.Г., фінансовий ризик – це економічна категорія, що відображає існуючу невизначеність і конфліктність, які виникають у процесах створення, розподілу, перерозподілу та споживання доданої вартості та частини національного багатства між суб'єктами економічної діяльності [2]

Проблеми класифікації фінансових ризиків розглядалися багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, що обумовило велику кількість підходів до ознак класифікації та видів фінансових ризиків суб'єктів господарювання.

Аналіз літературних джерел дає можливість виділити наступні ознаки класифікації фінансових ризиків підприємства:

- для потреб стратегічного аналізу;
- за видами фінансових операцій;
- за купівельною спроможністю грошей;
- за вкладенням капіталу;
- за комплексністю;
- за рівнем можливих фінансових втрат;
- за характером прояву в час або за тривалістю;
- за можливістю страхування;
- за сукупністю інструментів;
- за джерелами виникнення, які в свою чергу, поділяються на

зовнішні фінансові ризики та внутрішні фінансові ризики;

- відповідно до форми організації господарської діяльності;

- за об'єктом, що характеризується;

- за характером фінансових наслідків;

- за можливістю передбачення;

- ризики, пов'язані з формування і управлінням портфелем цінних паперів (рис. 1).

Якщо говорити про різноманітність підходів до виділення певних ознак та видів фінансових ризиків суб'єктів господарювання, варто наголосити на тому, що кожна з запропонованих класифікацій має право на існування. А їх різноманітність пов'язана з наступними положеннями:

- різні сфери наукового дослідження. В залежності від сфери наукового дослідження визначаються підходи до класифікації фінансових ризиків з точки зору її використання різними спеціалістами та задоволення потреби певних груп учасників фінансово-економічної;

- обрання різного методологічного інструментарію наукового дослідження. В залежності від того, які методи наукового дослідження використані автором, визначатиметься результат наукового пошуку;

- різна мета наукового дослідження проблем класифікації фінансових ризиків підприємства. Мета наукового дослідження визначається сукупністю цілей, а її формування обумовлене побудовою нової класифікації фінансових ризиків, яка використовуватиметься для подальшого дослідження та удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової безпеки підприємств.

Таким чином, кожна з представлених класифікацій має право на існування та є об'єктивною в певній сфері наукового дослідження. Спроба розробити класичну класифікацію або, як зустрічається в науковій літературі, канонічну класифікацію фінансових ризиків є марною, адже у вузькому сенсі фінансові ризики визначаються як ймовірність виникнення негативних фінансових наслідків у формі втрати активів, доходу та невиконання зобов'язань в ситуації повної або часткової невизначеності умов здійснення економіко-господарської діяльності підприємства - це ризики, що виникають при здійсненні фінансових угод. Згідно розширеного трактування

фінансові ризики визначаються як ризики, що виникають у зв'язку з рухом фінансових потоків в умовах невизначеності, наслідки яких можуть бути представлені в грошовому вираженні [7].

КЛАСИФІКАЦІЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ У ПРАЦЯХ ВЧЕНИХ	
<p>Для потреб стратегічного аналізу</p> <ul style="list-style-type: none"> – ризик контрагента – ризик фінансування – процентний ризик – валютний ризик 	<p>За джерелами виникнення</p> <ul style="list-style-type: none"> – зовнішні, систематичні або ринкові фінансові ризики: <ul style="list-style-type: none"> – інфляційні ризики – дефляційні ризики – валютні ризики – депозитні ризики – податкові ризики – внутрішні, несистематичні, специфічні фінансові ризики: <ul style="list-style-type: none"> – інвестиційні (портфельні, процентні, кредитні, дивідендні) – бізнес-процесів (ліквідності, прибутковості (рентабельності), оборотності, фінансової стійкості) – інші (структурний, ризик невикористаних можливостей, емісійний)
<p>За видами фінансових операцій</p> <ul style="list-style-type: none"> – ризики фінансування підприємства – ризики довгострокового фінансування – ризики управління оборотними капіталами 	
<p>За купівельною спроможністю грошей</p> <ul style="list-style-type: none"> – інфляційний ризик – дефляційний ризик – валютні ризики – ризики ліквідності 	
<p>За вкладенням капіталу</p> <ul style="list-style-type: none"> – ризик реального інвестування (проектний ризик) – ризик фінансового інвестування (портфельний ризик) – ризик інноваційного інвестування 	<p>Відповідно до форми організації господарської діяльності</p> <ul style="list-style-type: none"> – авансовий ризик – оборотний ризик
<p>За комплексністю</p> <ul style="list-style-type: none"> – простий фінансовий ризик – складний фінансовий ризик 	<p>За об'єктом, що характеризується</p> <ul style="list-style-type: none"> – ризик окремої фінансової операції – ризик різних видів фінансової діяльності – ризик фінансової діяльності підприємства в цілому
<p>За рівнем можливих фінансових втрат</p> <ul style="list-style-type: none"> – допустимий фінансовий ризик – критичний фінансовий ризик – катастрофічний фінансовий ризик 	<p>За характером фінансових наслідків</p> <ul style="list-style-type: none"> – ризик, що призводить тільки до економічних втрат – ризик, що призводить тільки до упущеної вигоди – ризик, що тягне як економічні втрати, так і додаткові прибутки
<p>За характером прояву в часі (за тривалістю)</p> <ul style="list-style-type: none"> – постійний фінансовий ризик (з необмеженою проміжку часу) – тимчасовий фінансовий ризик (з обмеженою проміжку часу) 	<p>За можливістю передбачення</p> <ul style="list-style-type: none"> – прогнозований фінансовий ризик – непрогнозований фінансовий ризик
<p>За можливістю страхування</p> <ul style="list-style-type: none"> – фінансові ризики, що страхуються – фінансові ризики, що не страхуються 	<p>Ризики, пов'язані з формуванням і управлінням портфелем цінних паперів</p> <ul style="list-style-type: none"> – систематичний (недиверсифікований) – несистематичний (диверсифікований)
<p>За сукупністю інструментів</p> <ul style="list-style-type: none"> – індивідуальний фінансовий ризик – портфельний фінансовий ризик 	

Рис. 1. Класифікація фінансових ризиків у працях вчених

Вважаємо за доцільне проаналізувати всі зазначені підходи на предмет їх впливу на систему аналітично-контрольного забезпечення фінансової безпеки підприємств та положення облікової політики. Адже, побудова аналітично-контрольного процесу відповідно до вимог формування ринкових механізмів у вітчизняній економіці є передумовою створення ефективної системи управління формуванням, розміщенням та використанням фінансових ресурсів суб'єктів підприємницької діяльності.

Перш за все проведемо аналіз особливостей вказаних класифікацій та виділених авторами класифікаційних ознак в межах кожної з них:

- *для потреб стратегічного аналізу* виділяють ризик контрагента, ризик фінансування, процентний ризик, валютний ризик: Холівел Дж. [1]. Дана ознака впливає передусім на особливості проведення стратегічного аналізу суб'єкта господарювання і є важливою для розробки заходів щодо уникнення або мінімізації фінансових ризиків у майбутньому при здійсненні фінансово-економічної діяльності;

- *за видами фінансових операцій* виділяють ризики фінансування підприємства, ризики довгострокового фінансування, ризики управління оборотними капіталами: Коваленко Г. А. [8]. Так, як на сьогоднішній день видів фінансових операцій є велика кількість, то, відповідно, все це впливає на наявність широкого переліку фінансових ризиків, і зокрема, при організації аналізу та контролю на підприємстві;

- *за купівельною спроможністю грошей* виділяють інфляційний ризик, дефляційний ризик, валютні ризики та ризики ліквідності (Балабанов І.Т. [3]). Крім того, науковець Хохлов Н. [12] серед валютних виокремлює трансляційні валютні ризики та економічні валютні ризики. Подольчак Н.Ю. [10] поряд з валютними, інфляційними та дефляційними виділяє ризики ліквідності та інвестиційні ризики, а Діба М.І. [6] зараховує їх до групи зовнішніх фінансових ризиків. Таким чином, погляди науковців дещо розбігаються, проте їх думки є виправданими, оскільки всі ці види ризиків, у першу чергу, залежать від впливу факторів зовнішнього середовища, зокрема, від політики держави, яку вона проводить;

– за вкладенням капіталу виділяють ризик реального інвестування (проектний ризик), ризик фінансового інвестування (портфельний ризик), ризик інноваційного інвестування (Балабанов І.Т. [3]). В залежності від способу інвестування виділяють і ризики, що спричинені способом вкладення капіталу за сучасних умов господарювання;

– за комплексністю виділяють простий фінансовий ризик та складний фінансовий ризик: Коваленко Г. А. [8], Бланк І.А. [4];

– за рівнем можливих фінансових втрат виділяють припустимий ризик, критичний ризик, та катастрофічний ризик: Коваленко Г. А. [8], Бланк І.А. [4];

– за характером прояву в час або за тривалістю виділяють постійний фінансовий ризик (з необмеженістю проміжку часу), тимчасовий фінансовий ризик (з обмеженістю проміжку часу): Лапуста М.Г.[9], Бланк І.А. [4];

– за можливістю страхування виділяють фінансові ризики, що страхуються, та фінансові ризики, що не страхуються: Бланк І.А. [4];

– за сукупністю інструментів виділяють індивідуальний фінансовий ризик, портфельний фінансовий ризик: Коваленко Г.А. [8]. У свою чергу, Хохлов Н. [12] пропонує портфельні поділяти на систематичні та несистематичні фінансові ризики;

– за джерелами виникнення, які в свою чергу, поділяються на зовнішні (систематичні або ринкові) фінансові ризики та внутрішні (несистематичні або специфічні) фінансові ризики: Вітлінський В.В. [5], Діба М.І. [6], Бланк І.А. [4], Коваленко Г.А. [8]. Дана класифікація є доцільною в сучасних умовах господарювання і її виокремлюють більшість науковців, що спричинене рядом факторів не лише внутрішніх, а й зовнішніх, які безпосередньо не залежать від дій самого підприємства;

– відповідно до форми організації господарської діяльності виділяють авансовий та оборотний фінансовий ризик: Балабанов І.Т. [3]. Ця класифікація важлива при організації аналітичної діяльності на підприємстві. Як ми знаємо, організацію аналітичної діяльності розглядають у двох аспектах. З одного боку – як організацію аналітичної служби та забезпечення проведення аналізу. З другого – як організацію аналітичних робіт, що

безпосередньо здійснюються при проведенні аналізу;

– *за об'єктом, що характеризується*, виділяють ризик окремої фінансової операції, ризик різних видів фінансової діяльності, ризик фінансової діяльності підприємства в цілому: Бланк І.А. [4], Коваленко Г.А. [8]. В залежності від обраного об'єкту, що характеризується, визначається й вид фінансового ризику, що у подальшому впливає на управління цим об'єктом. Це відіграє вирішальну роль при організації аналізу та контролю на підприємстві;

– *за характером фінансових наслідків* виділяють ризик, що призводить тільки до економічних втрат, ризик, що призводить тільки до упущеної вигоди, ризик, що тягне як економічні втрати, так і додаткові прибутки: Бланк І.А. [4], Коваленко Г. А. [8]. Погоджуємося з виділеннями таких видів фінансових ризиків та їх впливом на фінансову безпеку підприємства та формування його облікової та контрольної політики, проте вважаємо, що дана ознака потребує свого уточнення;

– *за можливістю передбачення* виділяють прогнозований фінансовий ризик та непрогнозований фінансовий ризик: Бланк І.А. [4], Коваленко Г.А. [8]. Саме дана ознака є важливою для запобігання, уникнення або мінімізації фінансових ризиків, і зокрема, при організації аналізу та контролю на підприємстві, адже прогнозований фінансовий ризик завжди легше попередити, ніж непрогнозований;

– *ризик, пов'язані з формування і управлінням портфелем цінних паперів*, виділяють систематичний (недиверсифікований), несистематичний (диверсифікований): Українська О. О. [11]. Дана ознака є важливою при організації бухгалтерського обліку цінних паперів на підприємстві, адже надає інформацію щодо структури портфелю цінних паперів, від чого безпосередньо буде залежати облікове відображення даних об'єктів.

Виходячи з представленої характеристики класифікацій фінансових ризиків за різними ознаками, нами виявлено їх вплив на систему організації внутрішнього аналізу та контролю а також забезпечення фінансової безпеки підприємства. Проте, ряд проаналізованих класифікацій є необґрунтованими з точки зору управління фінансовою безпекою підприємства, але пояснюють особливості її загроз.

Висновки. У процесі аналізу класифікаційних ознак фінансових ризиків суб'єкта господарювання було обґрунтовано, що в залежності від виду фінансового ризику визначатимуться особливості управління фінансовою безпекою підприємства. Представлена класифікація фінансових ризиків дозволяє ідентифікувати всі найбільш важливі види фінансових ризиків суб'єкта господарювання, а це, в свою чергу, є позитивним моментом під час розробки заходів щодо мінімізації, запобігання чи уникнення фінансових ризиків у процесі здійснення діяльності з метою посилення фінансової безпеки суб'єкта господарювання а також при організації внутрішнього аналізу та контролю.

1. Holliwell John, Rzyzko finansowe. Metody identyfikacji i zarzadzania ryzykiem finansowym. – Warszawa: K.E.LIBER, 2001. – S.225–281
2. Бабенко В.Г. Страхування фінансових ризиків як механізм надання гарантій суб'єктам підприємницької діяльності / В.Г. Бабенко. – Суми : Вид-во Укр. акад. банк. справи Нац. Банку України, 2007. – 21 с.
3. Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента: Учеб. пособие / И.Т. Балабанов. — 2-е изд., доп. И перераб. — М.: Финансы и статистика, 1999. — 512 с.: ил.
4. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: Учебный курс / И.А. Бланк. — 2-е изд., перераб. и доп. — К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. — 656 с.
5. Вітлінський В.В. Концептуальні засади ризикології у фінансовій діяльності / В.В.Вітлінський // Фінанси України. – К.: Преса України, 2003. – № 3. – С. 3–7.
6. Диба М.І. Суть та види фінансових ризиків у системі ризик-менеджменту підприємства / М. І. Диба // Національний університет “Львівська політехніка”. – 2008 с. 22-28
7. Дулова І. Н., Дубровський В.Ж., Кузьмін Е. А. Оценка финансового риска в прогнозах денежных потоков много продуктового предприятия//Вестник Челябинского государственного университета. 2011. № 6 (221). Экономика. Вып. 31. С. 100–107.
8. Коваленко Г. А. Менеджмент машиностроительного производства : учебник / Г. А. Коваленко –Д. : ДГМА, 2005. – 68 с.
9. Лапуста М.Г. Риски в предпринимательской деятельности / М.Г. Лапуста, Л.Г. Шаршукова. – М.: ИНФРА-М, 1998. – 224 с.
10. Подольчак Н.Ю. Управління фінансовими ризиками на підприємствах / Н. Ю. Подольчак // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. Серія: економічні науки. – 2001. – № 3. – С. 275–279.
11. Українська О.О. Фінансові ризики суб'єктів господарювання: оцінка і зниження їх негативного впливу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 "Гроші, фінанси і кредит" / О.О. Українська. – Донецьк: ДНУ, 2010 – 22 с.
12. Хохлов Н.В. Управление риском: Учеб. пособие для вузов. – М.: ЮНИТИ –

ДАНА, 1999. – 239 с.

УДК 657

Нагірська К.Є., к.е.н.,

Сахарчук Р.Б.

Луцький національний технічний університет

БАНКІВСЬКА ТАЄМНИЦЯ В УКРАЇНІ: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ

У статті розглянуто та досліджено сутність банківської таємниці, виділена роль держави у регулюванні діяльності банків, обумовлено значення банківської таємниці. Наведено ряд нормативно-правових документів з питань банківської таємниці та проаналізовано їх вплив на сучасну банківську систему країни. Висунута власна думка, щодо останніх новоприйнятих документів з приводу розкриття банківської таємниці та надано правову оцінку документу. Представлені рекомендації щодо врегулювання питання банківської таємниці.

Ключові слова: банківська таємниця, регулювання, управління, діяльність банку.

Nahirska K., Sakharchuk R.

BANKING SECRECY IN UKRAINE: MYTH OR REALITY

In modern society in any country regardless of model building economy and socio-political organizations, banks and banking play significant role.

In a market economy, the banking system providing it with the necessary financial resources, conduct payments between economic entities and fulfillment nuyе other important functions.

In carrying out its activities by banks, there are many problems and obstacles. For stable and efficient operation of the banking system the government creates the conditions and provides guarantees therein banking. One of these safeguards is bank secrecy.

The article deals with the essence and banking secrecy, highlighted the role of government in the regulation of banks, due to importance of bank secrecy.

Shows the number of legal documents on banking secrecy and analyzed their influence on modern banking system of the country.

Launched own opinion regarding the recent documents on the newly disclosure of banking secrets and given a legal assessment document. Recommendations to resolve the issue of banking secrecy.

Keywords: banking secrecy regulation, management activities of the bank.

Нагирская Е.Е., Сахарчук Р.Б.

БАНКОВСКАЯ ТАЙНА В УКРАИНЕ: МИФ ИЛИ РЕАЛЬНОСТЬ

В статье рассмотрены и исследованы сущность банковской тайны, выделенная роль государства в регулировании деятельности банков, обусловлено значение банковской тайны. Приведен ряд нормативно-правовых документов по вопросам банковской тайны и проанализировано их влияние на современную банковскую систему страны. Выдвинутая собственное мнение относительно последних вновь документов по поводу раскрытия банковской тайны и дана правовая оценка документа. Представлены рекомендации по урегулированию вопроса банковской тайны.

Ключевые слова: банковская тайна, регулирования, управления, деятельность банка.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. З проголошенням незалежності України, її становленням як суверенної, незалежної, демократичної держави, більша перевага надається правам, потребам, законним інтересам людини і громадянина.

Новітнім правовим явищем в Україні став інститут банківської таємниці, що направлений на забезпечення конституційного ладу в державі, міцних ринкових відносин, на захист інтересів суб'єктів господарювання.

З огляду на це, все більш актуальним стає питання про правове регулювання інституту банківської таємниці, гарантії забезпечення прав і законних інтересів громадян у відносинах з банками тощо.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. свідчить про значний інтерес до окресленої проблеми з боку науковців і практиків. Важливі напрацювання належать провідним вченим – економістам, зокрема: Ю. Ващенко, О. Костюченко, С. Голубев, І. Жуков, О. Соколова, Є. Карманов тощо.

Цілі статті. Метою статті є аналіз сучасного законодавства щодо регулювання інституту банківської таємниці, формування на основі його дослідження теоретичних висновків.

Виклад основного матеріалу дослідження з

обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На сучасному етапі відносини, що пов'язані з банківською таємницею регулюються Конституцією України, Цивільним кодексом України, Законом України від 07.12.2000 № 2121-III «Про банки і банківську діяльність», Законом України від 20.05.1999 № 679-XIV «Про Національний банк України», Постановою НБУ від 14.07.2006 № 267 «Про затвердження Правил зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці» та ін.

Основоположним документом в сфері банківської таємниці є Закон України від 07.12.2000 № 2121-III «Про банки і банківську діяльність», відповідно до ст.60 якого, «банківська таємниця – інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку у процесі обслуговування клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам при наданні послуг банку» [1].

Дане поняття є широким і включає в себе декілька аспектів, зокрема:

- 1) відомості про банківські рахунки клієнтів, у тому числі кореспондентські рахунки банків у Національному банку України;
- 2) операції, які були проведені на користь чи за дорученням клієнта, здійсненні ним угоди;
- 3) фінансово-економічний стан клієнтів;
- 4) системи охорони банку та клієнтів;
- 5) інформація про організаційно-правову структуру юридичної особи – клієнта, її керівників, напрями діяльності;
- 6) відомості стосовно комерційної діяльності клієнтів чи комерційної таємниці, будь-якого проекту, винаходів, зразків продукції та інша комерційна інформація;
- 7) інформація щодо звітності по окремому банку, за винятком тієї, що підлягає опублікуванню;
- 8) коди, що користуються банками для захисту інформації [2].

Але ж це ще неповний перелік інформації, що може становити зміст банківської таємниці. Виходячи з судової практики розгляду справ про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб, до банківської таємниці слід віднести персональні дані щодо клієнта – фізичної особи, тобто відомості про факти та обставини життя громадянина, які дозволяють ідентифікувати його

як особистість; відомості про майно, яке перебуває на зберіганні в банку (про власника майна, перелік майна та його вартість, про види банківського збереження) [3].

На банки покладено зобов'язання зберігати банківську таємницю шляхом: обмеження кола осіб, що мають доступ до інформації, яка становить банківську таємницю; організації спеціального діловодства з документами, що містять банківську таємницю; застосування технічних засобів для запобігання несанкціонованому доступу до електронних або інших носіїв інформації; застосування застережень щодо збереження банківської таємниці та відповідальності за її розголошення у договорах та угодах між банком та клієнтом [2].

В ч.2 ст.61 Закону України «Про банки і банківську діяльність» зазначається, що «керівники та службовці банків зобов'язані не розголошувати та не використовувати з вигодою для себе чи для третіх осіб конфіденційну інформацію, яка стала відома їм при виконанні своїх службових обов'язків». Але цього недостатньо. Доцільно було б конкретизувати цю норму, ввівши зобов'язання для працівників банку й контролюючих органів зберігати банківську таємницю незалежно від того, продовжує особа працювати в банківській сфері чи ні.

Також не повною мірою визначене коло осіб, які повинні підписувати зобов'язання щодо збереження банківської таємниці при вступі на посаду. Беззаперечно, до такого кола осіб належать керівники банку, але термін службовці банку не є законодавчо закріпленим, тому потребує в подальшому деталізації.

В законодавстві нашої держави є значні прогалини щодо режиму банківської таємниці. В Україні обов'язок зберігати банківську таємницю покладений лише на банки, тому необхідно поширити правовий режим банківської таємниці і на діяльність інших кредитно-фінансових установ.

Порядок розкриття банківської таємниці передбачений Законом України «Про банки і банківську діяльність» і регламентується ст. 62. За порушення вимог цієї статті законодавство передбачає адміністративну, цивільну і кримінальну відповідальність (ст.1076 ЦКУ, ст.164-11 КпАП, ст.ст.231, 232 ККУ).

Слід зазначити, що положення ст.60 Закону України «Про банки і банківську діяльність» не поширюються на узагальнену по

банках інформацію, яка підлягає опублікуванню. З метою забезпечення гласності з питань банківської діяльності та статистики платіжного балансу Національний банк публікує в офіційних виданнях поточну банківську інформацію, інформацію з питань грошово-кредитної та банківської статистики (ст.68 Закону України «Про Національний банк України») [4]. Перелік інформації, що підлягає обов'язковому опублікуванню, встановлюється Національним банком України.

Спостерігаючи за останніми банківським аспектами стає відомо, що банківська таємниця може бути розкрита за запитом Міністерства фінансів щодо кожного з членів сім'ї особи, що претендує на субсидію та пільги Фонд гарантування вкладів фізичних осіб у листі від 19.01.2016 р. №12-3384/16 повідомив банки про необхідність неухильного виконання ними вимог статті 62 Закону "Про банки і банківську діяльність" щодо надання Мінфіну на його запит інформації про відкриті на ім'я фізичних осіб (кожного з членів сім'ї або домогосподарства) рахунки (поточні, кредитні, депозитні тощо), операції та залишки за ними.

Відповідні зміни щодо підстав та порядку розкриття банківської таємниці 24 грудня були внесені до статті 62 Закону «Про банки і банківську діяльність». Зміни до закону невдовзі були підписані Президентом і вже набули чинності.

Тобто, якщо ви накопичуєте іноземну валюту, або ж маєте відкритий депозитний рахунок, субсидії від держави можуть забрати. Крім того умовою надання пільг для низки категорій громадян є наявність середньомісячного доходу, що не перевищує законодавчо встановлену межу. Тому розкриття банківської таємниці теж може негативно позначитися на оцінці державою ваших статків, які ви відкладали на «чорний день».

На нашу думку, приймати такий закон лише тепер, коли населення уже півроку користується державними субсидіями та пільгами – нечесно, адже уряд мав би бути щирим і детально роз'яснювати громадянам, які звернулися за субсидією, те, що він буде контролювати.

Так, з одного боку, такий контроль Мінфіну мав би виявити нечесних громадян, котрі приховують свої статки заради отримання субсидій. Однак насправді відкриття банківської таємниці може спричинити удар по економіці, додавши заробітку тіншовим

структурам.

Зокрема слід враховувати, що покупцями валюти чи власниками коштів на рахунках, незалежно від доходів, є звичайні люди, більшість із яких останнім часом змушені рахувати копійку за копійкою, щоб мати можливість прогодувати сім'ю і не змерзнути взимку, сплачуючи платіжки за житлово-комунальні послуги із захмарними сумами. Розкриття банківської таємниці для них означає, що гроші відтепер ризиковано показувати в банку та у валютнообміннику.

Тому, можна з легкістю прогнозувати те що, населення буде зберігати заощадження вдома «під матрацом», а валюту будуть міняти в структурах, які не потребують паспорта, що не лише не допоможе вітчизняній економіці, а ще більше загострить ситуацію. У свою чергу це також може спровокувати погіршення і без того складної криміногенної ситуації (збільшення випадків крадіжок, шахрайства, підробки грошей тощо).

Висновки. Проаналізувавши деякі аспекти банківської діяльності, стає зрозуміло, що законодавство потребує змін. Воно є заплутаним і має велику чисельність нормативно-правових актів, що не тільки доповнюють один одного, а й іноді вступають в протиріччя. В перспективі забезпечення стабільного правового інструмента в банківській діяльності є необхідність в прийнятті єдиного кодифікованого акту – Банківського кодексу України, який зможе усунути правові колізії регулювання банківської системи, конкретизувати інститут банківської таємниці та забезпечити стабільність банківських відносин.

1. Про банки і банківську діяльність: Закон від 07.12.2000 № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/stru/para0859#o859>
2. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України від 19.06.2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://radnuk.info/komentar/chky.html>
3. Судова практика розгляду справ про розкриття інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних і фізичних осіб // Вісник Верховного суду України. – №10. – 2010. – С. 14–25.
4. Про Національний банк України: Закон від 20.05.1999 № 679-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14/para0627#o627>
5. Гетманцев Д. О. Банківське право України [Електронний ресурс] : навч. посібник / Д. О. Гетманцев, Н. Г. Шукліна. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – Режим доступу : <http://ebk>.

- net.ua/Book/law/getmantsev_bpu/part7/701.htm;
6. Гетьманцев, Д. О. Банківська таємниця: особливості її нормативно- правового регулювання в Україні та в законодавстві зарубіжних країн [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / Д. О. Гетьманцев. – К., 2003. – 206 с.
 7. Воронова, О. В. Правові основи захисту комерційної таємниці [Текст] / О. В. Воронова // Держава та регіони. Серія : Право. – 2011. – № 4. – С. 85–92.
 8. Сирота, А. І. Банківська таємниця як правова категорія [Текст] / А. І. Сирота // Фін. право : шокв. наук. журн. – 2013. – № 1. – С. 11–14.
 9. Костюченко, О. А. Банківське право України [Текст] : підручник / О. А. Костюченко. – 4-те вид. – К. : Атіка, 2011. – 370 с.
 10. Нове в законодавстві про інформацію [Електронний ресурс] : Лист М-ва юстиції України від 21.06.2011. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
 11. Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 09.08.1993 № 611. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.

УДК 336.02:339.2(043.3)

Новак О.С., к.е.н., доцент

Житомирський державний технологічний університет

Смагло О.В. к.е.н.

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

ОЦІНКА РІВНЯ РИЗИКУ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ КЛІЄНТА – СУБ'ЄКТА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті досліджуються особливості оцінки ризику легалізації злочинних доходів клієнта банківської установи. Авторами узагальнено підходи до оцінки рівня ризику легалізації злочинних доходів клієнта банку, а також встановлено, що вони мають суттєвий недолік, а саме – не враховують всі критерії ризику за типом клієнта, визначені чинним законодавством. У статті запропоновано здійснювати оцінку рівня ризику легалізації злочинних доходів клієнта у три етапи, що дозволить врахувати всі критерії ризику за типом клієнта, визначені як обов'язкові для врахування, різними нормативно-правовими актами. На першому етапі, при встановленні ділових відносин з клієнтом, здійснюється первинна експрес-оцінка високого рівня ризику. Якщо за результатами цієї оцінки рівень ризику прийнятний, то здійснюється поглиблена оцінка рівня ризику клієнта, за результатами якої клієнту присвоюється певний рівень ризику, що зазначається в його анкеті. В подальшому експрес-оцінка високого рівня ризику клієнта

Новак О.С., Смагло О.В.

здійснюється щоквартально на основі поточної експрес-оцінки високого рівня ризику, що базується на факторах високого ризику, які міг набути клієнт. Запропонована методика використовується для оцінки рівня ризику клієнта при встановленні з ним ділових відносин, а також для контролю поточного рівня ризику клієнта.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності, ризик легалізації злочинних доходів.

Novak O.S., Smaglo O.V.

ASSESSMENT OF THE RISK OF LEGALIZATION OF CRIMINAL PROCEEDS CLIENT – SUBJECT OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY

The article investigates features of the assessment of risk legalization of criminal proceeds by bank's customer. Commercial bank on their own develops and approves the method of determination of the level of risk of the client. However, the scale for the classification the levels of risk of the client must have the high and unacceptably high (high-risk sub-category, which is the most high risk that can not be accepted according to internal bank documents on financial monitoring) levels of risk. In the article are generalized approaches to assessing the level of risk legalization of criminal proceeds bank customer and determined that they have a significant drawback - namely, they do not include all the criteria of risk by type of customer, defined by the current legislation. Different legislative acts define different lists of risk criteria by type of client that must be taken into account in the method of determining the level of risk the client. In particular, according to the Order of SCFM of Ukraine "On Approval of risk criteria legalization (laundering) of proceeds from crime or terrorist financing" defined the criteria by type of a client that is mandatory to take into account, however, the level of the risk of each criterion is not specified. However, the Law of Ukraine "On prevention and counteraction to legalization (laundering) of proceeds from crime, terrorist financing and the financing of proliferation of weapons of mass destruction," the criteria by type of client under which the client is assigned a high level of risk when establishing business relations with him. Resolution of National Bank of Ukraine "On Approval of Regulations on the Financial Monitoring by Banks" is also defined criteria by type of client with the installation of which the client is assigned a high risk. So, these criteria can not be combined in one method because they are not equivalent. The article suggests to assess the level of risk of legalization of criminal proceeds by client in three stages that will allow take into account all criteria of risk by customer, identified as mandatory for account in various regulatory acts. In the first stage, when establishing business relations with clients, is carried a primary express assessment of high risk. If by results of this assessment, the level of risk is acceptable, then is carried a deep assessment of the risk of the client, the results of which client is assigned a risk level that indicated in his questionnaire. In the future express assessment of high risk of the client is made quarterly based on the current rapid assessment of high risk, based on the high risk factors which the client could acquire.

Depth evaluation of the level of risk of the client is based on the criteria, which established by current legislation and criteria, which are characteristic of risks of subjects

of foreign economic activity. Using the proposed method will allow time to detect clients with high risk of legalization of criminal proceeds and to apply necessary measures to reduce the level of risk of such client or discontinue business relationship with him. Also, proposed technique used to assess the level of risk of the client when establishing business relations with him, and to control the current level of risk the client.

Keywords: financial monitoring, a subject of foreign economic activity, the risk of legalization of criminal proceeds.

Новак О.С., Смагло О.В.

ОЦЕНКА УРОВНЯ РИСКА ЛЕГАЛИЗАЦИИ ПРЕСТУПНЫХ ДОХОДОВ КЛИЕНТА – СУБЪЕКТА ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье исследуются особенности оценки риска легализации преступных доходов клиента банковского учреждения. Авторами обобщены подходы к оценке уровня риска легализации преступных доходов клиента банка, а также установлено, что они имеют существенный недостаток, а именно - не учитывают все критерии риска по типу клиента, определенные действующим законодательством. В статье предложено осуществлять оценку уровня риска легализации преступных доходов клиента в три этапа, что позволит учесть все критерии риска по типу клиента, определены как обязательные для учета, различными нормативно-правовыми актами. На первом этапе, при установлении деловых отношений с клиентом, осуществляется первичная экспресс-оценка высокого уровня риска. Если по результатам этой оценки уровень риска приемлем, то осуществляется углубленная оценка уровня риска клиента, по результатам которой клиенту присваивается определенный уровень риска, который отмечается в его анкете. В дальнейшем экспресс-оценка высокого уровня риска клиента осуществляется ежеквартально на основе текущей экспресс-оценки высокой степени риска, основанной на факторах высокого риска, которые мог приобрести клиент. Предложенная методика используется для оценки уровня риска клиента при установлении с ним деловых отношений, а также для контроля текущего уровня риска клиента.

Ключевые слова: финансовый мониторинг, субъект внешнеэкономической деятельности, риск легализации преступных доходов.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Стрімкий розвиток світової фінансової системи, поява фінансових інновацій та вдосконалення технологій проведення фінансових операцій не тільки забезпечують комфортне обслуговування клієнтів фінансово-кредитних установ, але й все більшою мірою сприяють легалізації злочинних доходів. Останні розробки світової спільноти у сфері протидії легалізації злочинних доходів пов'язані з системою

оцінювання ризиків легалізації злочинних доходів. Окремі рекомендації щодо оцінки ризиків легалізації кримінальних доходів знайшли відображення й в національному законодавстві, однак подальших досліджень потребують питання розробки конкретних методик оцінювання ризику легалізації злочинних доходів, у тому числі за типом клієнта

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблемні питання фінансового моніторингу розглядали у своїх працях такі вітчизняні науковці, як: Балануца О.О., Берізко В.М., Василик О.Д., Васильчак С.В., Глущенко О.О., Д'яконова І.І., Єрмоленко О.А., Куришко О.О., Лисьонкова Н.М. та інші. Науковці розглядають окремі ризики клієнтів, а деякі запропоновані методики не враховують всі вимоги чинного законодавства.

Цілі статті. полягає у розробці методики оцінки рівня ризику легалізації злочинних клієнта – суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності та включення її до методики оцінки комплексного ризику конкретної фінансової операції [5].

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Важливе значення в системі управління ризиками легалізації злочинних доходів будь-якого суб'єкта первинного фінансового моніторингу (СПФМ) є методика визначення рівня ризику легалізації злочинних доходів своїх клієнтів, адже саме від рівня ризику і його допустимого значення залежить рішення СПФМ вступати в ділові стосунки з клієнтом чи ні. Згідно чинного законодавства банківські установи зобов'язані проводити оцінку рівня ризику клієнта вперше при встановленні з ним ділових відносин. Рівень ризику клієнта переоцінюється за результатами проведеного банком моніторингу ризику клієнта, у тому числі з урахуванням здійснення ними ризикових фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, та їх регулярності, але не рідше ніж одного разу на рік. В анкеті клієнта відображаються всі рівні його ризику із зазначенням дати оцінки/переоцінки.

Шкала для класифікації рівнів ризику клієнта має обов'язково містити високий та неприйнятно високий (підкатегорія високого ризику, який є максимально високим ризиком, що не може бути

прийнятий банком відповідно до внутрішніх документів банку з питань фінансового моніторингу) рівні ризику.

Комерційний банк самостійно розробляє та затверджує методику визначення рівня ризику клієнта. Однак різні нормативно-правові акти визначають різні переліки критеріїв ризику за типом клієнта, які обов'язково мають бути враховані в методиці визначення рівня ризику клієнта. Зокрема, згідно Наказу Держфінмоніторингу України “Про затвердження Критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму” визначено критерії за типом клієнта, що є обов'язковими для врахування, однак рівень ризику кожного критерію не зазначається [3]. Законом України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” визначено критерії за типом клієнта, за наявності яких клієнту присвоюється високий рівень ризику при встановленні з ним ділових відносин [1]. Однак, Постановою НБУ “Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу” теж визначаються критерії за типом клієнта, за умови встановлення яких клієнту присвоюється високий рівень ризику [4]. Варто зазначити, що критерії ризику за типом клієнта в зазначених вище нормативно-правових актах не є рівнозначними, тобто їх не можна одночасно врахувати в одній методиці.

На сьогодні наукові розробки щодо методики оцінки рівня ризику легалізації злочинних доходів за типом клієнта майже відсутні. Більшість науковців у своїх працях згадують критерії ризику за типом клієнта і визначають заходи, які має здійснити комерційний банк у разі отримання клієнтом високого рівня ризику.

Достатньо просту і зручну методику розрахунку рівня ризику клієнта пропонує О.В. Черевко, який пропонує рівень ризику клієнта розраховувати з урахуванням складових ризику: за типом клієнта, ризику послуги, яку клієнт отримує від банку, та географічного ризику, що затверджені Наказом Держфінмоніторингу України “Про затвердження Критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму”. Суть методи полягає в наступному.

Низький рівень ризику не може бути присвоєний клієнту в разі наявності хоча б одного з критеріїв ризику. Середній рівень ризику клієнта присвоюється у разі наявності одного або двох критеріїв ризику, незалежно від того, до якої групи критеріїв він відноситься. Підвищений рівень ризику клієнта присвоюється у разі наявності трьох критеріїв ризику, незалежно від того, до якої групи критеріїв відноситься присвоєний критерій. Високий рівень ризику клієнта присвоюється у разі наявності трьох або більше критеріїв ризику, незалежно від того, до якої групи критеріїв відноситься присвоєний критерій [6, с. 14].

Однак запропонована Черевко О.В. методика розрахунку не позбавлена недоліків, зокрема, вона не враховує факторів, за наявності яких, чинним законодавством України передбачено встановлення високого рівня ризику клієнта. Також необґрунтованим видається довільне встановлення відповідності кількості наявних критеріїв рівню ризику клієнта.

Схожу методику до розрахунку рівня ризику клієнта банку запропонувала М.І. Худокормова. Суть запропонованої методики полягає у формуванні критеріїв ризику базуючись на критеріях, затверджених Наказом Держфінмоніторингу України “Про затвердження Критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму”, крім того, автор додає два власних критерії, однак не обґрунтовує доцільність їх введення. В подальшому, шляхом застосування методу експертних оцінок М.І. Худокормова ранжує виділені критерії за рівнем значущості [7, с. 283-289]. Перевагою даної методики є експертне обґрунтування значущості відібраних критеріїв ризику, однак науковець, як і в попередній методиці не врахувала обов’язкові критерії ризику за типом клієнта, на основі яких клієнту встановлюється високий рівень ризику.

На нашу думку, поєднати вимоги чинного законодавства в частині обов’язкових критеріїв ризику за типом клієнта в одній методиці можна шляхом здійснення експрес-оцінки рівня ризику клієнта та поглибленої оцінки рівня ризику клієнта.

На першому етапі встановлення ділових відносин з клієнтом буде здійснюватись первинна експрес-оцінка рівня його ризику. Суть експрес-оцінки рівня ризику клієнта полягає в здійсненні

оцінки ризику клієнта за критеріями, характерними для високого рівня ризику (табл. 1).

Таблиця 1

Первинна експрес-оцінка високого рівня ризику клієнта

№	Критерій ризику	Характерний	Не характерний
1.	Місцем проживання клієнта (перебування, реєстрації) є держава, у якій не застосовуються або застосовуються недостатньою мірою рекомендації Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) та інших міжнародних організацій, що провадять діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму	1	0
2.	Клієнт є іноземною фінансовою установою (крім фінансових установ, які зареєстровані в державах - членах Європейського Союзу, державах - членах Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), з якою встановлюються кореспондентські відносини	1	0
3.	Клієнт є національним, іноземним публічним діячем та діячем, що виконує політичні функції в міжнародних організаціях, або пов'язаною з ним особою, факт належності до яких клієнта або особи, що діє від їх імені, встановлений суб'єктом первинного фінансового моніторингу	1	0
4.	Клієнт включений до переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності, або щодо нього застосовано міжнародні санкції	1	0

За кожен критерій ризику, якщо він характерний клієнту, встановлюється 1 бал, у випадку, якщо критерій не характерний – 0 балів. За результатами первинної експрес оцінки клієнт – фізична

особа може набрати максимальну кількість балів, що дорівнює трьом, юридична особа – двом. В подальшому набрана кількість балів клієнтом трансформується у рівень його ризику відповідно до таблиці 2.

Таблиця 2

Трансформація кількості балів за первинною експрес-оцінкою у рівень ризику клієнта

<i>Кількість балів за первинною експрес-оцінкою ризику клієнта</i>	<i>Рівень ризику легалізації злочинних доходів клієнта</i>
0	прийнятний
1	високий
2 і більше	не прийнятний

Експрес-оцінка високого рівня ризику клієнта здійснюється з метою прийняття банком рішення встановлювати ділові стосунки з таким клієнтом чи ні. У випадку, якщо рівень ризику клієнта прийнятний, то банк встановлює ділові відносини з таким клієнтом та проводить поглиблену оцінку рівня його ризику. Якщо рівень ризику клієнта високий, то банк здійснює заходи щодо його мінімізації шляхом уточнення інформації про клієнта. Якщо рівень ризику клієнта не прийнятний – банк відмовляє клієнту у встановленні ділових відносин.

В подальшому, експрес-оцінку високого рівня ризику клієнта пропонуємо здійснювати щоквартально, однак за іншими критеріями (табл. 3).

Таблиця 3

Поточна експрес-оцінка високого рівня ризику клієнта*

<i>№</i>	<i>Критерій ризику</i>	<i>Характерний</i>	<i>Не характерний</i>
1.	Клієнту встановлено негативний рівень репутації	1	0
2.	Встановлення факту невідповідності фінансової(их) операції(ій) фінансовому стану та/або змісту діяльності клієнта	1	0
3.	Встановлення неможливості з'ясування факту відповідності/невідповідності фінансової(их) операції(ій) фінансовому стану; з'ясування суті і мети фінансової(их) операції(ій) за результатами вжитих заходів	1	0
4.	Виникнення сумнівів у достовірності чи повноті наданої інформації клієнта, у тому числі на період поглибленої перевірки	1	0

такого клієнта		
----------------	--	--

*до розрахунку беруться дані за попередній квартал

Інтерпретація результатів поточної експрес-оцінки високого рівня ризику клієнта здійснюється за табл. 2. У разі встановлення високого рівня ризику банком вживаються заходи щодо поглибленої перевірки клієнта, а в разі встановлення неприйнятної рівня ризику – ділові стосунки з клієнтом розриваються.

В подальшому здійснюється поглиблена оцінка рівня ризику клієнта із врахуванням обов'язкових факторів ризику за типом клієнта, встановлених чинним законодавством (табл. 4.).

Таблиця 4

Поглиблена оцінка рівня ризику клієнта

№	Критерій ризику	Характерний	Не характерний
1.	Клієнт є публічним діячем або пов'язаною з ним особою	1	0
2.	Клієнт є клієнтом, щодо якого існують сумніви у достовірності поданих ним документів або раніше наданих ідентифікаційних даних	1	0
3.	Клієнт надає неправдиві ідентифікаційні дані	1	0
4.	Клієнт не надає суб'єкту відомостей, передбачених законодавством та відповідними внутрішніми документами суб'єкта	1	0
5.	Клієнт не відповідає вимогам до рейтингів фінансової надійності (стійкості) страховиків та перестраховиків-нерезидентів, що встановлюються Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України	1	0
6.	Клієнт є неприбутковою або благодійною організацією (крім благодійних організацій, що діють під егідою міжнародних організацій)	1	0
7.	Клієнт надає послуги з обміну валют та/або переказу грошових коштів (крім банківських установ)	1	0
8.	Клієнт є суб'єктом господарювання, що проводить лотереї та азартні ігри, у тому	1	0

	числі казино, електронне (віртуальне) казино		
--	--	--	--

Продовження табл. 4

9.	Клієнт має структуру, яка ускладнює процес ідентифікації справжнього власника чи вигодоодержувача	1	0
10.	Клієнт є акціонерним товариством, яке здійснило випуск акцій на пред'явника	1	0
11.	Клієнт є іноземним підприємством, контроль та керівництво яким здійснюється за довіреністю	1	0
12.	Клієнт є підприємством, про яке з надійних джерел відомо, що воно не знаходиться за місцем державної реєстрації, не надає передбачену законодавством звітність та вартість його чистих активів є меншою від статутного капіталу	1	0
13.	Клієнт є суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності	1	0
14.	Одна особа виступає одночасно засновником, керівником та бухгалтером підприємства – клієнта (одноосібний засновницько-посадовий склад)	1	0
15.	Часта зміна засновників, власників, посадових осіб суб'єкта господарювання – клієнта, неможливість встановлення місцезнаходження його посадових осіб (керівника, головного бухгалтера)	1	0
16.	Відсутність у клієнта ознак статутної діяльності або проведення такої діяльності в мінімальному обсязі	1	0
17.	Відсутність у клієнта штату працівників, виробничих і складських приміщень для здійснення статутної діяльності	1	0
18.	Очевидна невідповідність оборотів по рахунках клієнта сумам сплати податкових платежів	1	0

В методиці поглибленої оцінки рівня ризику легалізації злочинних доходів клієнта критерії 1 – 12 встановлені відповідно до Наказу Держфінмоніторингу України “Про затвердження Критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму”; а критерії 13 – 18 встановлені на основі аналізу схем легалізації злочинних

доходів, що проводились в Україні із залученням суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Зокрема критерії 14 – 18 є характерними суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності, що брали участь у легалізації незаконних доходів.

Загальна кількість балів за поглибленою оцінкою рівня ризику легалізації злочинних доходів клієнта визначається за формулою:

$$R_{\text{кл}} = R_1 + R_2 + R_3 + R_4 + R_5 + R_6 + R_7 + R_8 + R_9 + R_{10} + R_{11} + R_{12} + \dots + R_{18} \quad (1)$$

Де, $R_{\text{кл}}$ – рівень ризику клієнта; R_{1-18} – оцінка кожного ризику за шкалою від 0 до 1.

З метою трансформації бальної оцінки в рівень ризику клієнта – суб'єкта ЗЕД, необхідно розрахувати її максимальне та мінімальне значення, визначити довірчий інтервал. Зокрема максимальна оцінка буде становити 18 балів, мінімальна – 0 балів. Квартиль складатиме: $(18-0)/4 = 4,5$ балів або 25 %. Отже трансформація бальної оцінки у рівень ризику клієнта комерційного банку буде здійснюватись таким чином (табл. 5):

Таблиця 5

Трансформація кількості балів за поглибленою оцінкою у рівень ризику клієнта

<i>Кількість балів за поглибленою оцінкою ризику клієнта</i>	<i>Рівень ризику в %</i>	<i>Рівень ризику клієнта</i>
0-4	0 – 25	низький
5-9	25 – 50	середній
10-14	50 – 75	високий
14-18	75 – 100	дуже високий

Визначення рівня ризику легалізації злочинних доходів за поглибленою методикою має здійснюватись не рідше ніж 1 раз на рік.

Висновки. Обґрунтовано порядок розрахунку рівня ризику легалізації злочинних доходів клієнта – суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, що включає три етапи визначення рівня ризику клієнта. Вперше, з метою прийняття рішення встановлювати ділові відносини з клієнтом чи ні, за допомогою первинної експрес-оцінки рівня високого ризику клієнта, здійснюється його оцінка на наявність високого рівня

ризикую легалізації доходів. В подальшому експрес-оцінка високого рівня ризику клієнта здійснюється щоквартально на основі поточної експрес-оцінки високого рівня ризику, що базується на факторах високого ризику, які міг набути клієнт. Поглиблена оцінка рівня ризику клієнта базується на критеріях, встановлених чинним законодавством та критеріях, характерних ризикам суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Використання запропонованої методики дозволить своєчасно виявляти клієнтів з високим рівнем ризику легалізації злочинних доходів та застосовувати необхідні заходи щодо зниження рівня ризику такого клієнта чи припинення з ним ділових відносин. Крім того, рівень ризику легалізації злочинних доходів клієнта, встановлений на основі поглибленої оцінки рівня ризику клієнта використовується для розрахунку рівня комплексного ризику легалізації злочинних доходів клієнта конкретної фінансової операції, методика визначення якого розроблена у попередніх дослідженнях [5].

1. Закон України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” від 14.10.2014, № 1702-VII [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>;
2. Куришко О.О. Національна система фінансового моніторингу в Україні : дис. ... канд. ек. наук : 08.00.08 / Куришко, Олександр Олександрович ; Національний банк України, Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України" ; наук. кер. Леонов С. В. – Суми, 2013. – 256 с.
3. Наказ Держфінмоніторингу України “Про затвердження Критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму” від 03.08.2010 р., № 126 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0909-10>;
4. Постанова НБУ “Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу” від 26.06.2015, № 417 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0417500-15/page>
5. Смагло О.В. Удосконалення системи оцінювання ризиків легалізації злочинних доходів при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності / О.В. Смагло // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: міжнар. зб. наук. праць / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Вип. 2 (32). – Житомир: ЖДТУ, 2015. – С. 356-367
6. Стратегічні пріоритети детінізації економіки України у системі економічної безпеки: макро та мікро вимір: Монографія / За ред. Черевка О.В. – Черкаси : ПП Чабаненко Ю.А. – Черкаси, 2014. – 442 с.

7. Худокормова М.І. Методика оцінювання ризику клієнта при використанні ним послуг банку для легалізації кримінальних доходів / М.І. Худокормова // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – №6((132)). - С. 283-289.

УДК 658.1:338.3(075.8)

Нужна О.А., к.е.н., доцент,

Урбан О.А., к.е.н., доцент,

Кравчак В.Г.

Луцький національний технічний університет

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПРОГНОЗУВАННЯ ОБСЯГІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЕВИНИ ЗА ДОПОМОГОЮ ЕКОНОМЕТРИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ

У публікації розглядаються питання щодо особливостей застосування економетричного аналізу діяльності підприємства для моделювання та прогнозування обсягів реалізації деревини. Наводиться приклад побудови економетричної моделі з використанням даних діючого підприємства.

Ключові слова: економетрична модель, обсяг реалізації, собівартість реалізації, парна регресія, кореляційне поле, показник, фактор, коефіцієнт детермінації, індекс кореляції, коефіцієнт еластичності, критерій Фішера.

Nuzhna O., Urban O., Kravchak V.

THEORETICAL AND APPLIED PREDICTION SALES VOLUMES USING WOOD ECONOMETRIC MODELING

On the modern stage of development every enterprise aims to get a most economic effect from own activity. Yes, him a primary purpose is producing and realization of products (commodities, works, services), and also receipt of income from her realization. On an income a further prospect and rate of development of enterprise depend directly, that is why it is necessary to conduct planning and analysis of his activity.

For planning and analysis of activity of enterprise usually use an economic analysis, however for the receipt of exact and reliable data about future events it follows to use a econometric design.

Econometric model is a function or system of functions, that describes cross-correlation-regressive connection between economic indicators, thus depending on causal connections between them one or a few from these indexes are examined as dependency variables, and other – as independent.

Prognostication of future events is widespread enough and has a wide circle of application. Yes, in the work we want to forecast the volume of net profit from realization of the prepared products (commodities, works, services).

Нужна О.А., Урбан О.А., Кравчак В.Г.

For the construction of econometric model we will use pair regression and investigate dependence between a realized unit (commodities, works, services) cost and net profit from her realization. Identify variables: a realized unit (commodities, works, services) cost is an independent variable or factor (x, thousand hrn.), a net profit from realization of products (commodities, works, services) is a dependency variable (in, thousand hrn.).

Using graphic possibilities of the program of spreadsheets of Microsoft Excel, will define the analytical form of line, that describes statistical data more precisely all. For this purpose will build the lines of trend : linear, exponential, degree, logarithmic, polynomial 2th degree.

Will conduct the analysis of the built econometric model with the use of such indexes:

1. Coefficient of determination (R^2) – for description of degree of variation of index under act of variation of factor.
2. Index of correlation (R) – used for description of quality of connection between a factor and index.
3. Coefficient of elasticity (Kel.) – for description of percent change of index at the change of factor on 1.

An analysis showed that the optimal form of dependence is got in case to the polynomial line of trend of 2th degree, as a coefficient of determination acquires a most value from the considered variants of dependences.

On the basis of value of coefficient of determination (R^2) we chose the optimal analytical form of dependence. Than more near value of coefficient of determination approaches unit, the function set so much the better describes statistical data.

Thus, by us prognostication of volumes of realization of products that is enough a necessity for an enterprise for prognostication of further activity was carried out.

Keywords: econometric model, volume of realization, prime price of realization, pair regression, cross-correlation field, index, factor, coefficient of determination, index of correlation, coefficient of elasticity, Fisher criterion.

Нужная О.А., Урбан О.А., Кравчак В.Г.

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНОЕ ПРОГНОЗИРОВАНИЕ ОБЪЕМОВ РЕАЛИЗАЦИИ ДРЕВЕСИНЫ С ПОМОЩЬЮ ЭКОНОМЕТРИЧЕСКОГО МОДЕЛИРОВАНИЯ

В публикации рассматриваются вопросы относительно особенностей применения эконометрического анализа деятельности предприятия для моделирования и прогнозирования объемов реализации древесины. Приводится пример строения эконометрической модели с использованием данных действующего предприятия.

Ключевые слова: эконометрическая модель, объем реализации, себестоимость реализации, парная регрессия, корреляционное поле, показатель, фактор, коэффициент детерминации, индекс корреляции, коэффициент эластичности, критерий Фишера.

Постанова проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Обсяг

реалізованої продукції є одним із основних показників діяльності підприємства, оскільки саме від нього залежить величина отриманого прибутку та подальша перспектива розвитку та успішного функціонування підприємства. Для планування і аналізу діяльності підприємства зазвичай використовують економічний аналіз, проте для отримання точних та достовірних даних про майбутній події доцільно застосовувати економетричне моделювання.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Значний внесок у дослідження діяльності підприємств різних галузь за допомогою економетричного моделювання зробили такі закордонні та вітчизняні науковці, як І.А. Бланк, Н.М. Бондар, О.Ю. Вінничук, О.О. Гетьман, С.Ф. Гече, В.С. Григорків, В. Здрок, В.І. Єлейко, К.К. Креньова, К.А. Мамонов, С.Ф. Покропивний, А.М. Поддєрьогін, С.С. Слава-Продан, В.В. Турко, І.Б. Хома, К.Ф. Черкашина, В.М. Шаповал та інші.

Зокрема, вчені описують теоретико-методичні аспекти економетричного моделювання: мету та етапи економетричного аналізу, специфікацію та структуру моделі, показники, які використовуються для аналізу моделі) [1-10].

Також досліджують прикладні аспекти економетричного аналізу діяльності підприємств різних галузей економіки.

Так, К.А. Мамонов [8] досліджував вплив економетричного моделювання на індекс використання економічного потенціалу будівельних підприємств.

К.Ф. Черкашина [9] досліджувала вплив банків з іноземними інвестиціями на банківську систему України, за допомогою економетричного моделювання.

К.К. Креньова [7] проводила прогнозування прибутку підприємства шляхом побудови економетричної моделі.

Цілі статті. Розглянути питання щодо особливостей застосування економетричного аналізу діяльності підприємства для моделювання та прогнозування обсягів реалізації деревини. Навести приклад побудови економетричної моделі з використанням даних діючого підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Економетрична модель – це функція чи система функцій, що описує кореляційно-регресійний зв'язок між економічними показниками, причому залежно від причинних зв'язків між ними один чи кілька із цих показників розглядаються як залежні змінні, а інші – як незалежні.

Прогнозування майбутніх подій є досить поширеним та має широке коло застосування. Зокрема, в своїй роботі ми хочемо спрогнозувати обсяг чистого доходу від реалізації готової продукції (товарів, робіт, послуг) на 2016 рік для ДП «Любешівське лісомисливське господарство».

Для побудови економетричної моделі ми будемо використовувати парну регресію і досліджувати залежність між собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) та чистим доходом від її реалізації.

Ідентифікуємо змінні: собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) – це незалежна змінна або фактор (x , тис. грн.), чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – залежна змінна (y , тис. грн.).

Для побудови моделі використаємо статистичні дані ДП «Любешівське ЛМГ» за 2004-2015 роки (табл. 1).

Таблиця 1

Статистичні дані для побудови економетричної моделі за 2004-2015 роки по ДП «Любешівське ЛМГ»

№ п/п	Рік	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), (x , тис. грн.)	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), (y , тис. грн.)
1	2	3	4
1	2004	6401	7530
2	2005	6584	8230
3	2006	6269	7740
4	2007	7563	9003
5	2008	7921	9901
6	2009	8749	10670
7	2010	9226	11532
8	2011	9893	12065
9	2012	10854	13412
10	2013	11189	13591
11	2014	16360	19873
12	2015	20731	28002

На основі статистичних даних побудуємо кореляційне поле, відклавши по горизонтальній осі значення фактора (собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)), а по вертикальній осі – значення показника (чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)) (рис. 1).

Використовуючи графічні можливості програми електронних таблиць *Microsoft Excel*, визначимо аналітичну форму лінії, яка найточніше описує статистичні дані.

Для цього побудуємо лінії тренду: лінійну, експоненціальну, степеневу, логарифмічну, поліноміальну 2-го степеня.

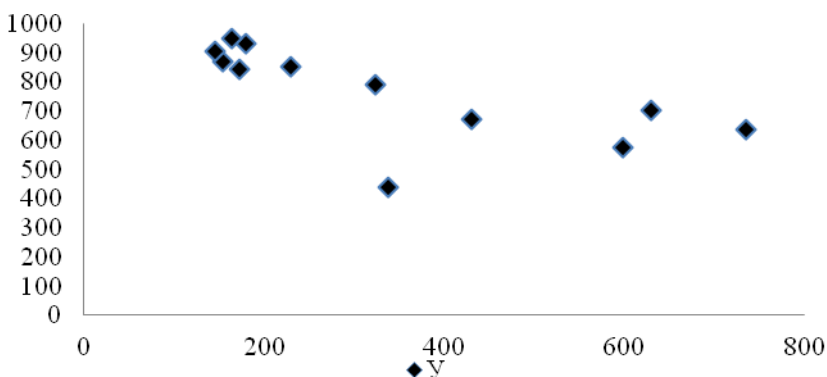

Рис. 1. Кореляційне поле

Аналітична форма залежності і значення коефіцієнта детермінації для розглянутих моделей наведено нижче.

1. Аналітична формула лінійної залежності:

$$y = 1,354x - 1\,110,285.$$

$$R^2 = 0,992.$$

2. Аналітична формула експоненціальної залежності:

$$y = 4753,9e^{9E-05x}.$$

$$R^2 = 0,975.$$

3. Аналітична формула степеневі залежності:

$$y = 0,761x^{1,053}.$$

$$R^2 = 0,995.$$

4. Аналітична формула логарифмічної залежності:

$$y = 15\,500,173\ln(x) - 129\,289,495.$$

$$R^2 = 0,939.$$

5. Аналітична формула поліноміальної залежності 2-го степеня:

$$y = 0,00002x^2 + 0,78017x + 2\,082,13008.$$

$$R^2 = 0,996.$$

На основі значення коефіцієнта детермінації (R^2) виберемо оптимальну аналітичну форму залежності. Чим ближче значення коефіцієнта детермінації наближається до одиниці, тим краще задана функція описує статистичні дані.

Аналіз показав, що оптимальна форма залежності отримана у випадку поліноміальній лінії тренду 2-го степеня, оскільки коефіцієнт детермінації набуває найбільшого значення із розглянутих варіантів залежностей ($R^2 = 0,996$).

Таким чином, модель залежності між собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) та чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) для ДП «Любешівське ЛМГ» набуває форму полінома 2-го степеня.

Підставивши задані значення фактора (x) у формулу, отримаємо розрахункові значення показника (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняння статистичних і розрахункових значень показника для побудованої економетричної моделі за 2004-2015 роки по ДП «Любешівське ЛМГ»

№ п/п	Рік	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн. (x)	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	
			Статистичні дані (y)	Розрахункові дані ($y_{x\theta}$)
1	2004	6401	7530	7972
2	2005	6584	8230	8167
3	2006	6269	7740	7833
4	2007	7563	9003	9234
5	2008	7921	9901	9635
6	2009	8749	10670	10583
7	2010	9226	11532	11142
8	2011	9893	12065	11942
9	2012	10854	13412	13128
10	2013	11189	13591	13551
11	2014	16360	19873	20702
12	2015	20731	28002	27660
	Сума	121740	151549	151549

Як показують дані табл. 2, суми статистичних і розрахункових значень показника однакові і динаміка їх співпадає. Це вже свідчить про те, що побудована економетрична модель якісна. Перевіримо побудовану модель на адекватність статистичним даним, використавши критерій Фішера. Для цього обчислимо розрахункове значення критерію Фішера за формулою:

$$F_{розр.} = \frac{R^2}{1 - R^2} \cdot \frac{n - m - 1}{m}, \quad (1)$$

де R^2 – коефіцієнт детермінації;

n – кількість періодів;

m – кількість факторів у моделі.

Розрахунки показали, що $F_{розр.} = 2755,948$.

Табличне значення критерію Фішера шукаємо за ймовірністю p і числом ступенів вільності k_1 та k_2 ($k_1 = m$, $k_2 = n - m - 1$). В нашому випадку задана ймовірність $p = 0,95$, $k_1 = 1$, $k_2 = 10$, тому $F_{табл.} = 4,96$. Оскільки $F_{розр.} > F_{табл.}$, то побудовану економетричну модель з ймовірністю $p = 0,95$ вважаємо адекватною статистичним даним і придатною для подальшого аналізу та прогнозування.

Проведемо аналіз побудованої економетричної моделі з використанням таких показників:

1. Коефіцієнт детермінації (R^2) – для характеристики ступеня варіації показника під впливом варіації фактора.

2. Індекс кореляції (R) – використовується для характеристики якості зв'язку між фактором і показником.

3. Коефіцієнт еластичності ($K_{ел.}$) – для характеристики відсоткової зміни показника при зміні фактора на 1%.

Результати аналізу економетричної моделі подано в табл. 3.

Таблиця 3

Аналітичні показники для характеристики побудованої економетричної моделі залежності між собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) та чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) для ДП «Любешівське ЛМГ»

№	Показник	Значення показника	Висновки
1	Коефіцієнт детермінації (R^2)	0,996	Оскільки $R^2 \rightarrow 1$, варіація показника сильно спричинена варіацією фактора. Зміна показника на 99,6% спричинена зміною фактора і на 0,4% зміною інших факторів.

Продовження табл. 3

2	Індекс кореляції (R)	0,998	Оскільки $R \rightarrow 1$, то спостережувані точки достатньо близько лежать до лінії регресії.
3	Коефіцієнт еластичності ($K_{ел.}$)	0,983	При збільшенні фактора на 1% показник збільшується на 0,983%.

Здійснимо прогнозування на основі побудованої економетричної моделі.

Припустимо, що у наступному періоді підприємство планує обсяг собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) $X_{прогн.} = 18760$ тис. грн.

Розрахуємо прогнозне значення показника (чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)), підставивши прогнозне значення фактора (собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)) у формулу (1):

$$Y_{прогн.} = 0,0000218805893 \times 18760 \times 18760 + 0,7801770327300 \times 6401 + 2\,082,1300855486400 = 24418 \text{ (тис. грн.)}$$

Однак ці результати носять не достовірний, а ймовірнісний характер.

Тому визначимо довірчий інтервал прогнозного значення показника, розрахувавши спочатку відхилення прогнозного значення показника за формулою:

$$\Delta Y_{прогн.} = t_{табл.} \cdot S \cdot \sqrt{1 + \frac{1}{12} + \frac{(x_{прогн.} - \bar{x})^2}{\sum(x - \bar{x})^2}}, \quad (2)$$

де $t_{табл.}$ – табличне значення t -критерію Стьюдента;

S – квадратний корінь із статистичної оцінки дисперсії;

\bar{x} – середнє значення фактора.

Розрахунки показали, що $\Delta Y_{прогн.} = 998$.

Визначимо нижню і верхню межі довірчого інтервалу прогнозного значення показника:

$$Y_{прогн.} - \Delta Y_{прогн.} = 23421 \text{ тис. грн.}$$

$$Y_{прогн.} + \Delta Y_{прогн.} = 25417 \text{ тис. грн.}$$

Висновки. Таким чином, якщо собівартість реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) планується на 2016 рік в обсязі 18760 тис. грн., то з ймовірністю $p=0,95$ чистий дохід від реалізації продукції згідно побудованої економетричної моделі потрапляє в

проміжок [23421; 25417] тис. грн.

Отже, з вище наведеного можна зробити висновок, що для отримання точних та достовірних даних про підприємства в майбутньому необхідно проводити аналіз його діяльності з використанням економетричного моделювання.

1. Вітлінський В.В. Моделювання економіки: навч. посіб. / В.В. Вітлінський. – 2-ге вид., без змін. – К.: КНЕУ, 2003. – 408 с.
2. Гече С.Ф. Економетричні підходи до обґрунтування ефективності використання основних засобів підприємств / С.Ф. Гече, С.С. Слава-Продан // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка: зб. наук. пр. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Ужгород. нац. ун-т; [редкол.: В.П. Мікловда та ін.]. – Ужгород, 2012. – Вип. 35, ч. 1. – С. 69-77.
3. Григорків В.С. Моделювання економіки. Ч. 2: навч. посіб. / В.С. Григорків. – Чернівці: Рута, 2006. – 100 с.
4. Економетрика: лаб. практикум. – Ч. 1. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. / уклад.: В.С. Григорків, О.Ю. Вінничук. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2015. – 96 с.
5. Слейко В.І. Економетричний аналіз діяльності підприємств: навч. посіб. / В.І. Слейко, Р.Д. Боднар, М.Я. Демчишин. – Т.: Навчальна книга-Богдан, 2011. – 362 с.
6. Здрок В. Економетричне дослідження системи фінансової безпеки підприємства / В. Здрок // Формування ринкової економіки в Україні: зб. наук. пр. / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка; [редкол.: С. М. Панчишин та ін.]. – Л., 2013. – Вип. 29, ч. 2. – С. 305-316.
7. Креньова К.К. Економетричне моделювання в управлінні прибутком підприємства [Електронний ресурс] / К.К. Креньова // Издательский дом образования и науки, 2015. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/14_NPE_2015/Economics/3_192889.doc.ht.
8. Мамонов К.А. Економетричне моделювання економічного потенціалу будівельних підприємств [Електронний ресурс] / К.А. Мамонов, С.В. Безбородов // Вісник економіки транспорту і промисловості. – №28. – 2009. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/ekonomichne-design-of-economic-potential-of-build-enterprises>.
9. Черкашина К.Ф. Економетричне моделювання впливу діяльності банків з іноземним капіталом на ефективність функціонування банківської системи України [Електронний ресурс] / К.Ф. Черкашина, Д.І. Продан // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – №3. – 2015. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3870>.
10. Хома І.Б. Економіко-математичні методи аналізу діяльності підприємств: навч.-метод. посіб. / І.Б. Хома, В.В. Турко. – Львів: видавництво національного університету «Львівська політехніка», 2008. – 328 с.

УДК 651.01

Осадча Т.С.

Житомирський державний технологічний університет

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА РОЗВИТОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

У статті визначені зміст та прояви глобалізації. Охарактеризовано вплив глобалізації на розповсюдження принципів раціоналізації, стандартизації та уніфікації при формуванні сучасної цивілізації. З'ясовано, що ці принципи, в першу чергу, стосуються організації та врегулювання відносин власності, які є ключовими при вирішенні проблеми розподілу ресурсів, яка створює найбільшу кількість ризиків для діяльності головних учасників глобальних відносин, якими є ТНК. Розкрито існуючі підходи в дослідженнях впливу процесів глобалізації на розвиток бухгалтерського обліку. Визначені ключові проблеми, які існують на рівні національної системи бухгалтерського обліку, зокрема, що стосується врегулювання відносин власності під впливом вимог глобальних трансформацій. Охарактеризовані ключові питання методології бухгалтерського обліку, які вимагають стандартизації та уніфікації в доповнення вже існуючим пропозиціям щодо розвитку бухгалтерського обліку. В першу чергу, це стосується реалізації принципу превалювання сутності над формою при визнанні об'єктів бухгалтерського обліку зокрема, що стосується умови контролю як одного з головних критеріїв визнання об'єктів бухгалтерського обліку та концептуального підходу до визнання доходу. Запропоновано переглянути на основі теорії ренти, яка враховує зазначені вище особливості, сутність фактів господарського життя, облік яких є одним з головних завдань бухгалтерського обліку.

Ключові слова: глобалізація, бухгалтерський облік, принцип превалювання сутності над формою.

Osadchaya T.

GLOBALIZATION AND DEVELOPMENT OF ACCOUNTING

In this article are defined the meaning and manifestation of globalization. It is characterized the influence of globalization on spreading the principles of rationalization, standardization and unification during the formation of modern civilization.

It is found that these principles primarily concerns the organization and regulation of property relations, that are key in solving the problems of resource allocation, that creates the greatest number of risks for major participants' activity of global relations, which are TNK.

It is revealed the existing approaches in research of the influence of globalization processes on the development of accounting.

It is defined the key problems that exist at the level of national accounting

Осадча Т.С.

system, in particular as for the settlement of property relations influenced by the requirements of global transformation.

It is characterized the key issues of accounting methodology which require standardization and unification in addition to existing proposals of the development of accounting.

First of all, it concerns the realization of the principle of prevalence of substance over form in the recognition of objects including accounting, that relates the condition of control as one of the main criteria of recognition of accounting objects and conceptual approach to the recognition of revenue.

It is offered to review on the theory of rent basis, which takes into account the above features, the nature of the facts of economic life, the record of which is one the main tasks of accounting.

Keywords: globalization, accounting principle of substance over form.

Осадчая Т.С

ГЛОБАЛИЗАЦИЯ И РАЗВИТИЕ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА

В статье определены содержание и проявления глобализации. Охарактеризованы влияние глобализации на распространение принципов рационализации, стандартизации и унификации при формировании современной цивилизации. Выяснено, что эти принципы, в первую очередь, касается организации и регулирования отношений собственности, которые являются ключевыми при решении проблемы распределения ресурсов, которая создает наибольшее количество рисков для деятельности главных участников глобальных отношений, которыми являются ТНК. Раскрыто существующие подходы в исследованиях влияния процессов глобализации на развитие бухгалтерского учета. Определены ключевые проблемы, которые существуют на уровне национальной системы бухгалтерского учета, в частности, что касается урегулирования отношений собственности под влиянием требований глобальных трансформаций. Охарактеризованы ключевые вопросы методологии бухгалтерского учета, требуют стандартизации и унификации в дополнение уже существующим предложениям по развитию бухгалтерского учета. В первую очередь, это касается реализации принципа превалирования сущности над формой при признании объектов бухгалтерского учета в частности, что касается условия контроля как одного из главных критериев признания объектов бухгалтерского учета и концептуального подхода к признанию дохода. Предложено пересмотреть на основе теории ренты, которая учитывает указанные выше особенности, сущность фактов хозяйственной жизни, учет которых одной из главных задач бухгалтерского учета.

Ключевые слова: глобализация, бухгалтерский учет, принцип превалирования сущности над формой.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Розвиток економічних відносин вже тривалий час знаходиться під впливом глобалізаційних процесів, які охопили майже всі сфери людського

життя. Зростають масштаби міжнародної торгівлі, обсяги валових приватних потоків капіталу, обсяги валових прямих іноземних інвестицій, збільшується питома вага прямих іноземних інвестицій у валовому утворенні постійного капіталу, їх нагромадження у ВВП. Постійно зростає частка доданої вартості, яка створюється іноземними філіями, у ВВП, частка зайнятих на іноземних філіях у сукупній зайнятості. На цій основі активізується економічна діяльність багатонаціональних фірм. Відбувається розвиток та використання інформаційно-комп'ютерних технологій та їх інтернаціоналізація.

Аналізуючи ці та інші загальносвітові економічні процеси на рівні експертних організацій оцінюються ступінь інтеграції певної країни у глобальну економіку, індекс транснаціоналізації індекс готовності до функціонування у глобальних мережах та інші індикатори економічної глобалізації. Однак, недостатньо дослідженими залишаються наслідки впливу цих тенденцій на процеси в середині підприємства, в його системі, на рівні функціональних ланок, систем та підсистеми управління, зокрема, на рівні бухгалтерського обліку.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблемам глобалізаційних процесів присвячені дослідження Дж. Бартона, А.С. Гальчинського, Дж. Гелбрейта, В. Іноземцева, Д. Медоуза, А. Тойнбі, Е. Тоффлера, Дж. Стігліца, А.К. Суботіна, Дж. Форрестера, Т. Фрідмана, Ф. Фукуями, О. Шпенглера, Ю.В. Яковця та інших. Окремі аспекти впливу проявів глобалізації на бухгалтерський облік викладені в дослідженнях С.Ф. Голова, І.В. Замули, Г.Г. Кірейцева, С.Ф. Легенчука, Д. Панкова, О.М. Петрука. Водночас, в більшій мірі вони стосуються проблем гармонізації та перспектив подальшого розвитку. та його об'єкти, зокрема, відмітити, які нові процеси і відносини потребують бухгалтерського відображення.

Цілі статті. Визначити зміст та прояви глобалізації. Охарактеризувати вплив глобалізації на розповсюдження принципів раціоналізації, стандартизації та уніфікації при формуванні сучасної цивілізації. Розкрити існуючі підходи в дослідженнях впливу процесів глобалізації на розвиток бухгалтерського обліку. Визначити ключові проблеми, які існують на рівні національної системи бухгалтерського обліку, зокрема, що

стосується врегулювання відносин власності під впливом вимог глобальних трансформацій. Запропонувати переглянути на основі теорії ренти, яка враховує зазначені вище особливості, сутність фактів господарського життя, облік яких є одним з головних завдань бухгалтерського обліку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Пахомов Ю.М. та Ю.В. Павленко вказують на те, що “глобалізація в її сучасному варіанті визріла на фундаменті, сформований індустріалізацією, пов’язуючи його з моментом закінчення Холодної війни, коли відбулися зміни в країнах Східної Європи та розпад СРСР” [6, с. 107], дослідники звертають увагу на визнання універсальності характеру основних західних цінностей. В першу чергу, це стосується раціоналізму та утилітаризму, які разом виступили фундаментом західної економічної системи.

В індійській геометрії не було раціонального “доведення” – це також витвір еллінського духу, так само як і механіка та фізика. Індійське природознавство, де емпіричні спостереження досягли небачено високого рівня, ще не знало ні раціонального експерименту (перші спроби його з’явилися в античності, а в цілому це здобуток Ренесансу), ні сучасних лабораторій, внаслідок чого в індійській медицині, високорозвиненій з емпіричного і технічного погляду, відсутня біологічна і, насамперед, біохімічна основа. Жодна культура, крім західної, не знає раціональної хімії.

Та в жодному зі вчень про державу, що склалися в країнах Азії, немає ні систематики, що дорівнювала б арістотелівській, ані раціональних понять взагалі. Незважаючи на все те, що було зроблено в галузі права в Індії (школа Міманса), незважаючи на обширні кодифікації, створені головним чином у Передній Азії, і на збірники звичаєвого права, що з’явилися в Індії та деяких інших країнах, тут ніде нема того, що зветься раціональною теорією права, немає строгих юридичних схем і логічних форм, типових для римського права і для всієї правової науки Заходу, яка виникла на його основі. Феномен типу канонічного права також відомий лише на Заході.

Однак раціональна і систематична наукова діяльність як професія, освічені фахівці у тому специфічному сучасному розумінні, яке передбачає їх провідне становище в культурі, відомі

лише на Заході. Мова йде насамперед про спеціалістів-чиновників як опору сучасної держави і сучасної західної економіки. В інших культурах спостерігаються лише початкові форми цього явища, але ніде воно не набуло такого конструктивного значення для соціального порядку, як на Заході.

“Не одна традиційних культур – ні японська, ні китайську а, ні корейська, ні будь-яка із авторитарних католических культур попередньої Європи – не мала здатності відтворити сучасний капіталістичний економічний порядок [4, с. 567]. Причиною цього, на думку Ф. Фокуями, є те, що ці традиційні культури в своїх основних аспектах ворожі економічній сучасності.

Тільки коли остання була привнесена ззовні, як наслідок контакту Японії і Китаю із Заходом, в них почався капіталістичний розвиток [4, с. 568]. Конфронтація з технологічною і соціальною могутністю Заходу змусила ці суспільства розлучитися з багатьма ключовими елементами своїх традиційних культур. Китаю прийшлося відмовитися від “політичного конфуціанства”, від всієї імперської системи з її класом “благородних людей”, Японія і Корея змушені були відкинути традиційні “сословні перегородки”, а Японії прийшлося перенаправити свою “самурайську” етику в більш мирне русло. [4, с. 568].

Жодне з азійських суспільств, в яких протягом останніх п’яти поколінь спостерігався економічний розвиток, не змогло б добитися цього, не вбудовуючи у власну культурну систему важливі елементи економічного лібералізму, включаючи права власності, контракт і комерційне право, а також всю сукупність західних уявлень про раціональність, науку, новаторство, абстрактне мислення [4, с. 568].

Таким чином, глобалізація це процес створення нової цивілізації. Однак, він має свої особливості, на які вказує німецький філософ О. Шпенглер, розглядаючи цивілізацію не як злет, а як омертвіння відповідної історичної культури.

Головні ознаки цивілізації, за О. Шпенглером: високий рівень розвитку науки і техніки; нагромадження людей у великих містах; деградація мистецтва, поширення ерзац-культури; перетворення народів із етнічних спільнот на безлику, пересічну масу людей; моральний та духовний занепад суспільства; стирання індивідуальних особливостей людини [2, с. 376]. На цій основі він

робить висновок, що цивілізація – період не розквіту, а навпаки, омертвіння локальної культури... Це перетворення можна охарактеризувати як перехід від становлення до окостеніння, від “душі” до “інтелекту”.

Подібної думки дотримується В.В. Ільїн, який розглядає процес становлення цивілізації як процес деформації внутрішньої форми культури. Це період, коли встановлюються джерела творчості. З приходом цивілізації і вербальна (усна), і образотворча мистецька творча діяльність вироджується в спорт.

Синхронно з цим у сфері етики та філософії на зміну продукуванню символів, які відіграють щодо культури визначальну роль і утворюють її ядро, приходять “холодне”, рефлексивно-критичне осягнення цих символів та їх регулятивне застосування [2, с. 378].

Важливо відмітити, що, в першу чергу, раціоналізація, стандартизація, уніфікація стосується організації та врегулювання відносин власності, які є ключовими при вирішенні проблеми розподілу ресурсів, яка створює найбільшу кількість ризиків для діяльності головних учасників глобальних відносин, якими є ТНК.

Проблема полягає у відмінностях в рівні розвитку відносин власності в тій чи іншій економічній системі, зумовлені як об’єктивними чинниками історичного розвитку так і фактором реалізації положень теорії прав власності при організації та регламентації господарських відносин. Наприклад, в Україні на рівні методології бухгалтерського обліку тривалий час залишався діяти критерій визнання об’єктів, який вимагав наявності права власності на нього.

Крім того, напрацьована система угод і договірних відносин, яка використовувала в якості економічної основи для організації бухгалтерського обліку не може бути застосована по відношенню до таких об’єктів як інтелектуальний капітал, соціальний капітал та інші види капіталу, що носять нематеріальний характер і відіграють вирішальну роль в забезпечення ефективності діяльності в умовах глобальної конкуренції. Зокрема, це стосується концептуального підходу до визнання та розподілу доходів від їх використання в процесі ведення господарської діяльності.

Висновки. Набір елементів права власності, якими володіє суб’єкт, визначає цінність активів. Процес визначення елементів права

власності називається специфікацією прав власності. Коуз Р. так пояснював це явище: “Якщо права на здійснення певних дій можуть бути придбані чи продані, їх врешті-решт набувають ті, хто вище цінує надані ними можливості. У цьому процесі права будуть придбані, розділені і скомбіновані так, аби діяльність, що забезпечується ними, приносила дохід, який має найвищу ринкову цінність” [3, с. 78]. Отже, основна задача теорії прав власності, як вона сформульована самими західними економістами, полягає в аналізі взаємодії між економічними і правовими системами.

На рівні методології бухгалтерського обліку вона проявляється в необхідності стандартизації та уніфікації реалізації принципу превалювання сутності над формою, зокрема, що стосується умови контролю як одного з головних критеріїв визнання об'єктів бухгалтерського обліку. При цьому предмет бухгалтерського обліку має розглядатися в трактуванні Е.С. Хендріксона та М.Ф. Ван Бреди, які розуміли його крізь призму взаємозв'язку із цивільним правом, а саме як контроль прав і зобов'язань осіб, які беруть участь в господарському процесі. На цій основі дослідники роблять висновок, що прибуток – не отримані кошти, а право на їх отримання. Ця ідея має лягти в основу зміни концептуального підходу до визнання доходу, а також перегляду на основі теорії ренти, яка враховує зазначені вище особливості, сутність фактів господарського життя, облік яких є одним з головних завдань бухгалтерського обліку.

Лише така трансформація бухгалтерського обліку здатна вирішити практичну проблему відокремлення власника і управлінця, яка отримала надзвичайну актуальність під впливом процесів глобалізації.

1. Гальчинський А.С. Криза і цикли світового розвитку. – К.: “АДЕФ-Україна”. – 2009. – 392 с.
2. Ільїн В.В. Фінансова цивілізація. – К. Книга, 2007. – 528 с.
3. Коуз Р. Фирма, рынок и право / Р. Коуз ; пер. с англ. Б. Пинскера. – М. : “Дело ЛТД” при участии изд-ва “Catallaxy”. – 1993. – 192 с.
4. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию: Пер. с англ. / Ф. Фукуяма. – М.: ООО «Издательство АСТ»: ЗАО НПП «Ермак», 2004. – 730 с.
5. Чуб О.О. Банківська діяльність у контексті інтеграції та глобалізації // Фінанси України № 1, – 2008. – С. 138-146
6. Шевчик Б.М. Сучасні економічні теорії глобальних систем: Навч. Посібник. за наук. редакцією д.е.н., проф. Башнянина Г.І. – Львів.: “Новий Світ-2000”, 2011. – 352 с.

УДК 658.1

Первій І.В.

Житомирський державний технологічний університет

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТУВАННЯ ІТ-КОМПАНІЙ В ОФШОРНИЙ АУТСОРСИНГ

У публікації підлягають розгляду питання передумов виникнення та особливостей здійснення офшорного аутсорсингу ІТ-компаніями на сучасному етапі. Наводяться пропозиції з удосконалення аналітичного забезпечення інвестування ІТ-компаній в офшорний аутсорсинг. Розроблено показник віддачі від інвестицій в офшорний аутсорсинг та обґрунтовано його змістовне наповнення.

Ключові слова: аналітичне забезпечення діяльності ІТ-компаній, інвестиції в офшорний аутсорсинг, показник віддачі від інвестицій в офшорний аутсорсинг.

Perviy I.

ANALYTICAL SUPPORT OF INVESTMENT OF IT-COMPANIES IN OFFSHORE OUTSOURCING

To ensure the effective implementation of offshore outsourcing there is a need to develop necessary analytical support for IT-companies investments in the offshore outsourcing in consideration with the specific of this process.

The main objective of the paper is the development of rate of return on investment in offshore outsourcing for decision support information creation on the use of offshore outsourcing services of IT-companies.

Lack of developers, expanding of development resources, saving money and acceleration of development should taking into account for the development of information support for the decision to transfer software development, its individual parts or individual stages of development outside the company through outsourcing.

The general model decision on the need for offshore outsourcing software development should be based on the fact that the benefits of transferring software development, its individual parts or certain stages of development exceed the total outsourcing costs and risk exposures resulting from this decision.

To calculate the rate of return on investment from offshore outsourcing software must be installed, which should include filling performance of revenues and expenses from investments in offshore outsourcing.

The following costs for offshore outsourcing in software have been allocated (labor costs of outsourcer's personnel, involved in the software development process; communication costs; the costs of IT-infrastructure and development tools; the costs of improving the efficiency of business analysis in terms of offshore outsourcing; hidden costs of offshore outsourcing).

Первій І.В.

Using the index of return on investment in offshore outsourcing practice of IT-companies can:

– to determine the effect of the main advantages that allows a use of offshore outsourcing software (cost savings, time, quality improvement, etc.) on the efficiency of IT-companies;

– to identify factors that influence the formation of an effective strategy for offshore outsourcing software;

to generate information providing value-oriented management of IT-companies through the use of third party personnel competencies.

Keywords: analytical support of IT-companies, investments in offshore outsourcing, the rate of return on investment in offshore outsourcing.

Первий И.В.

АНАЛИТИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ИНВЕСТИРОВАНИЯ ИТ-КОМПАНИЙ В ОФФШОРНЫХ АУТСОРСИНГ

В публикации подлежат рассмотрению предпосылки возникновения и особенностей осуществления оффшорного аутсорсинга ИТ-компаниями на современном этапе. Приводятся предложения по совершенствованию аналитического обеспечения инвестирования ИТ-компаний в оффшорный аутсорсинг. Разработан показатель отдачи от инвестиций в оффшорный аутсорсинг и обосновано его содержательное наполнение.

Ключевые слова: аналитическое обеспечение деятельности ИТ-компаний, инвестиции в оффшорный аутсорсинг, показатель отдачи от инвестиций в оффшорный аутсорсинг.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. З ускладненням ринкового середовища на початку ХХІ століття, що характеризується посиленням впливу економічних, організаційних та технологічних факторів, значно зростають вимоги до продуктивності та ефективності діяльності ІТ-підприємств. З метою забезпечення власної конкурентоспроможності менеджери ІТ-компаній намагаються використовувати різноманітні стратегії, включаючи автоматизацію, стандартизацію та реінжиніринг бізнес-процесів. Особливо явно дана тенденція стала проявлятися після “Dot-Com” кризи (2000 р.), коли значна кількість американських ІТ-компаній, які використовували в основі своєї бізнес-моделі Інтернет, зазнали краху. Після цих подій менеджмент ІТ-компаній почав реалізовувати більш консервативну інвестиційну політику та більш обережно фінансувати інтернет-стартапи тощо.

Одним із засобів реалізації стратегій ІТ-компаній є використання офшорного аутсорсингу програмного забезпечення (software outsourcing), що є повною або частковою передачею робіт з підтримки та обслуговування інформаційних систем підприємства та не пов'язаний напряму із процесом їх розробки. Для забезпечення його ефективної реалізації необхідною є розробка аналітичного забезпечення інвестування ІТ-компаній в офшорний аутсорсинг з урахуванням специфіки даного процесу.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питанням економічного аналізу процесу створення комп'ютерних програм присвячені праці Д.Дж. Андерсона, Б. Боема, Р. Брейс, К. Ебста, Д. Ебуді, Д. Жіволі, А. Каушіка, Б. Лева, Р.В. Макгі, Й. Макіо, Дж. Морріса, Д. Паул, В. Руетцхейма, І. Соммервілла, Р. Хоура, В.С. Шелест та ін. Проте, на сьогодні відсутні рекомендації щодо удосконалення аналітичного забезпечення інвестування ІТ-компаній в офшорний аутсорсинг, які б враховували особливості створення комп'ютерних програм на сучасному етапі розвитку програмної інженерії.

Цілі статті. Основною ціллю статті є розробка показника віддачі від інвестицій в офшорний аутсорсинг для формування інформаційної підтримки прийняття рішень щодо застосування ІТ-компаніями послуг офшорного аутсорсингу.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Офшорний аутсорсинг програмного забезпечення виник у 1980-х роках, разом із розвитком світового ринку програмного забезпечення та є прикладом прояву світової тенденції глобалізації економічного середовища. Конкуренція між ІТ-підприємствами, що були учасниками даного ринку, стала причиною пошуку шляхів зменшення собівартості розробки програмного забезпечення за рахунок передачі частини видів робіт в країни із дешевою робочою силою. Окрім цього, застосування офшорного аутсорсингу програмного забезпечення дозволяє скоротити цикли та загальний бюджет розробки, підвищити гнучкість процесу розробки та рівень концентрації проектів компанії, збільшити частку висококваліфікованих працівників, які залучені в процес створення комп'ютерних програм на підприємстві. Таким чином, основою програмного аутсорсингу є те, що сторонні фахівці в ІТ-сфері

можуть забезпечити виконання послуг із витратами, меншими ніж в країні, де розміщена компанія-замовник таких послуг.

На сьогодні значна кількість компаній ІТ-сфери або надає послуги з аутсорсингу розробки комп'ютерних програм, або навпаки, вдається до аутсорсингу, передаючи весь процес розробки чи його окремі елементи стороннім компаніям. Причиною цього є статистичні дані, які свідчать, що офшорний аутсорсинг скорочує витрати на 50 %, знижує кількість дефектів розробки на 25 %, і скорочує час на завершення розробки комп'ютерної програми на 40 % [6]. На думку К. Вігерса та Дж. Бітті підприємство може доручити розробку комп'ютерних програм іншій компанії через: відсутність розробників; для розширення ресурсів розробки; для економії грошей; для прискорення розробки [1, с. 489].

Відповідно, врахування вищенаведених факторів має бути покладено в основу розробки інформаційного забезпечення прийняття рішення щодо передачі розробки програмного продукту, його окремої частини або окремої стадії розробки сторонній компанії на основі аутсорсингу.

Процес прийняття рішення стосовно передачі розробки комп'ютерної програми сторонній компанії і порядок проведення відбору підрядника, тобто які економічні показники слід враховувати при здійсненні такого вибору, відіграє важливу роль з позиції бізнес-аналізу ІТ-проектів. Це обґрунтовується тим, що при передачі на аутсорсинг окремих етапів розробки комп'ютерної програми виникає значна кількість проблем в роботі бізнес-аналітика, основною із яких є необхідність перепроектування системи бізнес-аналізу підприємства на роботу із персоналом (програмісти, тестувальники, дизайнери тощо), який фізично перебуває поза межами підприємства та між яким і бізнес-аналітиком може виникати ціла низка комунікаційних бар'єрів (географічних, культурних, мовних, термінологічних, рівня професійної підготовки тощо) та погіршення внутрішньосистемної взаємодії під час поточної роботи (швидкість реагування на вимоги, проблеми онлайн-зв'язку тощо).

На думку Д. Паул аутсорсингова бізнес-модель безсумнівно є каталізатором для розвитку функцій бізнес-аналізу, оскільки все більше і більше компаній усвідомлюють важливість вийти на нові цільові ринки в процесі розробки і впровадження ІТ-систем [3, с. 3]. Відповідно, широкий розвиток офшорного аутсорсингу в останні

року створює передумови для удосконалення організаційно-методичних аспектів бізнес-аналізу як одного із напрямів аналітичної роботи на підприємстві.

В той же час, існує значна кількість ризиків, які впливають на ефективність застосування аутсорсингу програмного забезпечення, що характеризується як неможливістю зекономити на витратах, так і взагалі неспроможністю завершити проект з його розробки. Зокрема, на думку К. Вігерса та Дж. Бітті хоча і вважається, що офшорний аутсорсингу дозволяє знизити витрати за рахунок використання більш дешевої робочої сили, насправді в багатьох офшорних проектах витрати є більшими [1, с. 490]. Як зазначають Ж. Макіо та С. Бетс, в середньому близько 40% офшорінгових проектів не приносить очікуваних вигод [7, с. 24], відповідно, даний вид стратегії ІТ-компаній характеризується існуванням значних ризиків. Це зумовлюється тим, що прийняття рішення щодо використання послуг з аутсорсингу, яке передбачає передачу певних функцій та обов'язків працівників (розробників, тестувальників тощо) сторонньому підприємству, здійснює значний вплив на організацію роботи ІТ-компанії, трансформуючи його бізнес-процеси, а не є одним із інструментів економії витрат.

Базові принципи зниження ризиків аутсорсингової діяльності для суб'єктів ринку, що були розроблені Технічним комітетом Міжнародної асоціації комісій по цінних паперів (IOSCO) (2009 р.), також можна застосовувати і для офшорного аутсорсингу. В той же час, на нашу думку, дані принципи мають бути доповнені положеннями, що пов'язані із процесом здійснення бізнес-аналізу та його трансформацією в умовах офшорного аутсорсингу.

Загальна модель прийняття рішення щодо необхідності застосування офшорного аутсорсингу при розробці програмного забезпечення має базуватись на тому, що вигоди від передачі розробки програмного продукту, його окремої частини або окремої стадії розробки мають перевищувати сукупні аутсорсингові витрати та вплив ризиків, що виникатимуть в результаті прийняття даного рішення. В більшості випадків таке перевищення досягається шляхом трансформації постійних витрат на змінні витрати, які можуть бути збільшені або зменшені з метою загальною мінімізації витрат, що здійснюються при реалізації офшорного аутсорсингу програмного забезпечення.

На нашу думку для ілюстрації доцільності звернення до офшорного аутсорсингу слід використовувати показник віддачі від інвестицій (ROI), який має бути модифікований відповідним чином для забезпечення відображення його рівня доходності або збитковості, про що також відмічають зарубіжні вчені (А. Каушік [6], Й. Макіо [7, с. 26], Р. Хоур [4]). Зокрема, на думку Р. Брейс розуміння показника віддачі від інвестицій стає ще більш важливим з розвитком аутсорсингових стратегій американських компаній, оскільки на сьогодні формується тенденція щодо використання підприємствами цілого ряду вузькоспеціалізованих аутсорсингових послуг, а не одного великого аутсорсингового партнера для всіх своїх ІТ-послуг [2]. Тому з метою обрання найбільш ефективного аутсорсингового партнера слід сформувані інформаційне забезпечення для здійснення такого вибору.

Оскільки показник ROI вимірюється у відсотках, то його можна порівняти із іншими аналогічними показниками, одержаними від здійснення вкладень в інші інвестиційні ІТ-проекти. Зокрема, порівнявши значення показника віддачі від інвестицій від офшорного аутсорсингу із аналогічним показником, який одержується від створення комп'ютерної програми або її елементів власними силами, або із іншими аутсорсинговими ІТ-проектами, може бути прийняте рішення щодо необхідності застосування офшорного аутсорсингу програмного забезпечення.

Для розрахунку показника віддачі від інвестицій від офшорного аутсорсингу програмного забезпечення слід встановити, яке наповнення мають містити показники доходів та витрат від інвестицій в офшорний аутсорсинг. Стосовно доходів, що можуть бути одержані від інвестування в офшорний аутсорсинг, для наповнення даного показника більшість вчених пропонує використовувати чистий операційний прибуток або валовий прибуток. Ці показники також використовуються при визначенні доходів від створення комп'ютерної програми власними силами.

Стосовно витрат інвестування в офшорний аутсорсинг, то незважаючи на можливість їх досить безпроблемної кількісної оцінки у порівнянні із іншими перевагами аутсорсингу (зменшення ризиків, вивільнення персоналу тощо), на сьогодні серед дослідників відсутня єдність в поглядах щодо змістовного наповнення даного показника. Так, на думку Й. Макіо до витрат

інвестування слід відносити офшорингові витрати на установку програмного забезпечення, використововуваного при розробці, та витрати безпосередньо понесені на операції з розробки [7, с. 25-26]. Р. Хоур до таких витрат відносить всі витрати на розробку, окрім витрат на офісні приміщення, технології та комунікації [4].

Подібна ситуація також характерна для оціночних моделей, які використовуються для розрахунку віддачі від офшорного аутсорсингу ІТ-компаніями, що спеціалізуються на наданні аутсорсингових послуг (табл. 1).

Таблиця 1

Відмінність в підходах до виділення витрат на інвестиції в офшорний аутсорсинг програмного забезпечення (узагальнено на основі [5; 8; 9])

<i>Назва компанії</i>	<i>Країна офшорингу</i>	<i>Види витрат</i>
“Cross Workers”	Єгипет	Початкові витрати на розробку стратегії, підбір кадрів; на відрядження; на закордонні відвідування команди розробників; проектні витрати; на оплату праці розробників; оціночні витрати та витрати на поліпшення.
“Omnispan”	Індія	На визначення потреб; на обґрунтування рішення; на проектування рішення; на розробку рішення; на розгортання рішення.
“Infynita”	Австралія, Сінгапур	На оплату праці; операційні витрати; інфраструктурні витрати; інші витрати.

Існування відмінних підходів серед дослідників та в практичній діяльності ІТ-компаній щодо виділення витрат на інвестиції в офшорний аутсорсинг програмного забезпечення свідчить про відсутність єдиної моделі для розрахунку показника віддачі від офшорного інвестування. Вищенаведене зумовлює необхідність розробки показника віддачі від інвестицій в офшорний аутсорсинг на основі врахування особливостей його здійснення, які визначають види витрат, що здійснюються в процесі його реалізації (табл. 2).

Виділені в табл. 2 витрати здійснюються підприємством в процесі реалізації офшорного аутсорсингу. Більшість дослідників наголошують на необхідності включення до їх складу різних видів прямих витрат, майже зовсім не приділяючи увагу непрямим витратам, які можуть значно впливати на показник віддачі від

інвестицій в офшорний аутсорсинг. Як відмічає Р. Брейс, хоча в окремих випадках їх досить важко виміряти, однак ці витрати в кінцевому випадку визначають успіх офшорного аутсорсингу [2]. На нашу думку, до складу таких непрямих витрат слід включати витрати на підвищення ефективності бізнес-аналізу в умовах офшорного аутсорсингу та приховані витрати офшорного аутсорсингу.

Таблиця 2

Витрати на офшорний аутсорсинг програмного забезпечення

<i>Види витрат</i>	<i>Характеристика витрат</i>
<i>Прямі витрати</i>	
Витрати на оплату праці персоналу аутсорсера, задіяного під час розробки	Витрати на оплату праці проєктувальників, системних архітекторів, програмістів, тестувальників, дизайнерів, контракт-менеджерів, менеджерів ІТ-послуг, команди технічної підтримки тощо.
Комунікаційні витрати	Витрати на одержання послуг зв'язку (передача голосу, пропускна здатність) за допомогою сучасних засобів зв'язку (мобільний зв'язок, Інтернет зв'язок, Skype тощо).
Витрати на ІТ-інфраструктуру та інструменти розробки	Витрати на використання програмного (ліцензії, технічне обслуговування) та технічного забезпечення (комп'ютерна техніка, сервісні платформи), інфраструктурного технічного забезпечення (сервери, роутери, світчі) тощо.
<i>Непрямі витрати</i>	
Витрати на підвищення ефективності бізнес-аналізу в умовах офшорного аутсорсингу	Витрати на підвищення ефективності взаємодії між бізнес-аналітиками та іншими учасниками аутсорсингового ІТ-проєкту.
Приховані витрати офшорного аутсорсингу	Витрати на оплату праці персоналу компанії, що є замовником офшорного аутсорсингу, задіяного під час розробки.
	Витрати на оплату праці персоналу компанії, що забезпечує перехід до моделі офшорного аутсорсингу.
	Витрати на передачу знань, підготовку та перепідготовку персоналу аутсорсера та забезпечення ефективної взаємодії з ним.

Необхідність здійснення витрат на підвищення ефективності бізнес-аналізу в умовах офшорного аутсорсингу зумовлюється ускладненням роботи бізнес-аналітика при реалізації ІТ-проєктів розподіленою командою, що фізично розміщена в двох чи декількох місцях. В основному це зумовлено порушенням

комунікаційних зв'язків між бізнес-аналітиком та іншими учасниками ІТ-проекту, призводить до погіршення його основних параметрів – понесених витрат, витраченого часу та якості створеної комп'ютерної програми.

Оскільки успіх офшорного аутсорсингу програмного забезпечення значною мірою залежить від якості і чіткості вимог, сформульованих бізнес-аналітиком [1, с. 490], то ІТ-компанія здійснює наступні додаткові витрати на підвищення ефективності бізнес-аналізу:

- витрати на підвищення ефективності взаємодії між розробниками, бізнес-аналітиками та користувачами в процесі розробки комп'ютерної програми;

- витрати на додаткову формалізацію вимог бізнес-аналітика, що передаються розробникам підприємства-аутсорсера;

- витрати на моніторинг і коригування процесу розробки комп'ютерної програми;

- витрати на зміну робочого графіку бізнес-аналітика (робота в нічний час) через відмінності в часових поясах;

- витрати за спілкування бізнес-аналітиків іноземною мовою тощо.

Окрім цього, на думку А. Каушіка [6], при переході до офшорного аутсорсингу програмного забезпечення від інсорсингу виникають витрати, які пов'язані із самим процесом переходу, і які повинні обов'язково враховувати при розрахунку показника віддачі від аутсорсингу. Зокрема, до таких витрат відносяться:

- витрати на оплату персоналу, що залишився задіяним в ІТ-проекті (наприклад, бізнес-аналітик), хоча переважна частка робіт була передана аутсорсеру;

- витрати на оплату праці персоналу ІТ-компанії, що забезпечує перехід до моделі офшорного аутсорсингу та налаштування її ефективної реалізації (наприклад, менеджер ІТ-проекту);

- витрати на передачу знань, підготовку та перепідготовку персоналу аутсорсера та забезпечення ефективної взаємодії з ним.

Виходячи із вищенаведеного показник віддачі від інвестицій в офшорний аутсорсинг (ROO), слід розраховувати наступним чином:

$$ROO = \frac{ДІ - ВОП - КВ - ВІ - ВПЕБА - ПВ}{ВОП + КВ + ВІ + ВПЕБА + ПВ} * 100\%$$

ROO – показник віддачі від інвестицій в офшорний аутсорсинг;

ДІ – доходи від інвестицій в офшорний аутсорсинг;

ВОП – витрати на оплату праці персоналу аутсорсера, задіяного під час розробки;

КВ – комунікаційні витрати;

ВІ – витрати на ІТ-інфраструктуру та інструменти розробки;

ВПЕБА – витрати на підвищення ефективності бізнес-аналізу в умовах офшорного аутсорсингу;

ПВ – приховані витрати офшорного аутсорсингу.

При розрахунку показника ROO для випадків, коли аутсорсинговій компанії передається процес розробки, в якості доходів від інвестицій в офшорний аутсорсинг можна використовувати показник чистого операційного прибутку або валового прибутку. У випадку передачі на аутсорсинг процесу тестування комп'ютерної програми, як одного із етапів процесу його створення, в якості доходів від інвестицій в офшорний аутсорсинг можуть використовуватись показники, що притаманні саме цій стадії процесу створення. Зокрема, може бути застосований показник економії витрат, що одержується в результаті виявлення тестувальником дефектів процесу розробки комп'ютерної програми.

Висновки. В цілому використання запропонованого показника віддачі від інвестицій в офшорний аутсорсинг в практичній діяльності ІТ-компаній дозволяє:

– визначити вплив основних переваг, які дозволяє одержати використання офшорного аутсорсингу програмного забезпечення (економія витрат, часу, підвищення якості тощо), на ефективність функціонування ІТ-компанії;

– виявити фактори, які впливають на формування ефективної стратегії офшорного аутсорсингу програмного забезпечення;

– сформувати інформаційне забезпечення ціннісно-орієнтованого управління ІТ-компанії за рахунок використання компетенцій персоналу сторонніх компаній.

1. Вигерс К. Разработка требований к программному обеспечению. 3-е изд., дополненное / Вигерс Карл, Битти Джой / Пер. с англ. – М. : Издательство «Русская редакция» ; СПб. : БХВ-Петербург, 2014. – 736 с.
2. Brace R. Measuring the ROI of outsourcing / Rebecca Brace // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://raconteur.net/business/measuring-the-roi-of-outsourcing>
3. Business Analysis. Second Edition / Edited by Debra Paul, Donald Yeates and James Cadle. – Chennai: BCS The Chartered Institute for IT, 2010. – 273 p.
4. Hore R. How to measure ROI for Outsourcing? / Rod Hore // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.hhmc.com.au/2015/03/how-to-measure-roi-for-outsourcing/>
5. IT-Outsourcing at a price that works // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.crossworkers.dk/en/pricing>
6. Kaushik A. Offshore Outsourcing: Quantifying ROI / Arpit Kaushik // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.cio.com/article/2432527/offshoring/offshore-outsourcing--quantifying-roi.html>
7. Mäkiö J. Offshoring of Software Development: Methods and Tools for Risk Management ; [OUTSHORE ; Proceedings] / JuhoMäkiö. – KIT Scientific Publishing, 2008. – 112 p.
8. Measurement and Enhancement of ROI on offshore outsourcing to India // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.omnispans.net/it-management-offshore-outsourcing-india/methodology.htm>
9. Offshore outsourcing roi calculator // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.infynita.com/home/roistudy.html>

УДК 657.1

Писаренко Т.М., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ПОДАТКОВИЙ ОБЛІК І ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

У статті розкрито сутність податкового обліку, зазначено на спільні та відмінні риси податкового і фінансового обліку. Обґрунтовано необхідність організації податкового планування на підприємстві з метою оптимізації податкових платежів. Вказано етапи здійснення податкового планування та базові принципи такого планування.

Ключові слова: податкове законодавство, податковий облік, податкове планування, податкове зобов'язання, управління податковими платежами.

Pisarenko T.

TAX ACCOUNTING AND TAX PLANNING: ADMINISTRATIVE ASPECT

Tax Accounting – Accounting is a subsystem that serves as the calculation and payment of taxes relevant authorities.

Tax accounting is closely related to financial accounting. The relationship of tax and financial accounting is as follows: record the same facts of economic life; based on the same primary documents, although there are specific tax documents; is the same experts; the bulk of the information is for external users.

But, nevertheless, there is a difference between the results obtained in the tax and financial accounting.

Differences between tax and financial accounting, undoubtedly a problem. But this problem is not only Ukrainian, but also nationwide, as elsewhere, there are also differences.

All this complicates the work of accountants and forces them to think carefully in terms of accounting policies of taxation and engage in tax planning.

Tax planning at the enterprise level - is the choice between different embodiments of the financial and economic activity and asset allocation to achieve the maximum low tax liabilities that arise while.

Tax planning is an important area of accounting and analytical process enterprise system and reasonable tax planning company is able to sufficiently minimize the risks arising from the taxation of economic activity.

Keywords: tax law, tax accounting, tax planning, tax liability, tax payments management.

Писаренко Т.

НАЛОГОВЫЙ УЧЕТ И НАЛОГОВОЕ ПЛАНИРОВАНИЕ: УПРАВЛЕНЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье раскрыта сущность налогового учета, указано на общие и отличительные черты налогового и финансового учета. Обоснована необходимость организации налогового планирования на предприятии с целью оптимизации налоговых платежей. Указаны этапы осуществления налогового планирования и базовые принципы такого планирования.

Ключевые слова: налоговое законодательство, налоговый учет, налоговое планирование, налоговое обязательство, управление налоговыми платежами.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. З появою нових видів інформації та нових груп її споживачів, рамки і функції бухгалтерського обліку розширилися. В результаті таких процесів в Україні формується декілька самостійних підсистем єдиної системи бухгалтерського обліку. Податковий облік є однією з таких підсистем обліку.

Завданням податкового обліку є контроль за повнотою і своєчасністю нарахування і сплати податків, зборів та обов'язкових платежів. Часті зміни діючого податкового законодавства роблять актуальним проведення дослідження щодо особливостей податкового обліку та управління податковими платежами.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Сьогодні є чимало робіт, присвячених податковій політиці, проблемам удосконалення податкової системи, методиці організації податкового обліку. Проблематика особливостей оподаткування та обліку розрахунків за податками і платежами піднімалася у працях вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких: Ф.Ф. Бутинець, А.З. Белялов, І.С. Зуйков, Л.М. Кіндрацька, М.М. Коцупатрий, І.Є. Криницький, М.П. Кучерявенко, М.Ф. Огічук, П.Т. Саблук, М.М. Скворцов, В.М. Федосов, К.О. Фоменко, П.Я. Хомин та інші.

Однак багато питань, пов'язаних з податковим обліком і податковим плануванням залишаються до кінця не висвітленими. Саме цей факт і зумовлює актуальність теми дослідження.

Цілі статті. Метою написання статті є висвітлити особливості податкового обліку та можливості використання даних такого обліку для прийняття управлінських рішень щодо господарської діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Виникнення податкового обліку в Україні пов'язують з введенням в дію в 1997 році Законів України «Про оподаткування прибутку підприємств» і «Про податок на додану вартість» [1, 2].

Податковий облік – це підсистема бухгалтерського обліку, яка виконує функції нарахування та сплати податків відповідним державним органам [2].

Розкриваючи сутність податкового обліку потрібно сказати, що він тісно пов'язаний з фінансовим обліком. Взаємозв'язок податкового та фінансового обліку полягає в наступному: фіксують ті ж факти господарського життя; ґрунтуються на тих же первинних документах, хоча є специфічні податкові документи; ведеться тими ж фахівцями; основна частина інформації призначена для зовнішніх користувачів.

Але, разом з тим, існує різниця між результатами, отриманими в податковому і фінансовому обліку [7, 8].

28 грудня 2014 Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» (далі – Закон №71-VIII). Норми Закону №71-VIII щодо справляння податку на прибуток підприємств вступили в силу 01.01.2015 р. [4].

Закон №71-VIII передбачає розрахунок об'єкта оподаткування податком на прибуток на підставі даних бухгалтерського обліку шляхом коригування фінансового результату до оподаткування, визначеного у фінансовій звітності, на різницю, яка збільшує або зменшує фінансовий результат до оподаткування відповідно до норм розділу III «Податок на прибуток підприємств» Податкового кодексу України [2].

У зв'язку з цим права контролюючого органу доповнені правом проводити перевірку ведення бухгалтерського обліку відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності.

При цьому, для платників податків, у яких річний дохід від будь-якої діяльності (за вирахуванням непрямих податків), визначений за правилами бухгалтерського обліку за останній річний звітний (податковий) період не перевищує двадцяти мільйонів гривень, об'єкт оподаткування може визначатися без коригування фінансового результату до оподаткування на всі різниці, визначені відповідно до положень розділу III «Податок на прибуток підприємств» Податкового кодексу України [7].

При розрахунку ПДВ діють інші підходи для визначення дати виникнення податкових зобов'язань та податкового кредиту.

Так в більшості випадків датою виникнення податкових зобов'язань з поставки товарів або послуг вважається дата, яка припадає на податковий період, протягом якого відбувається будь-яка з подій, що сталася раніше: дата зарахування коштів від покупця або замовника на банківський рахунок платника податку або дата відвантаження товарів [7].

Датою виникнення податкового кредиту вважається дата такої події, що сталася раніше: або дата списання коштів з банківського рахунку платника податку на оплату товарів (послуг), або дата отримання платником податку товарів (послуг) [7].

Специфікою податкового обліку є наявність особливих первинних документів, реєстрів аналітичного і зведеного обліку. Прикладом може служити податкова накладна з ПДВ.

Національні стандарти обліку не ліквідували розбіжностей між податковим та фінансовим обліками. Податковий облік залишається досить важливою ланкою облікової системи, навіть найголовнішою, оскільки саме за порушення податкового законодавства передбачені відчутні штрафні санкції.

Відмінності податкового та фінансового обліків, без сумніву є проблемою. Але це не тільки українська проблема, а й загальнонаціональна, оскільки в інших країнах також існують відмінності.

Все це ускладнює роботу бухгалтерів і змушує їх ретельно продумувати облікову політику в частині організації податкового обліку та займатися податковим плануванням.

Для здійснення ефективного контролю податкових розрахунків будь-якого підприємства необхідно здійснювати податкове планування.

Податкове планування на рівні підприємства – це вибір між різними варіантами здійснення фінансово-господарської діяльності та розміщення активів з метою досягнення максимально низького рівня податкових зобов'язань, які при цьому виникають [3, 6].

Податкове планування при його належній організації дає підприємству можливість:

- дотримуватися податкового законодавства шляхом достовірних розрахунків податків, зборів та інших податкових платежів;

- звести до мінімуму податкові зобов'язання;

- максимально збільшити прибуток;

- розробити структуру взаємовигідних угод з постачальниками і замовниками;

- ефективно управляти грошовими потоками;

- уникати штрафних санкцій [3, 5, 6].

Податкове планування доцільно здійснювати завжди: і коли підприємство є фінансово потужним, і коли воно балансує на межі рентабельності або, що набагато гірше, на межі банкрутства. При кваліфікованому підході до організації податкових розрахунків поліпшення фінансового стану підприємства не буде пов'язане з

податковими порушеннями.

Залежно від організаційної структури суб'єкта господарської діяльності податкове планування може бути індивідуальним і корпоративним. Особливістю корпоративного податкового планування є можливість застосування гнучкої структури корпорації для перерозподілу прибутку між відповідними структурними одиницями, які входять до складу корпорації. Індивідуальне податкове планування реалізується суб'єктами господарювання, які не мають корпоративної структури, або здійснюють діяльність без створення юридичної особи.

Залежно від характеру управлінських рішень податкове планування може здійснюватися за такими етапами:

- поточний податковий контроль: передбачає заходи щоденного моніторингу зміни законодавчої бази;

- контроль правильності обчислення поточних податкових зобов'язань, дослідження причин зміни середньостатистичних показників підприємства;

- поточне податкове планування: передбачає заходи по поточній оптимізації податкових платежів, складання типових схем господарських операцій;

- стратегічне податкове планування: здійснюється шляхом складання прогнозів податкових зобов'язань підприємства, а також схем реалізації заходів щодо зниження податкового навантаження на підприємство.

Основним інструментом податкового планування є податкові пільги. Залежно від виду податкової пільги податкове планування може базуватися на:

- використанні податкових пільг з метою повного або часткового звільнення суб'єктів підприємницької діяльності від сплати певних податків при здійсненні відповідних видів діяльності;

- використанні нечіткості податкового законодавства, що призводить до виникнення податкових лазівок в окремих видах підприємницької діяльності;

- використання спеціально розроблених схем оптимізації податкових платежів, які зазвичай і є основним інструментом податкового планування.

Податкове планування може базуватися і на прямих

порушеннях податкового законодавства, але тоді воно не буде відповідати основним принципам, покладеним в основу цього планування. Звичайно, цих моментів підприємству краще уникати.

Слід зазначити, що кожен господарюючий суб'єкт займається податковим плануванням, вирішуючи питання оптимізації податкових платежів. Найбільш типовим підтвердженням цього факту є прийняття рішення керівництвом невеликого підприємства щодо застосування спрощеної або загальної системи оподаткування.

Вищий рівень податкового планування передбачає використання специфічних методів планування діяльності підприємства із застосуванням спеціально розроблених оптимізаційних схем.

Податкова схема діяльності кожного підприємства в цілому, як і схема реалізації кожної окремої угоди зокрема, є індивідуальною і вимагає попереднього планування та розрахунків.

Організація податкового планування на підприємстві залежить від специфіки його діяльності, організаційної та виробничої структури, обсягів діяльності й інших факторів.

Приймаючи рішення про організацію податкового планування необхідно чітко розуміти, що таке планування не може залежати від рівня податкового навантаження на підприємство.

Функції податкового планування можуть бути делеговані окремий посадовій особі, окремому структурному відділу, аудиторській фірмі. У будь-якому випадку підприємство повинно врахувати свої фінансові можливості.

Якщо у підприємства немає коштів на організацію служби податкового планування, то навіть при високому податковому навантаженні воно не зможе її організувати. Тому кожне підприємство, формуючи службу податкового планування, має виходити, по-перше, з того, які кошти воно може направити на організацію такої діяльності, і, по-друге, чи зможуть ці витрати окупитися, а якщо окупляться, то за який час. Звичайно, на невеликих підприємствах, де, крім робочих, є тільки керівник і бухгалтер, ні про яку спеціальну службу не може йти мова, а функції податкового планування повинні на себе взяти вони самостійно. На великих підприємствах, де організована бухгалтерія і планово-фінансовий відділ, обов'язки з виконання таких функцій

доцільно покласти на одного з працівників цього відділу або сформувати групу податкового планування.

Що стосується великих підприємницьких структур, то в їх організаційній структурі потрібно формувати спеціальні відділи податкового планування.

До складу цих підрозділів (груп або відділів) доцільно включати:

– фінансистів, які розробляють схеми податкового планування і оцінюють їх можливу ефективність;

– бухгалтерів, які повинні здійснювати аналіз можливостей відтворення таких схем в бухгалтерському обліку відповідно до норм чинного податкового законодавства та положень (стандартів) бухгалтерського обліку;

– юристів, які повинні підготувати необхідні документи для оформлення та виконання угод, а також проаналізувати схеми податкового планування з точки зору їх правової захищеності з урахуванням норм податкового, фінансового, господарського, цивільного і міжнародного права.

Якщо відділ податкового планування на підприємстві не створюється, до реалізації окремих схем мінімізації податкових платежів доцільно залучати, окрім керівника підприємства, юриста, бухгалтера і фахівця з податкового планування.

При організації податкового планування основними кроками будуть:

Нормативний. Обліково-аналітичний персонал підприємства, якому делеговані питання податкового планування, зобов'язаний вивчити податкове законодавство й офіційні документи, забезпечити належну та своєчасну сплату податкових платежів. Для цього потрібно знати перелік всіх податків і зборів, об'єкти оподаткування, ставки, джерела, терміни сплати;

Аналітичний. Обліково-аналітичний персонал підприємства повинен навчитися оптимально сплачувати податкові платежі (планувати пропорційність доходів і витрат в одному податковому періоді, уникати дебіторської заборгованості, тобто не платити зайвого), аналізувати фінансовий стан підприємства;

Оптимізаційний. Обліково-аналітичний персонал підприємства повинен навчитися платити мінімально, застосовуючи законні методи зменшення податкового тиску.

Висновки. Таким чином, податкове планування є важливою ділянкою обліково-аналітичного процесу підприємства, а обґрунтована система податкового планування підприємства здатна достатньою мірою мінімізувати ризики, що виникають у зв'язку з оподаткуванням господарської діяльності.

1. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік в Україні : аналіз стану та перспективи розвитку: монографія / С.Ф. Голов. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 522 с.
2. Елисеєв А. Искусство налогового планирования на предприятии / А. Елисеєв // Баланс. – 2009. – № 18(847). – С. 3-6.
3. Загородній А.Г. Податки та податкове планування підприємницької діяльності. Монографія / А.Г. Загородній, А.В. Єлисеєв. – Львів: Центр Бізнес-Сервісу, 2003 – 152 с.
4. Закон України від 28.12.2014 №71-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи». – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/71-19>.
5. Иванов Ю.Б. Податковий менеджмент: Навчальний посібник / Иванов Ю.Б., Крисоватий А.І., Кізіма А.Я., Карпова В.В. – Київ: Знання, 2008. – 525 с.
6. Иванов Ю.Б. Налоговое планирование: принципы, методы, инструментарий: Монография / Ю.Б. Иванов, В.В. Карпова, Л.Н. Карпов. – Х.: ИНЖЭЖ, 2008. – 272 с.
7. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sts.gov.ua/nk/spisok3/>.
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток», затверджено наказом МФУ від 28.12.2000 р. № 353. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0047-01>.

УДК 657.47

Садовська І.Б., к. е. н., професор

Луцький національний технічний університет

ПОДАТКОВА ТА БУХГАЛТЕРСЬКА СОБІВАРТІСТЬ В УПРАВЛІНСЬКОМУ ОБЛІКУ: ІНЖИНІРИНГОВИЙ ПІДХІД

В статті висвітлено питання методології формування податкової і бухгалтерської собівартості в управлінському обліку. Запропоновано інжиніринговий підхід до вирішення окресленого питання. Розкрито сутність інжинірингового підходу в класичному аспекті – як проектування собівартості на основі наперед сформованого сталого каркасу калькуляційних статей, які відповідають заданій юридичній формі та економічному змісту. Обґрунтовано доцільність застосування інноваційних інжинірингових підходів для управління собівартістю в частині оптимізації оподаткування та прийняття рішень в ракурсі стратегічно важливих положень економіки сталого розвитку.

Ключові слова: інжиніринг, податкова собівартість, бухгалтерська собівартість, управлінський облік.

Sadovska I.

TAX AND ACCOUNTING COST IN MANAGEMENT ACCOUNTING, ENGINEERING APPROACH

The article highlights the issues of methodology of formation of tax and cost accounting in management accounting. An Engineering Approach to solving issues outlined. The essence of the classic engineering approach in terms of - as the design of cost-based performed steel frames calculation articles that correspond to a given legal form and economic content. The expediency of applying innovative engineering approaches to management cost in terms of tax optimization and decision making from the perspective of strategic provisions economy sustainable development.

Described in the publication of the difference between the tax cost and accounting proves the need to find innovative tools that significantly improve conditions for bringing in a single plane and tax accounting cost. This toolkit is an engineer. Its use is limited to the scope of management accounting, which are essentially regulated in the legal field and solves the problem of information support of decision-making. However, on the basis of design engineering models consensus reached between the tax and accounting through the regulation of accounting policies developed and approved properly.

Engineering as a constructive creative thinking meets all your criteria, and not the practice, remote from reality. This feature encourages comprehensive engineering its use in related areas of the economy and engineering. That is the origin of engineering in technical sciences, does not exclude, but enhances its potential for other sciences, in particular for management accounting.

Keywords: engineering, tax costs, cost accounting, management accounting.

Садовская И.Б.

НАЛОГОВАЯ И БУХГАЛТЕРСКАЯ СЕБЕСТОИМОСТЬ В УПРАВЛЕНЧЕСКОМ УЧЕТЕ: ИНЖИНИРИНГОВЫЙ ПОДХОД

В статье рассмотрены вопросы методологии формирования налоговой и бухгалтерской себестоимости в управленческом учете. Предложено инжиниринговый подход к решению очерченного вопроса. Раскрыта сущность инжинирингового подхода в классическом аспекте - как проектирование себестоимости на основе заранее сформированного устойчивого каркаса калькуляционных статей, которые соответствуют заданной юридической форме и экономическому содержанию. Обоснована целесообразность применения инновационных инжиниринговых подходов для управления себестоимостью в части оптимизации налогообложения и принятия решений в ракурсе стратегически важных положений экономики устойчивого развития.

Ключевые слова: инжиниринг, налоговая себестоимость, бухгалтерская себестоимость, управленческий учет.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Бухгалтерський облік традиційно вважають містком між юридичним правом і економікою. Основою, яка поєднує бухгалтерський облік, економіку і право є питання щодо встановлення межі юридичної відповідальності, межі податкового навантаження на економічного суб'єкта і безмежного прагнення до максимізації прибутків останнього. Зрозуміло, що в такому вигляді ця основа є надто слабкою і постійно знаходиться в полі недосяжності. Центром у всіх видимих і невидимих аспектах виступає собівартість. Це своєрідна категорія, досить вразлива з позиції питань оцінки, які є суто обліковими, і приваблива для правового сектору. Економічне обґрунтування собівартості як вартості діяльності економічного суб'єкта є чистою теорією. Аж поки не торкається до практичного вирішення в процесі означення межі податкової бази для нарахування податку на прибуток. Таким чином, маємо бухгалтерську і податкову собівартість. Бухгалтерська наближена до економічного пояснення її сутності і природи. Податкова собівартість затиснута правовими лещатами. Завдання науки і практики – розв'язати такий вузол, наперед розуміючи проблематичність такої постановки. На наш погляд, інжинірингові методи, інструменти, підходи дещо зможуть спростити наукові пошуки в окресленому нами напрямку.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблема бухгалтерського і податкового обліку є актуальною з моменту запровадження механізму оподаткування податку на прибуток за специфічними правилами, які не гармонізували з логікою попередніх податкових систем.

Серед науковців, які внесли вагомий вклад в науку і практику окреслених питань податкового і бухгалтерського обліку можна виділити Бабіч І.І., Дрозд І. В. [5], Калюгу Є.І., Леня В.С. [9], Ловінську Л. М., Скосир Ю.М. [14] та інших.

Проблема формування бази оподаткування податком на прибуток пов'язана із методологією визначення собівартості продукції (робіт чи послуг), яка має мінливу властивість через галузеву залежність і економічну політику різноманітних інститутів. Інституціональний підхід до бухгалтерського обліку досліджували Жук В.М. [6], Воронова О.Ю. [2], Канцуров О.О. [7]. Проте, поза увагою науковців залишилися питання податкового обліку, які потребують наукового обґрунтування з наступним удосконаленням на рівні методології і коригуванням в процесі практичного їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень показав неабияке зростання інтересів науковців до інжинірингу як методу чи інструментарію вирішення економічних проблем. Окремі аспекти інжинірингового підходу висвітлені у працях Абакуменко О.В. [1], Гвоздь М.Я. [3], Городиської Н. А. [4], Кірільєвниної О. О. [8].

Цілі статті. Метою публікації є висвітлення наукових і практичних підходів щодо формування податкової та бухгалтерської собівартості в аспекті управлінського обліку та із застосуванням інжинірингових методик.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У системі показників, що характеризують ефективність виробництва, одне із провідних місць належить собівартості продукції. У ній як у синтетичному показнику відбиваються всі сторони виробничої й фінансово-господарської діяльності підприємства: рівень використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, якість роботи окремих працівників і керівництва в цілому.

Собівартість як економічна категорія означає сукупність витрат в грошовому виразі, які понесені суб'єктом господарювання

для досягнення мети своєї діяльності в межах чинного правового поля і економічного обґрунтування. Правила визначення (калькулювання) собівартості прописані як в бухгалтерському обліку так і в податковому законодавстві. Економічний аспект собівартості притаманний сфері управлінського обліку, який передбачає їх планування, бюджетування, власне облік, аналіз і контроль. Правила формування собівартості в бухгалтерському обліку встановлені положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку [11] та методичними рекомендаціями [10], де детально прописані методика та процедури калькулювання по кожному об'єкту обліку витрат, а також за сферами відповідальності. Для визначення податкової собівартості чинним Податковим кодексом передбачено використовувати бухгалтерську собівартість в частині витрат, що не суперечать його вимогам.

Відповідно до п. 138.8 ст. 138 Податкового кодексу податкова собівартість реалізованої продукції буде складатись з наступних витрат [14]:

- прямі матеріальні витрати;
- прямих витрат на оплату праці;
- амортизація виробничих основних засобів і нематеріальних активів, безпосередньо пов'язаних з виробництвом продукції;
- вартість придбаних послуг, прямо пов'язаних з виробництвом;
- інші прямі витрати.

В бухгалтерському обліку визначають собівартість реалізованої продукції та виробничу собівартість.

Собівартість реалізованої продукції складається з виробничої собівартості продукції, яка була реалізована протягом звітного періоду, розподілених загальновиробничих та наднормативних виробничих витрат.

До виробничої бухгалтерської собівартості продукції згідно п. 2.7 Методичних рекомендацій [10] включають:

- прямі матеріальні витрати;
- прямі витрати на оплату праці;
- інші прямі витрати;
- загальновиробничі витрати.

Таким чином, загальні методики визначення бухгалтерської та податкової собівартості співпадають.

Витрати на виробництво продукції формуються за об'єктами бухгалтерського управлінського обліку та одиницями калькулювання собівартості продукції, встановленими економічно обґрунтованими підходами.

Групування витрат на виробництво здійснюється за статтями. Перелік статей калькулювання собівартості продукції економічні суб'єкти визначають самостійно, залежно від технології, виробничих потужностей, ресурсного потенціалу і ступеня деталізації. Витрати розподіляють на змінні та постійні.

Об'єктами розрахунку собівартості є конкретні види продукції, робіт чи послуг, незавершене виробництво, окремі технологічні операції, бізнес-процеси, прогнозні рішення тощо.

Податкова собівартість розраховується за правилами, які установлені національними стандартами бухгалтерського обліку і обґрунтовані економічним суб'єктом у Наказі про облікову політику. Але між цими положеннями стандартів бухгалтерського обліку і нормами Податкового кодексу виникають протиріччя (таблиця 1).

Таблиця 1

Перелік відмінностей у формуванні податкової та бухгалтерської собівартості продукції

Статті витрат у	Класифікація витрат залежно від обсягу виробленої продукції	Пояснення різниці податкової та бухгалтерської собівартості
Сировина і матеріали, придбані у постачальника	Змінні	Дана стаття собівартості формується як результат фактично витрачених сировини і матеріалів у бухгалтерському обліку, і, як результат встановлених нормативів у податковому обліку

Продовження табл. 1

Витрати на оплату праці	Змінні	Дана стаття може мати різницю за рахунок виплат у натуральній формі (наприклад, у сільському господарстві), за рахунок різної оцінки продукції
Відрахування на соціальні заходи	Змінні	
Сировина і матеріали, придбані у пов'язаних сторін	Змінні	Якщо дані матеріальні цінності були придбані у пов'язаних осіб, то до витрат вони зараховуються по договірним цінам, але не більше звичайних цін за правилами податкового обліку
Сировина і матеріали власного виробництва	Змінні	Прикладом є органічні добрива в сільському господарстві, які зазвичай мають встановлену економічним суб'єктом ціну, а в податковому обліку оцінюється за витратами на його виробництво
Роботи та послуги	Змінні або постійні	Податкові різниці можуть виникнути при отриманні послуг від платників єдиного податку 2 групи, якому заборонено надавати послуги юридичним особам
Паливо та мастильні матеріали	Змінні	Паливо та мастильні матеріали списують на витрати згідно норм витрачання. Понаднормове витрачання цих витрат не включається до розрахунку податкової собівартості, і включається до бухгалтерської в разі пояснення причин відхилень і доведення їх необхідності

Продовження табл. 1

Знос необоротних активів	Змінні або постійні	Сума зносу розрахована за правилами бухгалтерського обліку може відрізнятись від податкової амортизації за рахунок різних методів нарахування зносу, різних граничних термінів використання основних засобів та різної балансової вартості основних засобів за рахунок проведених переоцінок
Витрати на ремонт необоротних активів	Постійні	Витрати на ремонт можуть відрізнятись за рахунок різної класифікації, яка визначається Наказом про облікову політику
Загальновиробничі витрати	Постійні	Не залежать від обсягу виробництва продукції, прив'язані до технології для формування податкової собівартості

*Розроблено автором на основі джерела [1]

За наведеною в таблиці порівняльною інформацією можна зробити припущення про потребу у пошуках інноваційного інструментарію, який істотно покращить умови для приведення у єдину площину податкову і бухгалтерську собівартість. Таким інструментарієм є обліковий інжиніринг. Його застосування обмежене сферою управлінського обліку, який по суті не регульований в правовому полі і вирішує питання інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень. Проте, на основі конструктивних інжинірингових моделей досягається консенсус між податковим і бухгалтерським обліком через регулювання положеннями облікової політики, розробленої і затвердженої належним чином.

Висновки. Інжиніринг як конструктивне творче мислення відповідає всім обліковим критеріям, і не є практикою, віддаленою від реальності. Ця риса інжинірингу спонукає до всебічного його застосування в суміжних сферах економіки та інженерії. Тобто зародження інжинірингу в галузі технічних наук, абсолютно не

виключає, а підсилює його потенційні можливості для інших наук, зокрема, для управлінського обліку.

1. Абакуменко О.В. Сутність та механізм фінансового інжинірингу / О. В. Абакуменко // Актуал. пробл. економіки. - 2007. - № 1. - С. 125-130.
2. Воронова Е. Ю. Институциональные основы управленческого учета (теория, методология, практика) : монография [Текст] / Е. Ю. Воронова. – М. : Изд-во МГОУ, 2011. – 358 с.
3. Гвоздь М.Я. Реінжиніринг бізнес-процесів як чинник прискореного розвитку економіки / М. Я. Гвоздь // Вісн. Нац. ун-ту "Львів. політехніка". - 2013. - № 754. - С. 135-138.
4. Городиська Н. А. Поняття інжинірингу та його значення у ринкових умовах господарювання / Н. А. Городиська // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. Політехніка».. - 2012. - № 727. - С. 33-39.
5. Дрозд І. Зарубіжний досвід бухгалтерського обліку податкових різниць / І. Дрозд // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія: економіка. – 2011. – № 130. – С. 18-21.
6. Жук В.Н. Основы институциональной теории бухгалтерского учета : монография [Текст] / В.Н. Жук. – СПб: АНО ИПЭВ, 2013. — 416 с.
7. Канцуров О. О. Институціональний аспект бухгалтерського обліку : монографія [Текст] / О. О. Канцуров. – К. : ННЦІАЕ, 2014. – 380 с.
8. Кірільєвніна О. О. Моделі та методи інформаційного інжинірингу підприємства [Текст] : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.03.02 / Кірільєвніна Олена Олександрівна ; Київський національний економічний ун-т. - К., 2005. - 21 с.
9. Лень В.С. Формування у бухгалтерському обліку податкової собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг) / В.С.Лень // Вісник чернігівського державного технологічного університету. – 2013. - № 1(64). – 289-294.
10. Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств від 18.05.2001 № 132 VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uazakon.com/big/text1528/pg1.htm>
11. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999 р. № 318 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minfin.gov.ua>.
12. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.
13. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>.
14. Скосир Ю. М. Формування податкової та бухгалтерської собівартості в картоплярстві / Ю. М. Скосир // Ефективна економіка. – 2014. - № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3548>
15. Haberfellner R. Systems Engineering. Methodik und Praxis // R. Haberfellner, W. F. Daenzer, F. Huber. Zurich: Verl. Industrielle Organisation, 2002. – 198 p.

УДК 336.22

Сидоренко Р.В., к.е.н., доцент

Дмитрук Ю.С.

Луцький національний технічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ДОХОДІВ У ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

У статті проаналізовано особливості діяльності підприємств житлово-комунального господарства. На основі проведених досліджень виявлено їх вплив на організацію обліку та оподаткування доходів діяльності суб'єктів господарювання даної сфери.

Ключові слова: підприємства житлово-комунального господарства, особливості діяльності, доходи, організація обліку.

Sydorenko R., Dmytruk Yu.

FEATURES OF ACCOUNTING INCOME IN ENTERPRISES HOUSING AND COMMUNAL

The main purpose of the enterprise in market conditions is profit, that get the most revenue while minimizing costs. The main ways to achieve these goals are the maximization of turnover (sales of works and services) and revenues, costs the company more.

In contrast to classical approaches to the definition of the main purposes of establishment, the main objective of Housing is to meet the needs of the population and enterprises for services that provide normal living conditions, particularly in service housing, which includes houses and apartments used as housing.

The problem of effective functioning of enterprises Housing has always been one of the most complex in the area of research, since in this area to keep the balance between the performance of the basic functions of enterprises and achieving planned revenue amounts subject to budget costs.

Housing and communal services is one of the most socially important sectors of the state, because it provides livelihoods and stable functioning of both entities of different levels and sizes, and private households.

The main constant problems that companies faced in this area, there is a constant debt and public enterprises for the services received (work), a large depreciation of capital assets, do not match the cost of services: income and so on.

The main factors affecting the formation of accounting system in enterprises Housing is housing ownership, the current order pricing and features of housing and communal services.

In the accounting system in Housing considerably influences the transformation of property relations in housing, which led to complications in the management of housing and the emergence of new forms of management in the management and maintenance of housing, widespread abroad - condominiums

Keywords: enterprise Housing, features activities, revenues, accounting organization.

Сидоренко Р.В., Дмитрук Ю.С.

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕТА ДОХОДОВ НА ПРЕДПРИЯТИИ ЖИЛИЩНО- КОММУНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА

В статье проанализированы особенности деятельности предприятий жилищно-коммунального хозяйства. На основе проведенных исследований выявлено их влияние на организацию учета и налогообложения доходов деятельности субъектов хозяйствования данной сферы.

Ключевые слова: предприятия жилищно-коммунального хозяйства, особенности деятельности, доходы, организация учета.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Основною метою діяльності підприємства в ринкових умовах є отримання прибутку, тобто отримати максимум доходів при мінімізації витрат. Головними шляхами для досягнення поставлених цілей виступають максимізація товарообігу (обсягів реалізації робіт та послуг) і доходів, оптимізація витрат підприємства тощо.

На відміну від класичних підходів до визначення основних цілей створення підприємств, основною метою функціонування житлово-комунального господарства є задоволення потреб населення і підприємств у послугах, що забезпечують нормальні умови життєдіяльності, зокрема, в обслуговуванні житлового фонду, до якого належать будинки і помешкання, що використовуються як житло [3].

Проблема ефективного функціонування підприємств житлово-комунального господарства завжди була однією з найскладнішою в сфері наукових досліджень, оскільки в даній галузі необхідно зберігати баланс між виконанням основних функцій підприємств і досягненню запланованих сум надходжень при дотриманні бюджетів витрат.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженням особливостей діяльності

підприємств житлово-комунального господарства та їх впливом на побудову обліку доходів займалось багато вітчизняних вчених: П.Й. Атамас, Н.О. Гура, А.Г. Загородній, І.Й. Яремко та інші. Однак в умовах реформування існуючої системи житлово-комунального господарства особливо гостро постають питання специфіки галузі і їх вплив на організацію обліку і оподаткування діяльності підприємств.

Цілі статті. Проаналізувавши існуючу нормативну базу та погляди дослідників виділити основні характерні риси діяльності підприємств житлово-комунального господарства та проаналізувати їх вплив на організацію обліку доходів та оподаткування діяльності підприємства загалом.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Житлово-комунальне господарство є однією з найбільш соціально важливих галузей держави, оскільки саме воно забезпечує життєдіяльність та стабільне функціонування як суб'єктів господарювання різних рівнів та розмірів, так і приватних домогосподарств.

Головними постійними проблемами, з якими доводиться зіштовхуватись підприємствам цієї сфери, є постійна заборгованість населення та підприємств за отримані послуги (роботи), велика зношеність основних фондів підприємств, не відповідність собівартості надаваних послуг отримуваним доходам тощо.

Основними факторами, що мають вплив на формування системи обліку в підприємствах житлово-комунального господарства, є форма власності на житло, діючий порядок формування цін та особливостями галузі ЖКГ.

На систему обліку в ЖКГ суттєво впливає трансформація відносин власності на житло, яка призвела до ускладнень у системі управління житлом та виникнення нової форми господарювання в сфері управління і утримання житла, поширеної за кордоном, – об'єднань співвласників багатоквартирних будинків.

Бухгалтерський облік житлово-комунальних підприємств полягає у реєстрації фінансових операцій, обробці та узагальненні фінансових даних з метою забезпечення обліковою інформацією процесу управління та звітування. Основна мета галузевого бухгалтерського обліку і фінансової звітності – надання повної,

правдивої, прозорої і неупередженої інформації про фінансовий стан і результати діяльності житлово-комунальних підприємств [1].

Відповідно до П(С)БО 15 «Доходи» дохід визнається під час збільшення активу або зменшення зобов'язання, що зумовлює зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків учасників підприємства), за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена.

Визнані доходи класифікуються в бухгалтерському обліку за наступними групами:

- дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);
- чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);
- інші операційні доходи;
- фінансові доходи;
- інші доходи [6].

Житлово-комунальні підприємства, як і всі інші підприємства, окремо визначають доходи від операційної, фінансової та іншої діяльності. І якщо облік інших доходів характерний до підприємств інших галузей, то облік доходів від операційної і фінансової діяльності мають галузеву специфіку.

Слід відразу відмітити, що доходи підприємств ЖКГ діляться на дві складові: власне доходи підприємства від реалізації послуг (робіт) та допомога від держави у вигляді цільового фінансування, дотацій тощо.

Загалом виділяються наступні види доходів підприємств житлово-комунального господарства:

- 1) надходження від населення в оплату комунальних послуг;
- 2) надходження від підприємств, установ, організацій за надані послуги;
- 3) субсидії малозабезпеченим категоріям громадян;
- 4) відшкодування пільг окремим категоріям громадян;
- 5) бюджетні дотації та субвенції.

Н.О. Гура пропонує доходи від надання житлово-комунальних послуг визначати як суму надходжень за тарифом для населення, для підприємств, дотацій за їх наявності та інших видів цільового фінансування (субвенції, фінансування на підготовку до зими, на здійснення ремонтів, на облаштування дитячих майданчиків тощо).

При цьому оплата житлово-комунальних послуг за тарифом для населення складається із надходжень за тарифом у повному обсязі від непільгових категорій громадян, надходжень частини оплати за тарифом від пільговиків, надходжень з бюджету субсидій та відшкодування пільг пільговим категоріям громадян у межах тарифу.

Правильність ведення обліку доходів на підприємствах забезпечується наказом про облікову політику. В ньому зазначаються всі основні принципи організації обліку доходів на конкретному підприємстві ЖКГ та його особливості, в залежності від видів діяльності.

В наказі відносно обліку доходів діяльності доцільно визначати:

- принципи та критерії визнання і оцінки доходу;
- класифікацію доходів підприємства ЖКГ (від основних видів діяльності та інших видів діяльності);
- особливості обліку доходів від надання комунальних послуг;
- облік доходів від надходження бюджетних коштів (цільового фінансування) (субсидій, пільг, дотацій, капітальних та поточних трансфертів)
- признання доходів на суму амортизації при здійсненні амортизації безкоштовно отриманих основних засобів та основних засобів, придбаних за рахунок капітальних інвестицій[4].

Бухгалтерський облік доходів від реалізації комунальних послуг ведеться по кожному об'єкту за відповідними групами споживачів. Для цього на підприємствах ЖКГ використовується субрахунок 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг» та аналітичні рахунки, які створюються на його основі.

На особливості організації та ведення обліку також впливають і податкові нормативи, які також містять у собі вимоги, що характерні лише для підприємств ЖКГ.

Так, в ст. 187 Податкового кодексу України зазначено, що при визначенні дати виникнення податкових зобов'язань з ПДВ підприємства ЖКГ мають суттєві відмінності.

Загальною вимогою, щодо визначення дати виникнення податкових зобов'язань з ПДВ, є правило «першої події». Тобто, дата події, яка відбулась раніше: або отримання коштів від покупця

(замовника), або факт передачі товару (надання послуги тощо) від продавця до покупця.

Однак, платники податку, які постачають теплову енергію, природний газ (крім скрапленого), надають послуги з транспортування та/або розподілу природного газу, водопостачання, водовідведення чи послуги, вартість яких включається до складу квартирної плати чи плати за утримання житла, фізичним особам, бюджетним установам, не зареєстрованим як платники податку, а також житлово-експлуатаційним конторам, квартирно-експлуатаційним частинам, об'єднанням співвласників багатоквартирних будинків, іншим платникам податку, які здійснюють збір коштів від зазначених покупців з метою подальшого їх перерахування продавцям таких товарів (надавачам послуг) у рахунок компенсації їх вартості, визначають дату виникнення податкових зобов'язань та податкового кредиту за касовим методом.

Зазначене правило визначення дати виникнення податкових зобов'язань поширюється також на операції з постачання зазначених товарів/послуг для ЖЕКів та бюджетних установ, що отримують такі товари/послуги, якщо вони зареєстровані як платники податку.

Встановлюючи таке правило держава дає суттєве фінансове послаблення для підприємств ЖКГ, оскільки нарахування податку відбуватиметься лише при фактичній оплаті за реалізовані роботи (послуги). А враховуючи, який на теперішній час рівень заборгованості населення та суб'єктів господарювання перед підприємствами цієї галузі дана вимога є надзвичайно актуальною.

Висновки. Аналізуючи існуючу систему обліку та оподаткування доходів підприємств житлово-комунального господарства можна зробити висновок, що в Україні їй характерна певна специфіка внаслідок особливостей діяльності притаманних лише даному сектору економіки.

Враховуючи постійну дотаційність діяльності підприємств ЖКГ і їх важливість задля забезпечення нормальної життєдіяльності як суб'єктів господарювання, так і фізичних осіб, наявність ефективного механізму їх підтримки, в тому числі і організації обліку та оподаткування, є однією з головних передумов ефективного розвитку економіки країни загалом.

1. Гура Н.О. Облік у житлово-комунальному господарстві: теорія і практика: [монографія] / Надія Олександрівна Гура. - К. : Знання, 2006.- 351 с.
2. Загородній А.Г., Яремко І.Й., Пилипенко Л.М. Бухгалтерський облік за видами економічної діяльності: Навч. посібник. — Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. — 216 с.
3. Ефименко И. А. ЖКХ как сфера нормального функционирования жизнедеятельности населения / И. А. Ефименко // Бизнесинформ. – 2009. – № 11 (2). – С. 35–36.
4. Олех Н.Л. Особливості визнання доходів на підприємствах ЖКГ / Н.Л. Олех // Київський бухгалтер. – 2010. – № 37.
5. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» затверджений наказом Міністерства фінансів України № 290 від 29.11.1999р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>.

УДК 657

Со́ва Ю.С.

Волинський технікум

Національного університету харчових технологій

ІНВЕСТИЦІЇ В ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ, ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ТА ОБЛІКОВА КАТЕГОРІЯ

У статті розкрито суть поняття капітал, наведено структуру інтелектуального капіталу, в якому виділено важливу складову – людський капітал. Виділено рівні трактування людського капіталу вченими-економістами. Розглянуто суть поняття «інвестиції в людський капітал». Наведено підходи до визначення складових інвестицій в людський капітал. Запропоновано власне визначення поняття «інвестиції в людський капітал».

Ключові слова: інвестиції, капітал, людський капітал, соціально-економічна категорія, облікова категорія.

Sova Yu.

INVESTMENT IN HUMAN CAPITAL AS SOCIOECONOMIC AND ACCOUNTING CATEGORY

The article reveals the essence of the concept of capital, given the structure of intellectual capital, which highlighted the following components: market capital,

structural capital and human capital. It was established that the most important component is the human capital. Highlight equal treatment of the human capital of economists, namely at the country level and at the enterprise level. The essence of the concept of "investment in human capital." Found that among the authors there is no unity on the definition of "investment in human capital." Revealed that human capital theory, researchers isolated its various forms, depending on the economy, objects, structures and other features. An approach to determining components of investment in human capital. A proper definition of "investment in human capital."

Proposed identify the following main components of investment in human capital at the enterprise level, spending on education, health care costs and other expenses.

An interpreted the essence of "human capital" as the discount category, so obvious was possible measurement, evaluation and recording of this category in value meter. It follows that account, more appropriate, from a practical point of view, is to use the concept of investment in human capital. After all, investing financial resources in its employees, the costs of their education, training, health, cultural development, can be measured and subsequently used in the accounting business.

Key words: investments, capital, human capital, social and economic category, accounting category.

Сова Ю.С.

ИНВЕСТИЦИИ В ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ КАК СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ И УЧЕТНАЯ КАТЕГОРИЯ

В статье раскрыта суть понятия капитал, приведена структура интеллектуального капитала, в котором выделено важную составляющую - человеческий капитал. Выделено уровне трактовки человеческого капитала учеными - экономистами. Рассмотрены сущность понятия «инвестиции в человеческий капитал». Приведены подходы к определению составляющих инвестиций в человеческий капитал. Предложено собственное определение понятия «инвестиции в человеческий капитал».

Ключевые слова: инвестиции, капитал, человеческий капитал, социально-экономическая категория, учетная категория.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В період переходу до інформаційного суспільства людські знання, професійний підхід, нові ідеї, наукові досягнення стають основними чинниками економічного зростання. Інвестиції в науку та освіту, а також у високотехнологічні галузі є передумовою для створення конкурентоспроможної продукції та виходу на новий рівень розвитку вітчизняної економіки. Передумовою успішної діяльності підприємств стають інвестиції в знання, вміння, навички, здоров'я та культурний розвиток працівників. Однак, значення

інвестицій в людський капітал на вітчизняних підприємствах недооцінюється через складність ефективного управління ним.

Потреба в наявності достатнього інформаційно-аналітичного забезпечення щодо інвестицій в людський капітал для прийняття ефективних управлінських рішень, відображення реальної вартості підприємства у звітності, підкреслює важливість питання відображення людського капіталу в бухгалтерському обліку підприємств. Відобразивши величину інвестицій в людський капітал в цифрах та конкретних показниках, підприємства зможуть показати внесок компанії в розвиток свого персоналу, що є важливим як для інформування співробітників, так і для приваблення зовнішніх інвесторів і кредиторів.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Першими науковцями, які розглядали здібності і вміння людини, як капітал, були класики економічної науки, такі як, А. Сміт, І. Фішер В. Бейджхорт, А. Маршал, Дж. Міль, Ф. Ліст та інші. Серед вітчизняних науковців дослідженням сутності людського капіталу, як економічної категорії займалися О. Грішнова, Є. Матвіїшин, О. Романова, Т. Сафонова, Т. Ящук. Поняття «інвестиції в людський капітал», як економічну категорію у своїх працях досліджували, такі вчені, як К. Макконнел, С. Брю, А. Архипов, О. Грішнова, А. Колосюк, Л. Мельничук, Н. Осміловська та інші.

Види та форми людського капіталу та інвестицій в людський капітал, у своїх працях розглядали такі науковці: Г. Беккер, Дж. Кендрик, І. Скоблякова, О. Носик, О. Романова, Г. Прошак, М. Хромов та інші. Дослідженням обліку людського капіталу займалися Е. Фламхольц, М. Добія, Т. Давидюк, Н. Королюк, Н. Овсюк та інші.

Цілі статті. Метою дослідження є вивчення теоретичних, методологічних та практичних аспектів відображення у бухгалтерському обліку інвестицій в людський капітал.

В різні періоди соціально-економічного розвитку людства роль людської складової визначалась по-різному. І не зважаючи на те, що зосередження на питанні реалізації потенціалу людини періодично опинялося на другорядних позиціях – воно знову і знову брало верх над факторами і техніко-технологічного, і інформаційного характеру.

Розвиток теорії людського капіталу бере початок від розвитку економічної науки часів становлення капіталістичних відносин. Так, класики політичної економії у своїх роботах при визначенні змісту поняття «капітал», однією з його складових вважали людину, з її здібностями та вміннями.

Для вивчення сутності інвестицій в людський капітал візьмемо за основу наступний алгоритм (рис. 1).

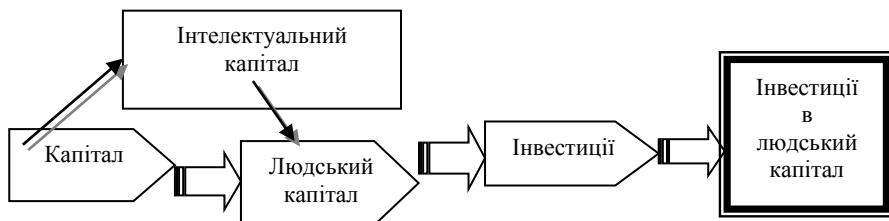

Рис. 1. Логіка вивчення поняття «інвестиції в людський капітал»

Отже, перш за все розглянемо суть капіталу. Термін «капітал» походить від латинського «capitalis» – головний. Протягом декількох століть представниками різних економічних шкіл капітал вивчався та розглядався з різних позицій і в різних проявах. З точки зору історичної еволюції категорії «капітал» виділяють три основні підходи до його формування, що представлено на рис. 2 [1].

У сучасному суспільстві представники західної економічної науки трактують капітал як «блага довготривалого використання, що створені людиною для виробництва інших товарів і послуг». Дане визначення капіталу служить загальною основою для різних понять, використаних у вжитку і в економічній літературі.

На основі вивчення існуючих підходів щодо трактування даної категорії, на нашу думку, «капітал – це сукупність грошових, матеріальних та нематеріальних активів суб’єкта господарювання, що створюються за рахунок різних джерел, та використовуються у виробничому та інвестиційному процесах з метою отримання доходу та збільшення ринкової вартості підприємства».

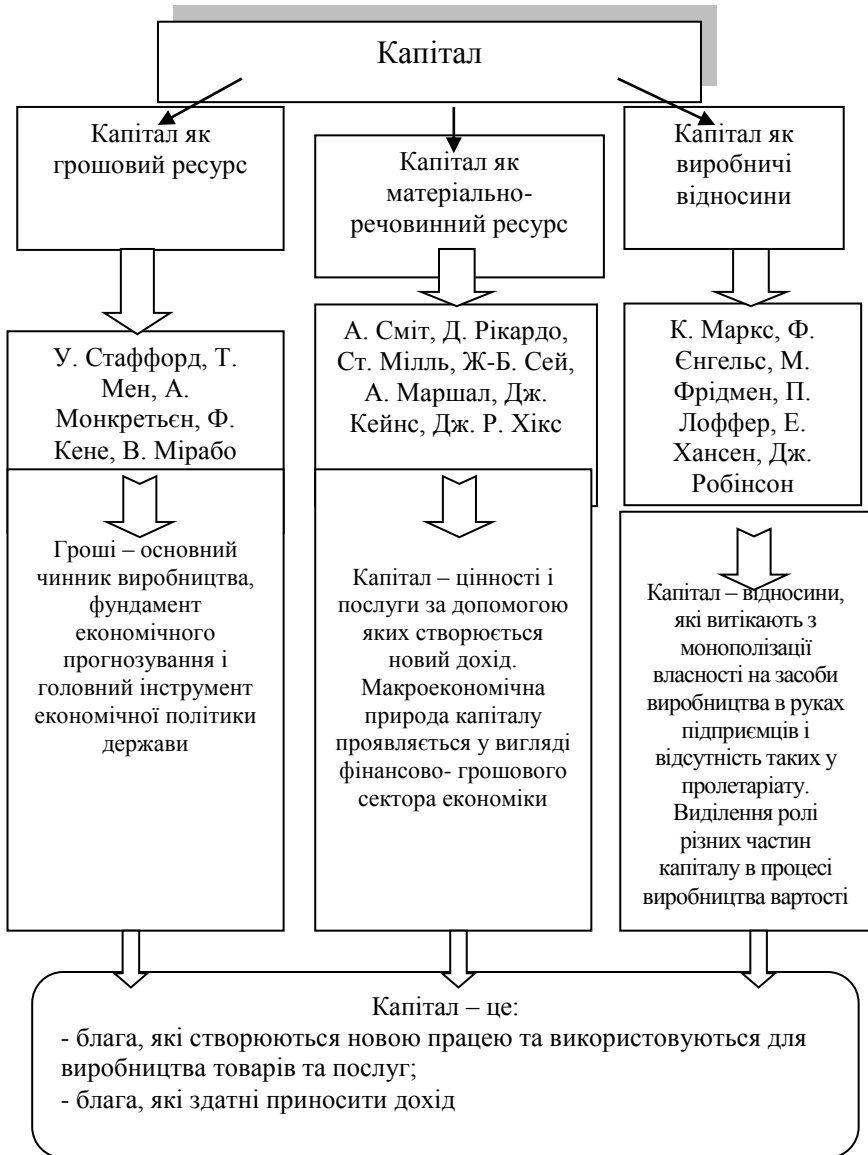

Рис. 2. Еволюційні підходи до визначення сутності поняття «капітал»

У сучасній економіці інтелектуальний капітал є одним із важливих факторів виробництва. Це обумовлено становленням та розвитком економіки знань, які проявляються в навичках, уміннях людей і оформлюються у вигляді патентів, ліцензій, організаційних структур. У розвинених країнах частка нових знань охоплює три чверті приросту валового внутрішнього продукту. Традиційні фактори виробництва (праця, земля, капітал) діють у сучасній економіці тільки за умови ефективного використання знань. Відбувається інтенсивна інтелектуалізація виробництва, яка викликана повсюдним поширенням комп'ютеризації, екологічно чистих технологій, генної інженерії, турбореактивної авіації, супутникового зв'язку тощо. Інтелектуальна діяльність, спеціальні знання й інформація є найважливішими факторами конкурентоспроможності і економічного розвитку суб'єктів економіки. Це визначає значущість процесу формування й використання інтелектуального капіталу, що передбачає накопичення знань, виробництво інтелектуальних продуктів і їх використання в різних сферах діяльності. Щоб отримати конкурентні переваги як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, підприємствам доцільно використовувати інтелектуальний капітал.

В науковій літературі науковцями дається безліч визначень інтелектуального капіталу з погляду економіки, обліку, управління.

На основі проведених досліджень, на нашу думку, з економічної точки зору, найдоцільнішим буде наступне визначення: інтелектуальний капітал – це сукупність знань, досвіду, навичок, творчості, здібностей, взаємовідносин, накопичена у процесі інтелектуальної діяльності, що мають економічну цінність і використовуються у процесі виробництва й обміну з метою отримання доходу.

Для кращого розуміння механізму функціонування інтелектуального капіталу необхідно виділити його структурні елементи. Для цього ми проаналізували класифікації видів інтелектуального капіталу, здійснену різними вченими.

На основі проведеного дослідження ми встановили, що більшість науковців схиляються до класифікації елементів інтелектуального капіталу за типами. Якщо проаналізувати види інтелектуального капіталу за даною класифікаційною ознакою, то можна виділити такі три спільні елементи, як людський капітал, структурний і ринковий капітали.

Такі елементи як структурний та ринковий капітали мають вартісну оцінку та відображаються в обліку та звітності суб'єктів господарювання. Проте людський капітал такого відображення не знайшов, хоча, на нашу думку, саме він є основним, тому що без знань, вмінь і навичок працівників підприємства не буде структурного та ринкового капіталів.

Ще зовсім недавно лінією горизонту для дослідників-економістів був фізичний капітал, а сьогодні – людський капітал. З цим новим поняттям пов'язане формування нової економічної парадигми, яка на перший план висуває не нагромадження матеріальних благ, а розвиток людського потенціалу при збереженні навколишнього середовища. Людина, її потреби і розвиток визнаються основними передумовами прогресу, а отже, і змістом соціальної політики кожної держави. Все це актуалізує дослідження в галузі людського капіталу і вимагає переосмислення сутності самого поняття «людський капітал».

Як показують дослідження Ящук Т. [2, с.71-72] першими науковцями, які розглядали здібності і вміння людини, як капітал, були А. Сміт, І. Фішер, В. Бейджхорт, А. Маршал, Дж. Міль, Л. Вальрас, Дж. Маккулох, Ф. Ліст. Першими працями в яких людські ресурси, було визначено як особливий вид капіталу, були праці Т. Шульца та Г. Беккера. Розробку економічної концепції людського капіталу було продовжено в працях М. Армстронга, Т. Девенпорта, Я. Фітценца та інших.

Розглянемо рівні, на яких вчені-економісти трактують поняття «людський капітал» (рис. 3).

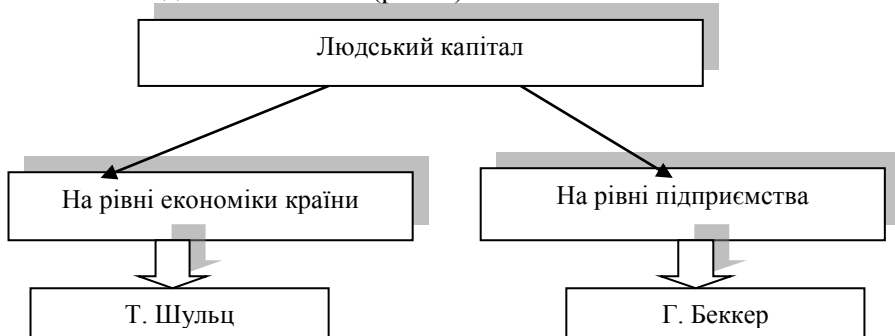

Рис. 3. Рівні тлумачення людського капіталу

Серед вітчизняних науковців дослідженням сутності людського капіталу, як економічної категорії займались О. Грішнова, Є. Матвіїшин, О. Романова, Т. Сафонова, Т. Ящук та інші.

Обґрунтування поняття «людський капітал» з теоретичної точки зору сформувала Грішнова О. : «Людський капітал – це економічна категорія, яка характеризує сукупність сформованих і розвинених за допомогою інвестицій продуктивних здібностей, особистих рис і мотивацій індивідів, які знаходяться в їх власності, використовуються в економічній діяльності, сприяють зростанню продуктивності праці і внаслідок цього впливають на збільшення доходу (заробітків) свого власника і національного доходу» [3].

Одним із вчених-економістів, який обґрунтував необхідність капіталовкладення в людський капітал для отримання майбутніх доходів та необхідність інвестування в освіту, є Т. Шульц. Він вважає, що це дасть змогу підвищити рівень продуктивності працівників та зростання добробуту суспільства. На думку Т. Шульца і його прихильників:

- між людським і речовим капіталом немає принципових відмінностей, тому що і той, і інший приносять дохід;

- зростання інвестицій в людський капітал істотно змінив структуру заробітної плати. Основна її частина стала доходом від людського капіталу;

- оскільки інвестиції в людський капітал випереджають вкладення в речовинний капітал, власність на речовинний капітал набуває вторинного значення;

- суспільство, вкладаючи кошти в освіту людей, може отримати не тільки зростання продукту, але і більш рівномірний його розподіл [4].

В якості інвестицій в них даний автор враховував, в першу чергу, витрати на освіту та навчання. Для визначення доходу від вищої освіти Г. Беккер з величини отриманих протягом усього життя заробітків тих, що закінчили коледж, враховував відповідні заробітки тих, хто мав лише середню освіту. При оцінці інвестицій у навчання Г. Беккер враховував не лише прямі витрати на навчання, але також і непрямі у вигляді втраченого доходу за період навчання. У результаті даний автор отримав співвідношення між доходами та витратами на навчання у розмірі 14%. Крім того,

Г. Беккер окремо виділив спеціальне навчання, спеціальні навички та уміння людини, що формують конкурентні переваги підприємства, відмінні риси його продукції та поведінки на ринку та, в кінцевому підсумку, її ноу-хау, імідж та бренд [5].

Королюк Н. дослідила розвиток уявлень про роль і місце людини в економічному житті, та встановила, що починаючи з 90-х років ХХ століття економісти розглядають людину як об'єкт інвестування.

Поняття «інвестиції в людський капітал», як економічну категорію у своїх працях досліджували, такі науковці, як К. Макконнел, С. Брю, А. Архипов, О. Грішнова, А. Колосюк, Л. Мельничук, Н. Осміловська та інші.

Як зазначає Мельничук Л., серед авторів немає єдності з приводу визначення поняття «інвестиції в людський капітал». Одні дослідники розуміють під ними витрати коштів, спрямованих на підвищення його результативності, інші – будь-які дії або заходи, спрямовані на поліпшення характеристик людського капіталу [6, с.28].

Інвестиції в людський капітал, К. Макконнел і С. Брю визначили, як будь-яку дію, яка підвищує кваліфікацію і здатності, або, іншими словами, продуктивність праці працівників [7, с. 556]. Подібним є визначенні Грішнкової О., інвестування в людський капітал – це всі види витрат, які можна оцінити у грошовій або іншій формі і які сприяють зростанню в майбутньому продуктивності та заробітків працівника [8, с. 370]. Колосюк А. вважає, що інвестування в людський капітал - це процес створення продуктивних здібностей людини за допомогою інвестицій в: освіту, спеціальну підготовку і перепідготовку, підвищення кваліфікації у виробничій діяльності, зміцнення духовного і фізичного здоров'я [9]. Мельничук Л. на основі дослідження думок різних авторів підсумовує, що інвестиції в людський капітал – це всі цілеспрямовані вкладення в розвиток трудових ресурсів, що сприяє вдосконаленню інтелектуального та професійного росту індивіда, зростанню національного доходу (або доходу підприємства) та потребують суттєвих затрат [6, с.29].

З точки зору обліку інвестиції в людський капітал, на нашу думку, доцільно розглянути з позиції їх структури.

Дослідженням видів та форм людського капіталу та інвестицій в людський капітал, в залежності від різних класифікаційних ознак, займалися такі науковці: Г. Беккер, Дж. Кендрік, І. Скоблякова, О. Носик, О. Романова, Г. Прошак, М. Хромов та інші.

Узагальнивши дослідження Беккер Г. [10], Кендрік Дж. [11, с. 63], Скоблякової І. [12], Носик О. [13], Прошак Г. [14, с. 21], Хромова М. [15], Романової О. [16], ми встановили, що дослідники теорії людського капіталу виділяють різні його форми, залежно від рівнів економіки, об'єктів, структури та інших ознак.

Класифікація людського капіталу і інвестицій в людський капітал є важливою для кращого розуміння сутності даних понять.

Не зважаючи на те, що питання, пов'язані з дослідженням сутності людського капіталу є не новими, проте для бухгалтерського обліку категорія “людський капітал” лишається відносно новою. У 1973 році Комітет з бухгалтерського обліку людських ресурсів визначив бухгалтерський облік людських ресурсів як виявлення та вимірювання даних про людські ресурси з наступним наданням отриманої інформації зацікавленим сторонам.

Дослідженням обліку людського капіталу займалися Е. Фламхольц, М. Добія, Т. Давидюк, Н. Королук, Н. Овсюк та інші.

Засновником концепції обліку людських ресурсів вважають Е. Фламхольца, теоретичні конструкції якої дозволяють визначати витрати на формування і використання людських ресурсів, та оцінювати вигоди від інвестицій в них [16, с. 157]. Е. Фламхольц, вважав що людські ресурси необхідно враховувати як актив компанії. Він виділив три основних критерії визнання людських ресурсів як активу (рис. 4).

Для облікового відображення інвестицій в людський капітал, необхідним є чітке визначення їх видового складу, з цього приводу в дослідників немає єдиної думки.

Підходи вітчизняних та зарубіжних вчених до визначення видового складу інвестицій в людський капітал розглянуто на основі дослідження наукових праць Т. Шульца [17, с. 2], К. Макконнела, С. Брю [7, с. 556], А. Добриніна, С. Дятлова, Е. Циренової [18], О. Кошулько [19, с. 6], О. Грішнової [20, с. 8], С. Волошиної [21, с. 123], Г. Беккер [5].

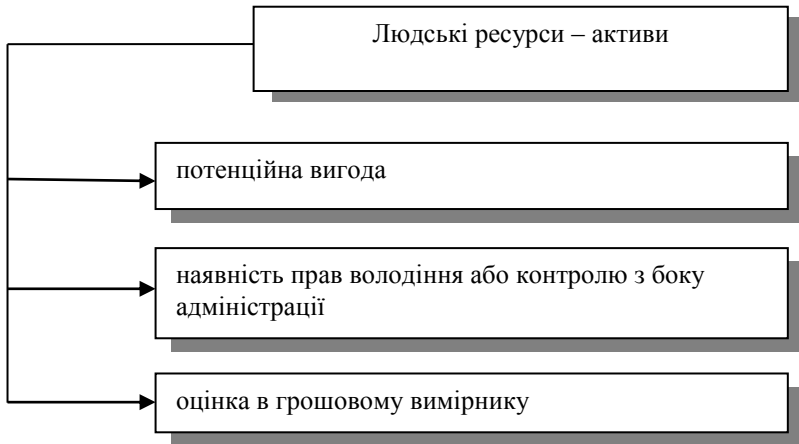

Рис. 4. Підходи до визнання людських ресурсів активами

Варто відзначити, що види інвестицій відрізняються між собою характером впливу на результат діяльності працівників і кінцевий результат підприємства. Так, у результаті інвестування в освіту, професійний розвиток та перепідготовку працівників, їх інноваційну та творчу діяльність підприємство отримує прямий економічний результат, який, за більшістю випадків, підлягає кількісній оцінці.

Розглядаючи такі види інвестування, як охорона здоров'я, мотивація розвитку персоналу, підприємство опосередковано може досягти економічного результату, однак результативність інвестування цих напрямів носить вірогідний характер. Тому ці види мають непрямий вплив на економічний результат і інвестування за вказаними напрямками здійснюється рідко [22, с. 141].

Узагальнивши викладене, ми пропонуємо визначити такі основні складові інвестицій в людський капітал на рівні підприємства:

- витрати на охорону здоров'я – медичне страхування, оплата лікарняних, утримання спортивних та оздоровчих об'єктів для працівників підприємства, матеріальна допомога працівникам на оздоровлення, лікування, оплата відпочину у санаторіях, оплата харчування;

- витрати на освіту, які включають інвестування коштів на підготовку працівника на робочому місці, перепідготовку і підвищення кваліфікації, проведення тренінгів для працівників, відвідування семінарів, оплата навчання у закладах освіти, наукові розробки, розвиток творчих здібностей, проведення перевірки рівня знань працівників шляхом проведення різних видів тестувань;

- витрати на мобільність;

- інші витрати, до складу яких входять витрати на пошук та запрошення фахівців на роботу, витрати на набуття ділових зв'язків, витрати на культурний розвиток (виставки, концерти), витрати на пошук економічно значимої інформації тощо.

Визначення людського капіталу, як облікової категорії надає Т. Давидюк: «людський капітал – це сформований або розвинений у результаті інвестицій в освіту, професійну підготовку та накопичений людиною певний запас здоров'я, виробничих і загальнолюдських знань, навичок, здібностей, вмінь, які дозволяють їй успішно виконувати свою професійну діяльність і які доцільно використовувати для одержання певного результату, сприяє зростанню продуктивності праці й ефективності виробництва, завдяки цьому впливає на зростання доходів його власника, прибутку підприємства та національного багатства країни» [8, с. 8].

На нашу думку, таке трактування поняття «людський капітал» охоплює економічну суть категорії і робить зрозумілим значення людського капіталу для підприємства, проте сформований і накопичений запас здоров'я, знань, навичок та вмінь важко виміряти, що робить складним використання даного поняття в обліку.

Суть «людського капіталу», як облікової категорії, має трактуватись так, щоб очевидно була можливість виміру, оцінки, а також відображення в обліку даної категорії у вартісному вимірнику. З цього слідує, що в обліку, більш доцільним, з практичної точки зору, є використання поняття інвестицій в людський капітал. Адже саме вкладання фінансових ресурсів підприємства у своїх співробітників, витрати на їх навчання, підвищення кваліфікації, охорону здоров'я, культурний розвиток, можливо виміряти і в подальшому використовувати в бухгалтерському обліку підприємства.

Висновки. Отже, на основі проведеного дослідження для застосування в обліку, ми пропонуємо використовувати таке визначення інвестицій в людський капітал, як сукупність витрат, які можуть бути представлені у грошовій формі, на охорону здоров'я, освіту, підвищення рівня професіоналізму та культурний розвиток співробітників підприємства, і які як очікуються принесуть економічні вигоди для підприємства в майбутньому.

1. Лук'яненко І.І. Економічна сутність та значення капіталу в господарській діяльності підприємства / І.І. Лук'яненко, О.В. Люта // Молодіжний науковий вісник У АБС НБУ. – 2013. - №4. – С. 315-325.
2. Яшук Т. А. Сутність концепції людського капіталу / Т. А. Яшук // Сталий розвиток економіки. - 2013. - № 4. - С. 71-75. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/sre_2013_4_17.pdf.
3. Грішнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки / О. А. Грішнова. — К.: Т-во "Знання", КОО, 2001. — 254 с.
4. Стрижак О. О. Теорія людського капіталу: формування наукової концепції / О. О. Стрижак // Вісник Харківського національного економічного університету. – 2012. – № 4. – С. 56-59.
5. Короленко Р. В. Теоретичні підходи до визначення поняття "людський капітал" / Р. В. Короленко // Інноваційна економіка. - 2013. - № 2. - С. 189-192. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/inek_2013_2_43.pdf.
6. Мельничук Л.С. Інвестиції в людський капітал: необхідність та перешкоди / Л. С. Мельничук // Інвестиції: практика та досвід. - 2013. - № 10. - С. 28-30.
7. Макконнел К. Р. Економікс: принципи, проблеми и политика / К. Р. Макконнел, С. Л. Брю; пер. с англ. 11-го изд. – К.: Хагас-Демос, 1993. – 785 с.
8. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини: підручник / О.А. Грішнова. – К.: Знання, 2006. – 559 с.
9. Колосюк А. А. Некоторые теоретические аспекты формирования человеческого капитала / А.А. Колосюк // Проблемы теории и методологии бухгалтерского учета, контроля и анализа: Междунар. сб. науч. трудов. — 2007. — № 2. — С. 91—97.
10. Becker G.S. Human Capital/ Gary S. Becker // N.Y.: Columbia University Press, 1964.
11. Кендрик Дж. Совокупный капитал США и его формирование / Дж. Кендрик. – М.: Прогресс, 1978. – 276 с
12. Скоблякова И. В. Воспроизводство индивидуального и общественного человеческого капитала в постиндустриальной экономике : автореф. Дис.. докт. экон. наук / И. В. Скоблякова. – Орел, 2008. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/vosproizvodstvoindividualnogo-i-obshchestvennogo-chelovecheskogo-kapitala-vpostindustrialn#ixzz2teVUSsnx>.
13. Носик О. М. Інвестиції у людський капітал: головні особливості та чинники вибору / О. М. Носик // Економічна теорія та право. Збірник наукових праць

- Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. – 2015. – № 1.
14. Прошак Г. В. Людський капітал в умовах формування національної економіки України: дис. канд. економічних наук: 08.00.01 / Г.В. Прошак. – Львів, 2008. – 275 с.
 15. Хромов М.І. Інвестиції в людський капітал: особливості визначення та критерії оцінки ефективності / М.І. Хромов // Економіка промисловості. – 2010. № 2. – С. 188-195.
 16. Романова О. В. Людський капітал як соціально-економічна та облікова категорії: аналіз наукових джерел / О. В. Романова // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер. : Економічні науки . - 2013. - № 2. - С. 153-160. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vzhdtu_econ_2013_2_19.pdf.
 17. Schultz T. W. Investment in Human Capital. [Electronic resource] / Schultz T. W.// The American Economic Review. – 1961. – № 51(1). – P.1-17. – Access Mode: <http://www.ssc.wisc.edu/~walker/wp/wpcontent/uploads/2012/04/schultz61.pdf>.
 18. Добрынин А. И. Человеческий капитал в транзитивной экономике: формирование, оценка, эффективность использования / А. И. Добрынин, С. А. Дятлов, Е. Д. Цыренова. – СПб.: Наука, 1999. – С. 53.
 19. Кошулько О.П. Управління людським капіталом на підприємствах харчової промисловості : автореф. Дис.. канд. екон. наук: 08.00.04 / Кошулько О.П.; Нац. ун-т харч. техн. – К., 2008. – 20 с.
 20. Грішнова О. А. Формування людського капіталу в системі освіти і професійної підготовки: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.09.01 / Грішнова О. А.; Рада по вивч. продукт. сил України. – К., 2002. – 36 с.
 21. Волошина С.В. Видовий склад інвестицій у людський капітал підприємства / С.В. Волошина // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. - № 6. – Ч.2. – С.121-124. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_06/97.pdf.
 22. Квятковська Л.А. Сучасні тенденції інвестування у людський капітал / Л.А. Квятковська // Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. – 2013. – Вип. 1 (78). – С. 138-142. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kdu.edu.ua/statti/2013-1%2878%29/138.pdf>

УДК 657

Талах Т.А., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ІНФОРМАЦІЯ ЯК КРИТЕРІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У статті визначено сутність інформаційно-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства. Встановлено сутність, принципи, технології використання інформації для оцінки економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: інформація, економічна інформація, економічна безпека підприємства.

Talakh T.

INFORMATION AS CRITERION OF PROVIDING OF ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISE

On quality of the Information analytical providing quality of management of enterprise economic security depends straight .

The necessary condition of survival in the conditions of market and maintenance of competitiveness is adaptation to the changeable necessities of market and providing of economic security of enterprise. The value of information straight proportional to the that role which she plays in the acceptance of administrative decisions practically. The value of information is determined by that, how a subject will be able to dispose of her.

Basic properties of information are: plenitude, authenticity, value, actuality and clarity.

Analytical treatment of information it is very important to produce on the basis of approach of the systems, that allows to expose the complexity of object, many-sided nature of connections and to erect them in the single integral system. Under the system the set of elements and informative copulas which arise up between them and which provide the optimal safe management of enterprises an economy is understood in this case.

On most enterprises information which is used by managers for providing of economic security, provide internal sources. The specialized analytical group, or economic security of enterprise service, is created, in the complement of functional duties of which the informative providing is included fully or partly.

The necessity of collection, accumulation and storage of economic information is dictated by many circumstances. To them belong: recurrence and duration of her application, dug up in time between collection and use of information during realization of analysis and management economic security on an enterprise. Providing of managerial staff corresponding information depends on distribution of functions between performers. With this purpose for every managing post instructions, functions which he

executes are transferred in which, are developed. On the basis of post instructions the that volume of information, which is needed for providing of economic security of enterprise, is determined.

The informative base of economic security, which exists on an enterprise, presents the system of indexes, authenticity, periodicity of renewal, plenitude and automation of which provides quality the accepted administrative decisions.

An analysis as produces industry of activity of people information which has the technology. Therefore analysis of activity of enterprises in industry of economic security - gives the інформаційно-аналітичне providing of functioning of the system of economic security and shows technology of his realization.

Thus, information, called to provide making decision, brings in a substantial contribution to the acceptance of administrative decision. She becomes the factor of production and like labour, materials and capital allows to create a valueadded, that is why information is the criterion of providing of economic security of enterprise.

Keywords: information, economic information, economic security.

Талах Т.А.

ИНФОРМАЦИЯ КАК КРИТЕРИЙ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье определена сущность информационно-аналитического обеспечения управления экономической безопасностью предприятия. Установлена сущность, принципы, технологии использования информации для оценки экономической безопасности предприятия.

Ключевые слова: информация, экономическая информация, экономическая безопасность предприятия

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Система економічної безпеки кожного підприємства абсолютно індивідуальна. Її повнота й дієвість багато в чому залежать від наявної в державі законодавчої бази, матеріально-технічних і фінансових ресурсів, що виділяє керівник підприємства, розуміння кожним зі співробітників важливості забезпечення безпеки бізнесу, а також від знань і практичного досвіду начальника системи економічної безпеки, що безпосередньо займається побудовою й підтримкою самої системи. Одним із основних елементів оцінки економічної безпеки підприємства є інформація. Від якості інформаційно-аналітичного забезпечення прямо залежить якість управління економічною безпекою підприємства.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Окремі питання управління економічною

безпекою підприємства та його інформаційно-аналітичним забезпеченням знайшли своє відображення у працях таких вітчизняних та закордонних учених-науковців, як І. Богданов, М. Войнаренко, В. Герасимчук, Г. Долматова, І. Коноплева, Л. Коженевські, С. Кучерівська, В. Ліпкан, Н. Машина, П. Нікіфоров, Л. Омелянович, О. Яременко, В. Ярочкін, та інших.

Цілі статті. Визначити основні аспекти інформаційно-аналітичного забезпечення системи управління економічною безпекою підприємства

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Під економічною інформацією розуміють організовану сукупність даних про господарську діяльність підприємств чи структурних підрозділів. Економічна інформація становить проміжну ланку між господарською діяльністю, де вона формується, і управлінням, де її фіксують, обробляють і використовують. Достовірна інформація сприяє обґрунтуванню ефективних управлінських рішень, в тому числі і на економічну безпеку підприємства. Система інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства охоплює такі основні складові елементи:

- перелік інформаційних одиниць або інформаційних сукупностей показників чи документів, необхідних для вирішення відповідних завдань оцінки економічної безпеки за допомогою аналізу (склад інформації);

- структуру інформації, закономірності її формування та використання для оцінки економічної безпеки підприємства, тобто правила побудови показників та документів, що містять ці показники, а також індикатори їх рівня;

- характеристику руху інформації - визначення потоків інформації, побудова схем документообігу та інформаційних моделей для потреб економічної безпеки підприємства.

Неодмінною умовою виживання в умовах ринку й збереження конкурентоспроможності є адаптація підприємства до мінливих потреб ринку та забезпечення економічної безпеки підприємства. Практично цінність інформації прямо пропорційна тій ролі, яку вона відіграє в прийнятті управлінських рішень.

Цінність інформації визначається тим, як суб'єкт зможе розпоряджатися нею.

Інформація, покликана забезпечити прийняття рішень, вносить істотний вклад у прийняття управлінського рішення. Вона стає фактором виробництва й подібно праці, матеріалам і капіталу дозволяє створювати додану вартість, тому інформація є критерієм забезпечення економічної безпеки підприємства.

Основними властивостями інформації є: повнота, вірогідність, цінність, актуальність і ясність.

Аналітичну обробку інформації дуже важливо здійснювати на основі системного підходу, що дозволяє розкрити комплексність об'єкта, багатогранність зв'язків і звести їх у єдину цілісну систему. При системному підході визначаються основні цілі системи, досягненню яких повинні сприяти вихідні дані й одержана результативна інформація. За цілями конструюється система. Під системою в цьому випадку розуміється набір елементів і інформаційні зв'язки, що виникають між ними і які забезпечують оптимальне безпечне управління економікою підприємств.

Система аналітичної інформації для прийняття управлінських рішень відрізняється складністю. Причому спостерігається тенденція ускладнення взаємозв'язків в інформаційному потоці. Одночасно відбувається систематичне зростання обсягів інформації, її надмірності при інформаційній недостатності для прийняття оптимальних управлінських рішень. Інформація щодо забезпечення економічної безпеки підприємства досить неоднорідна. Усе це ускладнює її використання в управлінні економічною безпекою.

На більшості підприємств інформація, яка використовується менеджерами для забезпечення економічної безпеки, забезпечують внутрішні джерела. Створюється спеціалізована аналітична група, або служба економічної безпеки підприємства, до складу функціональних обов'язків якої повністю або частково включається інформаційне забезпечення.

Створення раціонального потоку інформації про економічну безпеку підприємства повинне опиратися на такі принципи:

- уніфікованості, що припускає адаптацію проектних рішень, що пропонуються до якомога ширшого кола завдань, які вирішуються при оцінці економічної безпеки підприємства;
- системності, що припускає охоплення всіх аспектів діяльності підприємства, як системи що в свою чергу виступає складовою частиною системи вищого порядку;

– принцип вирішення нових завдань, що дозволяє виявляти й вирішувати нові завдання, які ставляться перед підприємством у зв'язку з ускладненням зовнішнього середовища;

– принцип першого керівника, заснований на безпосередньому керівництві аналітичною роботою на підприємстві першим керівником у зв'язку з тим припущенням, що він буде постійно націлювати аналітичний відділ на рішення нових більш складних завдань і намагатися вивести підприємство на лідируючі положення в конкурентному середовищі;

– принцип розвитку – розроблений комплекс вирішення аналітичних завдань повинен створюватися з урахуванням можливості поповнення й постійної актуалізації без порушення його функціонування;

– принцип сумісності – при створенні системи повинні бути реалізовані інформаційні інтерфейси, завдяки яким вона може взаємодіяти з іншими системами відповідно до встановлених правил;

– принцип стандартизації, що припускає те, що при створенні аналітичних комплексів повинні бути раціонально застосовані типові уніфіковані й стандартизовані елементи, проектні рішення, пакети прикладних програм, зокрема такі, які дозволяють займатися побудовою економіко-математичних моделей;

– принцип ефективності полягає у досягненні раціонального співвідношення між витратами й цільовими ефектами, включаючи кінцеві результати автоматизації;

– принцип єдиної інформаційної бази, що припускає те, що вихідна інформація один раз вводилась в систему й могла бути використана багаторазово.

До збору, накопичення й систематизації інформації для оцінки економічної безпеки підприємства пред'являються певні вимоги: інформація повинна бути повною й своєчасною, достовірною, корисною й зручною для сприйняття й подальшого використання.

Необхідність збору, накопичення й зберігання економічної інформації диктується багатьма обставинами. До них належать: багаторазовість і тривалість її застосування, розрив у часі між збором і використанням інформації при проведенні аналізу й управлінні

економічною безпекою на підприємстві.

Хаотичність потоків інформації, недосконалість їх каналів, методів і техніки збору, зберігання й обробки приводять до істотного запізнювання інформації й до втрати її якості та виникнення загроз для підприємства. Основа сучасного одержання інформації – це інтеграція її збору й обробки. Результати проведення аналітичних досліджень прямо залежать від якості інформації, яка використовується, тому перед їх проведенням слід ретельно перевірити вхідну інформацію.

Систематизацію й підготовку джерел інформації для аналізу можна розділити на два етапи: перевірка їх змісту; обробка й вивчення матеріалів.

У процесі аналізу виявляються переваги й недоліки інформації, повнота її використання для аналізу й управління економічною безпекою.

Інформацію про економічну безпеку підприємства використовують як внутрішні, так і зовнішні користувачі.

До якості економічної інформації пред'являються певні вимоги, насамперед, вимога про те, щоб вона задовольняла користувачів інформації, інакше кажучи, була корисною.

Забезпечення управлінського персоналу відповідною інформацією залежить від розподілу функцій між виконавцями. Із цією метою для кожного керуючого розробляються посадові інструкції, у яких перераховуються функції, які він виконує. На підставі посадових інструкцій визначається той обсяг інформації, який необхідний для забезпечення економічної безпеки підприємства.

Економічні показники для проведення оцінки і аналізу економічної безпеки підприємства повинні бути представлені у вигляді системи. Система показників – це їх упорядкована сукупність, у якій кожний показник дає кількісну або якісну характеристику певної сторони господарської діяльності, має властивості зведення й подільності, пов'язаний з іншими показниками, але не дублює їх.

Інформаційна база економічної безпеки, яка існує на підприємстві, становить систему показників, вірогідність, періодичність поновлення, повнота й автоматизація якої забезпечує якість прийнятих управлінських рішень.

Аналіз як галузь діяльності людей виробляє інформацію, яка має свою технологію. Тому аналіз діяльності підприємств у галузі економічної безпеки – надає інформаційно-аналітичне забезпечення

функціонування системи економічної безпеки та показує технологію його проведення.

Централізованими в цій технології є збір, обробка, передача, видача інформації.

Правильність проведення аналітичного процесу з питань економічної безпеки передбачає виконання таких робіт:

Підготовчий етап:

– складання плану проведення аналітичної роботи з питань економічної безпеки, в якому вказується перелік питань, що підлягають аналізу, строки і відповідальні за виконання або проведення робіт.

– перевірка достовірності інформації;

– вибір методики аналізу тих чи інших показників, які використовують в галузі економічної безпеки підприємств.

Основний етап:

– обробка аналітичної інформації та підрахунок резервів росту ефективності виробництва.

Заключний етап:

– складання аналітичних записок, формування висновків, в яких наводяться пропозиції для усунення виявлених недоліків.

Кількісна характеристика економічної безпеки підприємства передбачає використання аналітичних номенклатур, складний перелік даних, передбачених в планах, нормах, нормативах, кошторисах, фактично врахованих і тих, що характеризують господарські явища і процеси.

Аналітичні номенклатури формуються в різних показниках господарської діяльності при цьому використовують три види номенклатури:

– первинна або вихідна - джерела фактичних, облікових і планових даних;

– проміжні, які не являють собою результати порівняння даних і відносні числа;

– заключні або підсумкові - аналітичні характеристики, що даються у висновках і пропозиціях по результатах аналітичних досліджень.

Організація аналітичної розробки показників фінансово-економічної безпеки підприємства включає такі роботи:

– розробку аналітичної номенклатури, тобто системи

аналітичних показників та їх індикаторів;

- розробку та вибір методики обчислення показників;
- обґрунтування індикаторних рівнів показників;
- визначення логічної послідовності обробки даних;
- розробка форм, таблиць і графіків руху аналітичної інформації;

– забезпечення комплексу робіт, що виконуються на етапі аналітичної обробки інформації, який полягає у перетворенні вихідної інформації в кінцеву шляхом логічних і обчислювальних операцій.

В процесі проведення аналізу використовують такі носії інформації:

- фактичні або нормативні дані;
- дані бухгалтерії або оперативного обліку
- бухгалтерська або статистична звітність;
- позаоблікові дані - дані спеціальних обстежень, акти ревізій, технічні та технологічні документи матеріально-виробничих заводів;
- розрахункові аналітичні таблиці;
- пояснювальні записки до річного звіту, різні довідки і заключення.

Для того, щоб забезпечити раціональний рух потоку інформації в аналітичному процесі, необхідно дотримуватись таких принципів:

- виявлення інформаційних потреб і визначення способів найбільш ефективного задоволення цих потреб;
- об'єктивне відображення господарських фактів, єдність інформації різних джерел;
- усунення дублювання інформації;
- передбачити можливість всесторонньої комп'ютерної обробки аналітичної інформації.

Відібрані для використання джерела інформації підлягають формальній (технічній) та суттєвій (логічній) перевіркам. Формальна (технічна) перевірка передбачає:

- правильність оформлення документів, звітів з точки зору наявності та заповнення реквізитів таблиць, підписів;
- перевірка арифметичних сум, підсумків;
- відповідність цифр, перенесених з інших документів і попередніх років;

- погодженість цифр у різних формах;
- погодженість взаємозалежних величин.

При суттєвій перевірці встановлюють: доброякість матеріалів; їх відповідність об'єктивній дійсності; можливість використання для аналізу.

Висновки. Таким чином, інформація, її збір, аналітична обробка та оцінка на її основі економічної безпеки підприємства відіграє основну роль у прийнятті управлінських рішень. Інформація, покликана забезпечити прийняття рішень, вносить істотний вклад у прийняття управлінського рішення. Вона стає фактором виробництва й подібно праці, матеріалам і капіталу дозволяє створювати додану вартість, тому інформація є критерієм забезпечення економічної безпеки підприємства.

1. Войнаренко М. Управління економічною безпекою підприємств на основі оцінки відхилень порогових показників / М. Войнаренко, О. Яременко // Економіст. – 2008. – №12. – С. 60-63.
2. Коноплева И.А. Управление безопасностью и безопасность бизнеса: учебн. пос. для вузов / И.А. Коноплева, И.А. Богданов; под ред. И.А. Коноплевой. – М.: ИН-ФРА-М, 2008. – 448 с.
3. Щербина В.М. інформаційне забезпечення економічної безпеки підприємств та установ / В.М. Щербина // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – №1. – С. 220-225.

УДК: 657

Ткачук І.М., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ

У статті увага приділена головним аспектам податкового контролю, як важливого важеля забезпечення податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів. Особливо актуально постає дане питання в умовах кризової ситуації, яка склалася в Україні, коли найголовнішою проблемою є наповнюваність бюджету з урахуванням взаємної відповідальності платника податків і держави.

Ключові слова: бюджет, контроль, податки, податковий контроль, управління, оподаткування.

Тkachuk I.N.

CURRENT ISSUES STUDY OF TAX CONTROL

The article focus is on the main aspects of tax control as an important lever to ensure tax revenues to budgets of all levels. Especially important this issue is presented in a crisis situation in Ukraine, where the main problem is filling the budget on the basis of mutual responsibility of the taxpayer and the state.

No state can not do without revenues. Thus, the main source of budget revenues are taxes that are a combination of financial relations associated with the formation of state funds to perform those functions. Serving the state depend on the timeliness and completeness of tax due which is financing the social security needs of citizens and provided funding for state programs.

It should also be noted that the economic substance characterized by tax money relations, which are formed in the state of natural and legal persons, aimed at mobilizing funds to the state.

The current tax system in recent decades has undergone some significant changes due to the need to create a tax system that most closely correspond to a market economy and represent an opportunity to form each revenue side of its budget based on their tax, regulatory tax and non-tax revenues.

The significance of tax control is undeniable, and ordering is to achieve tax administration, taxpayer verify compliance legislation on taxes and fees detection of offenses committed

Special attention to tax control by the state due to the fact that taxes are the main source of budget funds. Accordingly, the tax control process is dynamic and must meet the challenge posed to the state tax system as a whole.

However, in the present control is seen as a form of management, is an independent management function, which has a thrust and content. Is no exception in this case and tax control. In particular, the efficiency of tax control as management, can be achieved in terms of mutual responsibility of the taxpayer and the state, and with the agreement of their interests, with unconditional observance of the basic principles of taxation.

Keywords: budget, control, taxes, tax control, management, taxation.

Тkachuk И.Н.

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ИССЛЕДОВАНИЯ НАЛОГОВОГО КОНТРОЛЯ

В статье внимание уделено главным аспектам налогового контроля, как важного рычага обеспечения налоговых поступлений в бюджеты всех уровней. Особенно актуален этот вопрос в условиях кризисной ситуации, которая сложилась в Украине, когда главной проблемой является наполняемость бюджета с учетом взаимной ответственности налогоплательщика и государства.

Ключевые слова: бюджет, контроль, налоги, налоговый контроль, управление, налогообложение.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Жодна держава не може обійтися без надходжень до бюджету. При цьому, головним джерелом наповнення бюджету є податки, які являють собою сукупність фінансових відносин, пов'язаних з формуванням грошових коштів держави для виконання відповідних функцій. Виконання функцій держави залежать від своєчасності та повноти сплати податків за рахунок яких відбувається фінансування соціального забезпечення потреб громадян та забезпечується фінансування державних програм.

Важливим механізмом забезпечення повного та своєчасного надходження податкових платежів до бюджетів різних рівнів є податковий контроль. І як зауважують Мельник М.І., Лещух І.В., важливою передумовою забезпечення належної організації процесу податкового контролю є створення середовища для партнерських відносин між контролюючими податковими органами та суб'єктами господарювання [6, с.59].

Варто також відмітити, що економічна сутність податків характеризується грошовими відносинами, які формуються у держави з юридичними і фізичними особами, і які спрямовані на мобілізацію коштів у розпорядження держави.

Сучасна податкова система за останні десятиліття зазнала ряд істотних змін, що викликані необхідністю створення податкової системи, яка найбільш повно відповідатиме ринковим відносинам і представлятиме собою можливість кожного самостійно формувати дохідну частину свого бюджету виходячи з власних податкових, регулюючих податків і неподаткових надходжень.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Податковий контроль як важливий елемент системи державного управління є необхідною умовою досягнення ефективності податкових відносин. А результати податкового контролю є відправною точкою розподільчих відносин по формуванню та стійкості бюджету, що досягається за рахунок стабільного приросту грошових коштів держави.

Ми погоджуємося з думкою Козьмук Н.І. [3], що головною метою податкового контролю є дієвість системи оподаткування і досягнення такого рівня ретельності (податкової дисципліни) серед платників податків, податкових агентів та інших осіб, за якої

виключається порушення податкового законодавства або їх число є зовсім незначним. При цьому автор наголошує про незадовільну роботу системи державного податкового контролю на сучасному етапі, що проявляється у зниженні обсягів поповнення дохідної частини державного бюджету, неефективній співпраці органів контролю та платників податкових платежів.

Бахарева Т.В. та Докальська В.К. визначають податковий контроль як складовий елемент системи управління, який є необхідною умовою досягнення суспільної ефективності податкових відносин, забезпечуючи зворотний зв'язок платників податків як з органами державного управління, які наділені особливими правами і повноваженнями з питань оподаткування (податковими адміністраціями), так і з державними органами, які приймають рішення з питання встановлення нових і зміни умов справляння діючих податків. При цьому податковий контроль – це не тільки завершальна стадія управління оподаткуванням, його результати слід розглядати і як відправну точку чергового циклу розподільних відносин з приводу формування централізованих грошових фондів, і як один з факторів стійкості бюджету, що досягається за рахунок стабільного приросту податкових доходів [1].

Актуальним є формулювання Корецького О.М. про те, що ефективний податковий контроль має забезпечувати прозоре економічне адміністрування податкових відносин при оптимальному розмірі витрат на його здійснення і являє собою необхідну умову функціонування податкової системи. За його відсутності або малої ефективності важко розраховувати на те, що всі платники податків будуть своєчасно і в повному обсязі сплачувати податки і збори, що, у свою чергу, може поставити під загрозу економічну безпеку держави [4].

Цілі статті. Питання взаємоузгодження теорії та практики ефективності податкового контролю активно досліджується як вітчизняними, так і зарубіжними вченими, у їхньому числі: Бахарева Т.В., Докальська В.К., Єгарміна В.Д., Козьмук Н.І., Корецький О.М., Лещух І.В., Найдено О.Є., Мельник М.І., та іншими. Проте, дискусійність питань податкового контролю, які б враховували його складний багатовимірний процес, продукують необхідність у проведенні подальших досліджень.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Податки є один з найдавніших і найголовніших економічних інструментів в суспільстві, які використовувалися і використовуються як основне джерело наповнення державного бюджету. Важливою умовою функціонування податкової системи є здійснення ефективного податкового контролю.

Значимість податкового контролю безперечна, і полягає як стверджують Бахаревої Т.В. та Докальскої В.К., в досягненні впорядкованості податкових відносин, перевірки дотримання платником податків законодавства про податки і збори, виявлення допущених правопорушень [1].

Відповідно до ст. 61 п. 1. Податкового кодексу України (далі – ПКУ), податковий контроль – це система заходів, що вживаються контролюючими органами з метою контролю правильності нарахування, повноти і своєчасності сплати податків і зборів, а також дотримання законодавства з питань регулювання обігу готівки, проведення розрахункових та касових операцій, патентування, ліцензування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи [8].

Беззаперечним є твердження Єгармініної В.Д., що головним завданням податкового контролю є не збільшення сум донарахувань за результатами проведених перевірок СПД і констатація порушень податкового законодавства, а виявлення причинно-наслідкових зв'язків виявлених порушень, розробка конкретних пропозицій і заходів по удосконаленню податкового законодавства і переходу від примусового стягнення податків і зборів до добровільного виконання податкових зобов'язань перед державою як юридичними так і фізичними особами [2].

Податковому контролю притаманні певні особливості, які виділені Лісовим А.В. і Єгоровою Т.М. [5], а саме:

- 1) є спеціальним державним контролем;
- 2) включає контроль за дисципліною у сфері оподаткування, що припускає широкий підхід до змісту податкового контролю;
- 3) характеризується чіткою цілеспрямованістю;
- 4) пов'язаний не тільки із грошовими, але й з матеріальними ресурсами;
- 5) відображає відносини центральної та місцевої влади, що

базуються на фіскальних функціях держави, особливістю реалізації яких є чітко виражений імперативний характер;

б) реалізується через сукупність активних дій як зобов'язаних, так і владних суб'єктів.

Також варто відмітити, що податковий контроль, як вказує Найденко О.Є. [7, с.10], одночасно носить:

–забезпечувальний характер – проявляється в тому, що в результаті застосування податкового контролю притинаються заходи щодо ухилення від сплати податків та забезпечується надходження податків до бюджету;

–попереджувальний характер – полягає в стимулюванні платників податків до правильної сплати податків, оскільки при наявності податкового контролю платників податків передбачають, що недоплачені суми податків за результатами перевірок будуть стягнені з фінансовими санкціями до бюджету та, відповідно, ухилилися від оподаткування небезпечно.

ПКУ відповідно до ст. 62 п.1 регламентус, що податковий контроль здійснюється шляхом [8]:

- 1) ведення обліку платників податків;
- 2) інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності контролюючих органів;
- 3) перевірок та звірок відповідно до вимог ПКУ, а також перевірок щодо дотримання законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, у порядку, встановленому законами України, що регулюють відповідну сферу правовідносин.

Основні вимоги до проведення податкового контролю, на основі дослідження сутнісно-змістових характеристик, сформулювали Мельник М.І. та Лещух І.В. [6], а саме:

– послідовність – передбачає здійснення великої кількості контрольних-перевірочних дій, що відповідають нормам законодавства, проводяться в логічній послідовності та спрямовуються на досягнення необхідного результату, а саме виявлення зловживань у сфері оподаткування та вжиття заходів для уникнення цього явища у майбутньому;

– об'єктивність – передбачає неупередженість дій податкових інспекторів у процесі здійснення контрольних-перевірочних заходів;

– всебічність – передбачає охоплення податковим контролем усіх аспектів діяльності об'єкта контролю задля недопущення податкових правопорушень, а у разі їх виявлення – прийняття законних управлінських рішень;

– повнота – полягає у вжитті всіх передбачених законом заходів для комплексного вивчення податковим інспектором господарської діяльності об'єкта контролю, виявленні усіх його сильних і слабких сторін в процесі виконання податкових зобов'язань;

– результативність – аналіз результатів контрольно-перевірочної роботи та оперативне прийняття рішень щодо виявлених недоліків як у роботі суб'єкта господарювання, так і контролюючого органу.

І як зауважують Мельник М.І. та Лещух І.В. дотримання зазначених вимог до здійснення податкового контролю забезпечить підвищення ефективності адміністрування податків в Україні [6].

Особлива увага до податкового контролю з боку держави обумовлена тим, що податки виступають основним джерелом надходження бюджетних коштів. Відповідно, податковий контроль є процесом динамічним і повинен відповідати тим завданням, які ставить держава перед податковою системою в цілому.

Проте, у сьогоденні контроль розглядається в якості однієї з форм управлінської діяльності, тобто як самостійна функція управління, що має цільову спрямованість та певний зміст. Не є виключенням в даному випадку і податковий контроль. Зокрема, ефективність податкового контролю, як функції управління, може бути забезпечена в умовах взаємної відповідальності платника податків і держави, та з узгодженням їх інтересів, з безумовним дотриманням базових принципів оподаткування.

Висновки. Підсумовуючи вище зазначене варто зауважити, про необхідність формування цілісної і гнучкою системи податкового контролю, як важливої складової успішного функціонування вітчизняної податкової системи. Адже, головне призначення податкового контролю, як однієї з важливих функцій державного управління, вивчати та виявляти фактичний стан справ, з метою визначення обґрунтованості прийнятих управлінських рішень в інтересах держави, суб'єктів господарювання та суспільства.

1. Бахарева Т.В. Налоговый контроль как основной элемент системы налогового администрирования / Т.В. Бахарева, В.К. Докальская // Молодой ученый. – 2015. – №24. – С. 378-380
2. Єгарміна В.Д. Податковий контроль: теоретичні засади і практика застосування / В.Д. Єгарміна // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2011. – № 1. – С. 166-176
3. Козьмук Н.І. Податковий контроль як інструмент забезпечення дотримання законодавства у сфері оподаткування / Н.І. Козьмук // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – 2015. – Вип. 11. – Ч. 2. – С. 123-126
4. Корецький О.М. Податковий контроль як складова державного фінансового контролю / О.М. Корецький //Електронне наукове фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=403>
5. Лісовий А.В. Роль податкового контролю у системі державного фінансового контролю / А.В. Лісовий, Т.М. Єгорова // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2011. – №2. – С. 91-94
6. Мельник М.І. Податковий контроль в Україні: проблеми та пріоритети підвищення ефективності: монографія / М.І. Мельник, І.В. Лещух. – Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України», 2015. – 330 с.
7. Найденко О.Є. Податковий контроль: навчальний посібник / Найденко О. Є. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2012. – 224 с.
8. Податковий кодекс України №2755-VI від 02.12.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

УДК 657

Глущкевич Н.В., к.е.н., доцент,

Ковальчук А.А.

Луцький національний технічний університет

ОБЛІК ТА КОНТРОЛЬ ЯКОСТІ М'ЯСНОЇ ПРОДУКЦІЇ

У публікації розглядаються питання обліку якості виробництва м'ясної продукції і контролю за її зберіганням, використанням та реалізацією. Надані пропозиції щодо вдосконалення управлінських звітів у частині документального контролю за якістю продукції та запропоновані штрафні санкції у разі відхилення від норм якості продукції.

Ключові слова: відхилення, контроль, м'ясні вироби, норми, облік, продукція, якість.

Tluchkevich N., Kovalchuk A.

ACCOUNTING AND QUALITY CONTROL MEAT

Today, there are unresolved issues related to the organization of accounting and cost control product quality. Thus, the financial accounting issues keeping product quality are considered in accordance with the Guidelines for the formation of production costs in the industry, which is different from the calculation of the cost of quality. Therefore, registration and quality control of products, including meat, should be organized in a system of management accounting or adapted accordingly in financial accounting.

The costs associated with quality - it costs arising as to ensure and guarantee the satisfactory quality, and costs associated with losses when the not reached a satisfactory quality.

In scientific publications are widely considered the issue of synthetic accounting quality costs. Proposed for use as synthetic and analytical accounts of accounting; various methods of classification of quality costs in the cost of finished products and methods of cost accounting for quality.

Quality control involves a combination of methods and means of control and regulation components of the environment that determine the level of product quality in the stages of planning, research and production and technical control at all stages of the production process.

In Ukraine, accounting and quality control of meat products is carried out in phases for each business process. Control is carried out directly after accounting indicators in the prescribed form documents.

Accounting for quality products requires proper documentary support, namely the system of management accounting. The proposals for improving the management reports in terms of documentary control over product quality and proposed penalties in case of deviation from the norms of quality products.

Keywords: rejection, control, meat products, standards, accounting, production, quality.

Тлуккевич Н.В., Ковальчук А.А.

УЧЕТ И КОНТРОЛЬ КАЧЕСТВА МЯСНОЙ ПРОДУКЦИИ

В публикации рассматриваются вопросы учета качества производства мясной продукции и контроля за хранением, использованием и реализацией. Представлены предложения по совершенствованию управленческих отчетов в части документального контроля за качеством продукции и предложены штрафные санкции в случае отклонения от норм качества продукции.

Ключевые слова: отклонение, контроль, мясные изделия, нормы, учет, продукция, качество.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Україна планує стати членом Світової організації торгівлі, тому про якість

продукції почали говорити на всіх рівнях управління. Прийнято ряд законодавчих і нормативно-правових актів, серед яких Закон України «Про захист прав споживачів», «Про стандартизацію», «Про безпечність та якість харчових продуктів» тощо.

В умовах ринкової перебудови виробничих підприємств особливої актуальності набуває питання забезпечення виробництва якісної і безпечної продукції. Прикладом такого стратегічно важливого продукту в Україні вважається м'ясна продукція (виробництво ковбасних та інших м'ясних виробів).

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питаннями теорії та методики обліку та контролю витрат, пов'язаних з якістю продукції, займалися такі науковці, як Г.Г. Азгальдов, В.Н. Войтоловський, В.І.Гіссін, А.В. Глічов, Е.М. Карлик, І.В. Малова, П.П. Новиченко, В.Ю. Огвоздін, В.В. Окрепілов, Т.Д. Попова, К.М. Рахлін, Е.І. Тавер, Дж. Шанк, О.В. Фоміна, К.А. Ягмур та інші.

Цілі статті. Розглянути питання обліку якості виробництва м'ясної продукції і контролю за її зберіганням, використанням та реалізацією. Надати пропозиції щодо вдосконалення управлінських звітів у частині документального контролю за якістю продукції та запропонувати штрафні санкції у разі відхилення від норм якості продукції.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Витрати, пов'язані з якістю - це витрати, що виникають при забезпеченні та гарантуванні задовільної якості, а також витрати, пов'язані з втратами в тому випадку, коли не досягнуто задовільну якість [2].

Проблемам удосконалення діючої системи управлінського обліку витрат на якість продукції присвячені праці К.А.Ягмур. Автор пропонує побудову обліково-аналітичної системи, що акумулює інформацію про витрати на якість як собівартості продукції і тим самим впливає на ціну та пропонує процесний підхід до обліку витрат на якість [9].

Обліковим аспектам якості продукції присвятили свої праці І.В. Малова, Т.Д. Попова, О.В. Фоміна, Ж.А. Чеснокова [1,7,8,10]. Усі дотримуються різних підходів щодо удосконалення синтетичного обліку витрат на якість.

О.В. Фоміна для обліку витрат кожного процесу (рахунок «Основне виробництво» субрахунок «Процес»), у тому числі витрат на якість (рахунок «Основне виробництво» субрахунок 2 «Витрати на якість»), пропонує відкрити рахунки і субрахунки різних рівнів, на яких нагромаджуватиметься інформація про вартість процесів, переділів, статей калькуляції і відхилень по видах продукції. Таким чином, угруповання витрат на якість можливе в межах будь-якого процесу і в розрізі аналітичних рахунків другого порядку до рахунку «Витрати на якість»: 20.2.1. Витрати на забезпечення якості, 20.2.2. Витрати на підвищення якості, 20.2.3. Втрати від невідповідностей відповідно до цілей управління і потреб в інформації для аналізу витрат і відхилень, якості процесів і їх впливу на якість напівфабрикатів, ефективності і відповідності внутрішнім стандартам якості [10].

Для забезпечення системного обліку витрат на якість Т.Д. Попова пропонує ввести в План рахунків бухгалтерського обліку окремий збірно-розподільний рахунок «Витрати на якість». По дебету його протягом місяця будуть відображатися всі витрати, пов'язані з якістю, а після закінчення місяця з його кредиту вони будуть списані на рахунки «Основне виробництво», «Загальновиробничі витрати», «Загальногосподарські витрати», «Брак виробництва», «Витрати майбутніх періодів» і ін. [8]

Контроль якості продукції це:

- відповідність продукції та процесів вимогам нормативно-технічної документації, зразкам- еталонам;
- інформація про перебіг виробничого процесу та підтримання його стабільності;
- захист підприємства від постачань недоброякісних матеріалів, енергоносіїв тощо;
- виявлення дефектної продукції на ранніх етапах;
- запобігання випуску недоброякісної продукції. [2]

В загальному, система контролю - це сукупність методів і засобів контролю та регулювання компонентів зовнішнього середовища, які визначають рівень якості продукції на стадіях планування, дослідження та виробництва, а також технічного контролю на всіх стадіях виробничого процесу. Показники якості продукту формуються в нормативах на стадії планування, уточнюються в конструкторській документації на стадії НДДКР,

матеріалізуються на стадії виробництва, реалізуються на стадії експлуатації [4].

Згідно чинного законодавства облік і контроль якості м'ясної продукції в Україні здійснюється поетапно за кожним господарським процесом (рис. 1.). Так, контроль безпосередньо здійснюється після обліку відповідних показників у встановлених формах документів.

Рис. 1. Облік і контроль якості м'ясної продукції

Крім того, облік якості продукції потребує і належного документального забезпечення, а саме в системі управлінського обліку. Оскільки на сьогодні така інформація не відображається у звітності економічних суб'єктів (фінансова звітність, статистична звітність тощо) нами пропонується форма внутрішньої звітності для обліку і контролю безпосередньо якості сировини і матеріалів, готової продукції та витрат на якість (таблиця 1). Звіт містить:

1. Надходження сировини для виробництва (переробки): дата і час надходження м'ясної продукції і субпродуктів на підприємство – переробника, гатунок і вага м'яса і відповідність санітарним нормам.

2. Передавання сировини із холодильної камери безпосередньо на виробничі лінії: дата передачі і вага сировини.

3. Передавання готової продукції (м'ясних виробів) на склад: сорт і вага м'ясних виробів, відповідність санітарним нормам.

Надійшло				у виробництві		Вибуло				Конт- роль матері- альної особи
Дата	Сорт	Вага (кг)	Відпо- від- ність нормам	Дата	Вага	Дата	Сорт	Вага	Відпо- від- ність нормам	
15.05	Вищий	100	+	16.05	96	16.05	Вищи й	94	+	Підпис
16.05	Вищий	25	+	26.05	20		2 сорт	15	-	підпис

Звіт слід подавати за кварталний період. За порушення ведення і подання даного звіту внутрішніми розпорядчими і нормативними документами слід ввести штрафні санкції: за несвоєчасне подання звітності (фіксована сума) та за порушення санітарних норм передачі і зберігання м'яса (за кожен кілограм продукції).

Висновки. Отже, облік і контроль якості продукції повинен відповідати сучасним інформаційним потребам системи управління підприємством. Для удосконалення документального забезпечення обліку і контролю якості продукції пропонуємо використання управлінських звітів у частині документального контролю за якістю продукції та застосування штрафних санкцій у разі відхилення від норм якості продукції. Пропозиції стосуються переважно управлінського обліку і контролю за якістю, але доцільно передбачити такий контроль і на рівні статистичних або інших органів.

1. Малова И.В. Опытвнедрениясистемыучета и анализа затрат на качество / И.В. Малова // Сб. «Трехмерностьуправления. Экономикакачества. Техническоеурегулирование». Серия «Все о качестве. Отечественныеразработки». Випуск 34. – М.: НТК «Трек», 2007.
2. Основи управління якістю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.if.ua/book/150/10014.html>
3. Про захист прав споживачів: Закон України в редакції від 01.12.2005 р. № 3161-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua

4. Про стандартизацію: Закон України в редакції від 15.01.2015 № 124-VIII від [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua
5. Про безпечність та якість харчових продуктів: Закон України в редакції від 06.09.2005 р. № 2809-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua
6. Про Положення про Державну інспекцію України з питань захисту прав споживачів: Указ Президента України від 22.02.2012 р. №134/2012
7. Проблемы внедрения системы управления затратами на качество / А.В. Бондарец, Ж.А. Чеснокова, Н.П. Скосырева // Современные проблемы науки и образования. – 2008. - 3. – С. 177-179.
8. Попова Т.Д. Управленческий учет и контроль в системе обеспечения качества продукции. Экономический поиск. По страницам докторских диссертаций / Под ред. В.Ю. Наливайского, С.Р. Левиной. Ростов н/Д: Изд-во РГЭУ “РИНХ”, 2000. – 115с.
9. Управлінський облік витрат на якість продукції: концептуальний підхід, теорія і практика / К.А. Ягмур, В.В. Коваленко, Донецький державний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=19116>
10. Фомина О.В. Учет и анализ затрат в системе обеспечения качества продукции молокоперерабатывающих организаций АПК: дис. канд. экон. наук: 08.00.12 Киев, 2008. – 260 с.

УДК 657

Чудовець В.В., к.е.н., доцент,

Слодз'як Д.В.

Луцький національний технічний університет

ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПРОДУКТИВНІСТЮ В МОЛОЧНОМУ ТВАРИННИЦТВІ

У статті досліджено особливості продуктивності виробництва в тваринництві, його стан та перспективи розвитку на сучасному етапі. Вивчено основні пріоритети щодо розвитку тваринництва, теоретичні та методологічні положень і практичні рекомендації щодо формування обліково-аналітичного забезпечення управління ефективністю виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах. Запропоновано удосконалення системи обліку в тваринництві: побудову систему звітних показників на основі взаємозв'язку даних бухгалтерського обліку, внутрішньої та статистичної звітності, формування витрат за місцями їх виникнення, методика обліку витрат з виявленням відхилень фактичних значень від нормативних, бюджетування на підприємстві відповідно до виділених місць виникнення витрат та інше.

Ключові слова: тваринництво, виробництво, молочна продукція, продуктивність, облікове забезпечення, управлінська звітність, статистична звітність, витрати, бюджет.

Chudovets V., Slodzik D.

ACCOUNTING SOFTWARE MANAGEMENT PERFORMANCE IN DAIRY FARMING

Assessment of current status and study ways to increase dairy industry development in Ukraine necessitates the creation of such an information system that provides accurate and rapid flow of information to make timely management decisions leadership to improve the efficiency of production and sales of milk in farms. In these circumstances, management accounting is an important tool for agribusiness management and improve its quality.

The productivity of farm animals - the number and quality of the products that are obtained for a certain period (day, month, year, lifetime) of the animal, or the ability to perform a working cattle operation.

Improved methods of management accounting in dairy farming costs related to classification carried out within this industry. Currently the use of traditional methods of cost accounting and costing of agricultural products does not fully meet the current requirements of the market and does not contribute to the reliability of the calculation. To increase the efficiency of production management in dairy farming should include improving budgeting and cost control, creating a relationship between the performance of internal and statistical reporting, and accounting data.

Analysis of the dairy industry showed an annual decrease in the number of cattle, including cows and therefore total production of milk, which reduces the consumption of milk and dairy population. Condition of livestock is an important indicator of socio-economic system. Its functioning is associated with many sectors of the national economy, influencing it in terms of resource provision and development of the consumer market.

The practice of accounting at the enterprises of dairy cattle does not fully meet modern requirements. To strengthen the accounting recommend: build a system of reporting indicators based on the relationship of accounting, internal and statistical reporting system applied forming costs for their places of origin, to put into practice farm cost accounting method of detection of deviations from actual regulations; budgeting exercise in the company according to the selected cost centers.

Keywords: livestock, produce, dairy products, performance, accounting software, management reporting, statistical reporting, cost budget.

Чудовец В.В., Слодзик Д.В.

УЧЕТНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ УПРАВЛЕНИЯ ПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТЬЮ В МОЛОЧНОМ ЖИВОТНОВОДСТВЕ

В статье исследованы особенности производительности производства в животноводстве, его состояние и перспективы развития на современном этапе. Изучены основные приоритеты по развитию животноводства, теоретические и

методологические положения и практические рекомендации по формированию учетно-аналитического обеспечения управления эффективностью производства молока в сельскохозяйственных предприятиях. Предложено усовершенствование системы учета в животноводстве: построение системы отчетных показателей на основе взаимосвязи данных бухгалтерского учета, внутренней и статистической отчетности, формирования затрат по местам их возникновения, методике учета затрат с выявлением отклонений фактических значений от нормативных, бюджетирования на предприятии в соответствии с выделенными мест возникновения затрат и прочее.

Ключевые слова: животноводство, производство, молочная продукция, производительность, учетное обеспечение, управленческая отчетность, статистическая отчетность, расходы, бюджет.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Оцінка теперішнього стану та обґрунтування напрямків підвищення розвитку галузі молочного скотарства в Україні зумовлює необхідність створення такої інформаційної системи, яка б забезпечувала надходження достовірної й оперативної інформації для прийняття своєчасних управлінських рішень керівництвом з метою підвищення ефективності виробництва й реалізації молока в сільськогосподарських підприємствах. У цих умовах управлінський облік є важливим інструментом управління агробізнесом і підвищення його якості.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Найбільший вклад у розвиток управління продуктивністю тваринництва внесли такі аграрники, як Безуглий М.Д., О.М. Маслак, М.В. Присяжнюк, П.Т. Саблук, В.І. Ладик та ін. Відповідні проблеми розкриті в їхніх наукових працях. При цьому важливою проблемою є формування належного облікового забезпечення управління продуктивності тваринництва та розробка відповідної системи даних та показників тощо.

Цілі статті. Дослідити особливості продуктивності виробництва в тваринництві, його стан та перспективи розвитку на сучасному етапі. Вивчити основні пріоритети щодо розвитку тваринництва, теоретичні та методологічні положень і практичні рекомендації щодо формування обліково-аналітичного забезпечення управління ефективністю виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Продуктивність сільськогосподарських тварин – кількість і якість продукції, яку одержують за певний період (добу, місяць, рік, протягом життя) від тварини, або здатність робочої худоби виконувати певну роботу. Тварин розводять головним чином з метою виробництва продуктів харчування і сировини для переробної промисловості, тому продуктивність сільськогосподарських тварин – основна їх господарсько-корисна властивість. Продуктивність визначається спадковістю, залежить від виду, породи, вікових та інших особливостей і буде високою лише за сприятливих умов годівлі й утримання тварин.

Молочне скотарство - одна із стратегічних галузей тваринництва України, що визначає продовольчу безпеку держави, якість харчування населення та має високий експортний потенціал.

Україна за валовим виробництвом молока в світі в 1990 році входила в п'ятірку найкращих країн, але до 2014 року, значно зменшилось його виробництво.

Одна із причин зменшення виробництва молока в Україні – це зменшення кількості поголів'я великої рогатої худоби. Другим фактором різкого зменшення валового виробництва молока є зменшення сільськогосподарських підприємств більше ніж у 8 разів у зв'язку з їх реформуванням і переходом до ринкових умов господарювання. Найближчим часом повною мірою забезпечити потреби населення в тваринницькій продукції є складним завданням у силу різних причин, у першу чергу через складнощі щодо відновлення поголів'я великої рогатої худоби.

Значне зниження чисельності поголів'я корів, звісно негативно відбивається на об'ємі сировини для молочної промисловості. Для цього потрібно збільшувати поголів'я великої рогатої худоби і підвищувати її продуктивність. Це питання можна вирішувати і за рахунок розведення високопродуктивних молочних порід України. Породи для тваринництва мають вирішальне значення для розвитку сільськогосподарського виробництва. Питання вибору породи завжди залежало від природних зон та економічної ефективності. Є породи, які вимагають постійного селекційного удосконалення на придатність до машинного доїння, оплати корму молочною продукцією та інше. Одночасно, із

введенням промислових технологій у великих тваринницьких комплексах з повною механізацією основних трудомістких процесів виробництво поставило вимоги до порід молочного напрямку продуктивності. Худоба, виведена для таких комплексів повинна відрізнятись міцним здоров'ям, придатністю до машинного доїння на сучасних установках, стійкістю до хвороб [8].

Динаміка поголів'я корів, виробництва та продажу молока підприємствами України за 1990-2014 роки подана на рис. 1.1 [3].

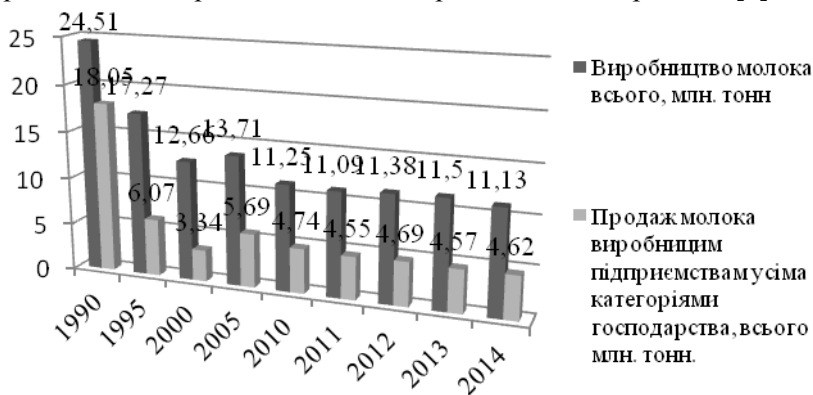

Рис. 1. Динаміка виробництва та продажу молока підприємствами України за 1990-2014 рр.

Сьогодні із-за низької якості молока втрачаються експортні ринки. Потенційні можливості збільшення виробництва молока в господарствах населення повністю вичерпані. Розвиток молочної галузі в цілому стримується її недостатньою доходністю, яка зумовлена низькою купівельною спроможністю населення та посиленням диспаритету цін. Все це зумовило необхідність створення цільової програми, спрямованої на створення відповідних умов розвитку галузі.

Основними пріоритетами щодо розвитку галузі тваринництва є [10]:

- розвиток та створення сільськогосподарських підприємств, покращення технологічних умов виробництва і якості молока та м'яса, в тому числі у фермерських та особистих селянських господарствах;

- нарощування поголів'я сільськогосподарських тварин;
- збільшення обсягів виробництва молока та м'яса за рахунок покращення продуктивності тварин;
- нарощування чисельності поголів'я сільськогосподарських тварин;
- покращення племінних та продуктивних якостей тварин;
- збільшення виробництва молока та м'яса;
- зменшення собівартості продукції тваринництва;
- забезпечення потреби населення в продуктах харчування;
- збільшення продажу молока та м'яса на переробні підприємства;
- здійснення контролю за дотриманням законодавства про племінну справу в тваринництві.

Удосконалення методики управлінського обліку в молочному скотарстві пов'язане з класифікацією витрат, здійснюваних у межах цієї галузі. На даний момент застосування традиційних методів обліку витрат і калькуляції собівартості сільськогосподарської продукції не повною мірою відповідає сучасним вимогам ринку та не сприяє достовірності її розрахунку. Щоб підвищити оперативність управління виробництвом в молочному скотарстві, слід віднести удосконалення системи бюджетування та контролю витрат, створення взаємозв'язку між показниками внутрішньої та статистичної звітності, а також даних бухгалтерського обліку.

На нашу думку, для узгодження та розрахунку показників, що дозволяють аналізувати продуктивність виробництва молока в тваринництві, побудови відповідної управлінської звітності можна використати наступні форми державних статистичних спостережень:

- №50-сг «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств»;
- №24 «Стан тваринництва за 200 _ рік (річна)»;
- №24-сг «Стан тваринництва на «_»_____200_ року (місячна)».

В цих формах зокрема відображається: середньорічне поголів'я великої рогатої худоби, включаючи вибракунаних корів молочного напрямку валового надою молока включають молоко, одержане від корів основного молочного стада, що були на початок звітного року, так і корів, що надійшли до стада протягом року.

Також уключають молоко, отримане від корів, вибракуваних з основного стада і поставлених на відгодівлю, до моменту їх вибраковки. Не відображається за даним кодом молоко, надоєне від корів м'ясного напрямку – воно вважається побічною продукцією та інше.

Важливою складовою продуктивності тваринництва є ефективне управління доходами та витратами, що досягається за рахунок бюджетування. Бюджет являє собою оперативний фінансовий план короткострокового періоду, розроблений до одного року, що відображає витрати і надходження фінансових ресурсів у процесі здійснення конкретних видів господарської діяльності.

Щоб удосконалити організацію обліку в молочному тваринництві слід розмежовувати фактичні і нормативні витрати, відхилення від норм, не тільки в цілому по господарству, а й по структурних підрозділах підприємств тваринництва, а також на цій основі розробити методика калькулювання собівартості молока. Такий підхід дозволить глибше аналізувати діяльність підрозділів через порівняння фактичних і планових показників.

Висновки. Аналіз стану галузі молочного скотарства показав щорічне зменшення поголів'я великої рогатої худоби, в тому числі корів і відповідно валове виробництво молока, що призводить до зменшення споживання молока і молочних продуктів населенням. Стан тваринництва є важливим індикатором розвитку соціально-економічної системи. Його функціонування пов'язане з багатьма галузями національної економіки, які впливають на нього в частині ресурс забезпечення і розвитку споживчого ринку.

Практика обліку на підприємствах молочного скотарства не повною мірою відповідає сучасним вимогам. Для удосконалення системи обліку рекомендуємо: будувати систему звітних показників на основі взаємозв'язку даних бухгалтерського обліку, внутрішньої та статистичної звітності, застосовувати систему формування витрат за місяцями їх виникнення, ввести в практику сільськогосподарських підприємств методика обліку витрат з виявленням відхилень фактичних значень від нормативних; здійснювати бюджетування на підприємстві відповідно до виділених місць виникнення витрат.

1. Безуглий М.Д., Присяжнюк М.В. Сучасний стан реформування аграрно-промислового комплексу України. – К.: Аграр. наука, 2012. – 48 с.
2. Державний комітет статистики України. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Інфографічний довідник Агробізнесу України день [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bakertilly.ua/ru/news/id570>
4. Кому нужно ваше молоко? Молочная карта мира. // ИА Dairynews.-28.12.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dairynews.ru/dairyfarm/komu-ono-nuzhno-vashemoloko.html>
5. Міністерство аграрної політики та продовольства України Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua>
6. Підсумки створення та методологічний аспект перспективи селекції української бурої молочної породи / В. П. Буркат, В. І. Лади́ка, Л. М. Хмельничий [та ін.] / За редакцією І. В. Гузе́ва – К. Аграрна наука, 2015. – С. 17-19.
7. Сус Л.В. Інструментарій державного регулювання галузі тваринництва в Україні / Л. В. Сус // Вісн. Сум. держ. ун-ту. Сер. Економіка. – 2014. – № 2. – С. 54-62.
8. Чудовець В.В., Слодзік Д.В. Проблеми розвитку тваринництва в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///C:/Users/%D0%94%D1%96%D0%B0%D0%BD%D0%B0/Downloads/inek_2015_4_46%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%94%D1%96%D0%B0%D0%BD%D0%B0/Downloads/inek_2015_4_46%20(1).pdf).

УДК 336(477)

Яценко О.В.

Східноєвропейський університет економіки і менеджменту

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

Проаналізовано сучасний стан та проблеми формування фінансових ресурсів України. Наведено тлумачення сутності поняття фінансова система, грошово-фінансові відносини, бюджетна система, державні фінансові ресурси. Досліджено стан економіки України у до кризовий та після кризовий періоди, охарактеризовано показники внутрішнього валового продукту держави з 2000 року. Наведено середньорічні темпи економічного зростання у до кризовий період та причини погіршення української економіки в період та після фінансової кризи. Визначено місце України у світовій економіці та частку номінального ВВП України у номінальному ВВП висхідних економік. Проведено аналіз інвестиційних процесів в Україні та встановлено їх частку у структурі ВВП і роль у формуванні фінансових ресурсів держави і бізнесу.

Досліджено інфляційну складову економіки держави, наведено розміри інфляції за останні роки, встановлено причини різкого зростання рівня інфляції серед яких: стрімка та обвальна девальвація гривні, адміністративне підвищення житлово-комунальних тарифів і низький життєвий рівень населення.

Зроблено висновок, що в Україні не створено базис стійкого економічного відновлення, відбувається консервація як виробничого сектору так і рівня добробуту населення, що в свою чергу не сприяє накопиченню фінансових ресурсів держави. Однак незважаючи на значні складнощі країна зберігає потенціал відновлення. І за умови прискореного реформування, зміни системи державного управління, активного долучення до світових виробничих і фінансових ресурсів вона зможе у відносно стислий період посісти гідне місце у світовій економіці.

Ключові слова: фінансові ресурси держави, фінансова система, грошово-фінансові відносини, ефективність фінансових ресурсів.

Yatsenko A.

CURRENT STATUS AND PROBLEMS OF FORMATION OF FINANCIAL RESOURCES OF UKRAINE

The current state and problems of financial resources in Ukraine. An interpretation of the essence of the concept of the financial system, monetary and financial relations, budget system, public financial resources. The state of Ukraine's economy to the crisis and after the crisis, described indicators gross domestic product of the state since 2000. An average annual economic growth in the pre-crisis period and causes deterioration Ukrainian economy during and after the financial crisis. The place of Ukraine in the world economy and the share of nominal GDP, nominal GDP in Ukraine rising economies. The analysis of investment processes in Ukraine and found their share in the GDP structure and role in shaping the financial resources of the state and business.

Investigated the inflation component of the state's economy, given the size of inflation in recent years, found causes a sharp rise in inflation such as: landslide and rapid currency depreciation, administrative increase in utility rates and low living standards.

It is concluded that Ukraine has not created the basis for sustainable economic recovery, conservation is as the manufacturing sector and the welfare of the population, which in turn is not conducive to the accumulation of financial resources of the state. However, despite the difficulties the country retains considerable potential recovery. And in terms of accelerated reform, changing the system of public administration, the active introduction to the world of production and financial resources it can in a relatively short period to take a worthy place in the world economy.

Keywords: financial resources of the state, the financial system, monetary and financial relations, the effectiveness of financial resources.

Яценко О.В.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ УКРАИНЫ

Проанализировано современное состояние и проблемы формирования финансовых ресурсов Украины. Приведены толкования сущности понятия финансовая система, денежно-финансовые отношения, бюджетная система, государственные финансовые ресурсы. Исследовано состояние экономики Украины в докризисный и после кризисный периоды, охарактеризованы показатели внутреннего валового продукта государства с 2000 года. Приведены среднегодовые темпы экономического роста в докризисный период и причины ухудшения украинской экономики в период и после финансового кризиса. Определено место Украины в мировой экономике и долю номинального ВВП Украины в номинальном ВВП восходящих экономик. Проведен анализ инвестиционных процессов в Украине и установлено их долю в структуре ВВП и роль в формировании финансовых ресурсов государства и бизнеса.

Исследованы инфляционную составляющую экономики государства, приведены размеры инфляции за последние годы, установлены причины резкого роста уровня инфляции среди которых: быстрая и обвальная девальвация гривны, административное повышение жилищно-коммунальных тарифов и низкий жизненный уровень населения.

Сделан вывод, что в Украине не созданы базис устойчивого экономического восстановления, происходит консервация как производственного сектора так и уровня благосостояния населения, что в свою очередь не способствует накоплению финансовых ресурсов государства. Однако несмотря на значительные сложности страна сохраняет потенциал восстановления. И при ускоренном реформировании, изменения системы государственного управления, активного приобщения к мировым производственным и финансовым ресурсам она сможет в относительно короткий промежуток занять достойное место в мировой экономике.

Ключевые слова: финансовые ресурсы государства, финансовая система, денежно-финансовые отношения, эффективность финансовых ресурсов.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. На сучасному етапі економічного розвитку України однією з найважливіших умов виходу із кризи є вирішення проблем формування фінансових ресурсів держави та пошуки шляхів їх ефективного використання.

Економіка самостійної України випробовувала і випробовує постійні зміни, які відзначаються не завжди ефективними

результатами. Внаслідок неефективного менеджменту та недостатнього усвідомлення мети розвитку економіка країни продовжує знаходитись в умовах системної кризи, яка продовжується зростаючими фінансовими та енергетичними кризами.

Враховуючи актуальність дана стаття є спробою аналітичної оцінки стану фінансових ресурсів України та особливостей їх формування.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженню теоретичних і практичних аспектів формування фінансових ресурсів належну увагу приділяли такі відомі вчені як П. Самуельсон, К. Маркс, В. Демченко, Д. Полозенко, К. Маркович, В. Юрчишин, О. Кравченко, Ц. Пилипів, В.Юрій, І. Кириленко, С. Шевченко, О. Василик та ін. Незважаючи на значну кількість публікацій присвячених державним та регіональним фінансовим системам в економічній літературі відчувається обмеженість праць, що стосуються теоретичних основ і сучасної практики формування, використання та аналізу фінансових ресурсів в масштабах держави, в результаті чого виникає необхідність подальших наукових досліджень.

Цілі статті. Головною метою статті є аналітичні дослідження сучасного стану фінансової системи України, особливостей її формування.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Фінансова система України належить до найпотужніших структур у сучасному ринковому середовищі, яка забезпечує реалізацію єдиної державної, фінансової, бюджетної, податкової, кредитної політики, а також концентрує фінансові ресурси на пріоритетних напрямках соціально-економічного розвитку країни. Головна мета державного управління фінансами має бути спрямована на забезпечення результативності державних фінансів, використання грошових ресурсів з максимальною ефективністю.

При цьому зазначимо, що гроші становлять основу виникнення, функціонування і розвитку фінансової системи. Між грошима й фінансами існує настільки тісний взаємозв'язок, що в економічній літературі використовується поняття “фінансово-грошові відносини”. Проте такі відносини правильніше було б

розглядати як “грошово-фінансові”, що відповідає як історичним, так і сучасним умовам, оскільки поява грошей передувала виникненню фінансів, що є підтвердженням наявності зв’язку між грошима і фінансами.

У нових умовах господарювання при наявності різних форм власності фінансова система тлумачиться неоднозначно. На думку одних економістів, фінансова система є частиною грошової системи. Інші вважають, що “фінансова система – це сукупність відокремлених, але пов’язаних між собою сфер фінансових відносин, що мають особливості в мобілізації та використанні фінансових ресурсів, відповідний апарат управління та правове забезпечення”.

Можна навести й інші тлумачення цієї категорії. Професор В. Опарін під фінансовою системою розуміє “сукупність відносно відособлених взаємопов’язаних сфер і ланок, які відображають специфічні форми та методи фінансових відносин”. [6]

Американські економісти вважають, що фінансова система представляє собою сукупність ринків та інших інструментів, які використовуються для укладення фінансових угод, обліку активів і ризиків. Отже, аналіз методологічних підходів щодо визначення теоретичних засад фінансової системи свідчить, що вона представляє собою сукупність фінансових відносин, завдяки яким держава формує і використовує грошові ресурси. [7, 8]

Завжди в суспільстві особливого значення має бюджетна система, яка постійно перебуває у стадії розвитку та удосконалення. При цьому зазначимо, що паралельно з реформуванням бюджетної системи передбачалася й адміністративна реформа, яка представляє собою вид політико-правової реформи. Для її здійснення була розроблена концепція, спрямована на формування ефективної організації виконавчої влади, сучасної системи місцевого самоврядування, запровадження раціонального адміністративно-територіального устрою тощо. На жаль, реформа не набула необхідного продовження.

Варто зазначити, що фінансисти зарубіжних країн звертають увагу на структуру бюджетної системи і відносять до неї: бюджетне планування та прогнозування, бюджетну політику, формування бюджету на середньострокову перспективу, систему бухгалтерського обліку й адміністративно-фінансової інформації

При такому підході залишаються поза увагою авторів державні фінанси, які мають виняткове значення для бізнесу, та країни загалом. Адже відомо, що фінансові кризи, які переживали постсоціалістичні країни, у тому числі й Україна, розпочиналися саме з кризи державних фінансів. Крім того, бюджетне планування, як й інші складові бюджетної системи, на нашу думку, слід розглядати не лише як технічні засоби досягнення мети бюджетної системи, а й як засіб визначення розподілу міжбюджетних трансфертів.

Фінансова система має розв'язувати головне завдання економіки країни – забезпечення макроекономічної збалансованості, створення умов для розвитку реального сектору економіки. Заради цього в бюджеті концентрується значна частина фінансових ресурсів, створених у матеріальній сфері виробництва на основі впровадження передової технології, завдяки чому забезпечується динаміка розвитку ВВП.

За роки незалежності економіка України мала різний стан. З початку 2000-х років вона характеризувалася стійкою позитивною динамікою, середньорічні темпи економічного зростання упродовж 2001-2007рр. перевищували 7% (рис. 1).

ВВП у 2006 році становив 535,9 млрд. грн. проти 441,4 млрд. грн. у 2005 році. Зазначимо, що з погляду міжнародних стандартів – це серйозний прогрес в економіці країни. За 2007 рік ВВП зріс на 8%. Однак Україна з розрахунку ВВП на одну особу серед країн СНД займала четверту сходинку після Росії, Казахстану і Білорусі. Для порівняння, в Естонії частка ВВП на одну особу складала 12 тис. дол. США, а в Україні – 4,7 тис.

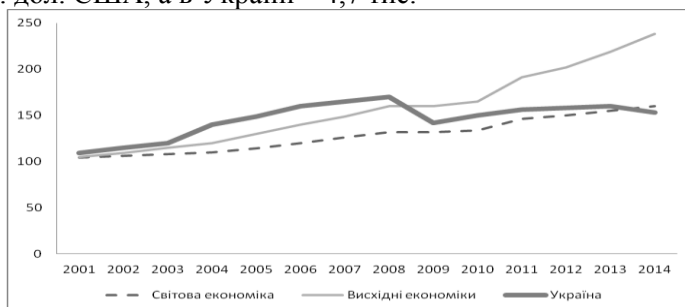

Рис. 1. Індекс економічної динаміки світової економіки, 2000 р. = 100 [3]

Зростання ВВП відбулося в основному за рахунок промислового виробництва. У 2007 році темпи зростання підвищилися більше як у 12 разів порівняно з попереднім роком. При цьому в машинобудуванні ВВП зріс на 24%, деревообробній промисловості – на 40, металургії – на 17%. Приріст продукції в сільському господарстві становив 4,9%, проти 5,3% за 2006 рік.

Слід підкреслити, що реальне докризове зростання ВВП відбулося наприкінці 2006 року завдяки створенню передумови для збалансування економічних показників і, насамперед, у частині виконання дохідної й видаткової частин державного бюджету. Сума доходів державного бюджету у 2006 році становила 133,5 млрд. грн., проти 105,4 млрд. грн. у 2005 році, а видатків – 137,1 млрд. грн., проти 113,0 млрд. грн. у 2005 році. Завдяки зростанню реальних здобутків економіки, а також підвищенню продуктивності праці збільшено соціальні видатки бюджету, які включено до захищених і обов'язкових статей державного бюджету.

Серед пріоритетних державних (цільових) програм України особлива увага приділялося реформуванню системи соціального захисту, посиленню цільової спрямованості соціальних програм, підвищенню мінімальної заробітної плати до рівня прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Допомога окремим верствам населення була одним із пріоритетних напрямів державних (цільових) програм, вона охоплює значну частину населення України і відбувається у формі допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами жінки, одноразової допомоги при народженні дитини, допомоги по догляду за дитиною віком до трьох років, допомоги на дітей, які перебувають під опікою чи піклуванням, допомоги на дітей одиноким матерям і малозабезпеченим сім'ям. Розрахунки свідчать, що на зазначені форми допомоги держава спрямувала у 2006 році 2736 млн. грн., по догляду за дитиною віком до 3-х років – 676,4 млн. грн., на дітей одиноким матерям – 491,1 млн. грн.

Криза ж 2008-2009рр. відкинула українську економіку на кілька років назад, а кризові процеси 2013-2014рр. дедалі більше погіршили позиції України у світовій економіці в середньостроковій перспективі. Слід визнати, що в посткризовий період 2010-2013рр., коли світовій економіці вдалося відновити

відносно стійке зростання, а висхідні економіки навіть прискорили темпи економічного відновлення, українська економіка занурилась у довгострокову рецесію (бурхливі події 2014р. лише акцентували кризовий стан – нагадаємо, впродовж 2012-2013рр. темпи зростання вітчизняної економіки фактично були нульовими). Відтак, нинішня динаміка української економіки дедалі більше відстає від світових тенденцій і того прискорення, яке демонструють успішні висхідні економіки (Рис.1). Особливо відчутним було погіршення економічної динаміки України серед висхідних країн. Так, якщо в докризовий період частка України в загальному ВВП висхідних країн складала близько 0,9%, то в посткризовий період вона скоротилася приблизно на третину, а у 2014р. – скоротиться до рівня практично вдвічі меншого, порівняно з кращими докризовими показниками (рис. 2) [4].

Небезпідставним є твердження, що в Україні кризові процеси 2013- 2014рр. можуть інтерпретуватись як поновлення і продовження кризових процесів 2008-2009рр. Так, у 2008р. прояви глобальної кризи посилились, а 2009р. став для України обвальним. 2010-2012рр. можуть характеризуватися лише як період “виповзання” країни з-під кризового обвалу. Поглиблення ж економічних дисбалансів у 2013р. суттєво послабило макроекономічну стійкість, що зрештою призвело до нового обвалу економіки України у 2014-2015 рр., в т.ч. внаслідок зовнішньої агресії.

Таблиця. 1
Місце України у світовій економіці (ВВП, \$млрд.) [2]

	Світовий	Україна	Частка України у світовому, %
2000	30971	31,8	0,10
2008	62308	179	0,29
2011	71423	163	0,23
2014	77609	143	0,18

Рис. 2. Номінальний ВВП України і його частка в номінальному ВВП висхідних економік [2]

Хоча впродовж 2010-2011рр. спостерігалася позитивна динаміка реального ВВП, проте динаміку тих років не можна класифікувати як “стійке зростання”, оскільки фактично відбувалася лише часткова “компенсація” втрат (падіння) кризового 2009р. (рис. 3) [5].

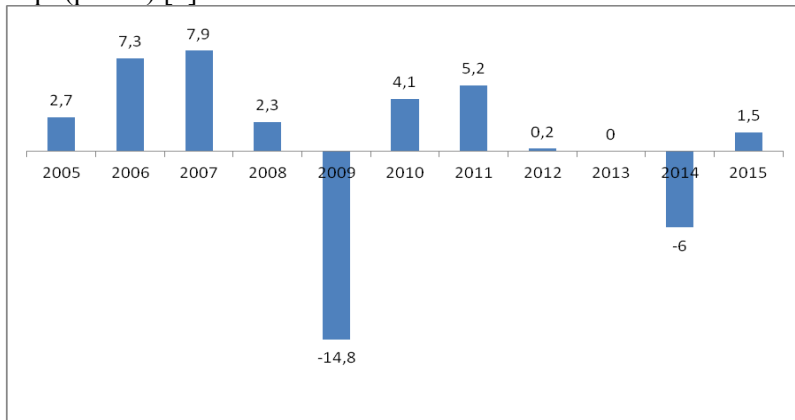

Рис. 3. Зростання реального ВВП, % до попереднього року

Фактично нульове зростання 2012-2013рр. означало, що в країні не створюється базис стійкого економічного відновлення і, по суті, відбувається консервація як виробничого сектору, так і рівня добробуту населення, що, своєю чергою, обмежуюче впливало на сукупний попит, а відтак і підприємницьке середовище. Тому черговий економічний обвал варто було

прогнозувати, особливо в умовах посилення зовнішніх негативних впливів.

Наслідком посилення кризових процесів є обвал в Україні інвестиційного процесу, роль якого у формуванні фінансових ресурсів держави і бізнесу має надзвичайно важливе значення.

Якщо в докризовий період відбулося певне “накопичення” інвестицій, що заклало потенціал довгострокового зростання, то криза 2008-2009рр. фактично зруйнувала інвестиційну спроможність України. Недолуга ж інвестиційна політика 2010-2013рр. по суті відвернула (вітчизняних і міжнародних) інвесторів від України, наслідком чого стало подальше вимивання інвестиційного потенціалу. Частка інвестицій у структурі ВВП так і залишилась на рівні 18-19%, що вкрай мало для реалізації прискореного економічного відновлення. Тобто, найближчими роками найкраще, чого слід очікувати, – лише слабке відновлення інвестиційних процесів, що може й надалі стримувати економічне відновлення країни загалом.

Кризи 2008-2009рр. і 2013-2014 рр. впливали подібним чином і на інфляційну складову.

В обох випадках серед основних чинників стрімкого зростання цін були:

- стрімка та обвальна девальвація гривні;
- адміністративне підвищення житлово-комунальних тарифів.

А низький життєвий рівень населення (а з тим і низька купівельна спроможність) залишався вагомим обмежуючим чинником прискорення інфляції. У 2014р. спостерігалось дві значні інфляційні хвилі: перша – у березні-травні, зумовлена девальваційним шоком (обвал курсу з 8 грн./\$1 до 12 грн./\$1), друга – літо-осінь, внаслідок суттєвого підвищення житлово-комунальних тарифів. Через ці чинники 2014 фінансовий рік закінчився з рівнем інфляції – 24,9%.

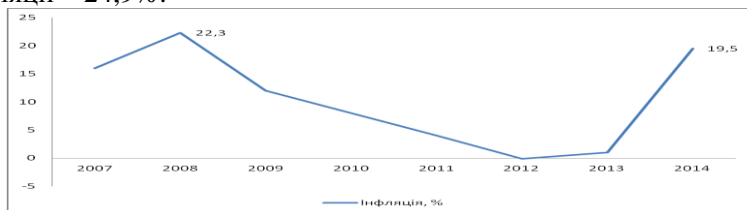

Рис. 4. Інфляція, % зростання, грудень-грудень [4]

Невтішним для фінансової системи України став і 2015 р., який закінчився з рівнем інфляції 43,3%, зниженим на 35% ВВП, обвальною девальвацією гривні, різким підвищенням житлово-комунальних тарифів, погіршенням соціального забезпечення населення.

Сьогодні економіка України вкотре опинилася на межі виживання. Отже, незважаючи на значні складнощі, країна зберігає потенціал відновлення. І за умови прискореного реформування, зміни системи державного управління, активного залучення до світових виробничих і фінансових ресурсів Україна зможе у відносно стислий період посісти гідне місце у світовій економіці.

Висновки. В Україні донині не створено базис стійкого економічного відновлення, а відтак – відбувається консервація як виробничого сектору, так і рівня добробуту населення, що, своєю чергою, обмежуюче впливає на сукупний попит, пригнічує підприємницьке середовище та не сприяє накопиченню фінансових ресурсів держави.

Світове післякризове відновлення вкотре висвітлило вагомість інвестицій для забезпечення економічної міцності країни. Ті країни, яким вдалося підтримати інвестиційну привабливість і не допустити інвестиційного обвалу в період глобальної кризи, досягли значно кращих результатів посткризового відновлення.

Вірогідно, лише інвестиційне розширення надасть Україні шанс на економічне відновлення. Тому в сьогоднішніх реаліях України посилення інвестиційного сприяння є одним з найактуальніших завдань економічної політики держави. Донині основні інвестиційні ресурси українські підприємства отримують із власних джерел, власних нагромаджень. Слабка економічна динаміка й високі фінансові та валютні ризики призводять до погіршення фінансових результатів діяльності підприємств, а з тим – своєю чергою – до подальшого зниження економічної активності загалом.

Шоківі валютні обвали поглиблювали дисбаланси на споживчих та інвестиційних ринках, а негативні валютні очікування залишаються високими, і на сьогодні саме стійкі девальваційні тенденції та значні курсові коливання мають помітний негативний вплив на макроекономічну динаміку загалом. Девальваційні шоки практично унеможливають проведення результативної антиінфляційної політики.

Іншою сферою, де формуються значні ризики, притаманні українському економічному середовищу, є платіжний баланс країни. Так, тривалий час Україна утримує негативне сальдо зовнішньої торгівлі, насамперед, внаслідок низькоконкурентного експорту та високого сировинного та енергетичного імпорту. Тому, лише за умови суттєвого підвищення у виробництві конкурентних товарів з високою доданою вартістю Україна спроможна як покращити зовнішнь-торговельні позиції, так і суттєво знизити ризики девальваційних шоків.

За умов збереження високих девальваційних ризиків не може йтися про повернення валютних коштів населення до банківської системи, а гривневі заощадження громадяни намагатимуться перевести в готівкову іноземну валюту. Тобто, національна банківська система продовжуватиме втрачати кошти населення, своєю чергою, бізнес не зможе розраховувати на банківську підтримку. Це й надалі підтримуватиме девальваційну хвилю і вимиватиме фінансові ресурси з банківської системи, посилюючи кризові явища. Зовнішньоекономічні складнощі посилюються тим, що в Україні останніми роками стрімко зростає зовнішній борг – як державний, так і приватний – структура якого дедалі більше ставала ризиковою. Так, сьогодні короткостроковий борг у 3-4 рази перевищує рівень валютних резервів країни, а відтак, є чинником стійкого зростаючого попиту на іноземну валюту, що додатково посилює девальваційний тиск на національну валюту.

Розгортання кризових проявів має беззаперечний негативний вплив на добробут. Зокрема, фактично відбувалася “консервація” рівня реальних зарплат, хоча номінальні й могли певним чином зростати. Зважаючи на досить усталену динаміку реального сектору економіки та заробітних плат, найближчим часом відновлення в рівнях зарплат і доходів, у кращому випадку, матиме лише помірний, суто символічний, характер, що й надалі обмежуватиме споживчий попит, а відтак – стримуватиме економічне відновлення.

1. Стратегія реформ-2020. – Офіційний сайт Президента України, 25 вересня 2014р., <http://www.president.gov.ua/news/31289.html>.
2. Global Investment Trends Monitor (Випуски різних років). – [http://unctad.org/en/Pages/Publications/Global-Investment-Trends-Monitor-\(Series\).aspx](http://unctad.org/en/Pages/Publications/Global-Investment-Trends-Monitor-(Series).aspx).
3. IMF World Economic Outlook [WEO], 2012-2014.

4. Статистичний щорічник України за 2014 рік : статистичний щорічник / [за редакцією О. Г. Осауленка]. – К., 2015. Режим доступу : https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm
5. Валовий внутрішній продукт (за відповідні роки). – Держстат, <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. В. Опарін. Фінанси (Загальна теорія) : Навч. посіб. / В. М. Опарін; Київ. нац. екон. ун-т. - К. : КНЕУ, 1999. - 164 с.
7. Бьюкенен Дж. М. Сочинения. Конституция экономической политики. Расчёт согласия. Границы свободы / Нобелевские лауреаты по экономике. Т. 1 / Фонд экономической инициативы. – М.: Таурис Альфа, 1997. – 560 с.
8. Классики теории государственного управления: американская школа / Под ред. Дж. Шафритца, А. Хайда: Пер. с англ. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2003.

Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет

Наукове видання

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ
Серія “Облік і фінанси”
Збірник наукових праць
Випуск 13 (49)
Частина 1

Комп’ютерна верстка: Л.О. Риковська

Редактор: Л.О. Риковська

Підп. до друку 24.05.2016 р. Формат 60x84/16. Папір офс.
Гарн. Таймс. Ум. друк. арк. 12,5. Обл.-вид. арк. 15,5
Тираж 100 прим. Зам. 492.

Адреса редакції: 43024 м. Луцьк, вул. Львівська, 75

Редакційно-видавничий відділ
Луцького національного технічного університету
43018 м. Луцьк, вул. Львівська, 75
Друк – РВВ ЛНТУ

Свідоцтво Держкомтелерадіо України ДК № 4123 від 28.07.2011 р.